

Vatrena srca

**Priče osam žena
iz tajnih crkava
o vjeri koja ih je
skupo stajala**

Uvodna riječ: Gracia Burnham

Originally published in English as
Hearts of Fire by W Publishing Group, a division of Thomas Nelson, Inc.,
P.O. Box 141000, Nashville, TN 37214.

© 2003 by Voice of the Martyrs, USA.

All rights reserved. No portion of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means—electronic, mechanical, photocopy, recording, or any other—except for brief quotation in printed reviews, without the prior permission of the publisher.

ISBN: 978-0849944222

© 2003 by Voice of the Martyrs, USA.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, skladištiti, niti prenositi ni u kakvom obliku niti na bilo koji način – elektronski, mehanički, fotokopijama, snimkama, niti drukčije – osim pri pisanim osvrtima u kratkim navodima, bez prethodne dozvole izdavača.

Bosnian edition © 2011 by Voice of the Martyrs, USA.

All rights reserved.

Published by Voice of the Martyrs.

Prijevod: Aleksandra Striković

Lektura: Svjetlana Brezo

Graphics by OM EAST

This project is a joint production by Voice of the Martyrs and OM EAST.

*Posvećeno:
Sabini Wurmbrand
glasu mučenika*

Uvodna riječ

Kada su me zamolili da napišem predgovor ovoj knjizi, pomislila sam da toga nisam dostojna. Ponizno sam prihvatila dužnost znajući da ne mogu sebe svrstati u red s ovim ženama čvrste i postojane vjere.

Dok sam čitala nevjerojatne priče o njihovoj, od Boga darovanoj, hrabrosti, mogla sam se poistovijetiti s mnogim njihovim osjećajima. Tijekom one godine (od svibnja 2001. do lipnja 2002.) što smo je moj muž, Martin, i ja proveli u zatočeništvu s teroristima Abu Sayyafa u filipinskoj džungli, i ja sam se osjećala beznadno i željela sam umrijeti. Nisam imala dom, gladovala sam... No znala sam da ću se, čim me oslobode, vratiti svom, razmjerno spokojnom životu. Sada sam tu, u Americi, sjedim u svome prekrasnom domu, imam obilje hrane i svu potrebnu pomoć od grupe za podršku – a sve te žene i dalje podnose teškoće i istrajavaju u čvrstini kao dobri Kristovi vojnici.

Stoga, dok uživam u kadi punoj tople, mirisne kupke, molim se. Dok se šminkam i uređujem kosu kako bih se pripremila za govor koji ću održati, molim se. Dok žurim i obavljam razne poslove za svoju djecu, molim se. Kada prođem pokraj poticajnog natpisa ispred crkve, molim za sve one koji nemaju takvu »infrastrukturu« kakvu ja imam. Molim za one koji stradaju jer vjeruju u Isusa. Za one koji misle da su posve sami, a ipak ostaju odani svojoj vjeri.

Molim za njih isto što sam molila za sebe dok sam bila u džungli: »Gospodine, daj im neka osjete da si im blizu. Pomozi im da ostanu vjerni dok se njihova situacija razvija od loše ka goroj. Daj

im da makar na tren vide tvoju dobrotu, kako bi znali da nisu sami. I na kraju, ja znam – ti si tamo.«

O, kad bi se svatko od nas tko čita ovu knjigu spremno predao Bogu na uporabu i dopustio mu da on djeluje kroz nas onako kako drži za potrebno – makar to značilo i naše odustajanje od slobode i udobnosti. Moguće je da dolazi dan kada će nas tući, pa čak i ubijati, jer smo Kristovi sljedbenici. Ohrabrimo se stoga primjerom ovih običnih žena.

Bog nas neće kušati više nego što možemo podnijeti. Nego će nam, kušajući nas, pokazati izlaz (pribavljajući nam sve što trebamo), kako bismo bili kadri podnijeti. Vjerujem da Bog sve što radi, radi dobro. Čovjek ne radi. Mi smo od ovoga prekrasnog svijeta načinili nered. Ako postoji išta dobro u ovome životu, to dolazi od Boga. On ima svoj plan i on je vrhovni vladar. Na nama je strpljivo čekati njegovo pravo vrijeme kada će sve obnoviti.

Neka nam on do tada podari milost da živimo za njega, kao što to čine ove žene. On je toga dostojan.

– *Gracia Burnham*
New Tribes Mission (Misija novih plemena)
Autorica knjige »In the Presence of My Enemies«
(U nazočnosti mojih neprijatelja)

Zahvale

Kada smo se prihvatili ovoga projekta u ime »Glasa mučenika«, znali smo da ćemo trebati čitav jedan tim kako bismo ga priveli kraju. Prije svega trebali smo kršćanke koje će biti voljne iznijeti svoja svjedočanstva. Bez njih ne bi bilo ni knjige i stoga smo, prije svega, njima iskreno zahvalni.

Za svako je poglavlje (s iznimkom poglavlja o Sabini Wurmbrand) bilo potrebno brojno osoblje na terenu, a za neke smo razgovore trebali prevoditelje, kao što je i neka poglavlja trebalo prevesti. U više od polovice priča morali smo obezbijediti tajna mjesta sastanaka i provesti sigurnosni protokol. Izlišno je i spominjati da ovaj projekt ne bi bilo moguće provesti bez podrške osoblja i suradnika »Glasa mučenika« na terenu. Zbog rizika, koji je i danas prisutan, većinu tih djelatnika ne smijemo imenovati. Ali želimo zahvaliti svima koji su nam pomogli u svakoj zemlji u kojoj smo bili.

Osobito smo zahvalni direktoru »Glasa mučenika«, Tomu Whiteu, koji nam je pomogao svojim vodstvom u procesu stvaranja ovoga djela, te sudjelovao u prikupljanju građe za Aidinu i Mainu priču. Tomovo vodstvo i vizija, kao glasa današnje progonjene crkve, i dalje se pokazuju neprocjenjivo vrijednim za uspješno provođenje ovakvih projekata.

Dragocjenu pomoć u pisanju ove knjige i njezinoj pripremi za tisak pružili su nam Todd Nettleton (također uposlenik »Glasa mučenika«) i Sue Ann Jones. Hvala vam.

Nije uvijek lako podupirati projekte koji se odnose na progon i neke od najoprijih zbilja naše vjere. No Greg Daniel i tim iz

W Publishing Group iznova su dokazali svoju predanost u iznošenju ovakvih nevjerojatnih priča o ustrajnosti na svjetlo dana. Hvala vam što ste zajedno s nama oživotvorili knjigu »Vatrena srca«.

Naposljetku, dugujemo osobitu zahvalnost našoj djeci, Jordanu i Eleni, koji su se milostivo, na mnoge noći i vikende, te tijekom naših prekomorskih putovanja, »odrekli« mame i tate. Molimo se da ove priče postanu dijelom vašeg vlastitog temelja vjere.

Steve i Ginny Cleary

Uvod:

Srca u plamenu hrabrosti i uvjerenja

Oteti. Pretučeni. Uhićeni. U mnogim dijelovima današnjega svijeta ove su riječi sinonimi povezani s kršćanima. A za žene, kršćanke iz tih područja, važi još jedan izazov: društvena sramota, jer na njih se gleda kao na niži stalež, na one koje su nesposobne i nepodobne za vodstvo i koje spadaju pod nadzor i vodstvo muškaraca.

Knjiga »Vatrena srca« priča je o osam žena koje su, unatoč takvim okolnostima, pokazale nevjerovatnu hrabrost, uvjerenje i ljubav prema Isusu Kristu i njegovoj crkvi. U najsurovijim mogućim okolnostima postale su vođama i pokazale iznimnu hrabrost i otpornost, ne zazirući pred potrebama i prilikama što su im se ukazivale. Da ironija bude veća, tek su u stradanju dobile ista prava kao i muškarci; u nekim su slučajevima stradale čak i više.

U početku, dok smo razmatrali objavljivanje knjige sa svjedočanstvima kršćanki progonjenih zbog njihove vjere, suočili smo se s mnoštvom izazova. Prije svega, htjeli smo da svjedočanstva budu suvremena koliko god je to moguće. Da bismo to ostvarili, trebalo je putovati u svaku zemlju i među sve narode gdje te žene žive i gdje se, u mnogim slučajevima, i dan danas suočavaju sa smrtnom opasnošću. Osim toga, htjeli smo pokazati primjere žena koje, ne samo da su se suočile s razdobljima osobnoga stradanja, nego su pokazale i kvalitete vodstva u službi. Naposljetku, pored dramatičnih priča o boli i patnji, željeli smo oslikati nadahnute primjere postojeane nade, te kako te žene, čak i na najmračnijim mjestima u svijetu, nalaze put po kojemu će Kristova ljubav sijati kroz njih.

Valja primijetiti da su sve žene navedene u ovoj knjizi samo malobrojni primjeri mnoštva žena diljem svijeta koje se suočavaju sa sličnim okolnostima. Odabrali smo žene koje na neki način predstavljaju različita područja u kojima su kršćani progonjeni, te one s kojima smo se mogli osobno sastati. One s kojima smo razgovarali redovito su nam govorile da prema njihovom mišljenju ima drugih koje bi bile bolje kandidatkinje, s daleko dramatičnijim pričama. Nijedna nije htjela privlačiti pozornost na sebe kao na jedinstven primjer kršćanskoga junaštva.

Sve su priče iznenađujuće raznolike. Dok su neke žene godinama bile u zatvoru, druge nikad nisu bile iza brave, no trpjele su drugu vrstu teškoća. I njihova je dob vrlo različita, kao i podrijetlo; od kršćanstva do islama, preko hinduizma, pa sve do ateizma. Nešto što još više iznenađuje jesu sličnosti: dubok poriv i snažno uvjerenje koji su svaku od ovih žena potakli tako moćno da su se uzdigle iznad ljudskih očekivanja i ljudske slabosti.

Naša je molitva da i ti kroz čitanje ove knjige stekneš još dublje uvjerenje, da se utvrdiš u svojoj vjeri i da naučiš još postojanije odolijevati životnim teškoćama. Ako si tek zadivljena ovim nevjerojatnim pričama, tad nismo uspjeli. Ali ako u nekom od ovih svjedočanstava možeš naći sličnosti u vlastitom životu i ako iz ovih primjera iznimne hrabrosti možeš steći snagu, onda smo uspjeli, a što je još važnije, uspjele su ove žene, koje su tako milostivo priče svoga života podijelile s tobom.

Prvotno smo nakon svakog poglavlja kanili dati kratke misli o vjeri i štovanju. Međutim, nakon što smo sabrali sve priče i sastavili ih u knjigu, shvatili smo da nam takve misli ne trebaju. Već se nalaze u svakoj priči, ugrađene su u svako svjedočanstvo, kao skupocjeni dragulj vjere i hrabrosti. Vjerujemo da će sve te kvalitete zapaliti iskru i u tvome životu dok budeš proživljavala doživljaje iz »Vatrenih srca«.

The Voice of the Martyrs
(Glas mučenika)

Adel:

Nada usred užasa

Indonezija

17.00 h, ponedjeljak, 10. siječnja, 2000. godine

Pod sjenom lelujavog palminog lišća, Adel je okupljala djecu – njih pedesetak. Njezin se glas lagano dizao dok je počinjala pjevati: »Ustajte Kristovi vojnici«. U očima djece ogledao se strah dok su se trudili pjevati s njom; i ona je taj strah mogla vidjeti.

»Ne želim umrijeti«, zavapilo je jedno dijete. Nije mu bilo još ni punih deset godina.

»Nećemo umrijeti. Hajde, zaplješči s nama.« Adel se nagnula prema njemu i govorila mu izravno u uho jer je drukčije ne bi mogao čuti zbog graje druge djece.

Uplašeni je dječak nevoljno zapjevao s ostalima. Otpjevali su još jednu pjesmu, ponovno plješćući uzdrhtalim ručicama. Adel je zapravo nastojala zaglušiti krike užasa koji su dopirali s padine brda, udaljene tek kilometar i pol.

Znala je da mora spriječiti djecu da plaču, osobito onu malo stariju. Ako samo jedno od njih zajeca, doći će do masovne histere. Adel se divila njihovoj hrabrosti. Činilo se da čak i drugi roditelji, koji su se u malim grupama okupljali oko djece, crpe snagu iz svoga smionog podmlatka.

Dok su pjevali, Adel je promatrala okupljenu mladež. Pogled joj je zastao na njezino dvoje djece. Christina je imala devet godina, a Christiano sedam. *Moram biti hrabra* – uvjerala je samu sebe. *Moram biti hrabra radi moje djece – radi sve djece*. Njezino je pouzdanje bilo čvrsto ukorijenjeno u Kristu; mada je brinula zbog djece, osobito zbog Christiana, njezina malog dječaka. Bio je tako malen i nejak, premalen za svoje godine.

Adel je tiho molila Boga za zaštitu; iznova zahvalna jer je uspjela uzeti Bibliju prije nego što je pobjegla iz svoga doma. Sad ju je otvorila, oprezno okrećući pohabane stranice do poznatog ulomka, a onda ga je naglas pročitala: »Sve mogu u onome koji mi daje snagu.«¹ Potom je okrenula posljednje strane Biblije, gdje je stajalo ispisano mnoštvo pjesama. Ponovno su svi zajedno zapjevali.

Dok su pjevali, neka su se djeca počela tužiti da su gladna i žedna. Bili su na brdu još od podneva, a sada je već sunce na zalasku šaralo nebo živopisnim, žutocrvenim sjajem. Zalazak sunca obično je bio tako zanosan na njihovu malom otoku Dodi, u Indoneziji. No današnji je suton bio zloslutna predigra tmini koja se nadvijala nad njihovim selom.

Iznenada su se kroz dječju pjesmu prolomili Methuovi povici. »Bježi! Adel, bježi!« Adel je požurila do ruba brda, naprežući se da, kroz slabašnu svjetlost sunca koje je već zalazilo, vidi što se događa. Jedva je razabrala siluete muškaraca koji su se i nogama i rukama pokušavali uzverati uz strme vijugave staze. Ponovno je odjeknuo Methuov glas. »Adel, uzmi djecu! Požuri! Bježi u džunglu! Moraš bježati!«

Umjesto da potrči, Adel se sledila; ostala je stajati, ukopana u mjestu, oduzeta od zvuka pucketanja vatre koji je sad doplovio do njih uz padinu, dok se gust dim uzdizao ka već potamnjelom nebu. *Spatili su cijelo selo.* Izgorjet će svaka kuća, znala je. Svaka. Uključujući i njezinu.

Mučila se nad izborom koji je morala načiniti. Da li da trči pomoći Methuu, dok se nastojao uzverati uz stjenoviti nasip, ili da odjuri svojoj djeci? Sve se događalo isuviše brzo. Na isti način na koji čovjeku njegov život u hipu proleti kroz sjećanje, Adelina su se prošlost i budućnost sada sudarale u njezinu umu. Dvoje prekrasne djece, divan muž... život je doista dosad bio dobar.

Okrenula se prema djeci i posljednji put pogledala Methua. I, u tom se trenutku sjetila nezvanog, suludo hrabrog sedamnaestogodišnjaka, koji se posadio na kauč njezine majke i tu tvrdoglavo sjedio, čekajući...

Sada vas samo Bog može rastaviti

Srpanj, 1989. g.

»Mama, on izgleda kao majmun!«, šištalala je Adel, izvirujući kroz otvor kuhinjskih vrata, na mladića koji je čekao u dnevnom boravku.

Njezine se majke taj komentar nije dojmio. Možda je Adel i premlada za udaju, no ipak bi mogla pokazati malo više obzira i uvažavanja prema nepopustljivoj odlučnosti tog mladog čovjeka.

Dolazio je u njihov dom približno u isto vrijeme svakoga dana. Adel nije znala da li joj više laska ili je nervira dok je Methu, svaki dan, ulazio u njihovu kuću, samopouzđano se posadio na kauč i ponavljao jedno te isto pitanje. Adel mu je zapravo bezbroj puta odgovorila, no Methu je, ili odbijao prihvatiti njezin odgovor, ili je prosto hinio da je ne čuje.

»Ne želim se udati. Premlada sam. A čak i da se želim udati, ne želim se udati za *tebe!*«, nije se dala Adel. I ona je imala sedamnaest godina, a njezina ljepota tek što je propupjela. No nije je zanimalo započinjanje veza – mada je zacijelo imala mnoštvo prilika.

A Methu, nije sporio, a nije se ni obazirao na njezine reske primjedbe. Samo je tamo sjedio i strpljivo objašnjavao Adel, opet i iznova, da joj je predodređeno biti njegovom ženom. »To je Božja nakana. Unatoč tomu što misliš da izgledam kao majmun.«

Adel se prigušeno nasmijala kad je krajičkom oka uhvatila osmijeh u kutu usana svoje majke. Očito nimalo obeshrabren, Methu je ponovio pitanje: »I, hoćeš li se udati za mene?«

Znala je da nema nikakve logike pokušati dati odgovor; i tako je Adel samo ostala tamo sjediti, pitajući se kada će momak otići. Methu je naposljetku ustao, no prije nego što će otići, skinuo je svoju gornju košulju, uredno je složio i stavio joj je na krilo. »Evo«, rekao je, »ti mi ne želiš odgovoriti, pa će moja košulja čekati odgovor dok me nema.«

E tu više čak ni Adel nije mogla ništa. Bila je doista polaskana njegovom mladenačkom, a opet tako iskrenom gestom. Možda on, ipak, i nije tako loš.

Tri mjeseca kasnije, Adel i Methu bili su vjenčani.

Bila je to tradicionalna svadba, prema lokalnim običajima. Počela je u rano listopadsko poslijepodne i trajala je do kasno u noć. Cijelome selu, koje je izašlo svjedočiti tom radosnom događaju, poslužena su dva cjelokupna obroka. Činilo se kao da se sve desilo u trenu oka, dok se Adel borila protiv naizmjeničnih valova tjeskobe, iznova brinući da je premlada i da je udaja užasna greška. Bila je prva među sedam sestara koja se udala; kako će uopće shvatiti svoje obveze udate žene? Tek su pastorove riječi nakon obreda donijele utjehu mladenki. »Adel«, rekao joj je, »tebe i Methua sada samo Bog može rastaviti.«

Adel je ostala trudna mjesec dana nakon vjenčanja i, iako je nosila punih devet mjeseci, dijete je nakon veoma teškog, bolnog i dugotrajnog poroda, rođeno mrtvo. Adel i Methu bili su očajni.

No Adel je pet mjeseci kasnije ponovno bila trudna. Ovoga je puta dijete bilo nedonošče – rođeno je tri mjeseca ranije i nitko nije očekivao da će preživjeti. Prijatelji koji su dolazili u posjet tješili su Adel i poticali je da »bude hrabra kada dijete umre«.

»Moje dijete neće umrijeti!« – prkosno je odgovarala Adel. Bila je posve uvjerenjena da će dijete preživjeti i nije dopustila da je pokoleba mišljenje obitelji ili susjeda. Neće izgubiti još jedno dijete.

Nježno je položila svoje novorođenče na jastuk i mekim glasom razgovarala sa svojom sličušnom djevojčicom, istodobno se moleći Bogu. »Zašto si ovdje, Christina?«, prošaputala je. »Nisi dočekala devet mjeseci u mojoj utrobi, ali evo te. Tako si malena, prerano rođena, ali Methu i ja te silno volimo. I ja znam, Bog će te zaštititi.«

Na sveopće čuđenje obitelji i seljana, Christina se razvila u zdravu slatku djevojčicu, a dvije i pol godine kasnije pridružio joj se i brat, Christiano.

Adel i Methu nisu mogli biti sretniji. Ubrzo nakon Christianova rođenja preselili su se u vlastitu kuću. Bila je to jednostavna kuća, sa tri sobe, načinjena mahom od bambusa i imala je zemljani pod. Bila je skromna, no bila je njihova. Možda će, kada djeca malo narastu, moći kupiti bolju, veću kuću. Eto nečega ka čemu valja stremiti i tome se radovati. Ali za sada, bili su sretni već i samim tim što su mogli otići iz kuće Methuovih roditelja.

Gotovo sve obitelji u Adelinu selu bile su kršćanske i ona je s oduševljenjem pomagala u crkvenim programima za mlade. Bilo je više od pedesetoro djece Christinine i Christianove dobi i Adel im je s uživanjem čitala uzbudljive biblijske priče, koje je nekoć njezin djed čitao njoj. Činilo se podesnim da sada ona obavlja posao koji je obavljao i njezin djed – da propovijeda evanđelje – pa makar to bilo i djeci u susjedstvu.

Predstojeći džihad

Za Adel i žitelje njezina sela život je prolazio mirno i spokojno, bez mnogo trzavica, sve do tog dana kada su im prvi put u »zvaničan« posjet došli muslimani iz susjednoga sela.

Iako tad to nije shvaćala, košmar je zapravo započeo u 15.00 h, 9. rujna, 1999. god. – dan koji Adel nikad neće zaboraviti. Na zvuk komešanja požurila je van i odmah spazila plakat na kojemu su stajale samo dvije riječi, ispisane golemim crnim slovima. »*Cinti Damai*«, ili »Voli mir«. Okupljeno oko plakata stajalo je tridesetak muškaraca, žena i djece iz muslimanskoga sela Dahme.

»Ljudi«, oglasio se jedan tamnopusiti čovjek srednjih godina, »mi smo vaši susjedi i trebamo obećati jedni drugima da ćemo živjeti u miru.« Nije bilo razglasa, no njegov gromki glas lako je plovio kroz mnoštvo. Visok i mršav, stajao je na starom drvenom podiju skupštinskoga doma. »Između muslimanskih i kršćanskih sela ne bi trebalo biti razmirica i borbe«, rekao je. »Svi trebaju živjeti u miru.«

Adel i svi drugi, okupljeni oko podija, pomislili su da je ovo čudno, budući da nikad ranije među njima nije bilo sukoba, no pružili su ruku prijateljstva svojim posjetiteljima, a ovi su pak ostali u njihovu selu ostatak poslijepodneva.

Kasnije te večeri, kada se Methu vratio s posla u lokalnom rudniku, Adel mu je ispričala što se dogodilo. »Da, ali što ćemo s govorkanjima?«, pitao se Methu.

Već je neko vrijeme naokolo kružila čudna priča, da će deveti dan, devetoga mjeseca, 1999. godine, biti crni dan za kršćane na otoku Dodi. Međutim, Methu i Adel odbacili su tu priču kao obična naklapanja. Sada su razmotrili posjet muslimana i složili se da,

kako se čini, očita opasnost ne postoji. Zapravo je ozračje bilo prilično veselo dok su se njihova djeca zajedno igrala.

Prošlo je gotovo četiri mjeseca bez incidenta ili nečega što bi izazvalo sumnju, tako da su žitelji Dodija pretpostavili da su sve glasine bile neosnovane – sve do dana nakon Božića, kada se Yulpius, mladi trgovac, vratio u selo nakon neuspjela pokušaja da ode s otoka. Kada su ga ugledali nedugo nakon što je otišao, seljani su ga pitali zašto se tako brzo vratio.

»Nisu mi dopustili da odem«, rekao im je Yulpius.

»Tko? Zašto?« – upitao ga je jedan čovjek, dok su se ostali radoznalo tiskali oko njega.

Yulpius je nastavio: »Zaustavila me veća grupa muslimana; ne znam zašto. Prvo su mi rekli da je najbolje da sada ne putujem jer je odveć opasno. Usprotivio sam se i rekao im da moram otići s otoka po robu, no činilo se da ih nije briga. Zapravo su postali još gori i činilo se da ih vrijeđa to što sam kršćanin. Prepoznao sam među njima nekoliko ljudi koji su bili dio grupe koja nas je posjetila da objavi tobožnji mir. Nisam htio izazvati još veće probleme, pa sam se okrenuo i vratio kući.«

Adel, Methu i mnogi drugi počeli su razmišljati o Yulpiusovoj priči, preispitujući događaje od 9. rujna. No bez dokaza o prijetećoj opasnosti, ništa nisu mogli učiniti. A onda su se, 10. siječnja, ostvarili njihovi najgori strahovi i svom silinom udarili na njihovo selo poput pobješnele bure.

Toga 10. siječnja, oko podne, Adel se odmarala s Christianom koji je bio bolestan, kada ih je iz drijemeža trgnuo zvuk komešanja među susjedima, koji je postajao sve glasniji. Adel je istrčala van kroz prednja vrata kuće. Ostala je bez daha ugledavši visoke stupove dima kako se podižu u daljini. Obliznje selo – kršćansko – bilo je spaljeno. Seljani su počeli vrištati, zavladala je panika. Morat će bježati iz svojih domova. Tri tisuće naoružanih muslimana stupalo je prema njima i nije bilo nade da se predstojeći džihad može zaustaviti.²

Adel je utrčala u kuću, dozivajući Christinu i Christiana. Odgovora nije bilo. Srce joj je sve jače tuklo dok je izbezumljeno tražila svoju djecu, jureći ponovno van i dozivajući ih. Najzad joj

je netko rekao da su viđeni kako se već penju uz brdo iza sela. Adel je ponovno utrčala u kuću da na brzinu uzme nekoliko stvari. Pokupila je što je stigla i krenula van. Dok je žurila prema vratima, spazila je svoju Bibliju na stolu. Zgrabila ju je... i pobjegla.

»Mama, hoćemo li umrijeti?«

18.00 h, ponedjeljak, 10. siječnja, 2000. god.

Methu i ostali muškarci iz sela zadržavali su muslimanski napad gotovo četiri sata, no muslimana je jednostavno bilo previše i bili su dobro naoružani mačetama, bakljama i vatrenim oružjem.

Sada je već cijelo selo bilo u plamenu, a snažni povici svjetine »*Allahu Akbar! Allahu Akbar!*«³ razlijegali su se naokolo. Methu i drugi muškarci sa zebnjom su uzimali uz skliski nasip, nadajući se da će se džihadlije zadovoljiti uništenjem njihova sela. No činilo se da im to nije bilo dovoljno, jer među njima se raširio sadistički gnjev i ubrzo su se i oni pomamno penjali uz brdo, divlje pucajući u smjeru okupljenih kršćana.

Methu i Adel brzo su dozvali svoju djecu, te njegovu i njezinu majku, dok je narod bježao kud koji. Nadajući se da će izbjeći divlju paljbu, bacili su se u travu i nastavili dalje puzeći, onoliko brzo koliko je to bilo moguće u džungli. No naporan hod na rukama i koljenima postao je još teži, jer je počela padati jaka kiša, koja je голу zemlju pretvorila u bujicu blata.

Nakon gotovo dva sata puzanja kroz gustu džunglu stigli su do napuštene kolibe na rubu plantaže kokosa. Koliba je bila načinjena od drveta, imala je tri strane i krov, a u njoj su se za vrelih, sparnih poslijepodneva tijekom berbe odmarali farmeri. Po svojoj prilici noćas će poslužiti kao sklonište njihovoj umornoj obitelji. Bili su odveć iscrpljeni da bi mogli nastaviti dalje.

Christina i Christiano zaspali su čim ih je Adel položila na asuru, načinjenu od bambusa, koju su pronašli u pustoj kolibi. Djeca su, kao i ostatak obitelji, bila mokra do gole kože i prekrivena blatom. Iako im je trošna građevina pružala kakvo takvo utočište, krov je bio pun rupa koje su zjapile i kroz koje je kiša u mlazovima padala na djecu.

Adel više nije mogla izdržati. Suze su se poput kiše počele slijevati niz njezino lice i ona je glasno zajecala.

Kad se malo smirila, Methu i ona zbili su se jedno uz drugo i pomolili se, a onda su zajedno s njegovom i njezinom majkom ostatak te strašne noći probdjeli sjedeći u tišini. Čim je svanulo, djeca su se probudila, polako shvaćajući da je užasna noćna mora ipak zbilja i da nisu samo sanjali. Neko su vrijeme sjedili u tišini, zureći u odrasle. Njihove širom otvorene oči molile su za nekoliko riječi utjehe, no preplašenu je obitelj obavijala mrtva tišina i nitko nije znao što bi rekao.

Naposljetku je Christiano zacvilio: »Mamice, gladan sam.«

Adelini natečeni očni kapci ponovno su se sklopili dok se svim silama trudila zadržati suze, no do trenutka kad je prišla svome malenom sinu kako bi ga uzela i stavila sebi na krilo, nekontrolirano je jecala.

»Molim te, Adel, nemoj tako plakati«, rekao je Methu. »Ja ću poći potražiti hranu.« Pokušavao je uvjeriti svoju ženu, no znao je da je Adel došla do krajnje granice onoga što može podnijeti. Srce joj se cijepalo dok je nemoćna da nešto učini gledala patnju svoje djece.

Methu je odlučio vratiti se u razoreno selo, kako bi tamo potražio hranu. Adel ga je molila da ne ide, no znala je da nešto moraju učiniti. Nisu mogli ostati u kolibi bez hrane i vode.

Nakon što je Methu otišao, vrijeme je prolazilo veoma sporo. Adel je i dalje bila obuzeta dubokim osjećajem straha. Nemoćna izboriti se s tim nemirom, ponovno je povelu svoju obitelj u džunglu. Naposljetku su naišli na svoje suseljanae, koji su se krili duž ruba kukuruznoga polja. Adel je povelu Christinu, Christiana, svoju majku i svekrvu kroz uredno zasijane redove kukuruza i počeli su skupljati suho klasje. Najzat će moći nešto pojesti.

Nekoliko sati kasnije Methu se ponovno pridružio svojoj obitelji, noseći dvanaest limenki *Coca-Cole*. Bilo je to sve što je uspio pronaći. No samo što su djeca posegnula ručicama kako bi otvorila limenke, odjeknula je puščana paljba, razliježući se preko poljanae poput dobujućih valova grmljavine. Nitko nije znao iz kojega smjera dolaze pucnji, pa su se svi bacili na zemlju ne zna-

jući kamo bi pobjegli. A onda je Christina podigla pogled prema majci i upitala je: »Mama, hoćemo li umrijeti?«

Da, hoćemo, bila je prva misao koja je zaparala Adelin um, no znala je da radi djece mora biti hrabra. Privukla ih je oboje k sebi i rekla im da će sve biti u redu. Znala je Adel da njezine riječi utjehe ne mogu nadomjestiti užasnu zbilju u kojoj su se našli. I znala je što joj je činiti. Bit će to najteži razgovor što ga je ikad vodila sa svojom djecom, no nije imala izbora. Morala im je reći...

»Christina i Christiano, pogledajte me i pozorno slušajte. Ako nas ratnici džihada uhvate, pitat će vas želite li prijeći na islam. Ako kažete da nećete, mogli bi vas ubiti.« Adel je djecu gledala ravno u oči. Znala je da postoji samo jedan pravi odgovor, ali kako se može očekivati od tako male djece da budu toliko hrabra?

Oba djeteta su jednostavno odgovorila: »Mi želimo slijediti Isusa.«

Adel je bez daljnjega promišljanja uzela svoju Bibliju, koju je ponijela sa sobom, i otvorila je na ulomku koji je neprekidno prolazio njezinim umom još od časa kad je pobjegla iz svoga doma. Bio je to Psalam 23. Njezin joj ga je djed tako često čitao dok je i sama bila dijete, da su joj ti reci ostali praktično urezani u srce. Rekla je djeci da ponavljaju riječi za njom, a onda je počela naglas čitati: »Jahve je pastir moj: ni u čem ja ne oskudijevam... Pa da mi je i dolinom smrti proći, zla se ne bojim, jer si ti sa mnom...« Ponavljala je ove retke sve dok se djeci nisu urezali u pamćenje. Činilo se da su oboje vrlo hrabri, no Adel se pitala jesu li doista shvaćali svu ozbiljnost novonastale situacije.

Osjetivši kako joj se u uglovima očiju ponovno skupljaju suze, brzo ih je obrisala nadlanicom i upitala: »Christina, zar se ne bojiš da će te oni ubiti ako kažeš da si kršćanka?«

Christina se svojim malenim licem unijela u lice svoje majke, pogledala je ravno u oči i nježno rekla: »Mama, molim te, ne brini. Ja se ne bojim umrijeti.«

Nakon što je pucnjava prestala, seljani koji su bili u kukuružištu raspršili su se kud koji. Adel, Methu i njihova obitelj vratili su se u gustu, mračnu džunglu, kroz koju su se nastavili probijati, iznureni i klonuli, još dva dana. Hodali su do duboko u noć, spa-

vali samo nekoliko sati i u zoru ponovno kretali dalje. Methu je u jednom trenutku susreo nekolicinu njihovih suseljana, od kojih je saznao da su neki kršćani već ubijeni. Zabrinut za svoje voljene, poveo ih je još dublje u džunglu.

Svi su bili iscrpljeni do krajnjih granica i Methu i Adel naposljetku su shvatili da ne mogu više tjerati djecu da nastave dalje. Iako su imali malo svježega kokosovog mlijeka, glad je bila sve gora, a Adel je plakala svaki put kad bi neko dijete zatražilo hranu. Usput su se sastali i sa Methuovim ocem i bratom.

Stigli su do mjesta koje je, kako je Methu mislio, sigurno za odmor. Tu su se zaustavili, a on je skupio suhoga palminog lišća, kako bi djeca imala na čemu sjediti. Odatle se čuo žubor potoka ispod jaruge, te su Methu i njegov brat odlučili riskirati i sići dolje, u nadi da će pronaći nešto za jelo.

Budući da je bio tako malen, Christiano nije shvaćao zašto posljednjih nekoliko dana nemaju hrane, pa je prostodušno upitao može li dobiti malo riže i ribe. »Tvoj će se otac brzo vratiti i možda će donijeti ribe. Onda ćemo moći jesti«, rekla mu je Adel, pokušavajući ga ohrabriti. No znala je da Methu vjerojatno neće naći hranu, pa je privila svoga sina uz sebe i nježno mu pjevušeći lagano ga ljuljala.

Svemoguća Kristova krv

Nije prošlo ni deset minuta, a Adel je začula Methuov krik. Isprva je pomislila da je lud što tako vrišti kada zna da bi ratnici džihada mogli biti vrlo blizu. A onda je shvatila da je Methu već opkoljen, te da je dovikivao Adel i ostatku obitelji da bježe. Ponovno je začula riječi koje su joj prije nekoliko dana sledile srce: »Bježi, Adel! Bježi!«

Prije nego što je Methu mogao ponovno zavikati, Adel je začula oštro šteketaње strojnice. Istog se časa uspravila, no kako su joj Christianove ruke još bile obavijene oko vrata, posrnula je. Okrenula se točno na vrijeme da vidi kako Christina zamiče u smijeru iz kojega su dopirali Methuovi povici. Adel je duboko udahnula kako bi joj doviknula da stane, no bilo je prekasno. Bili su okruženi ljudima u dugim bijelim košuljama.

Christiano je ležao na zemlji, tamo gdje ga je spustila. Kada je pokušao ustati, jedan od muslimana zamahnuo je svojom mačetom i zario mu je u leđa širom stranom oštrice. Adel je na sav glas vrisnula i bacila se na svoga sina, ne bi li kako zaštitila njegovo maleno tijelo od sljedećega udarca. Dječak je od straha prebljedio; padao je u šok, a majčina nastojanja da mu pomogne pokazala su se uzaludnim, jer ju je jedan musliman zgrabio za dugu crnu kosu i s lakoćom je podigao u zrak.

Krvlju umrljana mačeta sada je pritiskala Adelin vrat dok ju je jedan od muslimana gurao prema bambusovim stablima. Znala je što kane, budući da su s nje počeli trgati odjeću. Još je čvrsto stiskala svoju Bibliju, no ispala joj je na tlo jednako lako kao i njezina odjeća. Sklopila je oči i tiho molila za svoju obitelj, vapeći Bogu da je spasi od silovanja.

Potom je začula krike svoje majke, svekrve i svoga voljenog Christiana. Znala je da su ih opaki ubojice, koji su ih protjerali iz njihova doma, masakrirali. Više to nije mogla podnijeti. Gotovo u nesvjesti, pala je na koljena kada je ugledala ubojice svoje obitelji kako se okreću i polaze prema njoj. Krv je kapala s oštrica njihovih mačeta. Christianova krv.

»O, Bože!« – zajecala je. Nije znala kako nastaviti dalje. Jedan je musliman skinuo svoj turban, natopljen znojem, i vezao ga oko njezine glave. Na turbanu je pisalo »*Allahu Akbar*«. Posljednjim atomom snage, Adel je povikala: »Kristova je krv svemoguća!«

»Ona je kršćanka! Svinja! Odvratna, smrdljiva svinja! Silujmo je i završimo s tim«, izrugivao se glas. Sada je Adel okruživao golem broj pobješnjelih muslimana. Raspravljali su što će učiniti s njom. Govorili su svojim narječjem, ne znajući da Adel razumije sve što kažu.

Nastojeći sakriti suze, Adel je nijemo molila, *Gospodine, molim te, pomози im da shvate što čine. To je strašno zlo... molim te učini da shvate. Ne znaju što čine. Nije moguće da čovjek čini nešto ovakvo.* Dok je molila, iz meteža ispred nje prošaputao je tih, mek glas: »Adel, jesi li to ti?« Podigla je oči i ugledala čovjeka iz svoga sela, kojega su muslimani također uhvatili. Zvao se Hans.

I Hans je bio skinut do gole kože i jako je krvario. Adel je pala u još dublje očajanje; bila je sigurna da Hans neće doživjeti kraj toga dana. Pitala ga je da li je vidio Methua ili Christinu. Odmahnuo je glavom, zanijekavši.

Jedan od muslimana zamotao je njezinu odjeću u svežanj i gurnuo joj ga u ruke. Nije joj bilo dopušteno obući se. Oborila je pogled na zemlju na kojoj je ležala njezina Biblija, rastrgana na komade.

Dvoje zarobljenika stupalo je uz strmu planinsku stazu dok su ih mačete ubadale u najosjetljivije dijelove, već isprebijanih, tijela. Kako se staza sužavala, Adel je pogledala preko ruba litice, shvaćajući koliko su visoko u gori i kako bi lako bilo skočiti dolje. Znala je da bi poginula kada bi skočila, no to je bilo u redu. *Pomози mi, Gospodine! Molim te, pomози mi*, neprekidno je molila. Opirući se iskušenju da skoči u ambis, naposljetku je stigla na vrh gore, gdje se okupilo više od tisuću ratnika džihada. Svi su bili različite dobi i neki među njima jedva da su bili tinejdžeri, no svi su bili obučeni posve jednako: u bijele duge košulje s čvrsto omotananim turbanima oko glave.

Pod prijetnjom oružja, jedan od vojnika prisilio je Adel i Hansa da stanu jedno iza drugog. Vojnik je bio srednjih godina i vrlo širokih ramena. Svoju je pušku položio pokraj sebe, a potom je polako izvukao dugu mačetu iz korica. Adel se osvrnula oko sebe i shvatila da su ona i Hans jedini kršćani u moru bijelih košulja. Sklopila je oči vjerujući, štoviše nadajući se, da će sve najzad biti gotovo.

Unutar samo nekoliko sekunda osjetila je kako joj se niz lice i tijelo slijevaju topli potoci krvi. »Kristova je krv svemoguća!«, neprestano je ponavljala vrišteći. I Hans je vrištao. Čula je i ljutite glasove ljudi u daljini – vikali su, pjevali i skandirali. Nije se usuđivala otvoriti oči. Kad bi ih samo uspjela držati zatvorene dovoljno dugo, mislila je, moći će ih ponovno otvoriti na drugoj strani, u nebu. No nakon što je čekala, kako joj se činilo satima, nije više mogla izdržati i otvorila je oči. Pred njom je ležalo unakaženo Hansovo tijelo.

Četiri jednostavne riječi

Adel je bila prekrivena krvlju, no nije znala je li to njezina krv ili Hansova. Trpjela je strahovite bolove od neprekidnih udaraca muslimana, no činilo se da na njezinu tijelu nije bilo otvorene ozljede. Glas joj je bio sve slabiji, ali uspjela je ponoviti riječi: »Kristova je krv svemoguća!« Nekako je znala da je Bog štiti. Do sada je već trebala umrijeti. Prošlo je više od pet sati od kada su je svukli i počeli tući. Znala je da su Christiano, njezina majka, Methuova majka i Hans mrtvi, a pretpostavljala je isto i za sve ostale. No ona je još uvijek bila živa, a za to je morao postojati razlog. I nekako je, usred užasa u kojemu se nalazila, osjetila nevjerojatan zračak nade.

Banda ratnika džihada skupila je svoje oružje. Rekli su Adel da je vrijeme da pođu, a ona će im biti vodič. Gurnuli su je na čelo formiranoga reda i povelu ih je niz vijugavu stazu na suprotnoj strani gore. Nije razmišljala kamo idu. Samo je hodala, polusvjesna, pokušavajući izbaciti iz glave zvukove zvjerskoga Hansova pogubljenja, kao i prizor njegova unakaženog tijela. Muslimanima nije bilo dosta što su njegovo tijelo isjekli na komade, nego su ostatke pokrili palminim lišćem s obližnjega kokosovog drveća, polili tu hrpu benzinom i zapalili je.

Kada su stigli u podnožje gore, Adel im više nije trebala kao vodič. Gurnuli su je u smjeru Dahme, njihova sela; neprestano su je vukli za dugu kosu, rugali joj se i udarali je po golome tijelu rubovima mačeta. Na svaki napad, Adel je nastavila uzvikivati: »Kristova je krv svemoguća! Kristova je krv svemoguća!« Katkad bi jedan od njih jurnuo straga i, divlje zamahnuvši svojom mačetom, udario je pljosnatim dijelom oštrice po potiljku. Tad bi pala na zemlju poput krpene lutke, pokrivajući glavu rukama. Činilo joj se da joj se tisuće igala zariva u lubanju, no kad bi povukla ruke, na svoje bi čuđenje otkrila da ne krvare.

Borba protiv mržnje u sebi

Adel se ohrabrila shvativši iznova da joj je Bog čudesno poštedio život. Ali zašto? Nije mogla dokučiti zašto ona još uvijek diše, dok je tako mnogo drugih okrutno ubijeno. Čak se i na licima

njezinih porobljivača vidjela zbunjenost i Adel se pitala dvoje li i oni kako je moguće da je jedna tako bespomoćna žena uspjela preživjeti njihove opetovane napade. Osobito su bili bijesni zbog njezina neprestanog prizivanja Isusove krvi.

Naposljetku ju je jedan od njih zaustavio, zapalio pregršt listova duhana i na silu joj to ugurao u usta. Adeline su se oči raširile od užasa dok je gledala kako joj se oganj primiče licu. Pokušala je pružiti otpor, no nije bilo šanse da svlada njegove snažne ruke. Uvjeren da je konačno ušutkao »nevjericu«, čovjek se, očito vrlo zadovoljan sobom, nasmiješio ostalima. No nakon što je uklonio ruku iz Adelinih usta, ona je ispljunula listove duhana koji su tinjali i s pouzdanjem rekla: »Kristova je krv svemoguća!« Te četiri jednostavne riječi postajale su sve stvarnije dok se Adelina paklena noćna mora nastavljala.

Sunce je zašlo, a svjetlost tek jedva načetog, punog mjeseca osvjetljavala im je put, dok su nastavili hodati ka Dahmi. Adel je promatrala svjetla u kućama i siluete djece koja su trčala i igrala se. U mislima je vidjela svoje selo i s tugom se sjetila kako su se i tamo djeca u predvečerje igrala, baš kao i ovdje.

Stali su i Adel je naređeno da se obuče. Dvojica mladića – nije im moglo biti više od dvadeset godina – ostali su stražariti pokraj nje dok se oblačila, s pištoljima uperenim u nju, dok su ostali produžili dalje, ulazeći u selo. Adel je upitala tu dvojicu znaju li što se dogodilo s njezinom kćeri.

»Aha, ubili smo je«, narugao se jedan od njih.

Adel je oćutjela da lažu, no mržnja u njihovim očima nije bila laž. Osjetila je da i u njoj raste mržnja, stoga je molila Boga da uzme to od nje.

Nešto kasnije, uveli su je u selo gdje je ponovno bila podvrgnuta izrugivanju i mučenju. Ratnici su bili surovi, no ona je bila jaka. Ako je došlo vrijeme da umre – pa makar i od ruke ratnika džihada – bila je spremna. Ponovno je uvidjela da u okolini nema više zarobljenika osim nje. Nije se usudila ni pomisliti koliko je ljudi dosad ubijeno. U tome trenutku nije znala što je gore – umrijeti ili ostati u rukama tih opakih luđaka. Unatoč mučenju, na sav je glas nastavila obznanjivati: »Kristova je krv svemoguća!« – vi-

kala je to svaki put kada bi vojnik otpočeo s izljevima svoje mržnje na njezinu krhkom tijelu.

U stožeru ratnika džihada Adel su ponovno svukli. Tri su je žene odvele u stražnju sobu i tamo je okupale u ledenoj vodi u zahrđalom, metalnom koritu. »Molim vas, dopustite mi da se sama okupam«, molila je Adel. No odbile su i, nakon što im je Adel ponovno zatražila dopuštenje da se sama okupa, žene su je pretukle dugim drvenim žlicama. Nakon ledene kupke dali su joj neku staru majicu i kratke hlačice pune rupa. Njezina je odjeća pripadala »prljavoj svinji«, rekle su joj žene, i bit će spaljena.

»Gdje se kriju kršćani?«

Jedanaest je ljudi određeno da ispita Adel, dok se njih još trideset ili četrdeset tiskalo u krug oko njih. U većini je vođa prepoznala ljude koji su 9. rujna došli s transparentom u njezino selo, skandirajući: »Mir otoku Dodi«. Čovjek koji je vodio istragu bio je isti onaj koji je onoga dana tako uvjerljivo govorio s podija skupštinskog doma. I ponovno je Adel osjetila kako se mržnja nakuplja u njoj, jer bilo je jasno da su isti oni koji su došli sklopiti »mir« napali njezino selo i pobili njezine prijatelje i obitelj, uključujući malenog Christiana. Sada, dok je nepomično sjedila na drvenome stolcu u sredini prostorije, pitala se kakva je zapravo njihova definicija *mira*.

»Gdje se kriju ostali kršćani?« – mirno ju je upitao visok, mršav čovjek.

»Ne mogu ti reći. Ni pod prijetnjom smrću, neću ti reći.« Adel je znala gdje se većina njih vjerojatno krije – no znala je i što će im se dogoditi ako to kaže.

»Ma daj. Nećemo im ništa. Samo želimo znati gdje su. Zar ne želiš poći kući?« Adel je nijemo sjedila, odbijajući odgovoriti na njihova pitanja. Ispitivanje je potrajalo još nekih tridesetak minuta i završilo je tako što su Adel išamarali. Stavili su pred nju tanjur s hranom, no ona je odbila jesti. Nimalo obeshrabreni, dvojica su joj muškaraca otvorila usta i počela joj nasilu gurati hranu. Adel je i to ispljunula, iako ništa nije jela već tri dana.

Glas o Adelinom odbijanju da jede i govori brzo se proćuo Dahmom i mnoštvo se ljudi okupilo pred stožerom, uzvikujući: »Predajte je nama! Mi ćemo je isjeći na komade i zakopati u zemlju!«

Kada je ćula te razjarene glasove, Adel su istodobno preplavili i mržnja i strah. Naposljetku je u prostoriju ušao jedan stariji ćovjek, poznat kao Saboom Sabar. Ćinilo se da njime ne upravlja isti onaj bijes koji je zaposjeo ostale. Kleknuo je pokraj Adel i upitao je mođe li im reći gdje se kriju drugi kršćani.

»Ne, ne mogu«, odgovorila je, dok ju je strah napuštao a suze poćele teći. Sabar se uspravio i rekao zapovjedniku: »Bit će bolje da ovo dijete poćde sa mnom. Oстане li ovdje još samo malo, ubit će je.«

Dok su je pod pratnjom odvodili u Sabarovu kuću, grupa ljudi nastavila je vrištati na Adel i prijetiti joj da će je ubiti. Obećavali su joj da će ostati vani i ćekati podesan trenutak kada će je moći ubiti. No Sabar joj je rekao: »Bit ćeš sigurna u mome domu. Mođeš spavati u sobi za goste.«

Ulazeći u oskudno namještenu sobu, Adel je brzo zatvorila vrata za sobom. Potom je sjela na postelju – prostirku od slame – i pustila da joj suze teku niz lice, dok je razmišljala o svom voljenom sinu.

»Zar misliš da te on mođe spasiti od *ovoga*?«

Sljedećega je dana u selo stigla grupa vojnika u uniformama; odmah su ih odveli u Sabarovu kuću kako bi vidjeli Adel. Imali su isto pitanje kao i svi drugi: »Gdje se kriju ostali kršćani?«

Adel je ponovno odbila odgovoriti. Dopustili su joj da se vrati u svoju sobu, no budući da su zidovi kuće bili vrlo tanki, uspjela je ćuti njihov razgovor. Vojnici su imali jedan jedini cilj – pronaći preostale kršćane – a odlučili su da će Adel poći s njima i biti im »vodić«. Adel je bila užasnuta. Zarekla se sama sebi da će prije umrijeti.

Kasnije to poslijepodne, tri su joj žene iz sela donijele hranu, no ona je ponovno odbila jesti. Kad su poćele razgovarati meću sobom, Adel je shvatila da ih je nekoć poznavala. Bile su iz drugoga sela i kršćanke po rođenju. Međutim, udale su se za muslimane i bile natjerane da prijeđu na islam. Jedna od njih, Umi,

počela je zlonamjerno kritizirati Adel: »Tvoja je krivnja što su ti sin i majka mrtvi«, korila ju je. »Odbila si prijeći na islam, no sada ga doživljavaš iz prve ruke. Želiš vjerovati u Isusa?! Zar misliš da te on može spasiti od *ovoga*?«

»Šuti, Umi! Prestani tako govoriti«, oštro je rekla jedna među njima. »Što ti misliš? Zar misliš da će *nas* spasiti Muhamed?« Adel je vidjela nježnost u očima te žene i zagrlila ju je prije nego što je otišla. Žena je zaplakala i prošaputala Adel na uho: »Možda ću se jednoga dana i ja moći vratiti Kristu.«

Adel nije mogla procijeniti je li ta žena izgovarala tvrdnju ili je pitala je li to moguće. Pogledala je njezino tužno lice i meko joj odgovorila: »Ako se zaista želiš vratiti Gospodinu, on će ti pokazati put.«

Vojnici su se predvečer vratili. Odlučeno je da sve kršćane na otoku treba opkoliti i satjerati na jedno mjesto, a da je Adel osoba koja će im pomoći da ih nađu. Čim ih sve skupe, spalit će ih – sve i jednog. Nitko ne smije preživjeti. Adel je znala da ne može učiniti baš ništa kako bi zaustavila njihov opaki plan; stoga je ostala zaključana u svojoj sobi i molila za snagu. Ako je povedu kao vodiča, znala je da će, odbije li suradnju, zacijelo umrijeti.

Vani, ispred Sabarove kuće, čuli su se poklici i Adel je otpuzala do vanjskoga zida te provirila kroz pukotinu da vidi što je proizročilo nastali metež. Ratnici su uhvatili još jednu kršćansku obitelj. Muž je bio ubijen, a ženu i troje djece vodili su u Dahmu. Čula je kako govore da je ženino ime Rose. Srce joj se steglo dok se vraćala na svoju prostirku. Dobro je poznavala tu obitelj. Jedno dijete bilo je Christianove dobi i njih su se dvojica igrala u njihovoj kući gotovo svaki dan.

Negdje oko ponoći, Sabar je ušao u njezinu sobu. Lice mu je bilo izduženo. »Adel, što nam je činiti? Vojska zahtijeva da pođeš s njima?«

Adel je začudilo što je rekao »mi«. Činilo se da se gotovo postovjetio s njezinim stradanjem. Njegova je dobrota pružila Adel malen otok utjehe u moru mržnje. No znala je da nema izbora. »Reci im da me mogu odmah ubiti. Neću ići s njima.«

»Zašto ih se tako bojiš?« – upitao ju je Sabar.

»Jer znam njihove planove. Čula sam ih kada su se dogovarali i neću imati udjela u ubojstvu«, odgovorila je.

Sabar je izišao iz sobe. Prolazila je još jedna besana noć, a Adel je i dalje odbijala jesti. Negdje pred zoru, stigle su nove vijesti. Ubijena je još jedna obitelj... zarobljeno je još žena i djece... prošli su mladu djevojku... Adel se pitala hoće li što čuti o Christini, možda je i ona među zarobljenima. Pomislila je da bi u tom slučaju možda bilo bolje da joj je kćer već ubijena. Užasnula ju je vlastita pomisao, no bojala se toga što bi njezinoj prekrasnoj, nevinoj kćeri mogli učiniti ti opaki vojnici.

Christina

U četiri ujutru, Adel je zavapila Bogu: »Zašto mi ne dopuštaš da umrem?« Suze su same navirale, jedna za drugom, neprekidno se kotrljajući niz njezino lice, dok je ponavljala to mučno pitanje: »Zašto?«

Opasnosti s ulice nisu prestajale. Jedan ju je čovjek gotovo uspio probosti mačetom kojom je probio vanjski zid njezine sobe. Dvije žene koje su prethodnoga dana došle posjetiti Adel, opet su svratile moleći je da jede. No, ona je ponovno odbila. Ostala je u svojoj sobi, čak je u tišini jutra uspjela nakratko zaspati, no većinu je vremena sjedila sklupčana kraj zida i plakala. Nastavila je moliti za Methua i njegove – no uglavnom je molila za Christinu.

A onda je stigla vijest.

»Adel! Adel!« – dozivao ju je Sabar, doslovce uletjevši u njezinu sobu. »Vani su neki ljudi. Kažu da su uhvatili tvoju kćer, Christinu.«

Bio je to rizik... golem rizik, no Adel je morala znati. Je li moguće da je Christina doista živa? Ili je to bila okrutna prijevara kako bi je namamili da izađe iz Sabarova doma? Postojao je samo jedan način da sazna.

Otputovali su čamcem u selo Salubi: šest ratnika džihada, Adel, Sabar (koji je pristao poći s njima na Adelinu molbu), te malena zarobljenica koja se zvala Maksi. Maksi je imala samo sedam godina i bila je Christianova drugarica. Adel ju je privila uz sebe i čvrsto je zagrlila. Plakala je dok je češljala djetetovu zamršenu

kosu, pokušavajući je ukloniti s njezina lica. Bilo je to drago, poznato lice. Lice prijatelja obitelji.

Adel je sjedila pokraj Maksi, čvrsto je držala uz sebe i milovala po kosi svo vrijeme kratkoga puta do Salubija. Maksi ju je veoma podsjećala na njezina Christiana. No spokojni je trenutak brzo iščezao i Adel je na drugoj obali ugledala naoružane vojnike koji su ih čekali. Grubo su je izvukli iz čamca i tad su se sjećanja na njihove svirepe postupke, još svježa u njezinu umu, vratila.

Maksi je s užasom u očima gledala kako žestoko tuku Adel. Vrištala je na sav glas a njezino se maleno tijelo počelo nekontrolirano uvijati. Čuvši krike svoje male prijateljice, Adel je ponovno uzviknula: »Kristova je krv svemoguća!« Sad se već bojala da put u Salubi nije imao nikakve veze s Christinom. Nada je brzo venula, kako su se batine nastavljale. Sabar je počeo vikati na ljude koji su je tukli, moleći ih da prestanu. Uspio ju je nekako iščupati iz njihovih ruku i odvesti je u veliku kuću, tik uz obalu, u kojoj su držani ostali zarobljenici. A onda joj je rekao da mora poći. »Ništa više ne mogu učiniti za tebe. Ako se nastavim miješati, ubit će i mene. Žao mi je.«

U kući je bilo još žena; drhtale su dok su se nesnosni krici ovacija ljudi vani nastavljali. Adel je zagnjurila lice duboko u šake gotova da zaplače, kada je čula kako netko trči prema njoj. Podigla je oči i ugledala je. Bila je to Christina!

Bacila se majci u naručje i plačući povikala: »Mama, mamice!« Čvrsto su se zagrlile, a Christina je kroz jecaje pokušavala nešto reći. »Mama, žao mi je... žao mi je... Ubili su baku. Vidjela sam i njegovo tijelo, mama. Vidjela sam Christiana... i njega su ubili. Joj, mama!«

»Znam, Christina... znam da su ih ubili.« Sjećanja su bila odveć svježa, a emocije prejake i Adel je počela nekontrolirano plakati. Christina nije znala što bi rekla i samo je ljubila svoju majku... opet i opet.

Tražeci odgovor koji neće doći

Uvečer, šestoga dana zatočeništva, Adel i još šezdeset drugih zarobljenika okupljeno je na jedno mjesto i tad im je rečeno da sljedećega jutra moraju primiti islam.

»Nikada neću postati muslimankom«, odgovorila je Adel.

»U redu. Ne moraš. Ali ako to ne učiniš, ako bilo tko od vas odbije, sve ćemo vas pobiti«, uzvratio joj je zapovjednik. »I njihova će krv biti na vašim rukama.«

Među kršćanskim zatočenicima tu je večer održan sastanak. Po prvi put nakon napada dopušteno im je da se sastanu. Grlili su se i plakali. Znali su da moraju odlučiti: Hoće li se složiti i primiti islam ili će stati u red s ostalim kršćanskim mučenicima? »Možemo ponoviti riječi; možemo izgovoriti njihove molitve. Bog poznaje naša srca. Neće nas osuditi«, predložio je jedan čovjek.

»Kako možemo? Tako dugo smo se opirali. Zar je sve bilo uzalud?«

»A što ćemo s djecom? Hoćemo li gledati kako ih ubijaju pred našim očima?«

»Zar Bog želi da umremo ovdje, u muslimanskome selu?«

Rasprava se nastavila. Adel se činilo kao da se razgovor odvija negdje daleko, jer je počela razmišljati o kobnoj situaciji u kojoj su se našli. Što se nje tiče, lako bi odbila preobraćenje; znala je da će joj njezina vjera pomoći da izdrži do kraja. Ali je li pošteno da svojim postupkom odredi sudbinu drugih, uključujući i Christinu? Ta je nedoumica mučila Adel dok je vapila Bogu, tražeći ga odgovor. Tišina. Odgovor nije dolazio.

Sljedeće su jutro kršćane okupili u dvorištu. »Jeste li odlučili? Hoćete li se preobratiti – ili želite umrijeti?«, upitao ih je jedan ratnik džihada.

Nitko se nije usudio prvi odgovoriti. Čak su i mlađa djeca odbila govoriti, sleđena od straha i unutarnje borbe da ostanu odani svojoj vjeri. Zapovjednik je sve više gubio strpljenje zbog njihove uporne šutnje, te je režeći izdao naredbe svojim potčinjenima na svome materinskom jeziku. Vojnici su se vratili noseći tuce žlica, a potom su u bizarnom ritualu počeli miješati vodu i zemlju, praveći blato. Prisiljavali su kršćane da to jedu. Adel je ispljunula blato iz usta i zapovjednik ju je snažno ošamario: »Jedi to! Odmah da si pojela!«, vikao je na nju.

Adel je odbila.

Potom su donijeli šmrk i poprskali svakog zarobljenika, provodeći nekakvo »islamsko krštenje«, a muslimani su skandirali i pjevali stihove iz Kur'ana. Kada su završili, plesali su kao pijani i pucali u zrak, proslavljajući svoju tobožnju pobjedu preobraćanja kršćana na islam. Kršćani, koji su u tišini stajali jedno kraj drugog, zbunjeno su se zgedali, dok su vojnici nastavljali svoje zaludno slavlje.

No srca su im se sledila kada su ugledali vojnike koji su išli prema njima, noseći kante pune benzina. Odlikovani satnik u paradnoj uniformi išao je ispred njih. Adel je u njemu prepoznala vođu s otoka Jave. Bez imalo dvojbe, ravnodušnim je glasom naredio svojim časnicima da zatvore kršćane u jednu kuću i poliju je benzinom.

Nagurani u obližnjoj kolibi, užasnuti kršćani počeli su vrištati dok su se zbijali oko male djece. Nisu se bojali umrijeti za Krista. Svaki je od njih to više puta dokazao tijekom zatočeništva. No pomisao na to da će biti živi spaljeni i gledati svoju djecu kako gore u plamenu, jednostavno je bila neizdrživa. Kleknuli su svi zajedno, jednoga uma, i zavapili Bogu da ih spasi od tako strašne smrti.

Dok su molili, vani među vojnicima počela je prepirka. Raspravljali su treba li kršćane spaliti ili ne. Jedan je ustvrdio da su zatočenci sada obraćeni muslimani, te da im mogu dobro poslužiti za džihad. Brzo su se dogovorili. Ako su zatočenci voljni sudjelovati u džihadu, to će biti potvrda da su odani Allahu i bit će pošteđeni.

Cijena pobune

Slušajući tu prepirku, Adel i ostali bili su šokirani. To nije bio odgovor koji su tražili. No morali su odlučiti. Ako odrasli zatočenci pristanu sudjelovati u sljedećemu pohodu džihada, svi će biti pošteđeni. U suprotnome, koliba će biti polivena benzinom i svi će kršćani biti spaljeni. Uzdrhtala srca, zatočenci su klečali, okamenjeni; pogleda uprtog jedno u drugo tražili su zračak ohrabrenja između sebe i pitali se tko je taj koji će se usuditi prvi progovoriti. Zapovjednik je poput olujnoga vjetra grunuo u kolibu objav-

ljujući im, po njima, dobru vijest: »Tko god je dovoljno odrastao da može nositi mačetu, dođite i pridružite nam se u džihadu. Bit će veselo!«

U Adel je ključao gnjev dok je slušala kako se zapovjednik gnusno ismijava zatočenicima. Odvažila se i ustala. Zapovjednik se nasmiješio misleći da je dobio svoga prvog dragovoljca. Umjesto toga, Adel se obratila ostalima: »Neka nitko ni ne pomisli poći s njima. Ako će nas ubiti, bolje da nas ubiju ovdje. Barem ćemo biti zajedno.«

Zapovjednik ju je zgrabio za ruku, vrlo ljut zbog njezina prkosa. »Što si rekla?«

Adel je ponovila: »Nećemo sudjelovati u džihadu. A sada, molim te, iziđi.« Zapovjednik joj je snažno stegnuo ruku, gledajući je ravno u oči. Nije morao ništa reći; njegove su oči savršeno jasno govorile koliko je ljut. No Adel je vjerovala da će ih Bog spasiti. Znala je i da će njezina otvorena pobuna imati svoju cijenu. Zapovjednik se žurno okrenuo i izišao, dok su se ostali kršćani, iako zadivljeni Adelinom čvrstinom, pitali nije li im upravo zapečatila sudbinu.

Začudo, i vojnici su otišli, a zatočenci su izvedeni iz kolibe.

Prošla su dva tjedna, a Adel je neprekidno bila u opasnosti. Muslimani su znali da ona utječe na druge zatočenike i smatrali su da je treba ukloniti. Počela joj se vraćati i tjelesna snaga, jer je na Christininino navaljivanje počela jesti.

Vojni su vođe gotovo svakodnevno dolazili u selo, kako bi dogovorili što će učiniti s kršćanima. Sumnjali su da je njihovo preobraćenje na islam bilo iskreno, tvrdeći da ih je trebalo spaliti u kolibi kako je prvotno planirano i sačuvati selo od daljnjega prljanja. Kao posljednji pokušaj kojim bi se moglo potvrditi obraćenje talaca, odlučili su da sve žene treba obrezati.

Ta je vijest u nekim ženama pobudila takav užas, da su počele histerično plakati. Njihovo je protivljenje potvrdilo dvojbe zapovjednika sela i on je ponovno zahtijevao da sve budu pogubljene. Drugi su još uvijek smatrali da će im kršćani biti od veće koristi živi i tako je među muslimanima dogovoreno da ih za sada ostave na životu. Međutim, odveli su sve djevojčice – uključujući i Chri-

stinu – koje još nisu dosegle mladenačko doba i okrutno ih obrezali. Bol je bila neizdrživa i Christina je neprestano plakala. U Adel je ključao poznati gnjev i ona ga je iznova nastojala obuzdati. Njezina je osobna kušnja bila tako strašna da se to ne može ni zamisliti, no svjedočiti stradanju vlastite kćeri bilo je još strašnije. Osjećala je mržnju prema svakom muslimanu, osim prema Sabaru. Znala je da je mržnja rak-rana na duši i da je oprost jedini lijek. No oprost je bio tako daleko, predaleko da bi uopće bio moguć. Sve što je mogla učiniti bilo je moliti.

Prošlo je šest tjedana i novih, izravnih prijetnji smaknućem nije bilo, no Adel je i dalje bila duboko uznemirena. Vidjela je kako je muslimani gledaju, a jedna ju je grupa već pokušala silovati. Opazila je da njihova pohota raste kako vrijeme prolazi i pitala se koliko dugo će ih još moći držati podalje od sebe. Čak je i zapovjednik sela nekoliko puta pokušao da joj se približi. Žudjela je za Methuovom utjehom, pitajući se je li uopće živ.

Methu

Izenada, jedno jutro, mala grupa vladinih službenika došla je tajno čamcem u Salubi. Istraživali su tvrdnje da muslimani u tome selu drže kršćane kao taoce – optužba koju su muslimanski vojnici oštro odbacili. Međutim, Nahor, vlasnik čamca, bio je kršćanin i čuo je da se tu, kao zarobljenica, nalazi žena po imenu Adel. Nakon što je dovezao putnike, odmah je pošao u potragu za njom.

»Jesi li ti Adel?« – tiho ju je upitao Nahor, nakon što ga je netko uputio na nju.

»Tko si ti?« – sumnjičavo je uzvratila Adel. Tek što je to izustila, on ju je zagrlio i počeo plakati. »Čuo sam sve o tebi i o situaciju u kojoj se nalaziš«, rekao je.

»Molim? Kako znaš za mene?«

»Methu mi je rekao.«

Adel nije mogla vjerovati svojim ušima. Methu je bio živ! Po prvi put, nakon više od šest tjedana, osjetila je navalu radosti i zapravo se nasmiješila. »Methu je živ?« – upitala je, kako bi se uvjerila da ga nije krivo razumjela.

»Da, naravno. Želiš li mu napisati pismo?« – upitao ju je Nahor.

Pomisao da bi mogla pisati Methuu brzo je proletjela Adelinim umom. Kako je samo čeznula za tim! No znala je da ima prećih stvari. »Da, voljela bih pisati Methuu, ali ima nešto što moram učiniti prije. Daj mi papir i olovku. Brzo!«

Adel je sjela i počela užurbano zapisivati imena zarobljenika. Još uvijek je sastavljala spisak, kada je ugledala zapovjednika kako se približiva. »Brzo, Nahore, uzmi ovo sa sobom. I molim te, budi oprezan!« Nakratko ga je zagrlila i umakla, žalosna jer nije uspjela pisati Methuu. Silno mu je željela sve ispričati... reći mu koliko joj nedostaje i koliko ga voli... kako je njihova Christina bila hrabra. Ali nije bilo dovoljno vremena. Osim toga, osjećala je dužnost poslati imena drugih zarobljenika. I njihove su obitelji zacijelo vrlo zabrinute. Sada se samo nadala da je nitko nije vidio kako razgovara s Nahorom.

»Što si zapisivala?« – zapovjednik je bio vrlo bijesan kada je saznao da je Adel razgovarala s vlasnikom čamca i da mu je dala komadić papira. »Jesi li poslala pismo?«

»Ne, nisam napisala pismo«, odgovorila je Adel.

»Što si zapisivala?« – ponovio je gnjevno i odsječno, držeći nož pod Adelinim vratom.

Adel mu je mirno odgovorila: »Samo sam zapisala imena svih ljudi koje ovdje držiš zarobljene.«

»Što si učinila?!« Zapovjednik se pušio od bijesa. Adel je bila uvjeren da će joj zariti nož u vrat, no sada se po prvi put nije bojala. Izvršila je što je vjerovala da je nužno i znala je da je Methu živ. Bio je to dobar dan. Dan kakav čak ni bezdušni zapovjednik ne može upropastiti.

»Upravo sam zajamčio vladinim službenicima da ovdje nikoga ne držimo protiv volje. Potpisao sam sporazum. A ti si im dala spisak 'zatvorenika'! Ti, svinjo! Platit ćeš za ovo!«

I platila je. Zapovjednik je ispunio svoje obećanje. Adel je surovo pretučena to isto poslijepodne i mnogo narednih poslijepodneva.

Za manje od dva mjeseca, selo Salubi ponovno je bilo pod istragom. Adelin spisak kružio je po vladinim uredima i među obiteljima zarobljenika, uključujući i Methua. Sada je do Adel

stigao glas da Methu dolazi s vladinim službenicima po nju i Christinu.

Adel je bila u zanosu. Ona i njezina kći preživjele su košmar kakav se ne može zamisliti ni u najgorim snovima – a sada idu kući. Raspoloženje joj se popravilo, čak se počela ponovno smiješiti. No činilo se da Christina nije bila posve uvjerena u vijest što su je čule. »Zar zaista idemo kući?« – sumnjičavo je zapitkivala. »Moći ćemo otići s tatom? Što ako nas ne puste?«

Adel je čula zebnju u Christininu glasu i znala je da njezina pitanja imaju puno smisla. Zagrlila je svoju hrabru kćer, pitajući se što bi njihovi porobljivači sad mogli smisliti, kako bi spriječili njihovo oslobađanje. Sutradan je saznala.

»Ne mogu poći s tobom«

Adel i Christina izvedene su pred okupljene zarobljenike. Zapovjednik je, obraćajući se kršćanima, rekao: »Uskoro ćemo odvesti Christinu i Adel u Dahmu, kako bi se sastale s njezinim mužem, kršćaninom.« Vijest o Methuovu dolasku već se proširila među zarobljenicima i sad su svi s nestrpljenjem iščekivali sljedeće događaje. Dobro su znali Adel. Ako joj dopuste da ode, neće se smiriti dok svi zarobljenici ne budu oslobođeni. Adel će biti njihov put u slobodu.

Potom je zapovjednik nastavio, sad već vrlo dobro poznatom prijateljnom: »Pitat ćemo Adel i Christinu žele li ostati ovdje s vama, ili žele poći s Methuom. Ako bilo koja od njih dvije odluči poći s Methuom, sve ćemo vas ubiti.« Odlazeći, čučnuo je pred jednu djevojčicu koja nije mogla imati više od pet godina. Izvadio je nož iz korica i pritisnuo ga na drhtavo grlo djeteta, a onda zlobno dodao: »Čak i tebe.«

Kršćani su stajali i netremice zurili u Adel. »Kako je moguće donijeti takvu odluku?« – pitali su se. Premišljali su što bi oni učinili na njezinu mjestu. Adel je znala da nitko ne bi krivio ni nju ni Christinu ako odluče otići s Methuom. No prije nego što je uspjela bilo što reći, zapovjednik je naredio: »Hajdemo!«

Odmah? Adel nije imala pojma da ih Methu već čeka. Sve se događalo prebrzo. Trebala je vrijeme; za molitvu; i da razmisli; bi

li zapovjednik doista ubio sve zarobljenike, ili je samo blefirao. Zar da tek tako okrene leđa Methuu? A kako tek da donese odluku koja bi mogla značiti smrt ostalih zarobljenika?

Prije nego što se uspjela snaći, odveli su je u sobu u kojoj je sjedio Methu uz vojne časnike. Dok su ulazili, zapovjednik je prošaputao Adel na uho: »Zapamti, ako se bilo koja od vas dvije vrati s njim, ubit ću sve zarobljenike. I ne samo njih, ubit ću i Methua. Kunem ti se, ubit ću ga.« Od njegovih ledenih riječi Adel je prošla jeza koja je odagnala svaku pomisao da možda blefira.

Po Methuovim očima vidjela je koliko pati. Kako je samo silno želio da mu se žena i kći vrate! Mora da su mu se posljednja tri mjeseca činila duga kao život, no sada je bio ispunjen nadom. Bio je i odlučan. Adel je znala da se zarekao da neće napustiti tu prostoriju bez njih dvije. Sad je samo mogla moliti za snagu.

Jedan časnik, koji se predstavio kao gosp. Said, upitao je bez oklijevanja: »Adel, želiš li poći s Methuom ili ostati u Salubiju?« Adel je znala da će pitanje glasiti baš tako, od riječi do riječi. A njoj je točno rečeno kako mora odgovoriti. Pokušala je nešto reći, no glas nije silazio s njezinih usana. Gosp. Said je ponovio pitanje, ovaj put nešto glasnije: »Adel, želiš li poći s Methuom ili ostati u Salubiju?«

Adel je pogledala izravno u Mathua, koji se u čudu pitao zašto joj toliko treba da odgovori. »Methu...« Niz lice su joj se počele kotrljati suze dok je pokušavala izgovoriti riječi koje su joj zastajale u grlu: »Ne mogu poći s tobom.«

Methu je bio spreman skočiti sa stolice, otrčati do Adel i upitati je zašto, no Said ga je zadržao i nije mu dopustio reagirati na njezinu izjavu. Odmah potom, Said je isto pitanje postavio Christini. Adel je i dalje plakala dok je pogled skretala ka Christini, ne znajući što će dijete odgovoriti. Nije imala vremena razgovarati s njom, a sada je već bila uvjerena da će muslimani ubiti sve zarobljenike – i Methua – ako bilo koja od njih dvije odluči otići s njim. Ali, kako bi njezina devetogodišnja kći uopće mogla shvatiti težinu pristanka na odlazak s ocem?

»Ne mogu poći s tobom, tatice. Žao mi je... žao mi je...« – jecala je Christina, u očajničkim nastojanjima da se ispriča ocu i objasni mu situaciju.

Gosp. Said grubo ju je prekinuo: »To je to. Gotovi smo. O ovome više nećemo govoriti. Jasno?«

Adel i Christini dopušteno je provesti s Methuom pet minuta pod strogim nadzorom i naređeno im je da ne smiju šaputati. Ne obazirući se na njihove naredbe, Adel je tiho rekla, moleći se da je ne čuju: »Methu, morala sam onako odgovoriti. Zaprijetili su da će ubiti sve ostale ako odemo s tobom. Molim te, nemoj me mrziti. Dok živim, neću se prestati nadati. I znam da ćemo jednog dana ponovno biti zajedno.«

Methu je pogledao svoju prekrasnu ženu. Vidio je bol u njezinim očima, no divio se njezinoj hrabrosti. Više se nije imalo što reći. Samo je pogledao svoju obitelj i jednostavno odgovorio: »Razumijem.«

I tako je sastanak završen čim je počeo i Adel i Christina izvedene su iz prostorije. Adel se počela okretati ne bi li još jedanput vidjela Methua, no zapovjednik je shvatio što kani i snažno je udario pesnicom u bok. »Ne okreći se za njim«, šištao je. »On je Isusov. Svinja!« Adeline su se nade razbile u paramparčad i sad je mogla samo plakati i pitati se što joj nosi budućnost.

Sljedećih nekoliko tjedana prionula je uz nadu da će ona i Methu jednoga dana ponovno biti skupa. Ta joj je nada ublažavala beskrajnu bol zatočeništva i pružala joj nešto za što se mogla držati, makar to bio i vrlo dalek san.

A onda, 10. travnja, njezin se san pretvorio u noćnu moru...

»Adel«, počeo je zapovjednik, »odlučio sam što ću učiniti s tobom. Prouzročila si mi mnogo neprilika i očito si podstrekač nereda. Odlučio sam dopustiti jednom od mojih ljudi da te oženi. Možda će te on uspjeti ukrotiti.«

Adel nije mogla vjerovati. »Ali ja se ne mogu udati ni za koga! Već sam udana za Methua!«

»Već sam ti rekao. Methu nije čovjek. On je svinja i ja ne priznajem vaš brak. Ako odbiješ udati se za čovjeka kojega ti ja odaberem, imat će te svi oni – ja ću im to dopustiti.« Zapovjednik

o tome više nije htio govoriti i Adel je iz njegova neumoljiva izraza shvatila da misli ozbiljno. Iz ovoga se neće izvući.

Otišla je k drugim zarobljenicama, moleći ih za pomoć. Znala je da one malo toga mogu učiniti, ali nadala se da će je barem podržati u prosvjedu protiv prisilnoga braka. No one su šutjele, strahujući za vlastiti život. Naposljetku joj je jedna od njih rekla: »Ako se ne udaš za jednoga od njih, mogli bi silovati i ubiti sve nas.«

Adel je bila poražena. Tako se snažno borila za sve te žene i sada se osjećala izdanom. Rekla je jecajući: »Kako me možete pretvoriti u robu i prodati me samo da sebe spasite?«

Druge su je žene, šćućurene jedna uz drugu, molile za oprost i plakale. Znale su da ovo nije posljednji put kada će neka od njih biti primorana na udaju.

Kada su nju i Christinu prisilili da prijeđu živjeti s Alminom, njezinim novim mužem, Adel je bila uvjerenjena da se ne može dogoditi ništa gore. Ali *jest* postalo gore. Nekoliko mjeseci kasnije, Adel je zatrudnjela.

Novi život

Do listopada, Adel je emocionalno bila na dnu. Činilo joj se kao da nezaustavljivo propada kroz jamu bez dna. Ti su joj monstumi ubili sina i majku, a nju su toliko puta nemilosrdno pretukli, da se to više nije dalo izbrojati. Sada su joj oduzeli čak i nadu da će ikad više ponovno biti s Methuom. Mržnja što ju je počela osjećati onoga strašnog dana kada su je zarobili, rasla je brže od novoga života u njoj. Plakala je tražeći nadu, ali nije je našla. Štoviše, nije mogla voljeti ni to nedužno dijete u svojoj utrobi. Za Adel je baš ta trudnoća bila neposredan podsjetnik na sve što su joj oduzeli.

»Neću im dopustiti da mi išta više uzmu«, odlučila je.

Čekala je da ostane sama. Onda je uzela nož s kuhinjskoga ormara. Bilo je teško povjerovati koliko je sve otišlo predaleko. Adel se pitala zašto je pošteđena. Zar samo zato da doživi još dublji očaj? Znala je da ju je Bog spasio, ali jednostavno više nije mogla živjeti. Polako prislanjajući nož na svoju utrobu, zatvorila je oči i molila Boga da joj oprosti.

»Mama, prestani!« – vrisnula je Christina, koja se iznenada pojavila na vratima sobe. Dojurila je do svoje majke i uzela joj nož iz ruku. Adel je briznula u plač i srušila se na pod. Christina je sada plakala skupa s njom. »Mama, što ti je? Ne smiješ to učiniti sebi. A to dijete nije učinilo ništa krivo. Nevino je.«

Adel se slomila. Plakala je satima, dok su Christinine riječi odzvanjale u njezinu srcu i duši. Molila je Boga da joj oprost, dok je priznavala svoju mržnju prema onima koji su je držali zatočenu. Počela je shvaćati da je njezin gnjev gotovo uništio jedan nevin život, baš onako kako su ratnici džihada učinili njoj. Bila je to otrežnjavajuća zbilja; i mada nije mogla odmah oprostiti onima koji su je povrijedili, znala je da mora pustiti da Božja milost djeluje u njoj. Njezina je mržnja zapriječila put iscjeljujućoj sili Božje ljubavi koju je sada počela osjećati.

Adel je počela milovati svoj stomak i govoriti malenome biću koje se razvijalo u njoj. Uvjereni da nosi djevojčicu, dala joj je ime Sarah. »Sarah, molim te, oprost mi. Molim te, oprost grijeh svoje majke. Ti nisi ničemu kriva. Ti si to dobro što može proizaći iz ovako loše situacije. Ja te volim.«

Kako je nastavila moliti i razgovarati sa Sarah, tamni se oblak počeo podizati. Ranije je Adel svoje nerođeno dijete smatrala još jednim neprijateljem, djetetom ubojice njezina sina. Sada je shvatila da je to dijete *njezino* i da je ono Božje stvorenje. Zagrlila je obje svoje kćeri i među njima se stvorila trenutačna povezanost.

Sutradan je Adel uzela list papira i počela pisati, znajući da nekako mora stupiti u kontakt s Methuom. Morala mu je reći sve što se dogodilo i zamoliti ga za oprostaj. Čak i ako je on više ne bude smatrao svojom ženom, razumjet će i neće biti ljuta na nje. Voljela ga je i željela je da se ponovno sjedine. Dok je pisala, njezine su se suze miješale s tintom, stvarajući mrlje na papiru. Pitala se hoće li Methu uopće uspjeti pročitati to pismo. Napisala mu je punih šest stranica. Bilo je to za nju najbolnije i najvažnije ljubavno pismo što ga je ikad napisala. Brižljivo ga je savila i sakrila, moleći se za priliku da ga nekako pošalje Methuu.

Dvadeset i četvrtoga prosinca, svi su zarobljenici otjerani na rad na plantažu kokosa. Bio je to težak posao, osobito za Adel,

koja je tad bila u šestome mjesecu trudnoće. Osim toga, bio je i Badnji dan i zatvorenici su se sa sjetom prisjećali nekadašnjih blagdana. Uvečer, kada je Adel počela pjevušiti melodiju pjesme »Tiha noć«, ostali su se pridružili. Uskoro su svi počeli pjevati, dok su ih stražari, tvrdih lica, podozrivo slušali. Svi su znali kakva im opasnost prijeti zbog pjevanja tradicionalne kršćanske pjesme o Kristovu rođenju. Zacijelo će ih tući, no činilo se da nitko o tome nije brinuo. Radost pjevanja bila je vrijedna kazne.

Pjevali su dugo, do kasno u noć, i prisjećali se svojih obitelji. Njihova su tijela bila u zatočeništvu, no duše su im bile oslobođene dok su upravljali svoju pjesmu ka nebesima. Ujutro su plakali, suzama tuge i radosti, oplakujući svoje zatočeništvo, ali radujući se sretnijim vremenima koja će jamačno doći. Nikad neće zaboraviti Božić koji su proveli zajedno na poljani.

Osamnaestoga ožujka rođena je Sarah.

Sada, kad je dijete rođeno, Christina je osjetila da je došlo pravo vrijeme za ono što je htjela reći majci. »Sada moraš pokušati pobjeći, samo ti i Sarah. Morate otići. Ne odete li, svi ćemo ovdje umrijeti.«

»Ne mogu te ostaviti, Christina; nikad te neću ostaviti«, uvjeralava je Adel svoju kćer.

»Mama, slušaj me. *Moraš* otići«, molila je uporna desetogodišnjakinja. »Almin nas nikad neće pustiti sve tri. No odete li ti i Sarah, mislit će da ćeš se sigurno vratiti. Ali ne smiješ se vratiti. *Moraš* otići k tati. On će doći po mene. To nam je jedina nada.«

Adel je znala da je njezina kći u pravu, no nije znala kako tu zamisao provesti u djelo. Nije znala ni hoće li je Methu primiti natrag. A sada je tu bila i Sarah. Prosto nije imala hrabrosti planirati bijeg uz tako mnogo pitanja na koja nije bilo odgovora.

A onda je, u travnju, taj odgovor stigao. Ono pismo, što ga je napisala Methuu, nosila je uz sebe više od šest mjeseci, nadajući se i moleći za priliku da ga preda. Jedno poslijepodne, kad je u selo došla grupa djece, prilika je bila na obzoru. Adel je poznavala jednu djevojčicu iz te grupe, te je nenapadno prišla mjestu gdje su se djeca igrala i brzo joj dala pismo, uz kratku molbu da ga

prosljedi njezinu mužu, Methuu. Djevojčica je samo uzela pismo i kimnula glavom u znak slaganja.

Adel se vratila kući, moleći da pismo dođe do Methua... moleći da smogne snage oprostiti joj... moleći da je još uvijek voli... Svakoga je dana provirivala niz ulicu i sa zebnjom iščekivala hoće li djevojčica doći ponovno. Nekoliko dana kasnije, njezinu je čekankju došao kraj.

»Jesi li vidjela Methua? Jesi li mu dala pismo?« – brzo je upitala djevojčicu kojoj je dala pismo.

»Jesam, dala sam pismo Methuu. A on je meni odmah dao ovo.«

Adel je bila zapanjena kada joj je dijete uručilo pismo. Methu joj je pisao i prije nego što je primio njezino pismo! Po izbljedjeloj omotnici i iskrzanim rubovima, Adel je shvatila da je i on nosio pismo uz sebe neko vrijeme, baš kao što je i ona nosila ono koje je napisala njemu.

Htjela ga je pročitati odmah, tu gdje je stajala, no brzo se predomislila. Što ako je Methu mrzi. Ako se oženio drugom ženom? Smetena, potrčala je u kuću trgajući omotnicu. Srce joj je zastalo kada joj je pogled pao na riječi:

Adel, možeš imati desetero djece s desetero muževa, a ipak ćeš i tad biti moja žena. Zar se ne sjećaš što je rekao pastor? Samo nas Bog sada može rastaviti. Volim te.

Methu

Dobila je odgovor koji je željela. Sada je mogla planirati bijeg.

Bijeg i spasenje

Jedva dva mjeseca kasnije, osamnaestoga lipnja, Almin je dopustio Adel da ode posjetiti rođake na susjednome otoku. Čvrsto privijajući Sarah uz sebe, Adel je posegnula za Christinom, dok se ukrcavala na maleni trajekt. No Almin je povukao Christinu k sebi. »Ona ostaje ovdje«, rekao je.

Adel ga je preklinjala da pusti i Christinu s njima, no on je odbio. »Ne idem bez Christine«, navaljivala je. No Almin se nije

dao nagovoriti. Znao je da će njegova »žena« pobjeći, pođe li i Christina s njima.

No stvari su se odvijale baš onako kako je Christina zamišljala. Zagrlila je majku i prošaputala joj na uho: »Molim te, mama, obećaj mi da ćete ti i Sarah otići k tati. Molim te. Ja ću biti dobro.« Adel ju je još čvršće privila uz sebe; nije se mogla odvojiti od nje i ostaviti je tu, posve samu. Srce joj se cijepalo, ali znala je da to mora učiniti. Diveći se hrabrosti svoje kćeri, poljubila ju je i pozdravila se s njom. Zнала je da je zadugo neće vidjeti. Možda nikad.

Adel je stajala uz ogradu trajekta, promatrajući kako Christinin lik polako blijedi i nestaje u daljini. Čvrsto je zagrlila Sarah i ponovno počela plakati, dok se iznova pitala je li donijela ispravnu odluku. Nije kanila ni svraćati svojim daljnim rođacima. Samo treba što prije stići do Methua; prije nego što Almin shvati da je pobjegla. A onda, nekako, moraju naći načina da dovedu i Christinu.

Trebao joj je cijeli tjedan da dođe do mjesta na kojemu je bio Methu. Putovanje je bilo dugo i teško, a Adel je sve do tada izbjegavala stupiti u vezu s Methuom, bojeći se da bi Almin mogao saznati što kani. Sjedila je na krevetu u stražnjoj sobi gostinjske kuće i tiho držeći Sarah u naručju, sa zebnjom čekala. *Hoće li me Methu dosita htjeti?*, pitala se neprekidno. *I što će biti sa Sarah?*

Iako je sada bila slobodna, i dalje se osjećala kao zarobljenik. Zapravo još gore; osjećala se kao izdajnik. Udala se za drugoga čovjeka i ostavila svoju kćerku, Christinu, u zarobljeništvu. Kako bi joj Methu to mogao oprostiti? Neprekidno je preispitivala svoju odluku i naposljetku je, plačući, zaspala.

Adel se u trenu probudila kada je čula kako Methu ulazi u kuću. Sjedila je na krevetu, drhćući; a onda je zgrabila usnulu Sarah i ustala. Odjednom uvjereni da je načinila strašnu grešku, popustila je nagonu koji joj je govorio da što prije treba pobjeći iz te kuće. Nije mislila kamo će poći; samo je htjela pobjeći. Nije se mogla suočiti s Methuom.

No prije nego što je uspjela stići do vrata, on je ušao u sobu. Nije zastao ni na tren. Gotovo u jednom koraku prišao je svojoj

ženi i radosno je primio u naručje. Potom je spustio pogled na djetesce u Adelinu naručju i blago se nasmiješio. »Znači, ovo je naša malena kći«, rekao je. Adel je plakala – sada su to bile suze radosnice – svim srcem se predajući tako dugo iščekivanom sje-dinjenju sa svojim mužem. Željela je zauvijek ostati tako privijena uz njega, uživajući u sigurnosti njegovih snažnih ruku, obavijenih oko nje. No znala je da Methu mora poći. Znala je da se neće smiriti dok ne izbavi Christinu.

Adel je, uznemirena, čekala, dan za danom, a od Methua i Christine nije bilo ni traga ni glasa. *Što ako su već ubili Christinu? Što ako je Methu mrtav? Sve je to moja krivnja.* Pokušala se boriti protiv mučnih pitanja koja su se neumoljivo sudarala u njezinu umu tako što je zavapila Bogu tražeći ga pomoć.

Utjehu je našla u poznatim ulomcima iz Biblije, koja joj je tako očajnički nedostajala tijekom osamnaest mjeseci njezina zatočeništva. Sjetila se kako su joj ratnici džihada isjekli Bibliju na komadiće, tamo u džungli. Iznova se vratila dobro poznatom retku iz Poslanice Filipljanima 4,13 i, kako je inače običavala, pročitala ga naglas: »Sve mogu u onome koji mi daje snagu.« Sjetila se posljednjega puta kada je pročitala te riječi. Bilo je to na proplan-ku, iza njezina sela, točno na dan napada. Od tada kao da je protekla vječnost, a ona bila u paklu i vratila se. Znala je da njezin košmar ni izbliza nije gotov i nije mogla prestati misliti na Christinu, pitajući se je li izdala vlastitu kćer.

Methua nije bilo dulje od dva tjedna, kada je do Adel konačno stigla vijest. Bio je s Christinom i očekivali su da im se ona, bez odlaganja, pridruži. Najzad će ponovno biti ujedinjeni, kao obitelj. Niz lice su joj potekle suze radosnice, dok je zahvaljivala Bogu jer je Methu uspio spasiti Christinu. Ali što sada, pitala se, koliko će daleko Almin ići da ih vrati?

Pogovor

Kada smo razgovarali s Adel, ona i Methu bili su u tajnoj biblijskoj školi, gdje su se pripremali za službu evangelizatora. Iako je prošlo nekoliko mjeseci od njezina bijega, Adel i njezina obitelj i dalje su se morali neprestano skrivati kako bi umakli Alminu,

koji ih je, uz pomoć mnoštva muslima što ih je unovačio, nastavio progoniti. U više od dva navrata, gotovo su je uhvatili.

Adel se nakon oslobađanja morala suočiti s dvije vrlo tegobne posljedice svega što joj se dogodilo. Prvo je bilo nešto za što je mislila da nikad neće moći učiniti. Znala je naime da kao kršćanka mora oprostiti ratnicima džihada. Taj je teški proces zapravo počeo s njezinom trudnoćom, kada ju je Christina podsjetila da dijete u njezinoj utrobi nije učinilo ništa krivo; da je malena Sarah nedužna. Adel je znala da može izgovoriti riječ »opraštam«, ali da ta riječ mora prodrijeti do njezina srca, gdje se odvija stvarno oprostjenje. Mjesecima nakon bijega, Adel je provela mnogo vremena u molitvi. Molila je za spasenje onih koji su povrijedili i nju i njezinu obitelj. Vjerovala je da je ta molitva ključ koji će otvoriti vrata praštanja u njezinu srcu.

Druga je posljedica predstavljala jednako velik izazov. Morala je oprostiti sebi. Zbog prisilne udaje za Almina, često je o sebi mislila kao o izdajici. Nažalost, drugi su kršćani potvrđivali njezino samooptuživanje, tako da je ta kriva predodžba o sebi neprestano mučila njezinu dušu, što je izazivalo veliku zebnju, osobito tijekom bijega. Katkad je vjerovala da će je se Methu i ostali kršćani odreći zbog njezina prisilnog braka. Taj je unutarnji nemir često bilo teže podnijeti nego tjelesno zlostavljanje što ga je pretrpjela.

Kada se Adel oslobodila iz zatočeništva, razgovore s njom obavljao je jedan bračni par kršćanskih misionara. Radili su i s Methuom i s njom, te djelovali unutar njihova naroda ali i na međunarodnoj razini, kako bi joj pomogli. Kada je Adel pristupila svome mužu, Gospodin ga je potakao, tako da su prve riječi što su sišle s njegovih usana bile: »Adel, ti nisi izdajica.«

Kada je čula te riječi, ona se slomila i zaplakala. Tog je dana počela opraštati sebi.

Adel i Methu nastavili su raditi sve što je u njihovoj moći kako bi bili oslobođeni svi koji su bili zarobljeni s njom. To što se neki pojedinci spomenuti u ovoj priči i dan danas nalaze u zatočeništvu, golem je teret na njezinoj duši.

Adel nas traži molitve.

Purnima:

Zatočeno dijete, a duša slobodna

Butan

1. ožujka, 1993. g.

Bilo je osobito hladno i kasno te noći, kada je policija ponovno okružila grupu vjernika i odvela ih u ured upravitelja županije. Trinaestogodišnja Purnima drhtala je dok je zajedno s ostalima bila prisiljena stajati u dvorištu, na otvorenome. Saslušavanje se monotono nastavljalo. Časnici su ih, kao i uvijek, zasipali istim pitanjima: »Zašto želite biti kršćani?« »Tko vam daje potporu?« »Ovo je budistička zemlja i vi nas sramotite prihvaćanjem te tuđe religije. Zašto okrećete vlastiti narod protiv sebe?«

Tijekom te duge studene noći saslušano je, jedan po jedan, svih trideset i pet vjernika. Časnika je bilo dvadesetak; većinom su bili vrlo krupne građe i doimali su se zastrašujuće, a tako su se prema uhićenima i ophodili. Purnima se zgrčila kada je jedan od njih udario kršćanina koji je stajao kraj nje. Neki ljudi iz grupe počeli su plakati; drugi su pokušali propovijedati. Mlada Purnima stajala je pred časnicima, koji su se poput golemoga tornja nadvijali nad njom, i molila za hrabrost pri suočenju s predstojećim pitanjima.

»Tko vam je dopustio slaviti Božić u Purtahu? Ovo je Butan. Nije vam dopušteno slaviti Božić u Butanu!«

»Ovo ti je posljednja šansa: ili ćeš se vratiti na budizam ili odlazi iz Butana!« – časnik se sada obraćao izravno Purnimi. Znala je kakvu težinu ima njegov ultimatum. »Razumiješ li? Nije ti dopušteno ostati ovdje i ispovijedati tu stranu religiju. Što si odlučila?«

Purnima ni na tren nije posumnjala da časnik misli ozbiljno. Bilo je to pitanje časti: morali su natjerati kršćane da se odreknu svoje vjere, ili ih javno optužiti za veleizdaju i protjerati iz zemlje.

A ona je već bila protjerana i iz svoga doma i iz svoga sela. Nije znala kamo će poći, no znala je što mora učiniti.

»Neću se odreći Krista! Ne želim napustiti svoju zemlju, ali neću napustiti Krista. Samo on može spasiti i mene i vas.« Purnima je osjetila kako joj se svo tijelo trese dok je prkosno odgovarala časniku čije je lice plamtjelo od gnjeva. No bila je odlučna i u tome je trenutku znala da joj je sudbina zapečaćena. Dali su im svima pet dana da napuste Butan. Rečeno im je da idu u Nepal.

Pet dana.

Ostalo joj je manje od tjedan dana života kakvog je oduvijek poznavala. Prijetnje časnika brzo su se pročule diljem toga područja, a njezina sestra i zet već su pobjegli, bojeći se za život. Sad, kad su kršćani i službeno proglašeni za izdajnike, tvrdokorniji su seljani to shvatili kao dozvolu da se okome na njih.

Purnima je prije odlaska morala još nešto učiniti. Željela je vidjeti svoju mamu. Prošlo je nešto više od godinu dana otkako su je roditelji otjerali od kuće. Sada se krišom vraćala natrag. Uvjereni da je glas o njezinu predstojećem odlasku već stigao do njih, poluglasno je molila da njezini roditelji pozele vidjeti svoju djevojčicu još jedan jedini, posljednji put. Pod plaštom sutona, vraćala se u dom u kojemu je odrasla i iz kojega je otjerana kada joj je bilo samo dvanaest godina...

Čudesno iscjeljenje

Purnima je odrasla u malenom budističkom selu, smještenom među zelenim brežuljcima istočnoga Butana. Njezin je otac bio mjesni vrač i često je obavljao obrede i prinosio žrtve, kako bi otjerao zloduhe što su prijetili njihovoj zajednici. Po tamošnjim standardima, njihova osmočlana obitelj nije bila ni bogata ni siromašna, no imali su velik dom i međusobno su bili vrlo bliski. Sival, koji je bio oženjen Purniminom starijom sestrom Mayom, također je živio s njima. Purnima bi vjerojatno rasla kao i svako drugo dijete u njezinu selu, da njezina bolesna sestra Maya nije čudesno iscjeljena.

Tri je godine Purnima često gledala kako njezin otac žrtvuje perad na improviziranome žrtveniku, udara u bubanj (i jedno i

drugo sam je načinio) i zaziva duhove da mu izliječe kćer. Purnima bi nakon toga sjedala kraj Mayine postelje, u iščekivanju da ova ozdravi, no Mayino se stanje nije poboljšavalo. Imala je i dobrih i loših dana, no neprestana bol u trbuhu i vrlo jake glavobolje nerijetko su je držali vezanom za krevet danima. Gledajući kako joj sestra pati, Purnima je stalno zapitkivala majku: »Zašto su duhovi tako ljuti? Zašto žrtve ne djeluju?« No, odgovor nikad nije dobila.

Sada, nakon višegodišnje bolesti, Maya je bila na nogama, posve zdrava. Više nije bilo boli, u glavi joj više nije bučalo. Roditelji su bili sretni što im se kćer osjećala tako dobro, no smetala ih je Mayina tvrdnja da ju je iscijelio Isus.

»Kako možeš tako govoriti? Kako možeš tako sramotiti našu obitelj i svu zajednicu? – vikao je otac. »Mi smo budisti i neću više da čujem ni riječi o tome stranom bogu. Razumiješ li? Ni jednu jedinu riječ!« Bio je bijesan. Još gore, bojao se što će reći seljani, ako saznaju. Zapravo je strahovao za vlastiti život.

Ali Maya i Sival nisu mogli zanijekati svoju novootkrivenu vjeru. Kada je jedan Sivalov prijatelj saznao za Mayinu bolest, priznao mu je da je tajni kršćanin i dao mu Bibliju. Rekao je Sivalu kako vjeruje da Isus može iscijeliti Mayu. Tako je i bilo. Isus ju je iscijelio. Nakon toga, njihova je vjera ubrzano rasla, dok su zajedno čitali Bibliju.

»Ako kanite ostati kršćani, ovdje više ne možete živjeti«, objavio je Purnimin otac Sivalu i Mayi te posljednje večeri. »Seljani to nikad neće dozvoliti. Otjerat će i nas, a vaša će nova religija donijeti sramotu i nesreću cijeloj obitelji.«

Purnimi se srce cijepalo dok je gledala kako njezina sestra i zet napuštaju obiteljski dom. Ali, iako je imala samo deset godina, razumjela je vrlo dobro da je njezin otac govorio istinu. Znala je da seljani nikad neće prihvatiti tu novu vjeru, a opet, potajno je sa strahopoštovanjem gledala na Mayino ozdravljenje i taj novi izgled koji je cijelo njezino lice činio vedrim, čak i dok je pakirala ono malo svojih osobnih stvari i spremala se otići iz jedinoga doma za koji je ikad znala. Bol je bila tim veća, jer je Maya bila u šestome mjesecu trudnoće.

Nakon što su otišli, svi su se u kući osjećali kao da su nekoga sahranili. Purnimina je majka bila veoma utučena, a oca kao da je zbunjivalo sve što se dogodilo njihovoj obitelji. Purnima je htjela razgovarati s majkom o Mayi, no nikome nije bilo dopušteno ni spomenuti njezino ime, niti je kome bilo dopušteno posjetiti mladi par koji je sada u progonstvu živio u malenoj kolibici od bambusa, udaljenoj svega nekoliko kilometara od susjednoga sela.

Ali kada je čula da je Maya rodila dječaka, Purnima više nije mogla izdržati. Divila se činjenici da je njezina sestra rodila zdravo dijete i nikako se nije mogla osloboditi znatiželje koja ju je tjerala da neprestano razmišlja o sestrinom čudesnom iscjeljenju. Stalno je zamišljala kako dijete izgleda.

Ozbiljna pitanja neumoljivo su obuzimala njezine misli: *Kakav to Bog hoće iscijeliti a da ne traži ništa zauzvat? Što su to Maya i Sival našli u toj vjeri, što im je dalo hrabrost oprijeti se obitelji i cijelome društvu – čak i po cijenu protjerivanja iz kuće?*

Ta su pitanja natjerala Purnimu da se hrabro iskrade i ode posjetiti sestru. Išla je prečacem preko poljana, držeći se podalje od znatiželjnih pogleda i skrivajući se među stablima, i brzo je prešla razdaljinu koja ju je tjednima razdvajala od sestre. Kada je Maya, očito zatečena, otvorila vrata svoga bijednog malenog kućerka i ugledala voljenu Purnimu kako drhteći stoji na pragu, njezino zaprepaštenje brzo se istopilo, pretvarajući se u naizmjenične valove suza i zagrljaja dok je privijala uz sebe svoju malu sestricu.

Purnima se redovito počela iskradati i odlaziti k sestri. Nikad nije mogla dugo ostati – katkad je odlazila već nakon petnaest minuta, ali svaki put kad bi došla, Maya joj je čitala neku biblijsku priču, a Purnima je pažljivo slušala, upijajući svaku pojedinost. Osobito je bila opčinjena pričom o Mojsiju; ne samo čudesnom silom kojom je Bog djelovao preko njega, nego činjenicom da je bio primoran napustiti svoj dom, te da je naposljetku postao Božji glasnik iako je imao poteškoća u govoru. Da je ona kršćanka, zamišljala je, htjela bi sličiti Mojsiju.

Sljedeće je godine Maya rodila još jedno dijete, Esther, i Purnimini su posjeti postali učestaliji. Činilo joj se da proživljava

pravu pustolovinu dok se potajno šunjala seoskim puteljcima, kako bi otišla u posjet prognanoj sestri i malenoj sestrični i sestriću. Čak i da je uhvate, uvjeravala je samu sebe, ne bi zapala u golemu nevolju. Na kraju krajeva, bila je samo dijete.

No Purnimina majka nije bila takvoga mišljenja. »Purnima, i ti i ja znamo što radiš«, rekla joj je jednog dana. »Već sam izgubila jednu kćer; ne želim izgubiti i drugu. Razumiješ li?« Purnima je kimnula u znak slaganja, a majka joj je nastavila objašnjavati da je kršćanstvo strana religija za ljude nižega staleža. »To nije religija za naše selo, ni za našu zemlju. Mayu su obmanuli Sival i njegov prijatelj«, rekla joj je majka završavajući razgovor.

Neobjašnjivo privučena k Bogu

Ali Purnima je uživala u vremenu što ga je provodila sa sestrom i tajni su se posjeti nastavili. Na Božić, Purnima se pridružila na bogoslužju Mayi i Sivalu i njihovoj malenoj grupi koja se počela sastajati u proteklih osamnaest mjeseci. Česti posjeti sestri posijali su sjeme vjere u Purnimino srce i dok je slušala propovijed o Kristovu rođenju – kako ga je rodila djevica i kako je došao donijeti spasenje – osjetila je kako je neobjašnjiva sila vuče da se preda Bogu.

Danima nikome nije rekla da je odlučila primiti kršćanstvo, sve dok se nije iskrala u još jedan posjet Mayi, kada ju je obavijestila da se želi krstiti. Maya je bila presretna zbog odluke svoje sestre, no duboko u sebi brinula je kako će Purnima tu vijest saopćiti roditeljima. Oko tri tjedna kasnije, jednog sunčanog nedjeljnog jutra, Purnima je krštena. Iz te je vode izišla s novim snažnim uvjerenjem. »Maya, znam što sada moram učiniti. Moram mami i tati reći novosti. Ne mogu to više kriti. Želim da svi znaju da sada živim za Krista – i nije me briga što će oni reći ili učiniti!«

»Ali, Purnima, ti si tako mlada; samo ti je dvanaest godina i dobro znaš što će oni učiniti. Jesi li zaista spremna za to? Ja sam imala Sivala, pa mi je bilo lakše otići. Možda bi trebala malo sačekati s tom viješću – i nastaviti moliti.«

Purnima je bila nepokolebljiva. »Ne mogu čekati, Maya. Sada razumijem sve što sam čula, sve što si mi ti pričala iz Biblije.

Nikad se prije nisam ovako osjećala i znam da je to stvarno, baš kao što si rekla. Kako bih to mogla kriti u sebi i ne reći mami i tati? Osim toga, imam tebe...«

Maya je na tu primjedbu smekšala i zagrlila svoju sestru. »Naravno da imaš mene i uvijek ćeš me imati. Želiš li da pođem s tobom?«

»Ne«, odgovorila je Purnima. »Za tebe je suviše opasno doći u selo. Ne brini, sa mnom će biti sve u redu.«

Maya je s pomiješanim osjećajima gledala kako njezina mlađa sestra trči kući. Divila se njezinoj hrabrosti i, iako se bojala kako će roditelji reagirati, bila je silno ponosna na Purniminu odvažnost. *Možda Gospodin ima osobite planove s njom*, razmišljala je.

A Purnima, nevino dvanaestogodišnje dijete, jednostavno je došla kući i prostodušno izvalila: »Mama, ja sam kršćanka.« Njezina se majka na te riječi sledila.

»Zacijelo zbijaš šalu sa mnom«, rekla je majka, ispunjena zebnjom. »Premlada si da bi bila kršćanka. Osim toga, rekla sam ti da neću izgubiti i drugu kćer.«

No Purnima je s pouzdanjem potvrdila svoju odluku. »Mama, ne bih voljela da moram otići kao što je morala Maya. Želim ostati. No odlučila sam postati kršćankom i ništa me ne može natjerati da se predomislim.«

Otjerali su je tu istu večer. Dok je išla sad već poznatom stazom k Mayinoj kući, noseći sa sobom ono malo stvari što ih je imala, čula je iza sebe kako majka plače. Znala je da majka voli obje svoje kćeri, no njihovi su se roditelji bojali što bi im moglo učiniti selo. I Purnima se nekoć bojala. Ali sada, dok je hodala kroz pomrčinu, riješila je da se više neće bojati.

Otada je živjela s Mayom i Sivalom i, mada je voljela živjeti s obitelji svoje sestre, uvjeti za život u malenome kućerku bili su vrlo teški, te su vodili stalnu borbu za preživljavanje. A onda su, na Božić 1992. godine, točno godinu dana od Purnimina obraćenja na kršćanstvo, počela uhićenja.

Seoska se policija sve više bojala rastućega broja kršćana na tome području, tako da su počeli vršiti sve jači pritisak na vjernike. Kršćani su pretrpjeli deset saslušanja za deset dana, a vlasti

su ih svaki put pokušale ubijediti ili primorati da se odreknu Krista i vrate svojim budističkim korijenima. Muškarce su tukli, a neke među njima držali po tjedan dana i dulje u pritvoru, gdje su ih još žešće prebijali. Uhićene žene bile su ponižene i optužene za bavljenje prostitucijom. Nekolicina članova njezine grupe već se odrekla Krista, no malena je Purnima bila samo još upornija.

Sada su njoj, njezinoj starijoj sestri Mayi, zetu Sivalu i njihovim prijateljima iz susjednih sela, koji su redovito dolazili na zajedničke molitve, vlasti dale posljednju, jednostavnu ali vrlo bolnu naredbu: »Napustite Butan!«

»Kako možeš biti tako hrabra?«

Nastavljajući dalje preko poljana, Purnima je ugledala osvijetljene prozore roditeljskoga doma – doma koji je nekoć bio i njezin. Razmišljala je što će reći majci. Pitala se hoće li je majka uopće pustiti u kuću. Nisu razgovarale, niti su se vidjele još od noći kada su je otjerali. A sada, prinuđena da ode iz Butana, pitala se hoće li ikad više vidjeti majku.

Kada je došla do ulaznih vrata odlučila je ući, sama. »Mama? Mama, ja sam.«

»Purnima!« – majka ju je čvrsto zagrlila. »Molim te, reci mi da ćeš ostati. Molim te, reci mi da više nisi kršćanka.« Purnima je nekoliko minuta šutjela. Vidjela je koliko joj je majka tužna; bilo je jasno da je već ranije plakala. Nije joj htjela pričinjavati još veću bol, no morala joj je reći. »Mama, moram otići iz Butana. Policija mi ne dopušta živjeti ovdje. Oprosti.«

Majka je gledala u svoju malenu kćer, zavidjeći joj na hrabrosti, jer bila je još tako mlada, tako nevina. »Purnima, pa ti nemaš još ni četrnaest godina. Kako možeš biti tako hrabra? Kako možeš ostaviti svoju zemlju?«

Purnima je sada plakala zajedno sa svojom majkom. »Ja ne ostavljam svoju zemlju, mama«, jecala je. »Moja zemlja ostavlja mene.« Znala je koliko je majka voli i da je nije željela otjerati od kuće. Ali svi su bili silno prestrašeni. Bojali su se kršćana, bojali su se Božića, bojali su se Krista. Purnima se jednostavno morala pitati što je to što ih toliko straši.

»Evo. Uzmi ovo.« Otac joj je pružio malen svežanj novčanica. »I molim te, pazi se.« Pogledao je u kćerine oči koje su bile pune suza, kratko je zagrlio i izišao iz sobe.

Purnima je ostala s majkom još nekoliko minuta, pokušavajući zapamtiti svaku crtu njezina dragog lica, ton njezina glasa, svjetlucave iskre u njezinim očima kada se smijala. Njezina je majka bila prelijepa, a ona nije znala kada će je ponovno vidjeti – hoće li ikada. Još jedan, posljednji zagrljaj, a zatim je Purnima iščezla – otrčala je preko poljana, posljednji put.

Ujutro se pridružila grupi od osam kršćana, koji su također protjerani iz Butana. Vlada je priskrbila autobus koji će ih odvesti od njihova sela, Purtaha, do granice s Indijom. Odatle će biti prepušteni sami sebi.

»Tko će nam biti vodič?« – šalili su se između sebe, u nastojanju da odagnaju zebnju. Nitko među njima nikad nije otišao dalje od susjednoga sela, niti je tko znao nešto o mjestu u koje su išli.

Čim su prešli granicu, autobus je stao i devetero je prognanika izišlo van. Dok se autobus okretao i polako udaljavao, s čežnjom su gledali za njim kroz zavjesu sivih ispusnih gasova. Taj je autobus bio njihov posljednji dodir s Butanom, a sada je i on nestao. Rekli su im prosto da idu »onuda«, preko indijskoga gorja u smjeru Nepala.

Obuzeta snovima

Kršćani su pješačili tri dana; za to vrijeme nije bilo nemilih događaja, no bili su krajnje iscrpljeni jer su se morali probijati preko brdovitoga terena. Kada su stigli do jednog neobično velikog stabla koje je stajalo kraj puta, John, koji je postao njihov nezvanični vođa, predložio je da se ulogore tu, pod tim stablom, dan-dva, kako bi povratili snagu. Nije bilo razloga za žurbu, no postupno su svi počeli shvaćati svu zbilju stanja u kojemu su se nalazili i Purnima se svakim danom sve više bojala. Krila je to od drugih, no svaku bi noć zaspala plačući, a od trenutka kada je napustila svoje selo nisu joj davali mira snovi što ih je sanjala o svojoj majci. Ni ova noć neće biti drukčija...

Osmi je ožujka. Purnimin rođendan. Ona stoji priljubljena uz svoju mamu dok gledaju u vedru noć. Voljele su zajedno promatrati zvijezde i pokazivati jedna drugoj zamišljene oblike. Kako je bila najmlađa među djecom, Purnima je mogla provoditi više vremena s mamom i nikad se nije osjećala sigurnije nego kad su njih dvije bile zajedno.

»Pa, slavljence, što ćeš sada kada si odrasla?« – šalila se njezina mama.

»Odrasla? Kako misliš odrasla? Pa samo mi je četrnaest.« – rekla je Purnima hihoćući. Često se osjećala zarobljenom između svoga djetinjastog duha i predstojećih odgovornosti odrasle osobe koja se polako nazirala. No te je večeri bila samo mala djevojčica svoje mame.

Purnimina je radost bila kratkog daha; iznenada je okončana kada je ugledala četiri časnika kako idu preko poljane ravno k njima. Obuzeo ju je paničan strah, jer je shvatila da dolaze po nju. Začudo, činilo se da njezina majka to uopće nije primijetila.

Prije nego što je Purnima mogla pobjeći, časnici su je okružili. Jedan ju je čvrsto zgrabio i zario svoje duge prste u njezinu ruku, tako žestoko da je osjetila kako je ruka peče, jer je od jakoga stiska krv prestala teći. »Pustite me! Boli me!« – molila je.

Odgovora nije bilo. Odvojili su je od majke i odveli iz njezina doma. Oboje su polako nestajali u daljini.

»Mama! Mama!« – odjekivao je Purnimin glas, preko poljane do njezina doma. »Molim te, pomози mi! Molim te! Reci im da me puste!« No pomoć nije dolazila. Njezina je majka nijemo sjedila na stolici, kao da se ne događa baš ništa...

Purnima se naglo probudila; još u grču, duboko je udahnula dok se polako vraćala u zbilju. Osjetila je okus soli od suza što su joj se osušile oko usta. Pitala se hoće li se ikad navići na taj nepodnošljiv osjećaj usamljenosti.

Oko nje se zgusnula noć, crna poput pakline; vidio se samo komadić Mjeseca koji je bacao slabo svjetlo na goleme grane

ponad nje. Tijelo joj je počelo drhtati, pa je čvršće obavila oko ramena svoju tanku jaknu. Presavila je pulover koji joj je služio umjesto jastuka i zagledala se u tamu. Začudilo ju je koliko tišina noći može biti zastrašujuća.

Je li danas doista moj rođendan? – pomislila je. Pokušala se sjetiti koji je dan, ali nije vrijedilo. Događaji iz prošlih nekoliko tjedana odvijali su se tako brzo, da je izgubila pojam o vremenu. A sada to svakako više nije bilo važno.

Pitala se kako će preživjeti predstojeće dane, tjedne, možda i godine. Jedino što je pouzdano znala bilo je da silno čezne za domom. Dok je polako tonula u san, ponovno je razmišljala o dragom licu svoje majke i toplini njezina dodira.

Izubijana, okrvavljena... i slomljena

»Ustajte! Ustajte i dajte nam novac i nećemo vas ubiti!«

Purnimu su iznenada probudili oštri grubi glasovi i udarac teške čizme koja joj se zarila u bok.

»Rekao sam da ustaneš!«

Bol joj je prožela svo tijelo kada ju je nepoznati napadač ponovno šutnuo. Nije znala koliko točno ima napadača, no svakako ih je bilo više. Njezina mala družina nije pružala otpor.

Glasni krici njezinih suputnika rekli su joj da lopovi i njih žestoko tuku. Purnima se sklupčala, u nastojanju da se zaštiti od opetovanih udaraca. Obuzeo ju je paralizirajući strah koji je svo njezino tijelo prikovao za zemlju, no iznenada se sjetila jednog biblijskog retka – čak se prisjetila da potječe iz Evanđelja po Mateju – »Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo.«¹

Oni koji ubijaju tijelo, ponavljala je u sebi, moleći da to ne bude njezina neposredna sudbina. Kada se sjetila svežnja novčanica što joj ga je dao otac, misli su se počele sudarati u njezinoj glavi. Dok je lopovska družina divljala po njihovom privremenom taboru i pljačkala ono malo stvari što su imali, Purnima je pokušala dohvatiti novac koji je bio sakriven u njezinim stvarima, prije nego što ga nađu lopovi. Njezina je ruka našla što je tražila, samo trenutak prije nego što je primila još jedan bolan udarac koji su joj zadali ravno u leđa, tako silovito da su joj izbili zrak iz

pluća. Zavapila je Bogu, obavijajući ruke oko sebe i kotrljajući se na stranu, ne bi li se kako zaštitila i izbjegla tešku čizmu koja se neprekidno zabijala u njezino tijelo.

Kada su se zasitili izživljavanja na iznurenim prognanicima i oplijenili im sve što su imali, lopovi su postrojili četvero kršćana, uključujući i Purnimu. Nitko među prognanicima nije se usudio progovoriti ni riječ, dok su stajali i gledali u svoje napadače. Bilo ih je oko dvanaest i svaki je preko lica imao povezan rubac. Purnima je pogledala u druge kršćane koji su stajali kraj nje. Svi su bili sleđeni od straha. Znala je da lopovima ne bi značilo ništa da ih tu na mjestu ubiju.

»Ne smijete ovo prijaviti policiji«, upozorio ih je jedan od razbojnika, dok je nemarno mahao pištoljem pred njihovim licima. »Ali ako to ipak učinite, vratit ćemo se i ubiti vas.« Njegov je prst stajao na obaraču, a pritom je uperio pištolj u svakog od njih, kako bi naglasio to što je govorio. Purnima je zatvorila oči, pitajući se hoće li čuti pucanj. Kada ih je ponovno otvorila, lopovi više nisu bili tu.

Nesretni stradalnici pokušali su se dovesti u red koliko su mogli i provjeriti kolika je šteta načinjena. Iako su bili zahvalni Bogu što im je poštedito život, svi su bili izubijani, u modricama i krvarili su, a brzo su shvatili i da im od imovine nije ostalo više ništa. Lopovi su im odnijeli sve, čak i ono malo rezervne odjeće što su je ponijeli. Nikad im, ni u najgorim snovima, nije palo na pamet da bi njihov put u Nepal mogao biti tako opasan.

Ujutro je John uspio zaustaviti jedan golem seoski kamion, koji je iza zahrđale kabine umjesto prikolice imao drveni sanduk, očito izrađen rukom svoga vlasnika. Kad je saznao da se vozač uputio u Nepal, zamolio ga je da ih poveze, dok su se ostali brzo okupili oko njih. »Možeš li nas povesti, molim te? Ovdje ne smijemo ostati. Previše je opasno.«

»Imate li novca?« – upitao je vozač, stariji čovjek, dok je izlazio iz kabine, procjenjujući kakve su mu prilike da zaradi koji dolar više.

John mu je objasnio da su prethodne noći opljačkani, te da su doslovce izgubili sve što su imali. »Molim te«, nastavio je, »neki

iz naše grupe jedva se mogu kretati nakon batinanja.« No, čak i kad je vidio njihove ozljede, kamiondžija je odbio povesti ih. I dalje ga je zanimalo samo kako će zaraditi još novca.

John i ostali iz grupe okrenuli su se da pođu, obeshrabreni zbog izgubljene prilike, kada je Purnima istupila i rekla: »Ja imam nešto novca.« Njezini su je suputnici pogledali u čudu, pitajući se kako joj je išta moglo ostati nakon onoga što su preživjeli. Razbojnici su bili surovo temeljiti dok su ih robili.

»Recimo samo da sam to dobro sakrila«, odgovorila je Purnima smiješeći se, dok je pružala novac kamiondžiji. Najmlađa među devetero prognanika postala je njihovom junakinjom; svi su je zagrlili, a onda su se utrpali u stražnji dio kamiona. Ovo neće biti posljednji put u kojemu će se Purnimina bistrina i velikodušna narav pokazati korisnima.

Toplo poslijepodnevno sunce grijalo je malenu grupu kršćana koja se polako oporavljala od drhtavice što ih je bila obuzela, jer su prethodnu noć proveli spavajući na hladnoj, vlažnoj zemlji. I dok je većina njih ugrabila priliku da malo odspava, Purnima je ponovno razmišljala o svojoj majci pitajući se, po prvi put, je li donijela ispravnu odluku. Možda je trebala svoju vjeru držati u tajnosti, kako joj je Maya jednom predložila. Otvorila je Bibliju koju joj je Sival dao nakon krštenja i zahvalila Bogu što lopovima nije bila zanimljiva, pa je nisu odnijeli.

Listajući stranice, brzo je našla svoje omiljene retke. Pročitala ih je dosad stotinu puta i obilježila ih kako bi ih lakše našla. Još od najranijih posjeta Mayi bila je opčinjena biblijskim pričama. Razmišljala je o Mariji i Josipu i njihovu bijegu u Egipat, o Davidovu bijegu od kralja Šaula, a sjetila se i svoga omiljenog lika, Mojsija, koji je morao pobjeći iz Egipta. Te su joj priče ulijevale hrabrost za suočenje sa sljedećim danom. Dok je čvrsto privijala svoju Bibliju uz sebe, znala je da je u dobrome društvu.

Ponovno zajedno

Počelo se smrkavati i kamiondžija je najzad stao u indijskome gradu Monu. Rekao je svojim putnicima da mora natočiti gorivo i pokupiti neku robu. Imaju nekoliko sati prije nego što će ponov-

no moći krenuti, dodao je. Iskoristivši već prijeko potrebnu priliku da ispruže noge, Purnima i ostali krenuli su u šetnju gradom i naposljetku naišli na mjesnoga pastora.

Pastor je bio rodom iz Butana i doista zadivljen njihovom pričom i voljom da sve ostave za sobom, kako bi slijedili Krista. Osobito ga se dojmila malena Purnima. Pozvao je Johna na stranu i upitao ga koliko joj je godina.

»Ne znam točno – trinaest ili četrnaest«, odgovorio je John.

»Putuje li s nekim članom obitelji?« – htio je znati pastor.

»Ne. Obitelj njezine sestre također putuje u Nepal, no otišli su ispred nas. Ne znamo gdje su sada.«

Pastoru je prosto moralo biti žao malene Purnime. Upitao je Johna kako bi bilo da Purnima ostane živjeti s njegovom obitelji. John se složio; i on je brinuo što će biti s njom. Potakao je pastora da joj to osobno predloži.

Purnima je pristala, i tako su je smjestili kod pastora i njegove žene. Bilo je divno ponovno imati obitelj. No to nije bila *njezina* obitelj i ona je neprestano molila za ponovno sjedinjenje s Mayom. Nije znala kako bi se to uopće moglo dogoditi; samo je molila da se dogodi. Nakon tri mjeseca pastor ju je pozvao da im se pridruži na kršćanskoj konferenciji koja se održavala izvan Asona. Radostno je prihvatila, ne znajući da će tamo biti i njezin zet, Sival.

Bila je ushićena kada je ugledala Sivala i odmah odlučila vratiti se s njim u Nepal, što je veoma rastužilo pastora i njegovu ženu. »Jesi li sigurna da želiš otići, Purnima?« – upitao ju je pastor. »Znaš li kako će ti biti teško u Nepal? Morat ćeš živjeti u izbjegličkome centru.«

Purnima je slušala njegove blage riječi, znajući da je u pravu. Pastor i njegova žena ophodili su se prema njoj kao da im je rođena kći i bilo joj je *veoma* teško ostaviti ih. No, odlučila je. »Da, sigurna sam«, odgovorila je, »želim biti sa svojom obitelji. Zahvalna sam vam na svemu, ali vjerujem da je ovo Božja volja za mene.«

Purnima i Sival stigli su u izbjeglički centar, na sjevernoj granici Nepala, kasno te oblačne večeri, tako da nije odmah mogla vidjeti kako točno izgleda njezin novi dom. Njoj je svakako u tome

trenutku jedino bilo važno ponovno vidjeti Mayu. Dvije su sestre pale jedna drugoj u zagrljaj vrišteći od radosti. Nakon toga, Purnima je legla na tanku asuru od bambusa i odmah zaspala.

»Purnima, probudi se!« U pretrpanoj baraci, malena je Esther skakutala oko Purnimine glave, pljeskala ručicama i smijala se. Prvo što je Purnima primijetila kada je otvorila oči bio je trošan okvir od bambusa, prekriven debelim slojem plastike – »krov« njihove barake. Pridigla se na svome ležaju i sjela. Po zvukovima što ih je čula vani, činilo joj se da se stotine ljudi komeša točno ispred ulaza u njihovu baraku. Brzo joj je postalo jasno kakvi su uvjeti za život na tome mjestu; centar je bio pretrpan, a krajnje siromaštvo tisuća obitelji što su tu živjele bilo je očito. Što je više vidjela, to je dublje tonula u očaj.

Maya, sretna što je ponovno sa svojom sestrom, pokušala je oraspoločiti Purnimu. »Slušaj Purnima«, rekla joj je. »Znam da je ovo mjesto užasno, ali Božja je ruka uvijek nad nama, ma gdje da smo. Mora da ovdje ima neku zadaću za nas. Pomisli samo na sve te ljude oko nas, koji nikad nisu čuli za Krista. A ti znaš koliko privlačiš ljude. Kada im ti govoriš o Bogu, oni slušaju, možda zato jer nisu navikli vidjeti tako mladog i lijepog propovjednika.«

Purnima je pocrvenila i nasmiješila se. »Može biti«, rekla je. »Ali, što misliš, kako dugo ćemo morati ostati ovdje? Zar je doista Božja nakana da se nikad ne vratimo kući?«

Maya nije imala odgovor, no privukla je svoju sestru k sebi i čvrsto je zagrlila. Htjela je biti jaka i za nju, no istina je bila da je i sama sebi često postavljala ista pitanja.

Kako su tjedni odmicali, Purnima je postupno otkrivala pravila života u centru. Kada hoćeš izići van i otići u obilazak obližnjih sela, *uzmi* »propusnicu«. *Nemoj* im reći da izlaziš kako bi propovijedala Evanđelje i dijelila letke. *Ne* održavaj sastanke s velikim grupama kršćana; drži se malih grupa i »kućnih crkava«. *Iskoristi* ponuđenu priliku za učenje jezika, i tako dalje i tako dalje. Izbjeglički je centar imao vlastitu kulturu i vlastiti život, nimalo nalik onome što je Purnima očekivala.

Žar za propovijedanjem Evanđelja

Za Purnimu je sam vrhunac života u izbjegličkome centru bio ubrzan rast crkve – mnogi među tisućama prognanika obraćali su se. Uživala je u sigurnosti Kristove obitelji i svojim novim prijateljima. Često su se u manjim grupama iskradali iz centra, neopaženi, i odlazili posjetiti druge kršćane u susjednim centrima ili u okolnim selima; svaka takva prigoda poslužila im je i za vježbanje jezika dok su propovijedali. Purnima je bila najzadovoljnija u tome razdoblju, otkrila je da ima dara za glazbu i sve je jače žudjela za spasenjem izgubljenih. Obuzeta žarom za propovijedanjem Evanđelja, gotovo je zaboravila kako je život u centru bio bijedan.

Purnima i njezini prijatelji nastavili su propovijedati Evanđelje izvan centra sve do sljedeće godine kada su ih uhvatili. Tog kolovoza, u svježe nedjeljno jutro, vrlo rano, uputili su se u kuću žene po imenu Hona, do koje je trebalo oko dva sata hoda. Hona je čula za nadahnute kršćane u izbjegličkome centru i pozvala je jednu grupu da dođu k njoj, na druženje i evangeliziranje na tamošnjoj tržnici. Purnima i njezini prijatelji rado su to prihvatili.

Tiho, u grupama od dvoje-troje, njih jedanaest iskralo se iz izbjegličkoga centra, a sastali su se oko kilometar i pol dalje niz put. Sa sobom su nosili Biblije, nekoliko letaka i gitaru; uzbuđeni i radosni zbog moguće prigode za propovijedanje u novome selu, ljudima koji možda nikad nisu čuli Evanđelje. Znali su da moraju hodati brzo kako bi se do mraka vratili u centar.

Kod Hone su stigli oko podne i nakon druženja koje je trajalo par sati otišli su na tržnicu. Tek što su se pripremili kako bi otpjevali nekoliko pjesama, prišla im je grupa od pet policajaca. »Pođite s nama«, naredili su.

Preneražena grupa nije imala izbora – morali su poći za policijom i ubrzo su se obreli pred satnikom, kruta i neumoljiva izgleda. »Odakle ste?« – oštro je upitao. »Tko vam je dopustio da iziđete iz izbjegličkoga centra? Tko vam je dao dozvolu da širite svoju vjeru po Nepal?«

»Vi ovdje nemate prava!«

Čekali su cijeli dan u vlažnome mračnom zatvoru, dok ih je satnik ispitivao jednog po jednog, prvo muškarce, a onda žene. Purnima, vrlo umorna i uvjeren da se radi o čistome nesporazumu, odlučila je obratiti se satniku: »Nismo učinili ništa krivo. Zašto nas ovdje držite? Pustite nas, molim vas. Moramo se vratiti u centar prije mraka.«

»Ne!« – uzviknuo je satnik. »Noćas ostajete s nama, a sutra idete zapovjedniku oblasti.« Purnima je primijetila koliko je satnik bio snishodljivo zadovoljan što ih je uhitio i držao zatočene. Nju i još tri žene zaključali su u skučenu, prljavu ćeliju. Zbile su se jedna uz drugu i usrdno vapile k Bogu svu noć, moleći ga za zaštitu. Znale su da bi moglo biti opasno propovijedati u Nepal, no tako je mnogo ljudi, koji nikad prije nisu čuli Evanđelje, željno prihvaćalo njegovu poruku, da se nagrada činila vrijednom rizika.

Ujutro je policija ponovno okupila svih jedanaest kršćana. »Ako imate novca, možete si kupiti hranu«, rekao im je jedan policajac. »Sada ćemo svi u vrlo dugu šetnju.«

Purnima i njezini prijatelji razmijenili su upitne poglede, no odlučila je ne brinuti previše. Sve će se jamačno riješiti još danas, u uredu zapovjednika oblasti.

Cijeli dan s mukom su se probijali kroz džunglu; jedanaest kršćana i devet policajaca, naoružanih strojnicama. *Mora da izgledamo prilično opasno*, pomislila je Purnima odmjeravajući pogledom oružje. Mišići su joj bili ukočeni, jer su se bunili protiv teškog neravnog terena. Budući da ni ona ni ostali nisu imali novca, nisu imali ni hrane, a vodu su pili samo kad su prelazili potok.

Kad su najzad stigli u oblasni ured, već je pao mrak. Purnima je bila iscrpljena, bilo joj je hladno i bila je gladna, no hrabrila ju je misao da je Bog s njima i bila je uvjeren da će se uskoro vratiti kući. No njezine su se nade raspršile čim je počelo saslušanje. Iza masivnog drvenog stola, u jedva osvijetljenoj sobi za ispitivanje, sjedilo je pet časnika koji su gnjevno vičući počeli saslušanje: »Tko vam je dopustio da propovijedate na tržnici u Jhapi? Tko

vam daje potporu? Gdje nabavljate materijal? Vi, prljave izbjeglice! Vi ovdje nemate prava!»

One koji su pokušali odgovoriti na te napade šamarali su i šutirali; no šamarali su i šutirali i one koji *nisu* odgovarali. Pitanja – i batine – trajali su satima, sve dok jedan časnik nije ušao u sobu i rekao: »Dosta je za noćas. Dajte im da jedu, a nastavit ćemo sutra.«

Uvjeti u ovoj ćeliji bili su čak i gori nego u prethodnoj. Purnima je teškom mukom obuzdala žuč koja joj se popela u grlo od užasnog vonja bljuvotine u ćeliji. Betonski je pod bio leden, a nisu imali čak ni vedro koje bi im moglo poslužiti umjesto zahoda.

Ujutro su Purnima i ostale žene u ćeliji sa strahom čekale. Časnici su ih izvodili jedno po jedno i ispitivali ih. Zapovjednik okruga rekao je Purnimi da imaju dokaz da su ona i njezini prijatelji uništili budistički hram i vrijeđali njihove bogove.

»Ne, to nije istina!« – uzviknula je Purnima u nevjerici. Časnik ju je snažno ošamario.

»Ti, drska, mala lažljivice!« – vrištao je. »Kaži nam istinu i dobit ćeš blažu kaznu. Ako nastaviš lagati, ići ćeš u federalni zatvor na dugo, dugo vremena.« Purnimu je počela hvatati panika, no ostala je pri svome. Tukli su je surovo i neprekidno, nogama i rukama, po svemu tijelu, i nakon nekog vremena samo je obamrla, gotovo da više ništa nije osjećala. Osim onoga napada prve, mračne noći u Indiji, Purnima zapravo i nije znala da ljudi mogu biti tako opaki. No u sljedećih dvadeset i osam dana naučit će surovu lekciju – pretešku za jednu petnaestogodišnjakinju.

Dugi dani saslušavanja otegnuli su se u nedogled; vlasti su se svom snagom predale ispunjenju svoje misije – slomiti duh Purnimi i njezinim prijateljima. Postupak je bio uvijek isti, osim što nikad nisu znali tko će biti izveden prvi na svakodnevnu turu ispitivanja i batina. *Pitanje, krivi odgovor, udarac. Još jedno pitanje, još jedan krivi odgovor, još jedan udarac.* I tako iz dana u dan.

U svojoj ćeliji, Purnima i druge žene tiho su pjevale i molile dugo u noć; ohrabrivale su se međusobno riječima nade: »Držite se. Uskoro će sve biti gotovo i onda idemo kući«, šaputale su u tami.

Kući, mislila je Purnima ironično, kako relativan pojam.

Plamen Božjeg mira

Dok je bila u izbjegličkome centru, Purnima je neprestano mislila na svoje roditelje i koliko joj nedostaje njezin dom u Butanu. No sada joj je nedostajala sestra, ali i prljava mala kolibica u pretrpanome centru, za koju definitivno nikad nije mislila da će joj nedostajati. Pitala se što sada rade njezini sestrić i sestrična i kako se drži Maya. Zna li uopće gdje se Purnima sada nalazi?

O, Maya, oprosti što sam ti prouzročila tako mnogo problema. Mora da ludiš zbog mene, razmišljala je Purnima.

Zapravo, neki su kršćani u izbjegličkome centru, uključujući i pastora, čuli glasine da je jedna grupa uhićena. Čak su dolazili u zatvor u kojemu su držali Purnimu i ostale, no časnici su ih žestoko pretukli i otjerali. Zatočenim je kršćanima rečeno što se dogodilo; bili su poraženi činjenicom da je netko mogao tako napasti njihove prijatelje, a da pritom ničim nije bio izazvan.

Dvadeset i petoga dana njihova zatočeništva jedan je stražar rano došao po Purnimu. Zapovjednik oblasti čekao ju je u već poznatoj sobi, spreman, po tko zna koji put, pokazati svoju okrutnost. I ponovno su počela pitanja: »Tko ti je rekao da propovijedaš? Tako si mlada. Možda to i nije tvoja krivnja. Zacijelo te netko primorao da prihvatiš tu vjeru i obećao ti novac. Tko vam daje potporu? Samo mi reci tko je to i batine će prestati. Možda te čak vratimo u centar.«

Purnimi se sljedećih nekoliko minuta činilo dugim kao vječnost. Umorna, fizički vrlo slaba od gladi – zatvorenike su hranili samo s malo riže, dvaput dnevno – i prljava, jer se nigdje nije mogla oprati, Purnima je unatoč tomu osjećala kako Božji mir plamti u njoj tijekom svakog ispitivanja. Nije postojala ona, postojao je samo Krist, a neizmjereno joj je pomoglo kad je molila Boga da oprosti njezinim mučiteljima i podari joj snage za sve što tek slijedi.

»Odgovori mi na pitanja!« – vikao je zapovjednik.

Purnima je skupila hrabrost pripremajući se za udarac, jer je znala da mu se njezin odgovor neće dopasti: »Ja nisam primila

Krista radi novca, uzdržavanja, niti ičega sličnog! Primila sam Krista jer je moja sestra bila bolesna tri godine, a onda je postala kršćankom i čudesno je iscijeljena. Vidjela sam mnogo čuda, imam mir i radost. Nema drugog razloga.«

Zapovjednik je frustriran ustao i unio joj se u lice. Kada je osjetila njegov dah i vidjela zlokoban mračan gnjev u njegovim očima uhvatio ju je strah, no pokušala je ne ustuknuti. »Lažeš!« – viknuo joj je u lice. »Znam da nešto kriješ. Ne govoriš mi istinu. Sada ćeš u zatvor na dugo vremena. Jesi li spremna za to?« Prije nego što je mogla odgovoriti, udario ju je preko lica tako jako da ju je srušio sa stolice. »Vodite je natrag u ćeliju«, naredio je.

Purnimine su prijateljice glasno uzdahnule kada su je vidjele nemoćnu (jedva je stajala na nogama) i izubijana lica, koje je od žestokoga udarca već počelo otjecati. »Ne brinite«, slagala je Purnima dok su joj se oči punile suzama. »Ne boli tako strašno kako izgleda.«

Žene su znale da to nije istina, jer su i same primile svoj dio boli i poniženja od bezdušnih časnika. Tješile su Purnimu kako su znale i umjele, suosjećajući s njom, jer časnici nisu bili spremni povjerovati ni u njihove priče. Policija jednostavno nije mogla povjerovati da Purnima i njezini prijatelji ne primaju nikakvu financijsku pomoć iz inozemstva. Bili su uvjereni da Biblije i leci dolaze izvan Nepala, jer je kršćanstvo strana religija. Odbijali su prihvatiti da se ono širi autohtono bez ikakve prisile ili obećanja o osobnoj koristi.

Nekoliko je sljedećih dana prošlo mirno, dok su Purnima i njezini prijatelji razmišljali o svojoj sudbini. Molitve i tihe pjesme donosile su im olakšanje i pomogle im skratiti vrijeme, no Purnima je imala neki osjećaj nelagode – bilo joj je čudno što njihovi porobljivači više ne dolaze po njih. *Što rade? Zašto nas ne oslobode?* – pitala se.

»Blago meni!«

Najzad, u utorak rano ujutro, 20. rujna, grupa je ponovno okupljena u uredu zapovjednika oblasti. Purnima je znala da se nešto sprema, jer su dotad žene bile odvojene od muškaraca. Bez mnogo riječi neformalno su ih postrojili, stavili im lisičine i pove-

li ih preko seoskoga trga do sudnice, s koje se presijavao limeni krov. Purnima je bila toliko radosna što je vani na suncu, makar i na trenutak, da je prestala misliti na ono što ih čeka.

Prostorija je već bila puna ljudi, kada su ih pod stražom odveli naprijed i posjeli na njihova mjesta, odmah pokraj branitelja što im ga je dodijelio sud. Na suprotnoj strani prostorije državni je tužitelj rekao da iznosi zvaničnu optužbu protiv njih jedanaest. Ironično, no kada su počeli čitati izmišljene optužbe – spisak što je sadržavao laži o uništenju budističkih hramova i ubijanju svetih krava – Purnima je zapravo počela osjećati nadu. Možda će ovo ipak biti dan njihova oslobođenja i možda će moći otići. Sudac će zacijelo uvidjeti da su nedužni.

Njihov ih je odvjetnik zastupao prilično uvjerljivo, no tužitelj je očito imao scenarij kojega se čvrsto držao. Čini se da mu je glavni cilj bio naučiti kršćane pameti na njihovom vlastitom primjeru. Suđenje se otešlo i dan je polako prešao u večer. Bilo je gotovo 22 sata te noći kada je sudac napokon donio odluku i umornoj grupi pročitao presudu. Purnima je ustala kada je njezino ime prozvano zajedno s imenima svih ostalih. Svo joj je tijelo uzdrhtalo kada je sudac odlučno objavio da će biti vraćeni u federalni zatvor na tri godine.

Tri godine – odzvanjalo je u Purniminoj glavi.

Purnima je obećala Bogu da će mu biti vjerna kamo god je pošalje: daleko od kuće... van iz Butana... u izbjeglički centar. Ali u *zatvor*? Bilo je to više nego što je jedna petnaestogodišnjakinja mogla podnijeti. Zatvorila je oči i ponovno potražila utjehu u biblijskim pričama što ih je pohranila u svome umu. Zamislila je Isusa kako sjedi na gori i poučava svoje učenike. Oćutjela je kako hrabrost u njoj raste dok su joj poznate riječi prolazile umom: Blago progonjenima... jer je njihovo kraljevstvo nebesko! Blago progonjenima... Blago progonjenima... Stala je kada je shvatila istinu: »*Blago meni...*«²

Bilo je teško gledati na zatvorsku kaznu kao na blagoslov; Purnimini su duh i duša prihvatili tu činjenicu prije nego njezin um. No u danima koji će doći to će obećanje, koje su često u jedan glas ponavljali, postati temeljem snage zatočenih kršćana.

Sada su ih okovali, dvoje po dvoje, izveli iz sudnice i povelili na još jedno zamorno pješaćenje kroz neprohodnu džunglu. Zatvor se nalazio na vrh gore, nekoliko kilometara dalje. Purnima se prisjećala sudske rasparave i što je više o tome mislila to je bila uvjerenija da je Bog imao svoju ulogu u svemu što im se dogodilo. Bili su lažno optuženi i vodili su ih u zatvor; radi Krista. Ta joj je spoznaja donosila utjehu, osjećala se povlašteno jer je pozvana da strada za Krista. Pogledala je u svojih deset prijatelja koji su se zajedno s njom s mukom probijali kroz džunglu i ponovno je znala da je u dobrome društvu.

»Dobrodošli u pakao!«

Stigli su do zatvorske kapije u tri ujutro. Purnima je na mjesecini uspjela razabrati obrise visokoga zida koji je okruživao zatvorski prostor, te golema vanjska vrata koja su zlokobno zaškripala kada su se otvorila da prime svoje nove stanare. Mjesto je imalo sumorno, teško ozračje i po izgledu bi se reklo da je to nekoć bila veličanstvena tvrđava, no zdanje je sada bilo veoma oronulo i zapušteno. Dok su prelazili preko otvorenoga dvorišta ka unutarnjim zgradama, Purnima je krišom preko ramena pogledala iza sebe u vrata koja su se zatvarala za njima. Glasan zveket odjeknuo je zatvorom, njezinim novim domom.

Purnimi i ostalim ženama dali su po tanku prostirku od slame i odveli ih u ćeliju u kojoj je vladala potpuna tama, no oči su im se postupno privikle te su mogle razabrati siluete drugih žena koje su spavale na podu. Jeziv, sablasan glas izvio se iz zemlje i doplovio do njihovih ušiju: »Dobrodošli! Dobrodošli u pakao!«

Purnima se sa zebnjom pitala tko su sve te žene s kojima će odsada živjeti? Kakav su zločin počinile? Jesu li nasilne? Hoće li im se ona dopasti? Pitanja na koja nije bilo odgovora nisu joj davala mira. Našla je slobodno mjesto kraj vanjskoga zida, sjela je i sklupčala se. Bila je premorena no odveć uplašena da bi mogla zaspati.

Nakon nekoliko sati, slaba sunčeva svjetlost probila se kroz rešetkaste otvore visoko na zidu i Purnima i njezini prijatelji mogli su vidjeti što se nalazi oko njih. Prostorija nije bila velika, ali

ni pretrpana. U ćeliji je bilo još pet zatvorenica i svaka je očito imala svoje mjesto, a njihova je oskudna imovina ležala na podu oko njih. Kupaonica, ako bismo je tako mogli nazvati, sastojala se od uzdignute cementne podloge što je nalijegala na vanjski zid. Bio je tu i zahrđali lavabo, no sapuna nije bilo, ni tople vode, ni vrata. Rupa u cementnoj podlozi otvarala se u prokopanu jamu koja se sudeći po smradu nikad nije čistila. Zadah iz te jame ispunjavao je ćeliju.

Betonski zidovi zatvora bili su više umrljani nego obojani slojevima ličila preko kojih je stajala godinama taložena prljavština. Pod je bio hladan, vlažan i veoma prljav. Kroz malen unutarnji prozor, negdje u razini očiju, mogle su vidjeti dvorište i daleko veći muški blok preko puta njih. Visoko iznad dvorišta stajala je ograđena uska platforma s koje su stražari motrili na zatvorenike, iako Purnima nije vidjela još niti jednoga.

Tulasa je bila samoprogllašeni vođa ćelije. »Zašto si ovdje?« – grubo je upitala, gledajući ravno u Purnimu. »Nisi li malo premlada da čamiš u zatvoru?«

»Ne znam jesam li premlada«, odgovorila je Purnima, »no moji prijatelji i ja ovdje smo jer smo kršćani.«

»Kršćani?!« – Tulasa gotovo da je ispljunula tu riječ. »Zašto bi vas zatvorili jer ste kršćani. Glupost nije protuzakonita.« Glasno se nasmijala, a ostale su joj se žene pridružile. Predstavila se, no u njezinim riječima nije bilo topline. »Priča se da sam ubila svekru«, rekla je režeći. »Znači, bit ću ovdje neko vrijeme, a tebi će pomoći ako mi se skloniš s puta!«

Purnima je zurila u ženu, nemoćna skrenuti pogled, iako su je njezine grube riječi veoma uplašile. Nekako je oćutjela da se iza te ledene vanjštine krije blaga, nježna duša, i od tog je trenutka molila da joj Bog podari priliku da nađe tu dušu.

Tulasa se, prosipajući za sobom bujicu psovki, vratila u svoj ugao. Purnima je primijetila da ona ima gomilu pokrivača i osobnih stvari, što je značilo da je tu već neko vrijeme i da je sve to dobila od prijatelja ili članova obitelji koji su joj dolazili u posjet. Pridošlice nisu imale ništa osim ono malo odjeće na sebi. Prvo jutro, kršćanke su se zbile jedna uz drugu i molile, obvezujući se

da će svaki dan početi molitvom i da će postiti svaki petak. Dali su im osnovni pribor za kuhanje, a svakoga su dana dobijale dva obroka, obično rižu i krumpir. Katkad su im davali malo novca, kojim su mogle kupiti osobne potreštine.

Kršćani su ubrzo otkrili da je prilagođavanje zatvorske životu na neki način slično prilagođavanju životu u izbjegličkom centru: nauči pravila; kloni se nevolja i čuvaj leđa. Golema je razlika, dakako, bila u potpunom nedostatku slobode i nespremnosti straže da se umiješa kada se pojavi problem.

No, razmišljala je Purnima, ovdje barem nije bilo svakodnevnih saslušanja i batina, a osim toga mogli su u miru moliti unatoč neprestanom ruganju drugih zatvorenica i njihovim stalnim psovkanama. Najveći strah u Purnimi izazvale su seksualne aluzije stražara, koje su počele ubrzo nakon njezina dolaska.

Prvih nekoliko mjeseci proteklo je vrlo sporo, a Purnima je slabo spavala. Ubrzo je saznala zašto ostale zatvorenice nisu sebi uredile »dom« pokraj vanjskoga zida – tamo je bilo veoma hladno. Zdravlje joj se pogoršavalo kako je nastupala zima, a nije imala niti toplu odjeću, niti jedan jedini pokrivač. Uskoro je njezin optimizam zamijenio dubok unutarjni osjećaj očajja. Shvaćajući što se događa, bila je zabrinuta zbog svoje ranjivosti i opadanja vjere. Ponovno se pitala nije li načinila užasnu grešku. Vratili su se i njezini snovi o domu i majci, što je noć činilo još nepodnošljivijom. Bila je spremna odustati.

Jedno poslijepodne, Purnima je čula krike što su dolazili iz muškoga bloka. Te su krike pratili gnjevni glasovi koji su vikali: »Udri ga! Udri! Dokrajči ga!« Nije bilo neobično da u muškim ćelijama izbije tuča, no ovoga je puta Purnimi niz kičmu prošla jeza kada je čula povike: »Dokrajči ga! Mrtav kršćanin ne može moliti, ne može pjevati!«

Purnima je znala da su prijetnje stvarne. Tulasa joj je rekla da je netko ubijen u muškim ćelijama, nešto malo prije njihova dolaska. Svjesna da se njezin brat kršćanin suočava sa smrću i da ga hoće ubiti drugi zatvorenici, Purnima je izbezumljeno počela doživati stražare, no nitko nije došao. Jecajući, pala je na svoju prostirku i počela moliti. I u tome je trenutku shvatila koliko je

zatvorski život bio teži njezinoj braći koji su bačeni u pretrpane ćelije s više od dvije stotine drugih muškaraca, većinom vrlo nasilnih zločinaca, nego njoj. Uvidjela je koliko je bila okupirana samosažaljenjem, dok je na drugoj strani dvorišta njezin prijatelj bio prebijan, možda čak i ubijen.

»Dragi Bože«, molila je, »ne daj im da ga ubiju, molim te, ne daj da umre.«

Zaplakala je, no ovoga puta ne samo zbog sebe, nego zbog svih njih.

Žrtva toga napada bio je brat koji se zvao Ashok; preživio je, ali jedva. Zahvalna Bogu za njegov oporavak te riješena svoje misli skrenuti sa sebe na druge, Purnima je počela tražiti načine za svjedočenje drugim ženama u ćeliji. Znala je da nekako mora ostati aktivna, ako želi preživjeti tri godine u zatvoru. U prošlih nekoliko tjedana dopustila je da joj, osim tijela, u zatvoru budu i duša i duh, i to se moralo promijeniti. »Gospodine, pokaži mi što mogu učiniti«, molila je. »Spremna sam ti služiti, unatoč okolnostima.«

Tad se sjetila da će uskoro Božić...

Božićni dar

Čovjek poznat samo kao »Ujak«, bio je gotovo neodvojiv dio federalnoga zatvora. Toliko je dugo bio u zatvoru i tako slobodno tumarao naokolo, da su pridošlice obično mislile da je i on dio osoblja, no nije bio. Svakoga je tjedna obilazio ćelije i pitao zatvo- renike žele li da im kupi nešto na tržnici.

»Dobro jutro, Purnima«, pozdravio ju je. »Što bi htjela da ti kupim, ili još uvijek želiš čuvati novac dok ne iziđeš? Zašto uopće štediš? Kakva korist od novca, ako ga ne trošiš?«

Samo što je to izgovorio, Purnimi je sinulo. *To je to! To ću učiniti. Hvala ti, Ujko!*

Brzo mu je tutnula u ruke sav novac što ga je uštedjela i šapatom mu kroz rešetke objasnila što treba učiniti. Gledajući ga kako ležerno odlazi, molila je da kupi točno to što mu je rekla. Kada je čuo njezinu želju, Ujak je pomislio da je sišla s uma, no ljubazno joj je rekao: »Kako bih mogao odbiti tako nevino lice?«

Kada se kasnije toga dana vratio, predao je Purnimi paketić, jamčeći joj: »Evo ga, sve je tu. No ja i dalje mislim da si sišla s uma. Dogodi se to u zatvoru, znaš.«

Purnima se nasmiješila u znak zahvalnosti i pružila mu ruku kroz rešetke. Potom je počela nešto pripremati, dok su druge žene gledale. Naposljetku više nisu mogle kriti znatiželju pa su joj prišle i upitale je što radi, no Purnima se na to nije obazirala i samo je nastavila. Trebalo joj je cijelo poslijepodne, no bila je odlučna napraviti sve kako treba. Naposljetku, kada je završila, okrenula se ostalima i objavila: »Otkad sam ovdje Bog mi je stavio u srce da štedim doplatka koji primamo u zatvoru. Sve do jutros nisam znala zašto, a onda mi je sve bilo jasno. Zamolila sam Ujaka da mi za taj novac kupi najbolju piletinu i povrće koje može naći. I evo, sada sam sve to spremila – za vas.«

Sve su žene nijemo stajale, gledajući u nju s čuđenjem. Tulasa ju je podozrivo odmjeravala pogledom; čekala je da čuje u čemu je »štos« i pitala se zašto bi Purnima, kojoj nikad nije uputila niti jednu jedinu ljubaznu riječ, učinila nešto takvo. »O čemu pričaš? Kakva je to prijevara?« – zajedljivo je upitala.

»Samo sam nešto htjela podijeliti s vama Tulasa – sa svima vama. Nema prijevare. Ovo je moj dar za vas. Prema tome, hajdemo jesti!«

Te su večeri zatvorenice u ženskoj ćeliji imale najbolji objed koji su pamtile. Čak su i stražari prolazili pokraj njih i privirivali. Zatvorom se brzo pročulo da je Purnima napravila gozbu!

Sljedeće je večeri Tulasa ostavila svoj kutak, prišla i sjela kraj Purnime. »Zašto si to pripremila za nas?« – upitala je iskreno i pristojno, po prvi put otkako ju je Purnima znala. »Otkad ste došle mi smo se samo ismijavale s tobom, sa svima vama, ništa nismo učinile za vas. Osim toga, sav taj novac bio je tvoj. Mogla si ga zacijelo potrošiti na sebe, zašto si ga onda potrošila na nas?« Tulasa jednostavno nije mogla shvatiti takvu dobrotu. Držala je da je Purnima ili vrlo glupa ili vrlo mudra i htjela je otkriti što je od toga istina.

»Tulasa«, počela je Purnima, smiješeći se, »jesi li ti ikad čula za Božić?

Tako se počelo stvarati nevjerojatno prijateljstvo između osuđene ubojice i djevojčice propovjednika. Purnima je ispričala Tulasi kako je i sama prihvatila Krista na božićnoj službi, prije gotovo tri godine. Na svoj blag, no strastven način, Purnima je sljedećih nekoliko mjeseci često pričala Tulasi o Kristu i njih su dvije, ma koliko se to činilo nemogućim, postale vrlo bliske prijateljice. Tulasa je Purnimu pomalo podsjećala na majku i djevojčica se osjećala utješeno u društvu starije žene. Iako nije znala što će sutrašnjica donijeti, Purnima je riješila hrabro se s tim suočiti. Prepoznala je svoje slabosti, no odbila je dati im moć da je zarobe. Prihvatila je izazov, a ostalo prepustila Bogu, baš kao što je učinio Mojsije.

Pogovor

Purnima i svi ostali kršćani oslobođeni su iz zatvora nakon četrnaest mjeseci i šest dana. Glas o njihovom uhićenju stigao je do izbjegličkoga centra i naposljetku se proćuo diljem svijeta. Kršćanski vođe iz raznih zemalja udružili su se i uputili zahtjev nepalskoj Vladi za njihovo oslobođenje. »Znamo da u federalnome zatvoru držite jedanaest kršćana«, prosvjedovali su kod nepalskoga kralja. »Jedno među njima još uvijek je dijete!«

Purnima i njezini prijatelji kasnije su saznali da je njihovo ranije oslobođenje bilo veći blagoslov nego što su u prvi mah shvaćali. Zatvorske su ih vlasti kanile držati tamo sedam godina (bila je to dopunjena zatvorska kazna, namijenjena onima koji preobraćaju druge na kršćanstvo).

Odmah po oslobođenju, na čuđenje zatvorskih vlasti, tražili su sastanak sa svojim bivšim cimerima. Nakon tri mjeseca zatočeništva kršćani su počeli primati pomoć od svojih obitelji. Sada su svojim bivšim cimerima ostavili svu imovinu što su je prikupili, kao i još novca koji je Purnima uštedjela za neku drugu osobitu prigodu. Sve su ih podsjetili da su bili progonjeni zbog svoje vjere – vjere u Isusa Krista. Neki među zatvorenicima postali su kršćanima i oni su ih poticali da »održe vjeru«. Jedanaestorka je obećala da će moliti za njih, kao i za sve ostale zatvorenike.

Jedan od muškaraca koji je sudjelovao u prebijanju Ashoka, istupio je i rekao: »U naš je zatvor ušlo sjajno svjetlo, a sada ono odlazi.«

Prije nego što će otići, Purnima je posljednji put zagrlila Tulasu, sada kršćanku. (Tulasa je kasnije oslobođena kada je presuda ukinuta. Sada je aktivni vođa u crkvi.)

Od prvoga trenutka kada joj je Maya čitala biblijske priče, Purnima se divila Mojsiju. Bio je protjeran iz svoje zemlje i, mada se osjećao nedoraslim jer nije bio vješt govornik, Bog ga je upotrijebio na moćan način. Na sličan je način i Purnima, koja se često osjećala nedoraslom zbog svojih godina, sada postala prilično slavna osoba u Nepal. Redovito je pozivaju da svjedoči o svome životu u crkvama u okolini izbjegličkoga centra, gdje još uvijek živi s Mayom, Sivalom, te svojim sestrićem i sestričnom.

Njezina je molitva da se jednoga dana vrati u Butan, u svoju domovinu, da vidi svoju mamu i propovijeda Evanđelje.

Aida:

Glas bezglasnih

Rusija

Srpanj, 1968. godine

Ona nije htjela odvjetnika. Aida Mihailovna Skripnikova nije htjela nekoga tko će govoriti u njezino ime, osobito ne nekoga koga joj je dodijelila sovjetska vlada. Htjela je govoriti sama za sebe i sama izložiti svoj slučaj pred sucem. Sjedeći za stolom obrane u sovjetskoj sudnici obloženoj drvenim panelom, zurila je mimo suca u portret Lenjina, »oca« poretka koji ju je držao zatočenom.

Tužitelj se protivio toj zamisli. Nije želio da se okrivljena brani sama; to bi značilo dati joj previše slobode. Ukazao je da se okrivljena neko vrijeme liječila u duševnoj bolnici. Kako onda može voditi obranu u krivičnoj parnici?

Sudac je naposljetku pristao na Aidin prijedlog i njezin je odvjetnik napustio sudnicu. Sada je Aida bila odgovorna sama za sebe, za svoj slučaj i svoju kaznu. Nije to bilo prvi put da se našla u sudnici niti je prvi put bila optužena jer ispovijeda kršćanstvo. Nađe li sudac da je kriva i pošalje je u radni logor, ni to neće biti prvi put. Sve je to već prošla. Ono što je ovoga puta bilo drukčije jest njezina odluka da neće imati pasivnu obranu koju je odobrila vlada. Po prvi će put moći govoriti sama za sebe i jasno iznijeti svoj slučaj u ime vjernih iz njezine domovine.

Optužbi je bilo mnogo, a sudac ih je pročitao, svaku posebno, glasno i optužujućim tonom, od kojega se ledila krv u žilama. Aida je bila optužena da živi u Lenjingradu bez odgovarajuće boravišne dozvole (dozvola joj je bila poništena). Također je bila optužena da je član neprijavljene kršćanske grupe, te za nezakonitu raspodjelu kršćanske literature.

Kleveta nasuprot istini

Središte najvažnijih optužbi protiv nje bila je jedna riječ: *kleveta*. Aida je, tvrdio je tužitelj, prikupljala i slala »lažna« izvješća da u Sovjetskome Savezu kršćane uhićuju, sude i zatvaraju. Ono što je bilo osobito kukavički, u vladinim očima, jest optužba da je strancima prenosila informacije, štetne po Sovjetski Savez i tako oklevetala svoju zemlju u inozemstvu.

Baš kao što se optužba usredotočila na jednu riječ, tako se i Aida odlučila braniti. Njezina će riječ biti *istina*. Ako je podatak koji je prenijela istina, tad nije bilo klevete, razmišljala je. Kanila je dokazati sudu da je sve što je rekla, bez svake sumnje istina.

Dok je čitan spisak optužbi, Aida je po prvi put shvatila koliko je policijski nadzor nad njom bio temeljit. Znali su za gospođicu Jursmar, privlačnu Šveđanku, koja je došla u Sovjetski Savez kako bi od Aide preuzela informacije. Znali su kada su se i gdje njih dvije sastale. Zaplijenili su bilježnicu gospođice Jursmar, u kojoj je stajala napomena o sastanku s Aidom. Sudac je, štoviše, nabrojao svaki podatak i svaku publikaciju koju je Aida dala gospođici Jursmar, dok mu je glas odzvanjao sarkazmom i prezirom.

»Jursmar je sve to pokušala iznijeti iz zemlje«, naglasio je sudac, »no tijekom carinske kontrole, gore pomenuti materijal otkriven je i odmah zaplijenjen.« Skrenuo je pogled s optužnice kako bi sjevnuo očima na optuženu, dok mu je na licu poigravao pobjednički smiješak koji nikako nije mogao zatomiti.

Znali su i za Davida, drugog inozemnog prijatelja, kršćanina, kao i za primjerak kršćanskoga časopisa *Vjesnik spasenja*, što mu ga je Aida poslala. Znali su da je putovala u drugu oblast kako bi se sastala sa sestrom i dala joj časopise, koji su kasnije razdijeljeni kršćanima u ilegalnoj crkvi. Činilo se da policija zna za svaku osobu s kojom se sastala i za svaki komadić papira koji je predala.

Aida je bila smirena, samo se pitala koju li su informaciju još presreli i koji su kršćani kao rezultat toga još uvijek nepoznati javnosti, jer je njezinim informacijama prepriječen put prije nego što su stigle na odredište.

Dok je sudac čitao optužbu za optužbom, s njegova se jezika neprestano kotrljala jedna te ista fraza. Prema optužnici, Aida je

»hotimice prenosila lažne tvrdnje, klevećući Sovjetski Savez i društveni poredak.«

Spokojno pouzdanje

Aida je sjedila, smirena i sama, za stolom obrane, na neudobno tvrdoj drvenoj stolici. Mislila je da će biti nervozna ili uznemirena, ali nije bila; umjesto toga, u njoj je vladalo spokojno pouzdanje – osjećala je Kristovu nazočnost u prostoriji. Isus je rekao svojim sljedbenicima da ne brinu što će reći kada ih izvedu pred kraljeve i suce, i ona nije brinula.

Kada ju je policija saslušavala, rekao je sudac i dalje čitajući optužnicu, nije priznala krivnju, mada je priznala da je slala i dijelila kršćanski materijal. Policija je saopćila da su u njezinu stanu pronađeni prijepisi mnoštva dokumenata koje je slala, što ju je jasno povezivalo sa slučajem. Aida je policiji rekla da taj materijal ne sadrži klevetu, nego samo »točan odraz položaja crkve u našoj zemlji.«

Sudac je najzad završio čitanje optužnice. Gledajući strogo u Aidu, upitao je: »Tužena, razumijete li optužnicu?«

Pogledala ga je, samouvjereno zadržavajući pogled na njegovim tamnim očima. »Da«, rekla je.

»Priznajete li krivnju?«

»Ne.« Glas joj je bio miran i čvrst.

Sudac je spustio pogled na svoje bilješke i objavio da će sudski pretres početi odmah. Prvi će svjedok, rekao je, biti sama Aida.

Obitelj izmučena tugom

Kada je počela slijediti Isusa, u svojoj dvadeset i prvoj godini, Aida nije znala da će je taj put odvesti u sudnicu. Rođena je u kršćanskoj obitelji i odmalena je znala tko je Isus. No njezinu je obitelj pogodila velika nesreća kada joj je otac 1942. godine uhićen, jer je odbio ići u vojsku. Obećali su mu dati uvjerenje koje ga oslobađa vojne službe, no to uvjerenje nikad nije došlo. Umjesto toga ubili su ga, a iza njega je ostala dvogodišnja Aida, koja ga nije stigla ni zapamtiti.

Njezina je majka sama odgajala djecu u malenome sibirskom gradiću, vrijedno radeći i usrdno moleći. Redovito je djeci čitala Sveto pismo i, unatoč opasnosti od uhićenja i sudskoga gonjenja, vodila je djecu na sastanke kršćana koji su se tajno okupljali u kućama, jedno kod drugog. Katkad bi njezin ujak ostajao na straži pred kućom i pazio hoće li naići vojska ili policija. Aida se dobro sjeća te nedjelje kada je policija upala na sastanak u njihovu domu. Odlazeći, odveli su u lisičinama i njezina ujaka i još dvojicu kršćana i podnijeli protiv njih krivične prijave.

Nažalost, kada je Aidi bilo jedanaest godina, majka joj je umrla. Jedno od najjasnijih sjećanja što ga Aida ima o majci jest njezina briga da bi djeca kad odrastu mogla ostaviti vjeru u Krista. No unatoč majčinim naporima da se to ne dogodi, Aida je doista ostavila vjeru. Nije to bilo toliko promišljeno okretanje leđa koliko tek skretanje, gubitak zanimanja. Aidu je odgajala starija sestra, a kako su neprestano bili zauzeti obvezama, obitelj je prestala ići na crkvene sastanke. U školi su ih učili da nema Boga. I tako se postupno u njihovu domu Bog prestao čak i pominjati.

Ponovno rođena vjera

Kada je imala devetnaest godina, Aida se preselila u Lenjingrad (sada Sankt-Peterburg). Njezin, pet godina stariji brat Viktor, završio je službu u mornarici i nastanio se u Lenjingradu, a Aida se tamo preselila kako bi mu bila bliže. Jednog dana dok su razgovarali, nekako se nametnula tema vjere.

Aida je rekla: »Ne znam ima li Boga ili ne.«

Bila je iznenađena žestinom njegovog odgovora: »Što je tebe spopalo?« – čudio se. »Ja u to nikad nisam čak ni posumnjao! Znam da ima Boga.«

Voljela bi da je mogla i sama biti tako uvjerena. No njoj je trebao dokaz.

Nedugo nakon tog razgovora, prolazila je pokraj jedne antikvarnice i sjetila se da je netko spomenuo kako se tu katkad može naći Biblija. Gotovo iz kaprica, ušla je i upitala imaju li ih. Trgovac joj je rekao da rijetko imaju Biblije, a da trenutačno

nema niti jedne. Okrenula se da pođe, no u dućanu je bio neki kupac koji ju je slijedio van i ponudio joj prodati Novi zavjet za 15 rubalja.

Bio je to gotovo sav novac što ga je imala, no dala ga je čovjeku i zauzvrat dobila staru Knjigu. Aidin je brat bio ushićen tom kupnjom, osobito zato jer je došla u vrijeme kada mu je najviše trebala. Upravo je otkrio da ima rak, a liječnici su mu rekli da je neizlječiv. Viktor je zatražio Aidu da ode u dom molitve i o tome izvijesti njegove prijatelje.

Aida je tako učinila i njegovi su ga prijatelji počeli redovito posjećivati i hrabriti. Promatrala je kako je duh njezina brata bivao sve življi dok je bolest njegovo tijelo vodila k smrti. Bila je zadivljena činjenicom da njegova vjera u Krista postaje sve jačom kako mu je tijelo slabilo. Silno je željela imati takvu vjeru kakvu je imao njezin brat. Približavao se smrti, ali ne s brigom i strahom, nego s dubokim uvjerenjem da ga čeka vječni dom.

Četiri mjeseca nakon postavljanja dijagnoze, Viktor je umro. Dok je stajala kraj njegova uzglavlja, a život polako iz njega istjecao, Aida je osjetila da se on ne oprašta, nego kao da joj je govorio: »Vidimo se.« I želio je da ona to zna.

Ona je htjela imati isto to pouzdanje i istu sigurnost. Viktorov život – kao i njegova smrt – odgovorili su na mnoga njezina pitanja. Onâ, na koja još nije dobila odgovor, raspravila je s Viktorovim prijateljima iz doma molitve. Naposljetku je njezina odluka bila jasna: slijedit će Krista u vjeri.

Bila je to odluka koja će se pokazati vrlo skupom u životu mlade žene, ali i odluka zbog koje nikad neće zažaliti.

Razmjena literature i riječi

»Želite li sudu dati objašnjenje o optužbama protiv vas?« – upitao je sudac.

»Da, želim«, odgovorila je Aida, znajući da će sudac osobno obaviti početno ispitivanje. On će biti njezin tužitelj i sudac i porota. »Priznajem sve činjenice povezane s raspodjelom literature onako kako je navedeno u optužnici, kao i sve o spomenutim primateljima.«

Mora da je tužitelj pomislio: *Ona priznaje činjenice. Ova će parnica biti okončana brže nego što sam se nadao. Trebala je zadržati svoga odvjetnika.*

Na sučev upit, Aida je nabrojala poimence svaku osobu kojoj je dala neki materijal, onako kako je zabilježeno u optužnici. Osporila je samo jednu stavku optužnice u kojoj je stajala riječ »časopis«, a zapravo se radilo o dvije-tri strane teksta, no priznala je da je davala informacije i čak ih prenosila strancima:

»Sve ostalo što stoji u optužnici, točno je?« – upitao je sudac kad je završila.

»Da«, odgovorila je. »Sve činjenice da sam dijelila literaturu točne su. No ta literatura ne sadrži 'hotimične lažne tvrdnje koje kleveću Sovjetski Savez i društveni poredak'; odnosno nije počinjeno krivično djelo u skladu s članom 190/1, a nigdje ne stoji da je raspodjela literature, kao takve, zločin. Stoga se izjašnjavam da nisam kriva.«

Umjesto da izravno napadne njezine tvrdnje, sudac ju je upitao o Šveđanki, gospođici Jursmar, kojoj je Aida dala materijal, uključujući i prijepise dva sudska procesa protiv kršćana u sovjetskim sudnicama. Aida je odbila odgovoriti gdje je upoznala gospođicu Jursmar nazivajući to »privatnom stvari«.

Slušajući kako Aida iznosi svoj slučaj, tužitelj je načulio uši, pitajući se hoće li se mlada kršćanka možda boriti više nego što je on mislio.

Aida je preko volje iznijela potankosti: Ona i gospođica Jursmar imaju zajedničkog prijatelja u Švedskoj i taj je prijatelj ugovorio njihov sastanak. Jursmarova je donijela pedeset Novih zavjeta koje je Aida kanila predati članovima ilegalne crkve, no policija ih je zaplijenila. Aida je zauzvrat njoj dala literaturu, uključujući neka pisma i sudske prijepise koje je gospođica Jursmar imala predati u Slavensku misiju. Tamo će sav materijal biti tiskan i razaslan diljem svijeta.

»Zašto ste Jursmarovoj dali primjerke *Vjesnika spasenja i Bratskoga lista*,¹ zatim prijepise suđenja u Moskvi i Ryazanu te pisma Horeva i Mahovitskoga?« – grubo je upitao sudac.

»Da bi ih mogla pročitati i saznati kako živi naša crkva«, uz-

vratila je Aida prozaično. »*Vjesnik spasenja* moj je omiljeni časopis, a *Bratski list* govori o životu naše crkve. Sudska su gonjenja do te mjere postala dijelom života naše crkve, da onaj tko želi saznati više o crkvama u Rusiji mora znati za suđenja.«

Dapače, onima koji su odabrali slijediti Krista u potpunosti, sudska su gonjenja bila nešto s čime su u Sovjetskome Savezu morali računati. Uhićenja, batine i zatočenja bili su dio cijene što su je ovdje plaćali za predan život s Kristom, a časopisi ilegalnih crkava te su podatke sakupljali i objavljivali.

Sudac nije mogao vjerovati da je Aida povjerila tako važne tajne informacije ženi koju je tek upoznala.

»Među vjernima prijateljstvo se razvija jednostavnije«, pokušala je objasniti Aida. »Mogu otići u nepoznat grad, sresti se s vjernima koje nikad prije nisam upoznala i nakon nekoliko minuta možemo postati bliski prijatelji. Vjernici su jedna velika obitelj i zanima nas sve jedno o drugom.«

Tužitelj je sad počeo sipati svoja pitanja na smjenu sa sučevim. Pitao je Aidu za sve adrese stranaca u njezinu adresaru. Htio je znati je li im svima pisala.

»Nekima jesam«, odgovorila je Aida. A potom je, pomalo opor, dodala: »Ne znam da postoji zakon koji sovjetskim građanima zabranjuje dopisivanje s prijateljima iz inozemstva.«

Tužitelj ju je oštro pogledao, a nekoliko vjernika koji su došli pratiti suđenje kradom su se nasmiješili. Potom je počeo čitati imena iz njezina adresara.

Osobita hrabrost

Na početku svoga kršćanskog života Aida nije kanila biti korespondenticom koja radi na prvoj crti bojišnice sovjetske crkve. Kada je prihvatila Krista bila je mlada djevojka. Imala je samo dvadest i jednu godinu, radovala se svome novom Prijatelju i htjela je o njemu govoriti svakome koga bi sreala.

Njezina je odluka došla kao posljedica probuđenja u baptističkoj crkvi u Sovjetskome Savezu. »Neko je vrijeme vjera opadala«, govorit će kasnije, »a onda je iznenada nastupilo probuđenje. Ono što sam vidjela bilo je čudesno. Gledala sam mrtve ljude – duhov-

no mrtve – kako ponovno oživljavaju, a slabi su se počeli pokazivati sposobnima za goleme podvige. Spoznala sam veličinu poniznosti i strpljenja, veličinu stradanja crkve. To je probuđenje potaklo i moj duh, tako da otada jednostavno nisam mogla ostati pasivna.«

Njezini novi prijatelji iz Viktorova doma molitve ohrabrivali su je da svjedoči. Promatrala ih je dok su tiskali dopisnice s tekstovima Evanđelja i porukama koje su pozivale čitatelje na pokajanje i vjeru u Radosnu vijest. Ubacivali su te dopisnice u poštanske sandučice, što je prouzročilo priličan metež u Lenjingradu, takav da su o tome pisale čak i lokalne novine.

Od prvoga dana svoga kršćanskog puta Aida je posjedovala osobitu hrabrost i žar za svjedočenjem. Samo mjesec dana nakon obraćenja smislila je naročit način na koji će pozdraviti prvi dan Nove 1962. godine. Nabavila je gomilu razglednica sa slikom Clauda Lorraina, koja je prikazivala izlazak sunca nad pristaništem. Danima je svaki slobodan trenutak koristila kako bi rukom na svakoj razglednici napisala sljedeću jednostavnu poruku:

Sretna Nova 1962. godina!

Novogodišnja želja

Jedna za drugom godine prolaze,
neprimjetno bježe,
čak i bol i tuga nestaju;
život ih od nas odnosi.
Ovaj je svijet tako prolazan,
sve u njemu ima svoj kraj.
Život je važan... Ne budi nemaran!
Što ćeš odgovoriti svome Tvorcu?
Što te čeka, prijatelju moj, s druge strane groba?
Odgovori na to pitanje dok te još svjetlo zove.
Možda ćeš već sutra stati pred Boga
i dati odgovor – za sve.
Razmisli dobro o ovome,

jer nisi na ovoj zemlji vječan.
Možda ćeš već sutra, zauvijek,
pokidati sve veze s ovim svijetom.
Traži Boga dok ga možeš naći!

Poema je završavala jednostavnim pozivim, istim onim što ga je viđala na dopisnicama svojih prijatelja: »Pokaj se i vjeruj u Radosnu vijest.«

Kada je ispisala sve dopisnice, Aida se dobro umotala kako bi se zaštitila od ledenoga zraka i izišla van. Na velikome trgu, ispred Muzeja povijesti religije i ateizma, tamnokosa je djevojka počela dijeliti dopisnice. Brzo se kretala kroz masu i dodavala ih prolaznicima, čestitajući im Novu godinu.

Podijelila je gotovo sve, kada ju je netko snažno ščepao za ruku. »Što je ovo?« – gnjevno ju je upitao neki čovjek, mašući dopisnicom pred njezinim licem.

»Novogodišnja čestitka«, odgovorila je, pokušavajući se otrgnuti. Doimala se veoma malenom pokraj golemog smrknutog čovjeka koji ju je stiskao sve čvršće, zatim se osvrnuo oko sebe i pozvao policajca koji je stajao na uglu.

»Nama ovo ovdje ne treba«, procijedio je kroz stisnute zube. Nije je pustio sve dok nije stigao policajac, uhvatio je za drugu ruku i odvuкао u svoj auto.

Okus onoga što će tek doći

Bio je to Aidin prvi prisilni posjet lokalnoj policijskoj postaji. Držali su je nekoliko sati, a onda oslobodili, ali ne prije nego što su o njoj otvorili dosije i zapisali sve podatke o njezinu »evangeliziranju putem razglednica«. Aida je smireno sjedila, odgovorila je na sva pitanja, i sama zadivljena pouzdanjem što ga je osjećala. Bog je bio s njom, znala je da se ne treba bojati vlasti. Pitala se je li ikad itko rekao tome časniku koliko ga Krist voli.

Policija je o tome incidentu izvijestila njezina poslodavca i zajednicu u kojoj je živjela. Njezin prvi sukob s pravnim sustavom dogodio se toga travnja, kada je takozvani »drugarski sud« pre-tresao dokaze protiv nje. Aida je sjedila na klupi ispred trojice

»drugova« koji će odlučivati o njezinoj sudbini. »Tužitelji«, običan narod iz okruga, dovedeni su kako bi svjedočili protiv nje. Jedan starac tresao se u očitu gnjevu i vikao: »Ne želim disati isti zrak s njom! Ne želim hodati istom zemljom kojom ona hoda!«

Drugi su svjedoci tvrdili da je Viktor umro jer mu baptisti nisu dopustili potražiti medicinsku pomoć (vrlo čudna izjava, pomislila je Aida, budući da je Viktor umro u bolnici). Tvrdnje njezinih tužitelja iznenadile su Aidu i na drugi način. Zar protiv nje nije podignuta optužnica jer je dijelila kršćanske dopisnice? Kakve onda to veze ima s njezinim bratom? Aida je pokušala govoriti i obraniti se, čak je i Viktorova udovica pokušala nešto reći, no svjetina u sudnici nije im dala progovoriti. Krajem sudske rasprave, nazočnici su zahtijevali da se Aidin slučaj preda višem sudu, gdje će moći dobiti i višu kaznu. »U Narodni sud s njom! U Narodni sud!« – skandirali su.

Aida se pitala kako je nekoliko dopisnica moglo izazvati toliku mržnju.

Trojica zvaničnika iz drugarskoga suda poništili su Aidinu dozvolu za boravak u Lenjingradu i otjerali je s posla. Nakon iskaza svjedoka, nazočna gomila smatrala je da takva kazna ni blizu nije dostatna. Ustali su, lupali nogama i vrištali na tanušnu djevojku pred sobom, zahtijevajući težu kaznu. Aidu su, radi njezine sigurnosti, morali pod stražom izvesti van kroz stražnja vrata zgrade.

Sudska odluka nije provedena mjesecima; policija je time dobila više vremena za promatranje i skupljanje dokaza protiv mlade kršćanke – ne dokaza o zločinu, nego dokaza o njezinu kršćanskom djelovanju. Aida je i dalje živjela u Lenjingradu, a radila je kod onoga tko bi je primio. Život joj je bio sve teži, no te prvotne teškoće bile su samo okus onoga što će tek doći.

»Vi odbijate voditi računa o našim zakonima!«

Na ovome, sadašnjem suđenju, nastavljeno je saslušanje; sudac i tužitelj ispitivali su Aidu o svakom kontaktu sa svakim strancem, te o svakoj informaciji koja je ikada prešla granicu.

Potom su prekapali po svim kršćanskim publikacijama koje je Aida dijelila. Sudac je uzeo jedan časopis s hrpe dokaznog mate-

rijala i počeo polako listati stranice, tražeći ulomke koje je ranije obilježio. Kada je našao dijelove teksta, za koje je bio uvjeren da su osobito inkriminirajući, počeo ih je čitati naglas, red po red. Na kraju svake rečenice presjekao bi Aidu pogledom i pozvao je da objasni ili potvrdi navedenu tvrdnju.

Sudac ju je pitao o različitim kršćanskim denominacijama, ukazujući na to da se neke među njima redovito sastaju i uopće ne suočavaju s progonom.

»Ne znam ništa o progonu vjernika iz drugih denominacija«, odgovorila je Aida umorno. »Mi pišemo samo o progonu evanđeoskih kršćana i baptističke crkve.«

Tužitelj je ustvrdio da će svi ljudi u inozemstvu koji pročitaju literaturu koju je Aida slala misliti da su svi kršćani u Sovjetsko-me Savezu progonjeni. Nastavio je tamo gdje je sudac stao, čitao je članke iz časopisa i ispitivao Aidu o svakoj rečenici kojoj bi našao neku zamjerku. Ukazao je na tvrdnju iz jednoga časopisa, prema kojoj se kršćanska djeca suočavaju s progonom u školsko-me sustavu SSSR-a. A škole su, kako je rekao, samo pokušavale popraviti štetu što su je načinili fanatični roditelji, koji truju svoju djecu glupim praznovjerjem.

»Zakon zabranjuje nametanje vjere maloljetnicima«, rekao je gledajući u suca, kako bi se uvjerio da ovaj pažljivo sluša.

»Ali zakon ne zabranjuje nametanje ateizma«, uzvratila je Aida.

»Ateizam nije religija. A kada dijete odraste mora samo odlučiti o svome stavu prema vjeri. Ateizam se ne nameće.«

»Što onda roditelj može reći djetetu?« – upitala je Aida, gledajući čas u tužitelja, čas u suca. »Po zakonu mu, dakle, nije dopušteno reći da ima Boga, no dopušteno mu je reći da ga nema?«

Svi su šutjeli, a sudac je promijenio temu, znajući da nema odgovor. Zahtijevao je da se »optužena ne udaljuje od teme«.

Tužitelj je nastavio čitanjem drugih komentara iz drugih časopisa. »Znate li da vjerska zajednica mora biti prijavljena?« – upitao je optuženu.

»Znam«, odgovorila je Aida. No znala je i da se crkva, prijavom, stavlja pod nadzor komunističkih vlasti – vlasti koje su osporavale samo postojanje Boga kojemu je crkva služila.

»Vaša zajednica nije prijavljena; iz tog su vam razloga zabranjeni sastanci, a ne zato što se u našoj zemlji progone vjernici«, rekao joj je tonom kojim bi nestrpljivi učitelj očitao bukvicu malenom djetetu.

»Naša je zajednica zatražila upis u registar«, mirno je odgovorila Aida. »Podnijeli smo molbu, no odbili su nas.«

»Odbijeni ste jer odbijate poštovati zakon«

»Koji zakon ne poštujemo?« – upitala je.

»Tražite osnivanje škole za vjeronauk i želite priređivati vjerske aktivnosti za maloljetnike.«

»Ne sjećam se da je naša zajednica tražila osnivanje škole za vjeronauk«, uzvratila je Aida. »A po zakonu roditelji mogu odgajati svoju djecu kako žele.«

»Ne, *ne mogu!*« – prasnuo je tužitelj. »Zakonom je zabranjeno uključivati maloljetnike u vjerske udruge. No vi *odbijate* voditi računa o našim zakonima!«

»Mi, po Ustavu, imamo slobodu religijskih uvjerenja. Taj se izraz odnosi na slobodu vjeroispovijesti«, odgovorila je Aida. »To znači da nam je moguće govoriti o Bogu – to jest slobodno ispovijedati svoju vjeru. Nije li tako?«

Ovdje je Aida predstavljala samu suštinu svoga slučaja. Po sovjetskome Ustavu narod je imao vjersku slobodu, kako u izboru, tako i prakticiranju te vjere. No sovjetske su se vlasti bojele kršćanstva; htjeli su da se narod potpuno pouzdaje u Komunističku partiju i da o njoj ovisi. Suzbiju li religijska uvjerenja, mislili su, narod će još vatrenije vjerovati u Partiju.

I ponovno sudac nije imao odgovor na Aidino pitanje. Stoga je još jedanput promijenio temu i upitao Aidu zašto je onda dijelila literaturu potajno ako je sve što tamo piše istina?

»Jer se onima koji nas progone ne sviđa kada činjenice koje progone postanu poznate«, odgovorila je Aida. Sve je više zvučala kao školovani odvjetnik, a ne kao obična radnica u tvornici. »Ja znam da u materijalu koji sam dala gospođici Jursmar nije bilo hotimičnih lažnih tvrdnji. U *Vjesniku spasenja* i *Bratskome listu* položaj vjernika opisan je onakvim kakav jest. Slažem se s vama da je taj položaj neprivlačan, no to je stvaran život i o njemu se

mora govoriti. Kada sam taj materijal predavala gospođici Jursmar, znala sam da me zbog toga mogu zatvoriti. Bila sam toga svjesna. No to ne mijenja istinu koja je tamo zapisana.«

Tužitelj je pogledao svoje bilješke i sjeo. Najzad je Aidino izravno ispitivanje bilo gotovo. No suđenje još nije. Sada su pozvani svjedoci. Prvi su bili njezini susjedi, Anatolij i Alla Lavrentevi. I sudac i tužitelj obasuli su ih pitanjima: »Je li tužena s vama pričala o svojoj vjeri?« »Je li vam dala neke knjige?« »Ima li TV ili radio?« »Živi li u skladu sa svojim primanjima?« »Kako se oblači?« »Što kuha?«

Ni Anatolij ni Alla nisu rekli da je Aida zločinac.

»Aida je sa svima bila u dobrim odnosima«, rekao je Anatolij. »O njoj se može reći samo dobro.«

Potom je pozvan još jedan susjed kojega su također zasuli pitanjima o Aidinu odijevanju, ponašanju i zaposlenju.

Naposljetku je za svjedoka pozvana Marja Akimovna Skurlova, vjernica. Poznavala je Aidu pet godina. Njih su dvije zajedno išle na bogoslužja i zajedno molile, a kada je Aida izišla iz zatvora nakon jednogodišnje kazne, Marja joj je pružila utočište.

Sada je Marja priznala da je pomagala optuženoj.

»Kažete da je Aida otpuštena s posla jer je vjernica?« – upitao je sudac. »Zašto onda vi niste otpušteni s posla? Zacijelo zato jer radite.«

»Na mene još nije došao red«, jednostavno je odgovorila Marja.

Marja je priznala da su u stan što ga je dijelila s Aidom dolazili stranci, no ona nije znala je li im Aida nešto dala.

Kada je Aida ustala kako bi ispitala svoju prijateljicu, upitala je Marju o progonu kršćana. Marja je navela imena onih koji su bili na saslušanju, onih kod kojih je policija vršila premetačinu i onih koji su bili uhićeni.

»Znam da su vjernici globljeni«, svjedočila je Marja. »Sukovitsin je globljen...«

»Zašto su ga oglobili?« – upao joj je tužitelj u riječ.

»Zato jer je molio.«

»Gdje je molio?«

»Vodio je molitvu u Lukinome stanu. Tamo je bio sastanak.«

»Točno tako!« – pobjedonosno je povikao tužitelj. »Održavan je sastanak na nedopuštenome mjestu! Imate dom molitve, tamo idite i tamo molite!«

Kasnije se tužitelj ponovno umiješao, kada je Marja posvjedočila da je i sama bila kažnjena globom jer je nazočila kršćanskome sastanku. »Gdje je održavan sastanak?« – htio je znati.

»U šumi.«

»Zabranjeno je održavati bogoslužja na javnim mjestima. Zato ste oglobljeni.« Kimnuo je na suca sa samozadovoljnim osmijehom na licu.

»U šumi nije bilo nikoga drugog; bili smo sami. Održali smo sastanak i otišli, no neke su uhitili na peronu željezničke postaje, kada smo već išli kući.« Marja je navela još neke primjere kada je policija uznemiravala i ometala kršćane, a onda su je otpustili.

Posljednji svjedok na suđenju bila je Yekaterina Andreyevna Boiko, Aidina prijateljica i također vjernica. Potvrdila je svoje prijateljstvo s Aidom i posvjedočila da je ova »dobra i ljubazna«.

Yekaterina je ispričala da je policija dolazila u njezin stan i tražila Aidu. Tvrdili su da je Aida špijunka i zahtijevali od Yekaterine i ostalih susjeda da ih obavijeste ako se Aida pojavi u zgradi.

Yekaterina je bila izrazito neprijateljski svjedok što se tiče tužiteljstva. Katkad su njezini odgovori sadržavali samo jedan slog, a katkad bi nakon postavljenoga pitanja samo nijemo sjedila.

»Što ste znali o posjetu švedske turistice Skripnikovoj?« – upitao ju je tužitelj.

»Ništa nisam znala o tome. Saznala sam sutradan. Policija je došla kod Aide u stan kada sam i ja bila tamo. Rekli su da je od neke strankinje oduzeta literatura koju joj je dala Aida.«

Tužitelj ju je upitao za naobrazbu koja je završila u desetome razredu. »Zašto se niste dalje školovali?«

Htjela sam ići na medicinski fakultet«, odgovorila je Yekaterina, »no u mojim su karakteristikama napisali da sam vjernica i član raskolničke baptističke crkve. I tako, nisam otišla na medicinu. Svejedno bi me istjerali.«

»A niste čak ni pokušali?« U sučevu se glasu moglo čuti ruganje.

»Znam iz primjera drugih da me svakako ne bi pustili da studiram.«

Kada je došao red na Aidu da ispita svjedokinju, pogledala je svoju prijateljicu. Počela je s općim pitanjima, a onda se usredotočila na postupke sovjetskih vlasti prema kršćanima. Aida ju je tražila imena vjernika koje je policija globila, a Yekatarina ih je nabrojala, potanko opisujući nekoliko slučajeva.

»Zašto održavate molitvene sastanke u šumi?« – prekinuo ih je sudac. »Imate dom molitve na gori Poklonnaya. Zašto ne idete tamo? Vaša zajednica nije prijavljena, održavate molitvene sastanke na nedopuštenim mjestima i remetite javni red. Zato vas kažnjavaju globom.«

»Podnijeli smo molbu za upis u registar. Naši sastanci u šumi nisu ometali nikoga u Lavriku.«

Tužitelj ju je upitao smatra li ona sebe lojalnom građankom, čija je obveza poštovati zakone države.

»Ali ja poštujem zakone«, bila je ustrajna Yekaterina.

»Sastajete se po šumama i u Lukinom stanu, a vaša zajednica nije prijavljena«, uzvratilo je tužitelj oštro, pobijajući je. »Prema tome, *ne poštujete zakon*.«

»Molitveni sastanci kod Luke nisu protuzakoniti.« Smjelo je navela Lenjina koji je zakone protiv vjere nazvao »sramotnim«.

Kako nije želio sporiti jednog od osnivača komunizma, tužitelj je samo otpustio svjedokinju.

Prijelomni trenutak

Aida je pokušala prakticirati svoju kršćansku vjeru unutar granica sovjetskoga zakona. Prvih mjeseci svoga kršćanskog života redovito je išla u dom molitve koji je bio prijavljen i kojega su sovjetske vlasti odobrile. Bila je sretna i zadovoljna jer je mogla moliti s drugim vjernicima i još nije bila svjesna koliko se politika duboko umiješala u prijavljene crkve.

Kako je nastavila dolaziti na bogoslužja i služiti u crkvi, ograničenja su je sve više počela dražiti. Bila je uključena u proučavanja Biblije s mladima iz njezine grupe, no upozorili su je da o tome ništa ne govori crkvenim vođama. Komunistički su zakoni zabra-

njivali razgovor o »religijskim praznovjerjima« s osobama mlađim od osamnaest godina, a činilo se da su vođe prijavljenih crkava više brinuli o komunističkim zakonima, nego o izgubljenim dušama.

Aida se prisjetila kućne crkve u koju je išla s majkom. Zapamtila je onaj osjećaj Božje nazočnosti na tome mjestu i sjećala se da su djeca tamo bila dobrodošla i da su ih poučavali. Ne dati mladima prigodu da čuju Evanđelje, činilo joj se neispravnim, a takav stav nije bio ni u skladu s naukom Svetoga pisma.

Prijelomni je trenutak nastao kada je počela djelovati u ime kršćana koji su radi svoje vjere bili u zatvoru. U početku je htjela samo prenijeti informacije o njima i razviti mrežu molitve i potpore za te ljude. Vođe prijavljenih crkava imali su popise uhićenih kršćana, no ti su popisi smatrani državnom tajnom, o kojoj drugi kršćani ništa nisu trebali znati.

Aidi je upravo to bio podatak koji su ostali neizostavno morali znati. Kako bi kršćani – u Sovjetskome Savezu i diljem svijeta – uopće mogli moliti i pružiti potporu braći i sestrama u Kristu, ako niti ne znaju za njihovu patnju?

Ona se trudila da se ta vijest pročuje i to ju je dovelo u izravan sukob s vođama prijavljenih crkava.

»Ukratko, stvar je u tome da su vlasti pokušale utjecati na crkvu iznutra, preko crkvenih radnika, starješina, pastora, svećenika«, kasnije je pričala Aida. »Htjeli su uvesti zabrane koje bi zatomile duhovni život crkve. I zapravo su negdje do 1960-ih na tome području imali prilično mnogo uspjeha.«

Stav crkvenih vođa bio je u izravnoj suprotnosti s Aidinim naporima da se glas o zatočenim vjernicima pročuje. Stoga je morala odlučiti: hoće li ostati u prijavljenoj crkvi i starati se da zaštiti samu sebe, ili će se pridružiti nekoj ilegalnoj crkvi i raditi na zaštiti braće i sestara koji su bili u zatvoru. Privlačnost prijavljene crkve bila je stvarna; ipak je to bila grupa kojoj je njezin brat pripadao sve do smrti i imala je tamo mnogo prijatelja.

No Aida je odbacila lakši, pasivan izbor. Odbila je slijediti vođe koji su više brinuli o odobrenju vlasti, nego o kršćanskoj braći i sestrama koji su trunuli u zatvoru. Tako se posve predala radu u ilegalnoj crkvi, svjesna da će tu odluku skupo platiti.

4. lipnja, 1962. godine, u »Smjeni«, novinama koje su bile glasnik sovjetskih vlasti, pojavio se članak pod naslovom »Ne budi leš među živima«, u kojemu se nastojao narušiti ugled vjernika uopće, a poglavito ilegalne crkve. Državna je politika tvrdila da nema Boga, a taj se članak rugao onima koji su odabrali slijediti nekakvoga zamišljenog Mesiju.

Kada je Aida pročitala članak, počela je sastavljati odgovor u obranu vjernih i svoje vjere. Odgovor je poslala »Smjeni«, no oni su naravno odbili objaviti ga. Sve je moglo ostati na tome, no Aida je pokazala članak i svoj odgovor drugim vjernicima, koji su, budući da im se odgovor veoma dopao, tražili po primjerak i za sebe. Potom su im u posjet došli kršćani iz Ukrajine, koji su također tražili primjerke članka i njezina teksta i odnijeli ih sa sobom. Uskoro su stotine kopija članka iz »Smjene« i Aidina odgovora išle iz ruke u ruku vjernika i diljem Sovjetskoga Saveza. Članovi ilegalne crkve bili su uznemireni kada su pročitali tekst koji je napadao njihovu vjeru – no potom ohrabreni kada su pročitali hrabar i izvrsno sročeni odgovor svoje sestre u Kristu. Tako se Aida našla na prvoj crti bojišnice *samizdata* ili ilegalnoga novinarstva, novoj praksi razmjene informacija. Državni zvaničnici jednostavno nisu mogli motriti na svaki mimeograf, fotokopir ili tiskarski stroj u zemlji.

Tako je, zahvaljujući njezinu pisanju, ime Aide Skripnikove postalo poznato tisućama vjernih koje nikad nije sreća. No postalo je dobro poznato još jednoj osobitoj grupi – armiji sovjetske tajne policije.

Suštinski elementi

Bilo je još svjedoka koji su trebali dati iskaz na Aidinom suđenju, no nisu se pojavili. Sudac je odlučio da se pretres ipak nastavi.

Frustrirana, Aida se požalila da je sud potrošio više vremena prekapajući po njezinu stanu, odjeći, čak i njezinu kuhanju, nego li u razmatranju suštinskih elemenata njezina slučaja.

»Pozivam sud da obrati više pozornosti na suštinske elemente slučaja«, rekla je. »Na primjer, htjela bih objasniti zašto naša za-

jednica nije prijavljena. Za početak, molim vas, recite mi koje smo zakone prekršili i zašto nam je odbijena molba za upis u registar vjerskih zajednica?»

»Optužena«, uzvratilo je sudac osorno, »sud *vama* postavlja pitanja, a ne vi sudu.«

Vidjevši koliko je sudac razdražen, tužitelj je dodao: »Ja uopće ne razumijem što nas optužena pita.«

Aida je duboko udahнула kako bi se pribrala. »Pozivam sud da obrati više pozornosti na suštinska pitanja optužnice i tražim da sporedna pitanja ne remete suštinske aspekte slučaja koje sud treba razmotriti. To je moja prva molba. Drugo, tražim da sud sazna točan datum oduzimanja moje boravišne dozvole.«

Sudac ju je upitao zašto je taj podatak tako važan.

Aida je objasnila da je suđenje razotkrilo kako je policija prikupljala informacije protiv nje, prije nego što joj je istekla boravišna dozvola. »Ako mi se sudi jer mi je istekla boravišna dozvola, a ne zbog moje kršćanske djelatnosti, zašto sam onda bila pod istragom *prije nego što mi je boravišna dozvola istekla?*« – upitala je.

»Reći ću vam zašto je protiv mene pokrenut postupak«, nastavila je. »U našem domu molitve dvaput sam prišla strancima i tražila ih Bibliju. Za te moje molbe saznale su vlasti.«

»Pitanje vaše boravišne dozvole nema nikakve veze s ovim slučajem«, rekao je sudac. »Optuženi ste za širenje hotimičnih lažnih tvrdnji, koje kleveću Sovjetski Savez i društveni poredak.«

»Ali pitanju moga posla i boravišnoj dozvoli posvećeno je vrlo mnogo pozornosti tijekom sudbenoga postupka«, uzvratila je Aida.

»Sud se nije zanimao za ta pitanja zato jer ste za njih optuženi, nego zato jer mora procijeniti vaš karakter. Vama se možda čini čudno što sud uopće pita za vaš karakter. No sud mora znati kakva ste osoba. U donošenju presude, sud uzima u obzir karakter optuženog.«

Aida je rekla da bi za sud, kad bi doista htio znati kakav je njezin karakter, još važnije bilo saznati točne činjenice njezine priče. Posljednja Aidina molba bila je da se za svjedoka pozove

gospođica Jursmar, Šveđanka kojoj je dala literaturu. »Bilježnica te žene poslužila je kao dokaz protiv mene«, rekla je, »no kako bismo ispravno razumjeli njezine bilješke, ona mora doći ovamo i objasniti ih.«

Sudac je načinio predstavu kao da tobože razmatra njezin zahtjev; upitao je tužitelja za mišljenje, a onda obznanio svoju odluku: »Nakon konsultacija, sud je riješio odbiti molbu optužene.«

Postavili su još nekoliko, završnih pitanja, a onda je suđenje za taj dan zaključeno. Ostala je još samo završna riječ. Za tužitelja, to je bila prigoda da obrani sovjetski sustav, da objasni kako kršćani zapravo imaju potpunu slobodu vjeroispovijesti, ako su spremni povinovati se zakonu.

Za Aidu, bit će to posljednja prigoda u kojoj će moći govoriti u svoje ime i u ime njezine braće i sestara iz crkve. Osjećala je golem teret te zadaće, jer je bila svjesna da se izlaže opasnosti ponovnog odlaska u zatvor, no utjehu joj je pružao njezin nebeski Otac.

Pokušaj »preodgoja«

Zatvorska kazna Aidi nije bila prazna prijetnja. Već je bila tamo. Nakon što je »drugarski sud« poništio njezinu dozvolu za boravak u Lenjingradu, 1963. godine, na neko je vrijeme otišla k sestri u Ukrajinu. Ustrajnost i hrabrost tamošnjih kršćana ostavili su na Aidu vrlo dubok dojam, tako da se vratila u Lenjingrad obnovljene odlučnosti. Policija ju je vrebala, no uspjela je ući u grad i izbjeći zarobljavanje. Bez dozvole za boravak mogla je biti uhićena bilo kada, no unatoč tomu nastavila je svoj kršćanski rad.

Aida i njezini prijatelji nastavili su se okupljati u šumi, izvan grada, kako bi izbjegli policiju. Točno u toj šumi, 1965. godine, Aida je prvi put zvanično uhićena. Bilo joj je tada dvadeset i pet godina.

»Stigla je policija i počela nas goniti«, pričao je kasnije jedan svjedok. »Gurali su nas, vukli za kosu. Nekoliko su ljudi odveli, nekolicinu oglobili, a ostale zatočili na dva tjedna.«

Aida je bila jedna od uhićenih i policija ju je predala na sud. Na papiru, optužnica nije imala nikakve veze s vjerom. Iako je

bila uhićena van grada, Aida je optužena da nije imala propisnu dozvolu za boravak u Lenjingradu.

Na tome suđenju, u malenoj sali rayonskoga suda Aidi nije bilo dopušteno reći ni riječi. Suđenje je bilo čista farsa, pokušaj javnoga prikazivanja pravice, koje u zbilji uopće nije bilo. Kada je sve bilo gotovo, Aidi je pročitana presuda: godinu dana zatvora.

Presuda je nije slomila. Redovito se družila s drugim vjernicima koji su također bili u zatvoru i s mnogima koji su bili spremni na to, ako je to Gospodnja volja. Sada je red bio na njoj.

Sovjetskim je vođama osnovni cilj zatvora bilo preodgajanje zatvorenika. »Ovi jadni ljudi obmanuti su«, objašnjavale su vlasti, »a sada im treba predočiti istinu i uvjeriti ih u tu istinu i snagu sovjetskoga sustava: slavu domovine.«

Pored jednoličnih sesija preodgajanja, Aida je bila primorana probdjeti mnoge ledene noći na tvrdom, betonskom podu. Hrane nikad nije bilo dovoljno, a onu koju su katkad dobijali ne bi mogle jesti ni životinje. Tijekom zatočenja Aidu su, na silu, smjestili na psihijatrijski odjel. Nakon trideset dana »procjene«, liječnici su rekli da je normalna i vratili je u njezinu ćeliju. Mjeseci u okrutnome komunističkom zatvorskom sustavu ostavili su neizbrisiv trag u životu hrabre mlade kršćanke.

Aida nije podlegla sovjetskome »preodgoju«. Umjesto da oslabi njezinu vjeru, to ju je iskustvo učinilo još jačom. Umjesto da je zaustavi u širenju riječi, izašla je iz zatvora s još vatrenijom željom za širenjem istine o Isusu. Sada je vrlo dobro znala kakva je cijena toga, no u toj se odluci nikad nije pokolebala.

»Država se *ne* mijesha«

Došlo je vrijeme za završnu riječ na Aidinu drugome suđenju. Prvo je govorio tužitelj, koji je odlučio početi podsjećanjem na povijest crkve u Rusiji.

»Nakon slavne listopadske socijalističke revolucije u našoj zemlji, crkva je odijeljena od države, a vjernici svih religija dobili su vjersku slobodu«, ponosno je izjavio. No onda je dodao optužbu na račun evanđeoskih kršćana i baptista, te Crkvenoga vijeća, da potiču vjernike na neposlušnost državnim zakonima.

»Zajednice koje podržavaju Crkveno vijeće nisu prijavljene«, optuživao je. »Njihovi nezakoniti sastanci održavaju se u privatnim domovima i na javnim mjestima. Neki su vjernici osuđeni za kršenje zakona o vjerskim obredima. Crkveno vijeće to predstavlja kao progon zbog vjere. Već sedam godina oni vode tu orijašku borbu s vlastima.«

S povijesti crkve i općeg položaja vjernika, tužitelj je najzad prešao na Aidin slučaj. »Skripnikova ima veze diljem zemlje, no njezina je glavna zadaća bila stupiti u kontakt s ljudima u inozemstvu. Mora se priznati da je tu zadaću izvrsno ispunila«, dodao je podrugljivo.

A onda je ton njegova glasa postao snishodljiviji. »Aidin je život počeo nesretno jer je rođena u baptističkoj obitelji. Nama je, dakako, žao što nam ona izmiče, no mnogo smo razgovarali s Aidom i objasnili smo joj antisocijalni karakter njezinih postupaka.«

Njegov se glas sve više podizao dok je davao završni komentar, prvo navodeći neke ulomke iz literature, pronađene u Aidinome domu. »Jedan od članaka donosi izjavu čovjeka čije je prezime Kryuchkov, koji je na svome suđenju u Moskvi rekao: 'Braća koja se nalaze u zatvorima i logorima ne stradaju jer su prekršili neki sovjetski zakon; stradaju jer su ostali vjerni svome Gospodinu.'«

Tužitelj je važno zatresao glavom: »Sve ovo su hotimične lažne tvrdnje, koje kleveću Sovjetski Savez i društveni poredak. U Sovjetskome Savezu postoje različite religije, crkve su otvorene i *nitko nije* progonjen zbog svoje vjere. Država se *ne* miješa u djelatnost religijskih tijela, ukoliko ova ne krše zakon o vjerskim obredima. Krivnja optužene Skripnikove, o sustavnome iznošenju hotimičnih lažnih tvrdnji koje kleveću Sovjetski Savez i društveni poredak, *u cjelosti je dokazana*. Sva ta djela spadaju pod član 190/1 krivičnoga zakona. Stoga tražim da optuženoj Aidi Skripnikovoj sud odredi dvije i pol godine zatvorske kazne.«

Izgovorivši to, sjeo je; lice mu je zračilo očitim samozadovoljstvom.

»Za kršćanina postoji samo jedan put«

Sudac se okrenuo k Aidi, dajući joj znak da je sada na redu završna riječ obrane.

»Kanila sam govoriti o suštini tužbe podignute protiv mene«, počela je, jasnim i mirnim glasom, »no kako su dotaknuta i druga pitanja i ja se moram osvrnuti na njih, iako, kao što je već rečeno, ona nemaju nikakve veze sa slučajem.«

Prvo je osporila nekoliko manje važnih navoda tužiteljstva, počevši od pisma koje je poslala časopisu »Pravda«, 1958. godine, pa do posla u građevinskome laboratoriju nešto kasnije. Potom je počela govoriti o bitnijim temama.

»Kada kažem da sam otpuštena s posla zbog vjere, vi kažete da je to 'hotimična lažna tvrdnja'. Ali, evo što se dogodilo: Nakon što sam izašla iz zatvora, našla sam posao u tiskari. Tjedan nakon što sam počela raditi, bila sam na molitvenome sastanku, kada je došla policija i upisala moje ime, zajedno s imenima nekoliko drugih ljudi. Zнала sam da će me prijaviti na poslu«, rekla je Aida.

»Svi u tiskari bili su preplašeni kada su saznali da sam vjernica i rekli su mi, na samome početku, da ću biti otpuštena ako ne promijenim svoja uvjerenja. Nisu to krili od mene. Izravno su mi rekli: 'Tiskara je politička institucija. Ovdje ne može svatko raditi'. Rekli su to, iako je ta stanovita tiskara bila pod upravom željeznice, te tamo nije tiskano ničega tajnoga – samo željeznički obrasci, vozne karte i red vožnje. Ne znam što se to tamo nalazilo, da mi se nije moglo vjerovati«, nastavila je.

»Tako su prošla tri tjedna. Zatim sam pozvana u ured načelnika, gdje mi je rečeno da sam otpuštena. Naravno, nisu rekli da me otpuštaju zbog vjere, jer nema takvoga zakona koji dopušta otpuštanje zbog vjere. Otpustili su me pod izgovorom smanjenja broja uposlenih. Kada sam sišla u pogon i rekla da sam otpuštena zbog smanjenja broja uposlenih, radnicima su oči zamalo ispale iz očnih duplji – jer jedan je stroj stajao u praznome hodu, budući da nije bilo radnika koji bi njime upravljao.

»Načelnik mi je rekao: 'Ne možemo vas zaposliti jer vaša dozvola vrijedi samo van grada – kao da nikad prije nije vidio moje isprave.«

Aida je rekla sudu da je znala, čim ju je policija počela ispiti, da će je uskoro ponovno uhititi. »Prošlo je tek šest mjeseci od moga oslobođenja, pa sam htjela učiniti nešto korisno prije nego što me ponovno strpaju u zatvor. Imala sam posla koji sam trebala završiti.«

Duboko je udahnula. Sama se branila i to ju je iscrpilo do krajnjih granica; morala je biti mentalno, emocionalno i duhovno usredotočena, a to je bilo teško održati na dulje vrijeme. Zatražila je suca deset minuta stanke i on se složio.

Kada je suđenje nastavljeno, Aida je usmjerila pozornost samo na svoj slučaj. »Raspodjela literature sama po sebi nije zločin, a ako tužiteljstvo nije našlo hotimične lažne tvrdnje u časopisima *Vjesnik spasenja* i *Bratski list*, onda ne bi bilo osnove za moje suđenje. Stoga moram govoriti o sadržaju te literature.«

Potom je govorila o zabranjenome sastanku kršćana i kršćanskih vođa, o čemu je bilo riječi u literaturi koju je predala. »Zakon iz 1929. godine kaže da vjernici imaju pravo organizirati kongrese«, primijetila je. »No umjesto da im izdaju dozvolu, vlasti su počele progoniti one koji su tražili održavanje kongresa.«

»Zatim, istražitelj tužiteljstva u toj je literaturi uočio sedamnaest 'podrivačkih' izraza. Po njemu ti su izrazi sadržavali hotimične lažne tvrdnje koje kleveću Sovjetski Savez i društveni poredak.«

Sada se Aida okrenula i obratila izravno sucu: »Tijekom svoga svjedočenja, gospođica Boiko počela je navoditi Lenjina i ja ću završiti njezin navod: 'Samo u Rusiji i Turskoj postoje sramni zakoni protiv religioznih ljudi, koji su još uvijek na snazi. Ti zakoni, ili izravno zabranjuju otvoreno ispovijedanje vjere, ili njezino propagiranje. Ti su zakoni osobito nepravedni, sramni i tiranski.' Sada bih htjela skrenuti pozornost suda na riječ *propagiranje*. Lenjin je osobno zabranu propagiranja vjere nazvao nepravednom i sramnom.«

Ponovno je duboko udahnula i nastavila: »Sada ću vam reći kako sam uhićena. Jedanaestoga travnja otišla sam na molitveni sastanak. Opazila sam da me prate, no nisam tome pridavala osobit značaj. Međutim, policija je sutradan došla k meni u stan

i uhitila me. Istodobno su vršili premetačine i u stanovima drugih vjernika. Samo u mome slučaju izvršili su jedanaest premetačina: tri u Lenjingradu, četiri u Permu, tri u Kirovogradu i jedan u stanu moje sestre u Magnitogorsku. Možda bi se do nekoga stupnja i mogle shvatiti premetačine u mome stanu, te u stanu moje sestre, no zašto bi to radili kod drugih vjernika? Učinili su to samo zato jer su njihove adrese našli u mome adresaru. Ni na jednom od tih mjesta nisu našli ništa povezano s mojim slučajem.«

Potom se Aida okrenula pitanju razloga za sudsko gonjenje vjernika. »Mi kažemo da nas tuže zbog naše vjere. No onda nama kažu: 'To je hotimična lažna tvrnja; sudi vam se zbog kršenja sovjetskoga zakona.' Ja sam član neprijavljene zajednice koja je zatražila upis – sve naše zajednice podnijele su molbe za upis u registar, uz koje se prilažu i naši statuti – a kada je to učinjeno, nije nam rečeno: 'To i to ne smijete raditi, to je protuzakonito', nego nam je rečeno: 'Potpišite jamstvo da nećete prekršiti zakon.' To nije ispravan postupak za registriranje.«

Aida je zamijetila da sudac postaje sve nestrpljiviji, te je požurila završiti svoje izlaganje. »Vjernici *ne mogu* obećati da će ispuniti zakon koji im zabranjuje govoriti o Bogu i koji zabranjuje roditeljima odgajati djecu u vjeri. Uza svo poštovanje i vjernost vlastima, nijedan roditelj, kršćanin, neće prihvatiti zakon koji mu nalaže da odgaja svoju djecu kao ateiste. Radije će proći kroz svaku vrstu stradanja koja vama padne na pamet i radije će sjediti na optuženičkoj klupi, nego obećati da će se povinovati takvome zakonu.«

»Krist nam je rekao da propovijedamo Evanđelje svemu stvoarenju«, nastavila je Aida, »i vjernici se ne mogu pokoriti zakonu koji im zabranjuje govoriti o Bogu i spasenju. *Niti jedan jedini vjernik to neće učiniti*. Čak i ako nije misionar ni propovjednik, čak i ako nije kadar održati govor; nema razlike – nitko se neće pokoriti takvome zakonu, jer čak i osoba koja nije kadra propovijedati dobit će kad-tad prigodu nekome reći za spasenje. Stoga vjernici neće obećati da će ispuniti takav zakon. Unatoč svemu svom poštovanju vlasti, takav će zakon prekršiti.«

»Ponovit ću: Vjernici se ne mogu pridržavati zakona koji ih prisiljava da zanijeću Evanđelje. Zato, kada nam sude zbog kršenja takvoga zakona, s punim pravom kažemo da nam sude zbog vjere.«

»Znam da u *Vjesniku spasenja* i *Bratskome listu* nema hotimičnih lažnih tvrdnji. No, istodobno znam što znači poslati takve časopise van zemlje. Isto sam tako znala da me to može odvesti na optuženičku klupu. Nikad ne bih tražila nekoga drugog da pošalje *Vjesnik spasenja* u inozemstvo, znam da je to odveć opasno; zato to radim sama.«

Aida je zastala, skupljajući snagu za završnu fazu svoje obrane; za goruće konačne misli što ih je željela ostaviti s onima koji će odlučivati o njezinoj presudi. »Nekoć su ljudi shvaćali da je nepravedno zabranjivati propagiranje vjere; sada to ne shvaćaju. Sada kažu: 'Vjeruj za sebe i moli, ali neka ti ne padne na pamet govoriti nekome o Bogu.' Ušutkati ideološkoga protivnika silom, nije ideološka pobjeda. To se oduvijek zvalo barbarizmom.«

Sudac ju je prekinuo, vrlo frustriran što ta prijestupnica sada drži propovijed u njegovoj sudnici. »Nije vam dopušteno govoriti o crkvi; možete govoriti samo o sebi«, rekao je, naglašavajući svoje riječi upirući prstom u nju.

Aida se nije dala zastrašiti. »Za kršćanina postoji samo jedan put«, rekla je. »Htio ne htio, kršćanin mora biti isključiv; jer kada jednom spoznaš istinu, tad je slijediš, držiš je se i, ako treba, stradaš za nju. Ja ne mogu biti drukčija. Ne mogu se drukčije ponašati. Volim slobodu i iznad svega bih voljela živjeti slobodno s mojom obitelji i prijateljima. No ne želim raditi protiv svoje savjesti. Kakvo dobro od slobode, ako ne mogu Boga zvati svojim Ocem? Spoznaja da su moja duša i um slobodni, hrabri me i daje mi snagu. To je sve što sam vam htjela reći.«

Aida je sjela; predstavila je svoj slučaj i u srcu joj je vladao mir.

Pogovor

No suca nije ganuo žar njezine duše, niti su ga uvjerali njezini dokazi; osudio je Aidu na tri godine zatvorske kazne – šest mje-

seci dulje nego što je tražio tužitelj. Aida je izašla iz sudnice u pratnji dvojice visokih stražara.

No ni zatvor nije mogao zaustaviti njezin rad. Posve primjerno Aidinu slučaju, stenogrami s njezina suđenja marljivo su prepisani na dvadeset komada tkanine isječene iz plahti, a potom krišom izneseni iz Sovjetskoga Saveza. Diljem svijeta, vjernici su čitali o »Aidi Lenjingradskoj« i predano molili za svoju vjernu sestru.

Aida je izašla iz zatvorskoga radnog logora 12. 04. 1971. godine. Prilikom oslobađanja, zvaničnici su joj rekli da nije ništa naučila iz svoje kazne. No istina je da je naučila mnogo, samo ne ono čemu su je htjeli naučiti njezini sovjetski porobljivači. Doktorirala je na Božjoj vjernosti i još bolje shvatila dubinu radosti i zadovoljstva koji dolaze iz služenja Bogu. Postala je punopravni član bratstva koje apostol Pavao naziva »udjelom u njegovim patnjama.«²

Aida Skripnikova danas živi u Sankt-Peterburgu. Njezina je vjera preživjela i nadživjela režim koji ju je htio uništiti. Danas se kršćani poput nje mogu legalno okupljati na službama i propovijedati. Članovi njezine crkve nedavno su se okupili na posebnoj svečanosti – proslavili su četrdesetogodišnjicu službe svoje crkve i podsjetili se Božje vjernosti njezinim članovima. Za one koji su bili mučeni zbog svoje vjere priređena je posebna izložba.³

Sabina:

Svjedok Kristove ljubavi

Rumunjska

1945. godina

Sovjeti su istjerali naciste iz Rumunjske i sada su poduzimali korake pomoću kojih će ovladati svim sferama rumunjske vlasti i društva. Najnovija ideja bila je okupiti svećenstvo svih religija na zajednički zbor; Sovjeti su to nazvali »kongres obreda«. Cilj im je zapravo bio steći potporu među svećenstvom. No što se Sabine tiče, ta taktika nije bila ništa drugo do pokušaj stjecanja nadzora nad njima i pretvaranja rumunjskih vjerskih vođa u marionete, kojima upravlja država.

Sabina je bila vrlo niska rastom, gotovo četrdeset centimetara niža od svoga muža Richarda, no u tome je malenom tijelu gorjela silna ljubav za Krista. Na kongresu je sjedila pokraj Richarda i kada je čula kako se pastor za pastorom javno obvezuje na vjernost komunistima koji su zauzeli njihovu domovinu, povukla je muža za rukav. »Zar nećeš obrisati ovu sramotu s Kristova lica, Richard?« – upitala ga je. »Moraš nešto reći. Oni pljuju na Kristovo ime!«

Richard je pogledao oko sebe na okupljene izaslanike u Domu skupštine. Bila je to prvorazredna predstava. »Puna vjerska sloboda!«, bio je komunistički proglašeni moto. Zagovarali su miran suživot između Boga i komunizma – ili bolje rečeno između Boga i počasnoga predsjednika kongresa Josepha Staljina. »Kako je lako obmanuti ljude«, tiho je rekao Richard.

Richard i Sabina bili su stiješnjeni između četiri tisuće ostalih biskupa, episkopa, pastora, svećenika, rabina i mula, koji su ispunili galerije i kat goleme dvorane. Židovi i muslimani, protestanti i pravoslavci – sve su vjere bile zastupljene.

Čak su održali i službu u patrijaršiji prije početka kongresa. Komunistički su se vođe štoviše prekrížili, cjelivali ikone i patrijarhovu ruku. A onda su počeli govori. Petru Groza, obična marioneta Moskve, objasnio je da nova rumunjska vlada u cjelosti podupire vjeru, svaku vjeru, te da će oni nastaviti plaćati svećenstvo kao što je bilo i ranije. Zapravo, oni će čak podići njihove plaće! Ta je vijest pozdravljena gromkim aplauzom.

Nakon Grozina govora, slijedili su odgovori pastora i svećenika. Jedan za drugim govorili su kako su sretni zbog takvog uvažavanja vjere. Država može računati na crkvu, ako crkva bude mogla računati na državu. Prosto, da prostije ne može biti. Jedan je biskup primijetio da su se rijeke ljudi svih političkih boja priključivale crkvi tijekom njezine povijesti. Sada će tu biti i crvena i on se tome veoma radovao. Svi su se radovali. A njihova je radost prenošena diljem svijeta preko radija, izravno iz dvorane.

»U redu«, rekao je Richard. »Mogu otići za govornicu. No učinim li to, ti ćeš ostati bez muža.«

Sabina je znala da je Richard u pravu i da su ostali vjerski vođe govorili u strahu za svoje obitelji, za svoj posao, za svoje plaće. No znala je i da netko mora skupiti hrabrost i razobličiti komuniste, umjesto da se zrak puni laskanjem i lažima. Pogledala je Richarda ravno u oči i jednostavno rekla: »Ne trebam kukavicu za muža.«

Richard je bez riječi kimnuo. Popunio je prijavu za govor i poslao je naprijed, nadležnima. Komunisti su bili ushićeni. Pastor Richard Wurmbrand, iz luteranske crkve, dobro poznat u svojoj zemlji i zvanični predstavnik Svjetskoga crkvenog vijeća, želi se obratiti skupu. To se zove napredak!

Vrijeme za odvažnost i istinu

U dvorani je zavladao muk dok je Richard išao ka govornici. Sabina se pitala što li misli okupljena gomila, dok je žarko molila za svoga muža.

»Zahvaljujem vam na ovome skupu i mogućnosti slobodnoga govora«, počeo je. »Kada se okupe Božja djeca, okupe se i anđeli da čuju Božju mudrost. Stoga je dužnost svakoga vjernika, ne da

slavi zemaljskoga čovjeka ili vođe koji dođu i prođu, nego da slavi Boga Stvoritelja i Krista Spasitelja, koji je na križu umro za nas.«

Ozračje u dvorani počelo se mijenjati, a Sabinino je srce bilo puno radosti. Najzad je pozornost odvrćena s propagande komunističara i prešla je na Krista.

»Nemate više pravo govoriti!« – uzviknuo je iznenada Burducca, ministar vjera, skočivši na noge. Ne obazirući se na njega, Richard je nastavio poticati svoje kolege da svoje pouzdanje i poslušnost usmjere na Boga, a ne na čovjeka. Publika je zapljeskala. Znali su da je Richard u pravu, no on je jedini bio dovoljno hrabar da kaže ono što se moralo reći.

»Isključite mikrofon!« – povikao je Burducca svojim podređenima. »Sklonite toga čovjeka s podija. Smjesta!«

Kako je Richardov glas zamukao, mnoštvo je počelo u ritmu skandirati: »*Pastorul! Pastorul!*«¹

Sastanak se pretvorio u opći kaos, blagoslov za Richarda, koji se u tome metežu uspio iskrasti kroz zadnja vrata, prije nego što ga je netko mogao zadržati.

Sabina je nijemo sjedila i promatrala događaje. Bila je ponosna na svoga muža. Ponosna na njegovu hrabrost da ustane i zauzme se za Krista. No njezin je ponos bio pomiješan sa snažnim osjećajem zebnje; počela je razmišljati o cijeni koju će Richard morati platiti, jer je govorio protiv Sovjeta.

Sabina i Richard oduvijek su gajili ljubav prema Rusima. Često su razgovarali o mogućnosti slanja rumunjskih misionara u Rusiju da propovijedaju Evanđelje. »Evo, sada je Bog poslao Ruse k nama«, rekli su.

Kada su Sovjeti ušli u Rumunjsku, u ljeto 1944. godine, Richard i Sabina, koja je tada imala trideset i jednu godinu, dočekali su ih sa cvijećem i evanđeoskim traktatima. Kao rumunjski Židovi, obje su podnijeli nemjerive gubitke tijekom fašističke okupacije. Sva Sabinina obitelj ubijena je u koncentracionim logorima, a Richard je već tri puta bio uhićen. Kada su postali kršćani, obvezali su se da će raditi sa svim izgubljenim ljudima, ma kakav bio njihov grijeh. To ih je uvjerenje, 1944. godine, navelo da pruže ruku fašistima koji su bježali i komunistima koji su dolazili.

Tijekom fašističke okupacije, Richard i Sabina krili su mnoge Židove u svome domu. Ali potom, kada su fašisti morali bježati, krili su i njih. Jedan je fašista upitao Sabinu zašto krije njega, njezina neprijatelja. Sabina mu je jednostavno rekla da ona nema neprijatelja i da Bog voli sve grešnike. Zahvalio joj je obećanjem da će je baciti u zatvor ako se fašisti opet vrate na vlast.

Kupovina vremena

Tijekom ljeta 1944. godine, Sabina i Richard uživali su privremenu vjersku slobodu. Bivši rumunjski diktator, Ion Antonescu, bio je odveden u Moskvu, a potom vraćen u Rumunjsku i strijeljan. Velikodostojnici rumunjske pravoslavne crkve, koji su terorizirali Židove i protestante, izgubili su apsolutnu prevlast.

Većina je Rumunja mislila da su najzad dobili demokratsku vlast, no Sabina je znala da to nije tako.

Nakon vjerskoga kongresa, protiv Richarda nisu poduzimane zvanične mjere, no komunisti su uskoro počeli slati svoje ljude koji su ometali bogoslužja što ih je vodio Richard. Tjedan za tjednom, grupe mladih siledžija ugurale bi se u zadnje redove crkve i zviždale, rugale se i prekidale službu.

»Treba nam biti drago«, rekao je stariji pastor crkve, Solheim. »Bolje da nam u crkvi sjede larmadžije kojima je stalo, nego šutljivci koji samo hine da slušaju!«

A onda su primili prvo upozorenje. Toga je dana Sabina upravo radila u crkvi zajedno s Richardom, kada je policajac u civilu ušao i obratio se njezinu mužu.

»Inspektor Riosanu«, predstavio se. »Vi ste Wurmbrand? E onda ste čovjek kojega mrzim više od svega.« Richard i Sabina gledali su ga u nevjerici. »No, tek da vam dokažem da nema ozlojeđenosti«, nastavio je, »došao sam vam dati savjet. U stožeru tajne policije nalazi se golem dosje o vama. Vidio sam ga. Netko vas u posljednje vrijeme redovito potkazuje. Razgovarali ste s mnogim Rusima, zar ne?«

Riosanu je protrljao ruke, što je zvučalo kao struganje šmirgl-papirom. »No, mislio sam da bismo se mogli nagoditi.«

Za mito će, rekao je, uništiti izvješće.

Sabina se uključila u razgovor i ugovorili su cijenu. Trpajući novac u džep, Riosanu je rekao: »Dogovorili smo se. Potkazivač se zove...«

»Ne!« – brzo ga je prekinula Sabina. »Ne želimo znati.« Inspektor je znatiželjno gledao u majušnu ženicu. Ali Sabina je niječno zatresla glavom. Nisu htjeli znati tko je potkazivač, jer kada bi znali ime te osobe, mogli bi joj zamjeriti, pa pokazati koliko joj zamjeraju... a onda bi grijeh bio njihov.

Znali su ipak da novcem ne mogu kupiti sigurnost. To je bilo u Božjim rukama. No, možda su si kupili malo vremena – i priliku da čvršće utvrde tajnu crkvu.

Negdje krajem 1947. godine, uhićenja kršćana postala su sve češća i Sabina je ostala bez mnogo prijatelja koji su odvedeni u zatvor. Jednoga hladnog zimskog popodneva, bila je kod kuće, bolesna od plućnoga katra, kada je čula kucanje na vratima. Otvorila je i na svoje zaprepaštenje ugledala Veru Yakovlevnu, rusku liječnicu koju jedva da je znala. Liječnica nije došla liječiti Sabini nu bolest, nego joj prenijeti vrlo važnu poruku. Dok je pričala Sabini svoju priču, na njezinu se licu vidjela sva muka što ju je prošla.

Vera je dolazila iz jednoga grada u Ukrajini gdje je bezbroj kršćanskih vođa i običnih vjernika, uključujući i nju, bilo deportirano u sibirске radne logore, iz kojih se tek nekolicina vratila.

»Raščišćavali smo šumu, muškarci i žene zajedno«, pričala je Vera. »Imali smo jednaka prava: mogli smo jednako umrijeti – ili od gladi ili od smrzavanja.«

Liječnica se nagnula prema Sabini, kako bi je uzela za ruku. Na njezinoj su se ruci, koja je drhtala kako su sjećanja navirala, vidjeli duboki bijeli ožiljci. »Ljudi su umirali svaki dan; samo bi se srušili od naporna rada na snijegu«, rekla je.

Jednoga je dana Vera uhvaćena kako drugome zatvoreniku govori o Kristu. Za kaznu su je natjerali da bosonoga stoji na ledu – satima. Kako zbog kazne nije mogla ispuniti radnu normu, stražari su je pretukli.

Većina drugih zatočenika umirala je zbog okrutnih, nečovječnih uvjeta ili od čestih mučenja, no Vera je nekako uspjela pre-

živjeti. Sada je došla k Sabini, no ne samo da bi joj ispričala svoju tragediju, nego da bi joj ispričala o Božjoj vjernosti, čak i u radnome logoru. U njezinoj žalosti i potrebi, Bog je pokazao svoju moć.

Sabini je u glavi bubnjalo. Umjesto da misli na čudo, mislila je samo na to da je možda navukla na sebe slično stradanje. *Što ovo znači? Zašto je došla k meni; zašto meni priča takve stvari?* – pitala se.

Kada je Vera ustala da pođe, Sabina ju je zamolila da ostane i prenoći, ili barem da sačeka dok se Richard vrati, kako bi i on mogao čuti njezino svjedočanstvo i saznati što se dešava njihovoj braći i sestrama. No Vera je već bila na vratima. Kratko je zastala, samo da bi rekla: »Moga je muža odvela tajna policija. Sada je već dvanaest godina u zatvoru. Pitam se hoćemo li se ikad više vidjeti na ovome svijetu.« To je rekla i otišla.

»Dvanaest godina!« Sabina je ponavljala te riječi dok joj je kralješnicom prolazila jeza. Kako itko može toliko izdržati?

Kako su komunisti sve više progonili kršćane, trebalo je početi misliti i o bijegu. »Još nije kasno, Sabina«, počeo je Richard. »Još možemo otići. Mnogi kupuju izlaz odavde.«

Sabina nije odgovorila. Znala je da Richard ne želi otići koliko ni ona. No opasnost je bila stvarna. A morali su misliti i na Mihaja, njihova osmogodišnjeg sina jedinca.

Richard je nastavio: »Kada bi me uhitili fašisti, oslobodili su me nakon samo nekoliko tjedana. No ako me zatoče komunisti, to bi moglo trajati godinama. Oni bi i tebe mogli odvesti, Sabina. A što će onda biti s Mihajem?«

Sad je Richard dirnuo u slabu točku. Znala je da Mihai neće imati kamo otići ako mu oba roditelja budu istodobno uhićena. Mogao bi završiti na ulici i prositi za hranu. Bilo je to previše bolno da bi majka mogla podnijeti. No i dalje nije odgovarala.

Naposljetku ju je Richard podsjetio na riječi jednoga prijatelja. »Bježi, da život spasiš!«, rekao je navodeći anđelove riječi upućene Lotu. »Ne obaziri se.«²

Tad je Sabina odgovorila: »Pobjeći, za kakav život?« – upitala je.

Potom je otišla u njihovu sobu, donijela odande Bibliju i pročitala naglas Isusove riječi: »Tko hoće sačuvati svoj život, izgubit će ga, a tko izgubi radi mene svoj život, naći će ga.«³ Zatvarajući pohabanu Knjigu, upitala je Richarda: »Ako sada odeš, hoćeš li ikad više moći propovijedati o ovome?«

I tako je pitanje odlaska privremeno rješeno. Nekoliko mjeseci kasnije ponovno će biti rješeno...

Prestati postojati

U nedjelju ujutro, 29. veljače, 1948. godine, Richard je pošao u crkvu i kad je već bio na vratima, preko ramena je dobio Sabini: »Vidimo se tamo.«

No kada je Sabina, nekih pol sata kasnije, stigla u crkvu, u malenome je uredu zatekla samo pastora Solheima koji je izgledao prilično uzrujano.

»Richard nije došao«, rekao je, »no on mora misliti o mnogo toga. Mora da se sjetio neke hitne obveze, pa je to otišao riješiti prije crkve.«

»Ali obećao je da ćemo se naći ovdje za pol sata«, rekla je Sabina. U njezinu glasu osjećao se strah.

»Možda je sreo prijatelja koji je trebao pomoć«, rekao je Solheim. »Doći će.«

Pastor Solheim preuzeo je službu dok je Sabina nazivala prijatelje, no Richard nije bio ni kod jednog od njih. Njezin je strah rastao.

To poslijepodne Richard je trebao vjenčati jedan mladi par.

»Ne brini«, pokušavao je pastor Solheim ohrabriti Sabinu. »S tvojim Richardom se nikad ne zna. Sjećaš li se kad smo bili na ljetnome kampu; ujutro je otišao kupiti novine, a onda je nazvao oko podne i rekao da neće doći na zajutrak?«

Sabina se nasmiješila na tu pomisao. Richard se vjerojatno sjetio nekog hitnog posla i vratio se u Bukurešt. »U pravu si. Mora da je ponovno učinio nešto slično«, rekla je, pokušavajući uvjeriti samu sebe.

Nedjeljni ručak u malenome stanu Wurmbrandovih uvijek je bio veseo događaj s mnogo ljudi. Nisu imali mnogo hrane, no

kršćani su se tu okupljali kako bi razgovarali i pjevali. Onima koji su nazočili bio je to najvažniji dan u tjednu.

Sada su svi sjedili u tišini, čekajući Richarda. No on nije došao. Poslijepodne, vjenčanje je morao obaviti pastor Solheim. Sabina je nazvala sve bolnice i obišla sve hitne službe, misleći da mu se možda dogodila neka nesreća. Nije ga mogla naći. Naposljetku je priznala sebi što mora učiniti: valja joj otići u ministarstvo unutarnjih poslova. Richard je zacijelo uhićen.

Tada su počeli sati, tjedni i godine potrage... obijanje pragova od ureda do ureda... kucanje na svaka vrata koja bi se mogla otvoriti.

Sabina se sjetila Vere koja je bila odvojena od svoga muža proteklih dvanaest godina. Razmišljala je o mučenju što ga je Vera pretrpjela, nakon što je svjedočila drugome zatvoreniku; prekršaj za koji će jamačno teretiti i Richarda. Sjetila se kako su ona i Richard zahvaljivali Bogu jer mogu svjedočiti sovjetskim vojnicima koji su pristizali – istim onim ljudima koji su joj sada zatočili muža.

Čulo se govorkanje da je Richard odveden u Moskvu, kao što je bilo s mnogim drugim ljudima. No Sabina je u to odbila povjerovati. Iz večeri u večer zgotovila bi objed i sjela kraj prozora, razmišljajući: *Doći će večeras. Richard nije učinio ničega krivoga. Uskoro će ga osloboditi. Komunisti ne mogu biti gori od fašista, koji su ga uvijek oslobađali nakon tjedan-dva.* Tješila je Mihaja kada je plakao za tatom. Rekla mu je da Bog čuva Richarda – i sve njih. Zajedno su molili za Richardovu sigurnost i skori povratak kući.

Ali on nije došao. Snove joj je počeo opsjedati razgovor što su ga vodili prije nekoliko mjeseci: *»Kada bi me uhitili fašisti, oslobađali su me nakon samo nekoliko tjedana. No ako me zatoče komunisti, to bi moglo trajati godinama...«*

U Sabinino srce uselio se nemir. Njihova ljubav preživjela je mnoge izazove i sada nije znala kako će ona i Mihai nastaviti dalje bez njega. Nakon nekoliko tjedana, pastor Solheim odveo je Sabinu k švedskome veleposlaniku, njihovu ranijem savezniku, kako bi ga zatražili pomoć. Veleposlanik Reuterswaerd rekao je

da će odmah razgovarati s ministricom vanjskih poslova, Anom Pauker.

Odgovor gospođe Pauker bio je očito insceniran: »Prema našim informacijama, pastor Wurmbrand pobjegao je iz zemlje s kovčegom punim novca koji mu je bio povjeren za pomoć gladnima. Priča se da je u Danskoj.«

Potom je veleposlanik iznio Richardov slučaj premijeru Grozi. No on je ponovio istu priču i veselo dodao obećanje: »Znači vi mislite da je Wurmbrand u jednom od naših zatvora? Ako to možete dokazati, ja ću ga osobno osloboditi!«

Komunisti su bili vrlo sigurni u sebe. Možda se zato među narodom govorilo: »Kad jednom dopadneš šaka rumunjskoj tajnoj policiji, prestaješ postojati.«

Povezivanje s Richardom

Jedne večeri, nakon više mjeseci uzaludne potrage za Richardom, Sabina je bila u crkvi kada su je pozvali da iziđe, jer je kod vrata čeka neki stranac. Čovjek je bio neobrijan i zaudarao je na šljivovicu. Htio je sa Sabinom govoriti nasamo.

»Upoznao sam vašega muža«, rekao je. Sabinino je srce stalo. Bio je to prvi put da je nešto čula o Richardu. »Ja sam čuvar – ne pitajte u kojemu zatvoru – samo trebate znati da sam ja onaj koji mu nosi hranu. Rekao je da ćete mi dobro platiti za ovu vijest.«

»Koliko?« – upitala je Sabina, ne znajući pouzdano je li vijest koju nosi istinita. Do sada je čula tako mnogo laži.

»Ja stavljam na kocku svoj život, znate.«

Iznos što ga je tražio bio je golem – i nije se htio pogađati.

Pastor Solheim bio je sumnjičav koliko i Sabina. Rekao je čuvaru: »Donesite mi nekoliko riječi napisanih Wurmbrandovom rukom.« Dao mu je čokoladicu iz robnih rezervi. »Odnosite mu ovo i donesite nam natrag omot s njegovom porukom i potpisom.«

Čuvar je otišao, a Solheim se obratio Sabini. »To je sve što možemo učiniti«, rekao je. »Ne znamo govori li istinu, a traži golem iznos novca.«

Sabina je znala da je pastor Solheim želi zaštititi od ponovnog gubitka nade.

No nakon dva dana čovjek se vratio. Skinuo je kapu, zavukao prste u podstavu i predao Sabini omot sa čokoladice. Sabina ga je brižno odmotala i pročitala: »Mila moja, hvala ti za svu dobrotu. Ja sam dobro. Richard.«

Srce joj je preskočilo. Živ je! Rukopis je njegov! Samopouzdan i čitak, odlučan, mada zabrinut. Nije bilo moguće krivo shvatiti nadu u tim recima.

»On je dobro«, rekao je čuvar. »Neki ne izdrže u samici. Ne vole vlastito društvo.« Ponovno je zaudarao na rakiju. »Pozdravlja vas.«

Sabina je pristala dati mu novac ako joj nastavi donosti poruke. Naposljetku je rekao: »U redu. Ali ja preuzimam golem rizik, shvatite. Neki su za ovo dobili dvanaest godina zatvora.«

Složio se riskirati svoju slobodu zbog podijeljene ljubavi: volio je novac i volio je piće koje se za taj novac može kupiti. No očito se divio i Richardu, te mu je katkad znao ubaciti u ćeliju dodatnu krišku kruha.

Sabina je bila zahvalna čovjeku koji se nastavio žrtvovati i donositi joj poruke. Pijani je čuvar postao njezina veza s Richardom. Zasad će se time morati zadovoljiti.

Kažnjavanje zatvorenikove obitelji

Komunistički su zakoni bili surovi. Žena političkoga zatvorenika nije mogla dobiti karton za sljedovanje. Takvi su kartoni bili samo za »radnike«. No žena političkoga zatvorenika nije mogla ni raditi. Zašto? Zato jer nije imala karton, te prema tome nije ni postojala.

Sabina je molila vlasti: »Kako ću živjeti? Kako da nahranim sina?«

»To je vaš problem, a ne naš.«

Sabina je bila veoma zabrinuta za Mihaja. Od Richardova uhićenja gledala je kako joj sin mršavi, jer nisu imali dovoljno hrane. Znala je i da još uvijek tuguje za izgubljenom »braćom i sestrama«, šestero siročadi koje su Richard i Sabina uzeli k sebi nakon fašističkoga pokolja na istoku Rumunjske.

No potom su čuli da su Sovjeti odlučili naseliti izbjeglice u dvije istočne pokrajine koje su prisvojili, Besarabiju i Bukovinu, i

znali su da će im djeca prije ili kasnije biti oduzeta i poslana na istok. Stotine drugih siročića zadesila je ista sudbina. Sabina je pomislila da će sve biti dobro ako ih uspiju poslati u Palestinu, gdje se upravo rađala nova država, Izrael. I tako su, tog kobnog dana, tužni povelili djecu, kako bi se pridružila grupi izbjeglica koja se ukrcavala na turski parobrod *Bulbul*. Bilo je teško gledati kako odlaze, no poslati ih u Palestinu činilo se mnogo boljim nego čekati da ih pod Sovjetima zadesi nepoznata sudbina.

Prošli su tjedni, a o dolasku broda nije bilo nikakvih vijesti.

Sabina je svakim danom sve više brinula. Počela je i međunarodna potraga, koja se prostirala od Crnoga mora, pa sve do istočnoga Sredozemnog mora. No brod je nestao i nada je postepeno uvenula. Mislilo se da je *Bulbul* udario u minu zaostalu iz rata, te da su svi putnici potonuli.

Bol je bila strahovita. Sabina i Richard voljeli su tu djecu kao da su njihova rođena, a Mihai ih je smatrao braćom i sestrama. Kada je najzad prihvatila istinu da su djeca izgubljena, Sabina nije htjela nikoga vidjeti, niti je s kim htjela govoriti, osim s obitelji. Njezina je vjera bila na teškoj kušnji. *Kako je Bog ovo mogao dopustiti? Kako mi je mogao uzeti djecu?* – neprestano se pitala.

Sabina je, dakako, u svome srcu znala da ne može kriviti Boga za rat i mržnju ljudskoga roda, što je zacijelo i bio razlog slučajnoga potonuća broda. Ali voljela je tu djecu i pitala se kako je uopće moguće svladati tu bol.

U vlastitoj žalosti, Sabina se predala tješnju Mihaja, koji je gorko plakao svaki put kad bi se sjetio djece koja su uplovila u njegov život i obasjala ga. Držala ga je u naručju i ponavljala mu priču koju je često pripovijedao Richard.

Tijekom odsustva jednoga glasovitog rabina iz kuće, umrla su njegova dva sina, i jedan i drugi neobično lijepi i vrsni poznavatelji Zakona. Njegova ih je žena, vrlo ožalošćena, prenijela u svoju sobu i prekrila bijelim pokrovom. Rabin se uvečer vratio kući.

»Gdje su moji sinovi?« – upitao je. »Tražio sam ih više puta u dvorištu, no nema ih tamo.«

Ona mu je donijela čašu vode kako bi se osvježio, no on je stalno pitao: »Gdje su moji sinovi?«

»Ne mogu biti daleko«, rekla je, stavljajući pred njega hranu.

Nakon večere, obratila mu se: »Ako mi dopuštaš, htjela bih te nešto pitati.«

»Svakako, pitaj.«

»Nedavno mi je jedna prijateljica povjerala dva prekrasna dijamanta na čuvanje i ja sam za njih skrbila kao da su moji. Sada ih traži natrag; trebam li ih vratiti?«

»Molim?« – rekao je rabin. »Zar oklijevaš vratiti joj što je njezino?«

»Ne«, odgovorila je. »Samo sam mislila da je bolje da ih ne vraćam dok ne pitam prvo tebe.«

Potom ga je odvela u sobu i podigla bijeli pokrov s mrtvih tijela njihovih sinova. »Sinovi moji! Sinovi moji!« – na sav glas je plakao otac. »Sinovi moji, moj očinji vide!«

Majka se okrenula i gorko zaplakala.

Nakon nekog vremena, uzela je muža za ruku i rekla: »Zar me nisi učio da se ne smijemo opirati vraćanju onoga što nam je povjereni na čuvanje? Gospodin daje i Gospodin uzima; blagoslovljeno neka je ime Gospodnje.«

Nije ova priča mnogo utješila Mihaja, no razumio je što mu majka želi reći i crpio je snagu iz njezine hrabrosti. Sada je imao deset godina i bio je visok za svoju dob; imao je jake jagodice i svijetle, pametne oči. U školi je učio surovu lekciju kako biti sin »društvenoga otpada«. Mihai je veoma volio oca i Sabini nije bilo lako objasniti mu da su ga odveli i zatočili samo zato jer je pastor.

A sada je, svakim danom, sve više ljudi nestajalo.

Jednom je oslobođeno više glasovitih zatvorenika. Kući su ih vratili u bolničkim kolima, a oni su pokazali ljudima svoje ozljede i ožiljke, te ispričali o mučenju koje su podnijeli. Kada se glas o tome proćuo, ponovno su ih sve uhitili.

Sabina je nastojala ne misliti na užas kroz koji njezin muž prolazi. Samo je molila da se ne slomi i ne oda svoje prijatelje.

Obećao je da bi prije umro, ali tko zna koliko čovjek može podnijeti? Sveti Petar je obećao da neće zanijekati Krista, pa je to učinio triput.

Lupanje na vratima

Sabina se tješila spoznajom da će se, ako Richard umre, ponovno sresti u sljedećem životu. Dogovorili su se da čekaju jedno drugo pred jednim od dvanaest vrata raja, pred Benjaminovim vratima. Isus je dogovorio sličan sastanak sa svojim učenicima, da ga, nakon što umre na križu, čekaju u Galileji. I održao je riječ.

No Sabini trenutačno brigu nije zadavao sljedeći život, nego lupanje na vratima u pet sati ujutro...

Sabina je prethodne večeri do kasno radila, volontirala je u crkvi i išla u posjet vjernima. Mihai je bio kod prijatelja na selu, a sa Sabinom je u njezinu malenome stanu ostala jedna prijateljica. Grub, rezak glas zaparao je jutarnju tišinu i razbudio obje žene: »Sabina Wurmbrand! Otvorite! Znamo da ste tu!«

Sabina je otišla do vrata bojeći se da bi ti ljudi svaki tren mogli provaliti unutra.

»Sabina Wurmbrand?« – viknuo je čovjek kratkoga, debelog vrata, kada je Sabina otvorila. »Znamo da ovdje krijete oružje. Smjesta nam pokažite gdje je.«

Prije nego što se mogla usprotiviti, oni su bili unutra, izvlačili stare putne kovčege, otvarali ormare i istresali ladice na pod. Polica s knjigama srušila se s treskom na pod i Sabinina je prijateljica skočila da je podigne.

»Ostavite to«, zarežao je jedan od njih. »Odjenite se.«

Dvije su se žene morale odjenuti pred šestericom muškaraca koji su gazili sve na što su naišli, pretvarajući stan u smetlište. S vremena na vrijeme vikali su, kao da žele potaći jedan drugoga da nastave besmisleni premetačinu.

»Znači, ne želite nam reći gdje krijete oružje? Raznijet ćemo ovo mjesto!«

Sabina je tiho rekla: »Jedino oružje u ovoj kući, ovdje je.« Kleknula je i brižno izvukla svoju Bibliju ispod nogu jednoga vojnika.

Časnik debeloga vrata zagrmio je: »Idete s nama! Morate dati izjavu!«

Sabina je položila Bibliju na stol i rekla: »Dopustite nam da se pomolimo. Onda ću poći s vama.«

Dok su izlazili, Sabina je ugrabila paketić što joj ga je dala prijateljica – par čarapa i nešto rublja. Bit će joj to dragocjena imovina tamo kamo je vode.

Dan oslobođenja

Jedan je čuvar stavio Sabini povez preko očiju, kako ne bi vidjela kamo je vode i izgurali su je iz stana. Nakon kratke vožnje odvukli su je preko parkirališta i, kada su je uveli u dugu prostoriju, u kojoj gotovo da nije bilo namještaja ali koja je bila krcata drugim ženama, skinuli su joj povez. Prozivali su ih jednu po jednu. Inače su žene šutke sjedile. »Društveno truli« elementi Rumunjske čekali su da budu prozvani i saznaju što ih čeka.

Bio je 23. kolovoz, Dan oslobođenja. Ili su ga barem komunisti tako zvali.

Prije nego što je pala noć dali su im crnoga kruha i vodenastu juhu. Nastupio je novi dan iščekivanja. Naposljetku je prozvana i Sabina. Ponovno povez preko očiju i ponovno vožnja u nepoznatom smjeru. Ovaj je put Sabina završila na mjestu za koje je kasnije saznala da je stožer tajne policije. Bacili su je u skučenu ćeliju, u kojoj je već bilo nekoliko žena.

Pitanja na kraju labirinta

Prošlo je nekoliko dana, Sabinu su izveli iz zajedničke ćelije i odveli je u samicu. Razgledajući skučenu prostoriju, brzo je shvatila što nedostaje. Vedro. Za kratko vrijeme svoga utamničenja već je naučila da je vedro osobito važno. Sada nije imala čak ni to.

Slušala je bat teških čizama čuvarâ koji su često prelazili preko uzana hodnika i svaki se put pitala dolaze li po nju. Naposljetku je došao i taj trenutak. Vrata ćelije otvorila su se uz snažan zveket, a čuvar je povikao: »Okreni se!«

Ponovno su joj navukli povez.

»Hodaj! Skreni desno! Sad lijevo! Opet lijevo! Hodaj!«

Kako ju je čuvar žurno gurao kroz nešto što se doimalo poput labirinta, obuzeo ju je iznenadni strah. Počela se pitati hoće li oštri zavoji odjednom završiti pred streljačkim vodom a ona umrijeti, bez upozorenja, u tami. Nastojala je obuzdati emocije, a onda je labirint odjednom završio a povez bio uklonjen.

Našla se pred visokim plavokosim čovjekom njezinih godina. »Svjesni ste svoga prijestupa protiv države, zar ne, gospođu Wurmbbrand?« Bila je zbunjena časnikovom sablasnom sličnošću s čovjekom s kojim je nekoć imala spoj u Parizu. »Sada ćete o tome napisati podrobnu izjavu«, naredio je, dodajući joj olovku i bilježnicu.

»Ali što da napišem«, upitala je Sabina. »Ne znam zašto ste me ovdje doveli.«

»Pišite o svome prijestupu protiv države!« – naredio je. Sabina je uzela olovku i napisala nekoliko riječi, izjavljujući da ne zna ni za kakav prijestup. Časnik je pročitao što je napisala i gnjevno je poslao natrag u ćeliju. Dok su se vrata ćelije s treskom zatvarala, čuvar joj je rekao: »Sjedit ćeš tu sve dok ne budeš spremna napisati što ti je poručnik rekao. Ne budeš li, vidjet ćeš što te čeka!«

Što li je čeka? – pitala se Sabina. Zastrašivanje i izrugivanje? Poniženje? Mučenje? Mnogo je toga rečeno o onome s čim su se kršćani suočavali u komunističkim zatvorima i dobro je znala na što su sve spremni. Neki bivši zatvorenici pričali su čak i o mentalnome mučenju, osmišljenome tako da oslabi zatvorenika radi »uspješnijeg« ispitivanja. Komunisti su zatvorenicima znali puštati snimke vrištanja i reći im da su to jauci njihove djece dok ih muče. Kako bi ijedan normalan roditelj to mogao podnijeti?

Sljedeće saslušanje kod poručnika odnosilo se na Richardovo uhićenje. »Gospođu Wurmbbrand«, rekao je, »vaš je muž optužen za kontrarevolucionarno djelovanje. Mogli bi ga pogubiti. Njegovi su kolege istupili i podržali optužnicu.«

Sabinino je srce divlje tuklo. Čovjek je, dakako, lagao i promatrao kako će reagirati. Svim se silama trudila izgledati smireno, a poručnik je nastavio: »Možda samo nastoje spasiti sebe. Možda su *oni* stvarni kontrarevolucionari. Ne možemo o tome prosuditi

ukoliko nam vi ne kažete sve što su govorili ljudi koji rade u misiji. Sve. Govorite, razobličite prave kontrarevolucionare, i vaš će muž već sutra biti slobodan.«

Pomisao na to predstavljala je golemu kušnju, no Sabina nije vjerovala komunistima. »Ja ništa ne znam«, rekla je, hvatajući poručnikov pogled.

Te noći, modra i izubijana – stražari nisu štedjeli batine – Sabina je legla na maleni, uski poljski ležaj, osjetivši kako stopalima dodiruje njegov kraj. *Siroti Richard*, pomislila je. *On je vrlo visok. Noge će mu visjeti s ovoga.*

Što li mu sada rade? U jednome je trenutku bila spremna reći bilo što, samo da ponovno bude s njim, na sigurnome; no već sljedećega trena odlučila je ne popustiti toj kušnji. Dvije, očito suprotne želje, divlje su se borile u njezinu srcu. Htjela je da Richard živi i htjela je da se odupre.

Komadić bijele žbuke otpao je sa zida njezine ćelije. Sabina ga je uzela i nacrtala golem križ na svome pokrivaču. Potom je zahvalila Bogu.

A onda je od Onoga koji je čuo njezinu molitvu stigao odgovor, šapatom, kao misao što je zapucketala u njezinu umu: *sedam*. Shvatila je da se nalazi u ćeliji broj sedam. Sveti broj. Broj dana Stvaranja.

Bio je to dar ohrabrenja i Sabina je legla na svoj krevet i zaplakala. Njezino je tijelo i dalje bilo u tami, no duh joj se uzdigao u zamišljenu svjetlu koje je nadilazilo granice zatvora. Prešla je rukama preko križa što ga je nacrtala na pokrivaču i dok je padala u san, prošaputala je: »Raspeti smo s Kristom.«

»Ustaj!« – zapovjednik straže, Mielu, čovjek vrlo crvena lica, stajao je rano ujutro na vratima njezine ćelije. Sabina je ustala i okrenula se ka zidu, kako je već naučila. Grubo joj je stavio povez i ponovno je poveo kroz tamu labirinta.

Ovoga ju je puta Mielu, čovjek mnogo stariji od nje, ispitivao čitav sat. »S kim si spavala? Što si radila s njima? Želim znati s kim i kako često – sve.«

Emocionalno i tjelesno iscrpljena, Sabina je bila zapanjena ovim zaokretom u ispitivanju. Tiho je odgovorila: »Neću vam reći to što

želite čuti. Ni najgora seksualna prošlost ne može spriječiti osobu da postane veliki svetitelj, ako Bog tako hoće«, rekla mu je. »Marija Magdalena bila je nekoć bludnica. No nju će poštovati i kad svi mi budemo davno zaboravljeni.«

Mielu je gadno opsovao i poslao Sabinu natrag u ćeliju.

»Ja sam već kupljena!«

Tijekom sljedećega ispitivanja, Sabina je bila primorana gledati slike različitih ljudi. Prepoznala je jednoga čovjeka, Rusa, koje su tajno krstili u njihovu domu. »Prepoznajete li nekoga?« – upitao ju je ćelavi isljednik. Sabina je znala što će se dogoditi oda li i jedno jedino ime. Potom je isljednik začinio ponudu: »Recite nam to što želimo znati i pustit ćemo vâs i vašeg muža na slobodu.« Kušnja je bila stvarna, no isto je toliko bila stvarna i njezina spremnost da položi život za brata. »Ne poznajem nikoga na tim slikama.«

Ćelavi je čovjek pretpostavljao da Sabina laže, te ju je naposljetku upitao koja je njezina cijena. »Svaka žena ima cijenu. Koja je vaša? Sloboda? Dobar položaj u crkvi za vašega muža? Novac? Recite nam svoju cijenu.«

Sabina je bila sita njegovog neprestanog pokazivanja moći i praznih obećanja. Jedino što je toga čovjeka zanimalo bilo je još uhićenja, a Sabina neće imati udjela u tome. »Ja sam već kupljena!« – uzviknula je. »Isus je stradao i umro za mene. Možete li vi ponuditi veću cijenu?«

Lice mu se zapalilo od gnjeva i Sabina je pomislila da će je udariti. No nije. Naredio je da je odvedu natrag u ćeliju.

Sabinu su naposljetku vratili u zajedničku ćeliju. Prošli su mjeseci i nastupila je zima. A ona je neprestano mislila na Mihaja. Tko je skrbio za njega? Je li živio na ulici? Da li mu je hladno? Je li bolestan? Možda su komunisti i njega odveli u zatvor. Stotine sumnji i zebnji probadali su majčino srce svakoga trenutka.

U studenome, u njihovu je ćeliju došao upravitelj zatvora. »Pročitat ćemo spisak imena«, rekao je. »Ona koju od vas prozovemo mora biti spremna za polazak u roku od deset minuta.«

Drugih informacija nije bilo. Zatvorenice su se uskomešale dok je čuvar, koji je došao s upraviteljem, čitao imena, uključujući i Sabinino.

»Što vi mislite?« – šapnula je Sabina ženi pokraj sebe, koja je također skupljala svoje stvari, spremajući se za polazak.

»Ili će nas osloboditi – ili ubiti«, rekla je smrknuto.

»Neka ti je Bog na pomoći ako završiš u Jilavi!«

Nisu ih oslobodili, ali nisu ih ni ubili – barem još ne. Odvedene su u Jilavu, najstrašnji zatvor u Rumunjskoj. Sabina se sjetila da je čula druge kako govore o tome zloglasnom zatvoru. Tamo je, kako se čini, postojala i jedna osobita ćelija neopisiva užasa. »Neka ti je Bog na pomoći ako ikad završiš u Jilavi u ćeliji broj četiri«, upozoravale su glasine.

Čuvar koji se predstavio kao narednik Aspra poveo je zatvorenice niz mračan zasvođen prolaz koji se spuštao pod zemlju. Naposljetku su se zaustavili pred golemim čeličnim vratima, preko kojih su od vrha do podnožja stajale zahrđale rešetke. »Dobrodošle u ćeliju broj četiri!« – ponosno je objavio Aspra.

Jutro je tek bilo odmaklo kada su stigli, no u ćeliji je vladala gotovo potpuna tama. Sa stropa je visjela jedna slaba žarulja. Dva niza uzanih drvenih ležajeva stajala su uza zid. Visoko na zidu, na samome kraju ćelije, nalazio se prozor s rešetkama, a staklo je bilo obojano.

Stotinu očiju zurilo je u pridošlice. Sabini, koja se gotovo ugušila jer nije bilo zraka, dodijeljen je posljednji ležaj, točno preko puta vedra.

Nakon noći provedene u grču, Sabinu je iz sna trgnuo poziv na buđenje u pet sati ujutro. Istog trena pred malenim se vedrom postrojilo pedeset žena. Kasnije je Sabina saznala da su u četiri ćelije držali dvije stotine žena, a tri tisuće muškaraca bilo je stiješnjeno u ostatku zatvora.

Jilava je bila sagrađena za najviše šest stotina zatvorenika.

U jedanaest sati žene su se postrojile, dok su čuvari unosili bačvu juhe. Sabina je bila iznenađena koliko su bile tihe dok su im dijelili juhu i po krišku kruha. No čim je bačva iznesena, na-

stala je divlja glasna svađa. Žene su vrišteći psovale jedna drugu, boreći se za hranu. Čuvari su su se vratili u trenu i počeli ih tući pendrecima – udarci su padali posvuda, i po zdjelama, sve dok pod nije bio prekriven velikim lokvama juhe. Aspra je srdito obećao da sutra juhe neće biti.

U ćeliji je ponovno zavladala tišina dok su žene razmišljale o sutrašnjem danu bez hrane. Potom je postupno počeo prigušen razgovor. Jedna je zatvorenica upitala Sabinu zašto je ona dopala zatvora. »Ne izgledaš opasno«, rekla je, a sve su se glave okrenule ka Sabini, procjenjujući novu zatvorenicu.

Ona se nasmiješila. »Ja sam žena pastora«, rekla je.

Kad su čule odgovor, grupa zatvorenica frknula je nekoliko psovki, okrenula se i udaljila. No ostale su se zainteresirale. »Tad moraš znati neke biblijske priče«, rekla je zatvorenica po imenu Elena. Sjela je odmah pokraj Sabine na pod.

»Da, znam«, odgovorila je Sabina, ponovno se osmjehujući. »Bi li voljela čuti neku?«

Sljedećih nekoliko sati, Sabina je pred zatvorskom publikom pričala priču za pričom. U njezinoj su crkvi svi bili mišljenja da nitko ne može ispričati priču kao Sabina. Opčinjeno slušajući dinamične pripovijesti, zatvorenice su na neko vrijeme zaboravile da sljedećih trideset i šest sati neće biti juhe.

Sabina je bila ohrabrena zanimanjem ostalih zatvorenica za biblijske priče, no uskoro je uvidjela da su glasine o Jilavi bile više nego istinite. Žene čuvari slijedile su naredbe sa slijepom poslušnošću. Ako im je bilo naređeno da tuku zatvorenicu, tukle su je nemilosrdno. Štapovima. Natenane. Surovo. Nisu pokazivale ni znaka kajanja ili samilosti. Kao da su udarale sag, a ne živo biće.

Daj im malo nade... a onda im i to oduzmi

»Juha od mrkve, moje dame! Dođite i uzmite!«

Sarkastičan poziv stražara i smrad pare iz lonca prethodili su unošenju hrane. No mnoge starije žene nisu se ni pomakle. Bile su preslabe da bi stajale u redu za hranu. Iako Sabina tada to nije znala, smrtonosno oskudna prehrana bila je dio priprave za radni logor. I obavila je posao; otkrila je slabije žene.

»To je ropski posao, dakako«, rekla je Sabini mlada učiteljica. »Ali na kanalu dobiješ svakoga dana 680 gr kruha – i makarone!«

Zatvor su preplavile glasine o novome radnom logoru na du-navskome kanalu. Svaki je pridošlica imao nešto za dodati priči o golemome projektu, koji će koštati milijarde, unatoč tomu što je većina radne snage dolazila iz zatvora i obavljala prisilan rad. Plan je bio da se kanal prokopa u duljini od 64 km preko ogoljenih ravnica južne Rumunjske, povezujući Dunav s Crnim morem.

»Na kanalu možeš dobiti sve što želiš od kuće!« – rekao je zatvorenicama jedan zatvorski službenik.

»Zar i čokoladu?«

Sabina je bila zadivljena. Kada vidiš da od slobode nema ništa, čokolada ti postane glavni san.

Pričalo se i da je na kanalu dostupna besplatna topla odjeća, te medicinska njega. No još bolja od odjeće ili čokolade bila je vijest da su zatvorenicama koji rade na kanalu bili dozvoljeni cjelodnevní posjeti članova obitelji!

Sabina se uhvatila za nadu ponovnoga susreta s Mihajem i nije mislila ni na što drugo.

»No neće svatko imati pravo otići na rad na kanal«, upozorila je Viorica, nadstojnica zatvora. »Kao što mi je politički komesar onomad rekao: 'U socijalizmu, rad je privilegija, a ne nagrada za bandu.'«

Bilo je to tipično za zatvor: Daj ljudima malo nade, a onda im i to oduzmi. Kasnije im je ponudi ponovno uz neki uvjet. Na Mihajev dvanesti rođendan, 6. siječnja, 1951. godine, Sabina je otkrila koji je to novi uvjet.

»Nešto ću ti ponuditi«, objavio je jednoga jutra satnik Zaharia Ion. »Umjesto da odeš raditi na kanal, možeš ostati ovdje i imati razmjernu udobnost. Imat ćeš sve privilegije kao na kanalu, no nećeš morati raditi. Ovo je doista velikodušna ponuda.«

Sabina je znala da u zatvoru nema privilegija bez neke cijene; stoga je u tišini sjedila, čekajući da satnik otkrije karte. »Sve što trebaš uraditi jest da me s vremena na vrijeme obavještavaš o drugim zatvorenicama – u potpunoj tajnosti, dakako. Sve je vrlo jednostavno i nitko ne mora znati za naš mali dogovor.«

Sabina je odgovorila obzirno, no bez oklijevanja: »Hvala, ali moja Biblija priča o dvoje izdajnika, jednome koji je izdao kralja Davida i drugome koji je izdao Isusa. Oba su se objesila. Ja ne želim tako završiti, pa neću biti potkazivač.«

Ionovo se držanje u trenu promijenilo iz ljubaznoga u prijeteće. »U tom slučaju ti nikad više nećeš vidjeti slobodu!« – zagrmio je.

Sabina se pitala nije li upravo izgubila prigodu da makar ode na kanal. Znala je da je njezino ime na spisku za odlazak i znala je da odabrani zatvorenici trebaju poći svakog trena. Pomisao na prisilan rad bila je strašna, no učinit će sve kako bi ponovno vidjela Mihaja – sve osim potkazivanja drugih.

Nekoliko dana kasnije, prebacili su je u radni logor na Dunavu. Ubrzo su i ona i svi drugi zatvorenici shvatili da su obmanuti.

Kanal

Prvoga je jutra Sabinu probudio opor smrad izmeta štakora. Čula je glas koji je govorio ženi pokraj nje: »Ostavi im kruha preko noći, onda neće gristi tebe.«

Zatvorenici su svakodnevno išli raditi – muškarci i žene zajedno. Gradili su nasip i Sabinin je posao bio nositi golemo kamenje do rječnoga tegljača, udaljenoga oko dvjesto metara, ubaciti ga unutra i onda se vratiti po još. Mislila je da će joj leđa pući od neprestanog tereta; teško joj je bilo čak i uspraviti se.

Svaka je smjena imala svoga brigadira, a on pomoćnike koji su provjeravali koliko su posla zatvorenici obavili. Uobičajena je norma bila sedam kubičnih metara dnevno. Ako bi je radnici ispunili, sljedećega je dana podizana. Ako je ne bi ispunili, bili su kažnjeni.

Sabina ni u snu nije mogla zamisliti takve uvjete kakve su podnosili u logoru. Kada bi ih zatražila privilegije koje su im obećane, smijali su joj se.

U logor je počelo pristizati sve više i više žena koje će raditi na kanalu. Poput Sabine, sve su one žarko željele biti s obitelji, osobito s djecom. Kada su shvatile koliko je projekat prokopavanja kanala golem, većina njih počela je gubiti nadu. No Sabina se držala te nade, koja je bila veća od svakoga projekta prokopavanja kanala ili zatvorskoga sustava. Uskoro su to ostale za-

tvorenice počele primjećivati. Htjele su imati istu tu nadu koju je ona imala.

»Sabina, pričaj nam još biblijskih priča«, molile su je nakon teškoga radnog dana.

Sabina je znala koliko je to opasno; znala je što bi se moglo dogoditi uhvate li ih. No iskoristila je svaku prigodu da posvjedoči Evanđelje svojim cimericama. Dolazilo joj je sve više zatvorenica, priznavale su svoje grijehе i pitale mogu li primiti oprost. Sabina im je jamčila da mogu i govorila im nešto što je rekao Richard: »Pakao znači sjediti sam u tami i sjećati se sveg zla što si ga počinio.« A te su žene, zacijelo, pakao proživljavale tu gdje su bile sada.

Dok je Sabina odbila ulogu potkazivača, drugi nisu. Katkad su zatvorenici znali tko je to, no nikad nisu mogli biti posve sigurni. Bila je to stalna nedoumica. Neka je zatvorenica mogla reći Sabini da želi saznati više o Kristu, što bi zapravo bila prijevara kojom bi je ulovila u svjedočenju vjere; zabranjenome djelovanju kojega su posljedice bile strašne. No, s druge strane, žena je možda uistinu željela upoznati Krista. Tako, Sabina ni na koji način nije mogla znati koji je zahtjev stvaran, a što je stupica. Ipak je češće odlučila govoriti.

Više nego jedanput, kada bi je potkazivač odao, Sabina je bila zaključavana u »karcер«, uzan ormar, no dovoljno velik da primi jednu osobu koja stoji. Poslali bi je u karcер odmah nakon radnoga dana i ostajala je tamo svu noć, a puštali su je van ujutro, točno na vrijeme da se vrati na posao. Karcер je za Sabinu postao ubićejeno boravište tijekom rada na kanalu.

Zračak nade

Sabina je svakog novog zatvorenika pitala zna li što o Richardu. Vijesti nije bilo, sve dok nije došla jedna žena koja joj je rekla da je u Vacarestu bio jedan propovjednik. Ona ga nikad nije osobno upoznala, samo ga je čula kako govori. Njegova je ćelija bila u blizini nužnika i, dok su zatvorenice čekale u redu, zatvorski ih je propovjednik poticao da slijede Krista i prime njegovu ljubav. Svi su se u zatvoru raspitivali tko je on, no nitko nije znao. Žena je sada bila sigurna da je to bio Richard.

Sabinino se lice ozarilo od radosti. Njezin je Richard bio živ! Zatvorski propovjednik mora biti on. No tad je žena završila svoju priču i Sabinine su nade potonule. »Jednoga smo dana čule da je propovjednik veoma bolestan. Nakon toga, sve smo ga rjeđe čule, a naposljetku uopće. Pronio se glas da je umro. Zaista mi je veoma žao.«

Sabini su suze potekle niz lice, no odbila je o tome govoriti. Predat će svoju muku Bogu. Molila ga je da doda godine životu njegova vjernog slugu, njezina Richarda, ako je još uvijek živ. Molila je i za Mihaja, strahujući da bi i on mogao biti uhićen i poslan na kanal. Srce joj je stalo jednoga dana, kada je vidjela dječaka Mihajeve dobi kako radi na kanalu. Iako je osjetila olakšanje kada je shvatila da to nije Mihai, plakala je za tim dječakom – i za njegovom majkom, ma gdje bila – te je počela redovito moliti za njih.

Naposljetku se ipak pojavio zračak nade. U nedjelju će biti dan za posjete! Sabina nije mogla vjerovati svojim ušima. Kakva će to biti sreća ponovno vidjeti Mihaja! Kada je taj dan došao, jedna joj je zatvorenica posudila haljinu; njezina je bila poderana od nošenja golemoga kamenja. Željno iščekujući, brojala je minute kada će ponovno držati u naručju svoga sina. No kada su se zatvorenici okupili kako bi primili posjet, rečeno im je da moraju stajati na drugoj strani prostorije nasuprot svojim posjetiteljima, te da mogu razgovarati samo petnaest minuta.

A onda ga je ugledala. Njezino ga je materinsko srce svom snagom zagrlilo, a oči pune suza slale su svoju ljubav, koja je plovila preko prostorije kako bi ga zagrijala. Kako je samo bio mršav, kako ozbiljan! Nad osjećajima majke i sina vrijeme je stalo. Oboje su jedva mogli progovoriti, a dakako, nije bilo moguće reći išta prisno. Kada im je vrijeme isteklo, Sabina je povikala preko prostora što ih je razdvajao: »Mihai! Oh, Mihai! Vjeruj u Isusa svim svojim srcem!«

Bio je to najbolji savjet koji mu je mogla dati.

Sabinine je riječi prekinulo grubo guranje nadstojnika. A onda su je čuvari izveli iz prostorije.

Kada se vratila u baraku, druge su se zatvorenice okupile oko nje s tisuću pitanja: što je Mihai rekao, kako izgleda. No ona je

samo odmahivala glavom. Satima nije mogla govoriti; svladali su je osjećaji, srce joj je bilo puno i sva misao usmjerena samo na voljenoga sina.

Nažalost, mnoge su zatvorenice provele dan čekajući nekoga tko nije došao. Sabina je te noći mogla samo moliti za njih dok su glasno plakale, ležeći na svojim slamaricama.

Stigla je zima, a Sabini i svim zatvorenicima bilo je još teže. Nastavila je raditi kraj ledenoga Dunava, tovarći teško kamenje na tegljač. Zimi su ionako surovi uvjeti bili uvećani, jer je zatvorenicima bilo nemoguće baciti gromade kamenja na tegljač, a da ih pritom ne zapljusne val ledene vode. Za samo nekoliko minuta na početku svakoga radnog dana, Sabina je bila mokra do gole kože. Potom bi ledeni vjetar zamrznuo njezinu odjeću koja bi se potpuno ukrotila i Sabina je sav dan bila obložena slojem leda, krutim poput oklopa. Njezini prsti, ispucali i otečeni od rada, bili su tako ukočeni od hladnoće da je bol osjećala tek kad joj prste prignječi teško kamenje.

Navečer, kada se vrati u baraku, svoju je mokru odjeću nosila sa sobom u krevet. Nije je imala gdje osušiti, a objesi li je, mogla je biti sugurna da će joj je ukrasti. Stoga je obično spavala tako što bi savila svoju mokru haljinu i stavila je pod glavu kao jastuk, a ujutro bi je, i dalje mokru, ponovno oblačila. Ako je imala sreće, haljina bi se malo prosušila na putu do kanala, točno na vrijeme da se ponovno smoči. U to je vrijeme Sabina već bila mršava kao grana i činilo se da ledeni vjetar puše ravno kroz nju.

»Sposobna za rad!«

Sljedeća Sabinina zadaća bio je utovar kamenja na ručna kolica. Druge bi ga žene potom vozile na tegljače na Dunavu. Od tog su joj posla ruke bile pune žuljeva, nokti polomljeni i krvarili su. Okrutnom ironijom, od silne iscrpljenosti ponekad gotovo da nije osjećala bol koja je harala po njezinu tijelu.

Naposlijetku je Sabinu, jedno jutro, probudio zvuk vode koja je kapala s nadstrešnice. Stiglo je proljeće. No s njim je došao i novi izazov; prethodno zaleđena zemlja, tvrda poput željeza, pretvorila se u kaljužu.

Čuvari koji su pratili radnice na posao i natrag u barake, bili su jedini muškarci koje su zatvorenice vidjele i neke su žene, na putu do kanala, razmjenjivale proste šale na njihov račun.

Annie, svadljiva mala prostitutka i njezina prijateljica Zenaida, obično su vodile te sesije bolesnih komentara.

»Ovaj Peter ima ruke poput gorile«, rekla je Zenaida jednoga dana, tihim glasom, kako je čuvar ne bi čuo. »Pogledaj samo sve te dlake po njegovim rukama! Kladim se da je takav od glave do pete, samo kad bi se to još moglo i vidjeti.«

»Oh, ima ovdje žena koje jesu!« – prasnula je Annie, pokazujući niz zlatnih zuba. Neke su se žene na to nasmijale.

»Oh!« – zastenjala je Zenaida, hineći da je užasnuta. »Nije mi samo jasno što vide u nama. Možeš li uopće zamisliti neprivlačnije spodobe od nas?«

Annie joj je uzvratila prljavim odgovorom, a njihove su se prijateljice na to grohotom nasmijale. Nepristojni su se komentari nastavili. Sabina je gledala ravno pred sebe, nastojeći ne obazirati se na njih.

»Naša mala svetica ne voli naše prljave razgovore«, rekla je Annie. »Smatra nas užasnima!«

Sabina je šutjela, od čega su ostale samo još više pomahnitale. I ovoga je puta Annie, čija su raskalašna brbljanja bila vrlo sirova, no rijetko zlonamjerna, prouzročila Sabini više zla nego što je doista kanila.

Na kraju radnoga dana, žene su se kao i uvijek postrojile, umorne i izmučene, kako bi krenule ka barakama blatnjavim putem pokraj Dunava. Dok su išle u koloni, Peter je gurnuo laktom svoga kompanjona, mladića tupa izgleda i spljoštena nosa, a onda ispružio nogu, kako bi sapleo Sabinu dok je prolazila. Pala je u sklisko blato koliko je duga.

Drugi su čuvari prasnuli u grohotan smijeh.

Potom ju je Peter podigao na noge. Bila je prekrivena blatom od glave do pete.

»Sada ti, mila moja, neizostavno treba kupanje«, zarežao je.

»Baci je u Dunav«, prolomio se ženski glas.

Sabina se pokušala otrgnuti iz njegovih ruku, no drugi mu je

čuvar pohitao u pomoć. Peter ju je uhvatio za ruke, a drugi čuvar za noge i tako su je podigli. Zanjihali su je jedanput a onda bacili u zrak. Pala je svom silinom u stjenoviti plićak što joj je izbilo zrak iz pluća. Bila je ošamućena no i dalje svjesna dok ju je ledena voda prekrivala, a struja vukla njezino maleno tijelo preko oštrog kamenja. S obale su se čuli povici, no Sabina nije razumjela što viču. Svaki put kada bi pokušala ustati, brzaci su je bacali natrag. Ništa nije vredjelo. Sabina se nije mogla spasiti.

Odjednom su je dvije snažne ruke zgrabile ispod pazuha i izvukle na obalu. Netko ju je drugi stavio da sjedi a onda je dlanom udario u leđa. Bila je izubijana i bilo joj je zlo, hroptala je nastojeći udahnuti zrak, od čega joj je oštra bol parala prsa. U glavi joj se vrtjelo, u ušima hučalo. Je li to živa voda što teče kroz raj? – pitala se. No onda je otvorila oči i vidjela blato, čuvaru i mršave, blatnjave žene koje su stajale uz obalu rijeke. Znala je da još nije u raj.

»Dobro joj je!« – gromko je rekla jedna žena. »Diži se!« – ponovno je viknula, strogo gledajući u Sabinu. Potom je malo mekšim tonom dodala: »Pokreni se ili ćeš se smrznuti.«

Grubo su je podigli na noge. Sabina je drhtala, više od šoka nego od hladnoće. Pritiskala je ruke uz prsa jer je bol svakom minutom bila veća.

Kada su najzad stigli u baraku, Sabina je pregledala svoje ozljede. Cijela jedna strana bila je izubijana, u modricama, a koža na rukama i nogama oderana. Svaki pokušaj podizanja ruku proizročio bi tako oštru bol, da nije mogla disati. Uspuzala se neka ko na svoj ležaj i pokušala zaspati; okretala se svakih nekoliko minuta tijekom noći, nastojeći pronaći udobniji položaj. No nije ga bilo.

Ujutro je otišla zatvorskoj »liječnici«, opakoj ženi po imenu Cretzeaanu. Goleme ljubičasto-žute modrice, nalik afričkome kontinentu, razlile su se niz jednu stranu Sabinina tijela i više uopće nije mogla podići ruke iznad razine struka.

»Sposobna za rad!« – objavila je Cretzeaanu.

Sabina je htjela prosvjedovati, no onda je bolje razmislila. Prepirka će joj samo donijeti još težu kaznu, vjerojatno karcera. Pri-

makla se k ženama koje su čekale da ih prebace na radilište, no kada je kolona pošla stala je u stranu.

»Što je tebi?« – zarežao je nadzornik, bijesno mjerkajući njezinu pogrbljenu figuru.

Sabina je rekla: »Ne mogu raditi danas. Trpim strašne bolove. Mislim da su mi slomljena rebra.«

Nadzornik bi možda i razmislio o poštedi, no opaki je Peter brzo okončao svaku pomisao na to. Uhvatio ju je za ruku i snažno trgnuo; Sabina je vrisnula od boli. »Nije njoj ništa, samo jučer nije ispunila normu. Gubi se sad i nastavi raditi!« Zavrtjeo ju je, a onda snažno udario čizmom u leđa, tako da je samo uletjela u stroj.

Sabina je otišla raditi toga dana, i svakog sljedećeg dana. Borila se kako bi održala korak s drugima, mada su joj, kako će liječnici kasnije potvrditi, bila slomljena dva rebra.

Diana i Florea

Najzad je i u tužnu zatvorsku nastambu stiglo ljeto, a Sabina je osjetila kako joj se vraća nada. U logor su stigle dvije nove djevojke koje su smještene u njezinu baraku. Neke žene s ulice poznavale su ih, no ove nisu htjele s njima imati mnogo kontakta. Povučene i tihe, uzele su krevete u najudaljenijem uglu prostorije.

Kasnije je Sabina saznala da su sestre; Diana i Florea. Bile su crnomanjaste i jake, lijepo su se ponašale i vrlo tiho govorile. No bile su prostitutke, govorili su oni koji su ih znali i, poput ostalih, uhićene su i osuđene na »administrativnu« kaznu prisilnoga rada na kanalu.

Sestre su bile okružene aurom tuge i tajnovitosti. Nitko nije od njih mogao saznati ništa o njihovoj prošlosti, mada su mnogi pokušali i znatiželjno čeprkali. Sestre su radile kao robovi, potom išle spavati i vjerojatno bi ostale tajna, da Diana jednoga dana nije čula kako čuvar proziva Sabinino ime.

Odmah je požurila k Sabini. »Poznajete li Richarda Wurmbrenda?« – upitala je.

»Ja sam njegova žena«, odgovorila je Sabina.

»Uh!« – glasio je odgovor. »Što ćete misliti o meni?«

»Kako to misliš?« – upitala je Sabina.

»Moj je otac laički propovjednik«, rekla je Diana, dok joj je glas drhtao. »Često nam je čitao Richardove knjige; zvao ih je 'duhovnom hranom'. Otac je zbog svoje vjere bačen u zatvor, a iza njega je ostala bolesna žena i šestero djece. Florea i ja bile smo najstarije. Čim su oca odveli u zatvor, obje smo izgubile posao u tvornici. Obitelj nam je bila suočena s gladovanjem.«

Nastojeći je utješiti, Sabina je blago položila svoju ruku na njezinu. Djevojka je nastavila svoju strašnu priču. »Jednog me je dana neki mladić pozvao na spoj. Otišli smo u kino, a potom na večeru. Rekao mi je da mi može pribaviti radnu dozvolu. A onda...« Diana je pognula glavu i obrisala suze koje su počele navirati. »Pili smo vino, previše vina, a onda, on... on me zaveo.«

Uskoro se sve to ponovilo, rekla je, no ovoga puta o radnoj dozvoli nije bilo ni riječi. No, čovjek joj je dao novac. Znajući koliko je majci novac potreban za obitelj, Diana ga je uzela. Tjedan kasnije, taj ju je čovjek predstavio svome prijatelju – a onda ih ostavio nasamo. Kada je taj, drugi čovjek, pokušao s njom voditi ljubav, bila je vrlo ljuta. No i on joj je dao toliko potreban novac i rekao da samo postupa po savjetu svoga prijatelja. Diana je nerado popustila.

Uskoro je imala rijeku stalnih »klijenata«, nije se više obazirala na osjećaj stida i priviknula se na takav život – štoviše, dala mu je prednost u odnosu na naporan rad u tvornici.

Ma koliko Dianina priča bila strašna, Sabina je oćutjela da djevojka krije još nešto. Diana je iznenada zastala i počela pogledom pretraživati Sabinino lice. »Mislila sam da ću vam se zgaditi«, rekla je. »Zar vas ne ljuti to što sam ja, podrijetlom iz kršćanske obitelji, postala... prostitutkom?«

Sabina je blago rekla: »Ti nisi prostitutka; ti si zatvorenica. Osim toga, nitko nije prostitutka ili svetac, pa čak ni kuhar ili tesar, sve vrijeme. To što radiš, samo je dio tvoga bića. To se da promijeniti bilo kada. A ja vjerujem da si se ti već promijenila dok si mi pričala svoju priču.«

Diana je htjela vjerovati Sabini, no očito nije bila utješena. Sjedila je na svome uzanom ležaju u oskudno namještenoj baraci, ruku stisnutih između koljena, lica napetog od tuge i krivnje.

»Da sam u pitanju samo ja«, najzad je rekla, »ne bi bilo tako strašno. No u to sam zlo uključila i svoju sestru. Momak mi je to predložio. Rekao je kako nije pošteno da ja snosim svu odgovornost za obitelj. I tako sam ga naposljetku upoznala s Floreom i pustila ga da izađe s njom.«

Uskoro se i Florea počela baviti prostitucijom. Sestrama je najteže bilo sakriti svoju tajnu od brata, petnaestogodišnjega dječaka, koji ih je obje veoma volio. I on je, poput svoga oca, bio veoma religiozan, vrlo gorljivog temperamenta i osjetljiv, no bez ikakvoga znanja o svijetu. »Taj ni mrava ne bi zgazio«, rekla je Diana otresajući glavom. »Znale smo da će biti van sebe od tuge i gnjeva, ako sazna čime se bavimo. Stoga smo to nastojale sakriti od njega.«

No, zbog njihova novog načina života – kasnog vraćanja kući i očitih naznaka da obitelj iznenada ima novca – susjedi su posumnjali. Uskoro je netko saznao što se događa i to rekao dječaku.

»Od šoka je poludio«, tužno je rekla Diana. »Završio je u umobolnici.«

A potom je njihov otac oslobođen. Kada je otkrio u kakav su dubok grijeh potonule njegove kćeri, rekao je: »Tražim od Boga samo jedno; neka me pošalje natrag u zatvor, da ne gledam što se događa s mojom obitelji.«

Sada su suze nezaustavljivo tekle niz Dianino lice.

»I našao je načina«, rekla je. »Počeo je djecu poučavati Evanđelju i uskoro ga je netko prijavio policiji. Potkazivač mi je kasnije rekao da je to učinio kako bi moga oca sklonio s puta da nam ne kvari 'posao'. Bio je to onaj isti momak koji me prvi put zaveo.«

Sabina je, ošamućena i ožalošćena tom tragičnom pričom, zagrlila Dianu. »Osjećaš stid zbog toga što si učinila; i trebaš ga osjećati«, rekla je. »U svijetu stradanja, u kojemu je čak i Bog bio prikovan na križ, ne smiješ dopustiti da se njegovo ime, koje nosiš kao kršćanka, uprlja. No taj osjećaj boli i krivnje povest će te u svjetlo pravednosti. Zapamti da vojnici na Golgoti nisu samo probili Kristov bok, koliko su ga zapravo otvorili da bi grešnici kao što smo ti i ja mogli lako ući u njegovo srce i naći oproštaj.«

Diana je razmislila o njezinim riječima, te polako odgovorila: »Stid i patnja – da, poznajem ih. No moram još nešto priznati. Nisam uvijek mrzila to što sam radila. A sada mi jezive misli dolaze u glavu sve vrijeme. Ne mogu ih otjerati.«

Sabina je svaki dan molila za izmučenu Dianu i sirota se djevojka naposljetku uspjela osloboditi krivnje. Sabina je stalno razmišljala o grijehu što su ga Diana i njezina sestra počinile da bi pribavile kruh obitelji. Možda i veći grijeh nego što je njihov, zaključila je, pripada kršćanima iz slobodnoga svijeta koji nisu htjeli odvojiti vrijeme kako bi im poslali hranu koja bi ih spasila.

»U tvojim očima vidim sebe«

Nekoliko tjedana potom, Sabina je dovedena pred zamjenicu komandanta logora, ženu crvenog lica, jakih podlaktica i krupnih divnih zuba. Činilo se da joj njezina kabasta uniforma ometa svaki pokret, kao da je nosila oklop.

»Ti si zatvorenicama propovijedala o Bogu. To mora prestati!« – upozorila ju je.

»Žao mi je, ali to ništa ne može zaustaviti«, uzvratila je Sabina.

Bijesna, zamjenica je podigla pesnicu kako bi udarila Sabinu. No zaustavila se i zagledala se u nju.

»Čemu se smiješ?« – upitala je; lice joj je od gnjeva bilo prekriveno pečatima.

»Ako se smijem, to je zbog onoga što vidim u vašim očima«, rekla je Sabina.

»A što to vidiš?«

»Sebe«, odgovorila je Sabina. »Kada se ljudi veoma zbliže, vide sebe u očima onoga drugog. U vašim očima ja vidim sebe. I ja sam nekoć bila nagla. I ja sam bjesnila i šibala druge oštrim riječima i sebičnim mislima – dok nisam naučila što znači voljeti. Kada čovjek uzmogne voljeti, uzmoći će i žrtvovati se za istinu. Otkako sam naučila tu lekciju, moje se šake više ne stežu u pesnice.«

Zamjenicu kao da je omamila Sabinina hrabrost. Šutjela je, a Sabina je nastavila: »Ako vi pogledate u moje oči, vidjet ćete sebe onakvom kakvom vas Bog može učiniti!«

Ovo je zamjenicu komandanta pretvorilo u kamen. Njezino se ljutito držanje nije promijenilo, no tiho je rekla: »Odlazi.«

Sabina je nastavila svjedočiti o Kristu zatvorenicama.

Sloboda

A onda su je neočekivano oslobodili. Sabina je pokušala pročitati dokument čiji je naslov glasio »Uvjerenje o oslobođenju«, no sunce je već zašlo i bilo je odveć mračno da bi mogla pročitati ostatak teksta, a oni su je već ukrcali u kamion i izvezli iz logora. Nakon kratke vožnje izbacili su je van, daleko ispred predgrađa Bukurešta.

Satima je hodala noseći svoj zamašćeni, smrdljivi zavežljaj kroz predgrađa. Po prvi put za gotovo tri godine vidjela je ljude kako žure kući nakon posla, idu u kupnju s obitelji i žive istim životom kojim je i ona živjela prije uhićenja.

Požurila je, željna da stigne svome domu – a onda se zapitala postoji li on još uvijek.

Pitala se s koliko će se izmjena morati nositi. Nije znala što se dogodilo s njezinom rodbinom i prijateljima. Mihai sad već ima četrnaest godina. Jesu li ga godine izmijenile? Gotovo ju je plašilo što bi mogla otkriti, a svim ga je srcem željela vidjeti.

Prošla je pokraj ulice »Pobjede«, s tugom se prisjećajući policijske postaje u kojoj su je prvi put držali. Ništa se nije promijenilo. Gigantski portreti četverice ljudi koje su komunisti zvali genijima – Marx, Engels, Lenjin i Staljin – i dalje su gledali na mnoštvo koje je tumaralo ulicama.

Naposljetku je stigla do stambene zgrade koju je znala i popekla se uz stepenice. Pokucala je na vrata, nadajući se da se ni to nije promijenilo. Gotovo se srušila od olakšanja kada je vrata otvorila prijateljica.

»Sabina!« – povikala je prijateljica, stavljajući ruke na usta. Pomakla se korak unatrag kako bi je pogledala. »Je li to moguće?«

Dvije su se žene zagrlile i počele plakati. A onda je u sobu ušao Mihai. Sabina je mislila da će joj srce pući kada ga je ugledala na vratima. Bio je blijed, još viši nego kada joj je dolazio u zatvor i još mršaviji. I sada je, opazila je, bio mladić.

Dok su se grlili, suze su joj lile niz lice. Mihai se nagnuo unatrag i nježno ih obrisao svojim prstima. »Nemoj toliko plakati, majko«, rekao je.

Toliko je bila sretna što ponovno drži svoga sina u naručju, da je pomislila da ako sada uspije prestati plakati, neće zaplakati nikad više.

Potrebna je samo jedna riječ

Tih prvih dana, Sabina je sličila ženi uskrsnuloj iz mrtvih. Silno se radovala slobodi. No zbilja je ubrzo pokucala na vrata. Iako više nije bila u zatvoru, i dalje je bila društveni prognanik, jer ne samo da je bila žena zatvorenika, nego je i sama bila bivša zatvorenica.

Bez kartona za sljedovanje nije mogla kupiti ni kruh. A dobiti karton pokazalo se nemogućim. Jedno je jutro četiri sata čekala u redu pred državnim uredom. Kada je stigla do malenoga šaltera, djevojka iza prozorčića resko ju je upitala: »Gdje vam je radni karton? Bez njega ne možete dobiti karton za sljedovanje.«

»Ali ja sam bivša zatvorenica. Nemam načina da dobijem radni karton«, objasnila je Sabina.

»Ja vam ne mogu pomoći. Ako nema radnoga kartona i broja, nema ni knjige sljedovanja«, rekla je djevojka, već gledajući u osobu iza Sabine. »Sljedeći!«

I ponovno su Sabina i Mihai bili primorani živjeti od milosrđa drugih.

Dom Wurmbrandovih i sva njihova imovina bili su zaplijenjeni. Na sreću, u kući u kojoj su nekoć imali stan, sada su živjeli njihovi prijatelji koji su ih pozvali da dođu živjeti u malenome, dvosobnom potkrovlju. Namještaj je bio trošan, opruge na starim krevetima popucale, tekuće vode nije bilo, kao ni kupaonice. No Sabina je bila zahvalna, jer je bila sa svojim sinom, i bila je odlučna od toga mjesta napraviti dom.

Jedno jutro, nekoliko mjeseci nakon Sabinina izlaska iz zatvora, na njezina je vrata pokucao dužnosnik iz ministarstva unutarnjih poslova. Bio je to debeo čovjek, gromkoga glasa i crne kose, razdijeljene po sredini. Nosio je aktovku tako natrpanu papirima, da se činilo kako će njezine šarke svaki tren popucati.

Čovjek je grmio da je Sabina loša majka i da ne skrbi valjano za svoga sina. Ona je nijemo sjedila, gledajući ga. Znala je što slijedi.

Kakvu korist, za ime svijeta, ima od braka s mužem kontrarevolucionarom, kojega nikad više neće vidjeti? – najzad je rekao. Bila je samo stvar zdravoga razuma da tako pametna i mlada žena, kao što je ona, zatraži rastavu od tog neprijatelja države. Ako to ne učini sada, kasnije će jamačno shvatiti da je trebala, no bit će prekasno. Kako dugo misli da će moći pružati otpor državi u toj slijepoj, glupoj neposlušnosti?

Čovjek ju je naizmjenice kinjio i laskanjem je nagovarao, dok je crtao srceparajuće slike Sabininoga suđenika. »Ljubav?« – rugao se. »Ljubav? Sve je to smeće. Ljubav ne postoji.« Ono što Sabina treba jest drugi muž, drugi otac njezinu djetetu, rekao je. Nema ljubavi za kontrarevolucionare.

Ključajući u sebi od gnjeva, Sabina je mislila: *I ti se usuđuješ sve to reći u moje domu? Ja se nisam udala za svoga muža samo za sretna vremena. Mi smo sjedinjeni zauvijek i ma što se dogodilo, neću se razvesti od njega.*

Čovjek joj je dokazivao, uvjeravao je i poticao još nekih pol sata, a Sabina za svo to vrijeme nije izustila ni riječi. Sjetila se stare izreke: Čak ni Bog ne može protusloviti osobi koja šuti.

Naposlijetku se povukao, odmahujući okruglom glavom na odlasku. »Prije ili kasnije doći ćeš kod nas«, rekao je, dok su se vrata za njim zatvarala. »Sve dođu, znaš.«

Svako zlo ima svoje dobro, pa tako i ovo. Unatoč neugodi ovoga posjeta Sabini je bilo jasno jedno: Ako komunisti tako žar-ko žele njezinu rastavu, tad Richard mora da je živ!

Čula ga je kako bučno silazi niz stepenice. *Ode novoj žrtvi*, pomislila je, *kod koje će vjerojatno imati više sreće.*

Vlasti su nastojale svim silama natjerati žene zatvorenika da podnesu zahtjev za rastavu braka – prvo, zato jer bi se zatvorenikova volja za otporom, čak i za životom, često slomila kada čuje da ga je ostavila ona koja je obećala da će ostati s njim unatoč svemu. Drugo, rastava je pomagala uključenju žena u komunistički način života. Čim bi se brakorazvodna parnica okončala, žene

su, možda zbog krivnje, bile nestrpljive zaboraviti svoje muževe, a najlakši način za zaborav bilo je slijepo slijediti partijsku liniju. Sabina je znala mnoštvo žena koje su kao papagaji ponavljale slogane vlasti rugajući se političkim zatvorenicima, ljudima koje su nekoć voljele i čiju su djecu rodile. Treće, djeca bez oca bila su prepuštena milosti države i mogli su ih, od najranije dobi, zadovoljiti čime god i kako god su oni htjeli.

Bila je potrebna samo jedna riječ da se sve to dogodi. Čim žena kaže »da« dužnosniku odgovornom za brakorazvodne parnice, on bi se pobrinuo za sve. Nekoliko dana kasnije, mužu bi pred cimerima iz ćelije bilo rečeno: »Žena te ostavlja. Razvodi se od tebe.« Čovjek bi tad pomislio: *Koga je sada briga za mene? Ja sam budala! Budala sam što ne popustim i ne potpišem tu glupost, kakva god bila, koju traže od mene, i bit ću slobodan.* No čak i da potpiše, ne znači da bi bio oslobođen još godinama. Njegova bi se žena u međuvremenu ponovno udala i rodila djecu s drugim mužem. Bio je to sustav razaranja – doma, obitelji i života.

Sabina je poticala žene čiji su muževi bili u zatvoru da se pripreme za posjete državnih zvaničnika i da pomognu svojim muževima; da svaka voli svoga čovjeka takvog kakav je, a ne kakav bi trebao biti. Savjetovala ih je da se sjećaju sretnih trenutaka bračnoga života i tim sjećanjima svladaju kušnje.

No njezini naponi često nisu imali uspjeha. Pritisak na žene zatvorenika bio je prežestok.

Nova kušnja

A onda je došlo vrijeme kada se Sabina, tada već četrdeset trogodišnja žena, morala nositi s još jednom kušnjom. Njegovo je ime bilo Paul, a ona je znala da se zaljubio u nju. Ušao je u njezin život u vrijeme kada mjesecima nije čula ništa o Richardu i kada je počela osjećati da joj godine izmiču. Ponovno se počela pitati je li Richard uopće živ. Mnogi su joj dolazili na vrata govoreći da su bili u zatvoru s pastorom Richardom Wurmbandom i da je on umro. Je li to bila istina – ili još jedna smicalica komunista?

Kada je mislila na Paula, Sabina je otkrila da joj je teško poslušati vlastite mudre savjete koje je tako često davala drugima.

Paul je bio dobar i nježan, još jedan židovski kršćanin poput nje. Živio je u jednoj sobi sa starim roditeljima i katkad bi izveo Mihaja u kino, ili mu pomagao u učenju. Sabina je često mislila: *To je čovjek s kojim žena može živjeti u ljubavi i pouzdanju.*

Paul ju je ponekad držao za ruku dok su razgovarali, a Sabina je otkrila da je ne želi izvući. Njihov odnos nikad nije došao do one točke koju bi crkva ili zakon nazvali preljubom. No, Sabina je znala da to što rade nije dobro.

Jednog je dana k Sabini došao njezin pastor; ozbiljan izgled njegova lica govorio je zašto je tu. »Sabina, ti znaš koliko te volim i cijenim«, rekao je. »To se neće promijeniti, ma što se dogodilo. I tebe i Richarda poznajem godinama. I nadam se da znaš, bilo da sagriješiš ili ne, bilo da izgubiš vjeru ili je održiš, ja ću te jednako voljeti, jer znam tko si, a ne što radiš.« Govorio je vrlo emotivno i ozbiljno, kao nikad do tada; potom je napravio stanku, prije nego što će postaviti pitanje. »Zato mi, molim te, oprostite što pitam«, rekao je gledajući Sabinu ravno u oči, »ali što je to između tebe i Paula?«

Sabina je nekoliko trenutaka šutjela.

On je nastavio: »Nemoj misliti da ja nisam imao takvih kušnji. No, molim te Sabina, odgovori mi na pitanje.«

»On je zaljubljen u mene«, rekla je poginjući glavu.

»A ti, jesi li ti zaljubljena u njega?«

»Ne znam«, iskreno je odgovorila. »Možda.«

Pastor je nastavio: »Sjećam se nečega što je Richard običavao reći: 'Nijedna strast ne može izdržati pred branom razuma. Ako sve malo odgodiš, ako si daš vremena za razmišljanje, vidjet ćeš svu štetu koju možeš načiniti svome mužu, ili ženi; i svojoj djeci, također.' Sada od tebe tražim da doneseš tešku odluku, Sabina, najtežu odluku. Prestani se viđati s tim čovjekom.«

Pastor je bio u pravu. Bila je to nedvojbeno »najteža odluka«. Sabina je htjela imati kontrolu nad svojim emocijama i zaniijekati osjećaje prema Paulu, no bila je i majka i žena. Znala je da bi Paul bio dobar muž, obziran životni suputnik, koji bi odnio taj neprestani osjećaj usamljenosti. A bio bi i dobar otac Mihaju. Kušnja je bezmalo bila veća nego što je Sabina mogla podnijeti, osobito kada

su joj prijatelji iz crkve govorili: »Muž ti je mrtav. Tako si se dugo patila u životu. Pusti neka taj čovjek skrbi za tebe. On je dobar kršćanin i voli te.«

Samo je njezin pastor bio dovoljno hrabar i dovoljno odan da bi rekao ono što je trebalo reći. A Sabina je znala da je u pravu. Znala je da je sotona htio razoriti njezino svjedočanstvo. Stoga je, uz golem napor, rekla Paulu da se ne smiju nikad više vidjeti, a onda se ponovno posvetila čekanju svoga Richarda.

Deset redaka na dopisnici

Nekoliko tjedana kasnije, Sabina je bila u crkvi i ribala pod, kad je unutra uletjela njezina prijateljica, Marietta, mašući dopisnicom. Niz lice su joj se slijevale suze. »Sabina... mislim... mislim da je ovo od...«

Nije mogla nastaviti, samo je, zadihana, kleknula kraj Sabine na mokar pod.

Sabina je okrenula malenu dopisnicu. U potpisu je stajalo *Vasile Georgescu*. No bio je to nedvojbeno Richardov rukopis; krupan i nepravilan i prekrasan. Oči su joj se zamaglile od suza i Sabina je privila razglednicu na srce.

Znala je da politički zatvorenici mogu napisati samo deset cenzuriranih redaka, i to kada im dopuste. Što bi Richard mogao reći kad već godinama nije znao ni jesu li mu žena i sin živi? Sabina je zadržala dah i počela čitati kroz suze. »Vrijeme i razdaljina gase malu ljubav, no veliku ljubav čine jačom«, napisao je. Zatim ju je zatražio da ga dođe posjetiti, određenoga dana u Tirgul-Ocni, u zatvorskoj bolnici.

Richardova dopisnica bila je najbolja vijest koju je mogla dobiti. I, mada joj se srce cijepalo, znala je da neće moći otići k njemu. Svakoga se tjedna morala javljati u policijsku postaju u Bukureštu, a oni su neprestano odbijali ukinuti zabranu na njezina putovanja van grada. Stoga neće biti tamo tog određenog dana i neće vidjeti voljeno lice svoga muža. No bila je sretna znajući da Mihai može otići umjesto nje.

Tirgul-Ocna nalazi se u sjevernoj Rumunjskoj, s druge strane Karpata. Vlak iz Bukurešta putuje nekoliko stotina kilometara kroz

gorje do malenoga gradića. Sabina je uredila da njihova prijateljica, koju su zvali »teta Alice«, putuje s Mihajem. No samo će Mihaju biti dopušteno vidjeti Richarda.

Sabina je nestrpljivo ostala čekati. Mihaja i tete Alice nije bilo dva dana, a tijekom toga vremena kroz Sabininu se glavu kovitlalo milijun pitanja i briga. Hoće li Mihai doista vidjeti svoga oca? Hoće li Richardu biti dopušteno primiti toplu odjeću i hranu što mu je poslala? Budući da je bio u zatvorskoj bolnici, mora da je vrlo bolestan. Hoće li moći stajati? Hoće li uopće moći razgovarati s Mihajem? I kakva će biti Mihajeva reakcija na oca, nakon svih tih godina? Hoće li se slomiti kada vidi Richarda, koji je izvjesno veoma slaba zdravlja?

Mihai i teta Alice stigli su kući u kasnu prosinačku večer. Sabina ih je čula kako se penju uz stepenice i, čak i prije nego što je stigla do vrata, Alice je povikala: »Vidjeli smo ga! Vidjeli smo ga! Živ je! Sve je u redu s njim, na nogama je!«

Ušli su unutra sa snijegom na ramenima.

»Mihai!« – privla se uz sina, priljubivši obraz uz ledeni, mrazom posut, rever njegova kaputa.

»Majko! Otac je dobro. Siguran je da će nam se ubrzo vratiti i želi da ti to znaš. Ako je Bog mogao učiniti jedno čudo i dati mu da vidi mene, rekao je, onda može učiniti i drugo i sve nas ponovno sjediniti.«

Uskoro su svi plakali. »Morali smo satima čekati na snijegu«, rekla je Alice. »Pustili su nas unutra kroz glavnu kapiju, a onda smo stajali u dvorištu koje je odijeljeno ogradom od sanatorija. Zatvorenici su morali prijeći preko otvorenoga prostora kako bi došli do velike limene barake u kojoj su primali posjete. Bilo ih je strašno vidjeti. Užasno! Na snijegu su se činili poput sjena, tamnih i umotanih oblika koji hodaju naokolo – kao aveti, sive aveti, tako su izgledali! I među njima sam ugledala Richarda! Nemoguće ga je promašiti, vrlo je visok. Mahala sam mu kao luda, no nije me vidio. Svi smo bili zbijeni u gomilu i svi smo mahali. Ja sam ga vidjela, no samo je Mihai mogao s njim govoriti.«

U takvim uvjetima nisu mogli mnogo toga reći jedno drugom, dodao je Mihai. No posljednje riječi njegova oca bile su: »Mihai,

jedini dar što ti ga kao otac mogu dati, ovo je: uvijek teži ka najvišim kršćanskim vrlinama, one će ti biti točno mjerilo za sve u životu.«

Sabina je s puno ljubavi stavila Ričardovu dopisnicu u Bibliju. Tu i tamo ponovno bi je uzela i čitala. Kasnije joj je rekao da je i u zatvoru i u sanatoriju postao vrlo vješt u pakiranju velikoga značenja u minijaturna pisma kakva su zatvorenici smjeli pisati – toliko se u tome izvještio, da su ostali dolazili k njemu po pomoć kako bi napisali svojih deset redaka. Također su jedan drugoga pitali što Richard predlaže i tako su Richardove riječi kružile kroz objekat. Ishod je bio da su deseci zatvorenika svoje dopisnice počinjali riječima: »Vrijeme i razdaljina gase malu ljubav, no veliku ljubav čine jačom.« Tako su se Richardove poruke ljubavi i nade nadaleko čitale i čuvala. Zatvorski se propovjednik vratio na posao.

Jednog divnog jutra

Godina 1956. počela je u cijelome komunističkom bloku u znaku pobune. Sovjetski petogodišnji plan nije stigao nikamo. Hrane nije bilo dovoljno, a plaće su bile vrlo niske. Uvenule su i sve nade što su oživjele nakon Staljinove smrti.

A onda je, u veljači, na dvadesetome kongresu komunističke partije, sovjetski premijer Nikita Khrushchev, održao tajni govor optužujući Staljina i njegovo djelo. Sovjeti to nikad nisu objavili, no ubrzo su narodi u svakoj zemlji istočne Europe osjetili kako iz Moskve struji blagi povjetarac političkoga zatopljenja.

Znakovi »destaljinizacije« brzo su se pojavili. Goleme snage milicije i tajne policije smanjene su. Sklopljeni su višemilijunski trgovinski ugovori sa zapadnim zemljama, kako bi se spasilo gospodarstvo. Kolektivizacija je oslabljena. A ponad svega, stotine političkih zatvorenika svakoga su dana oslobođane pod širokom amnestijom.

Sabina se nije usudila nadati da će i Richard biti među njima. Nije primila nikakav znak, nikakvu vijest da bi mogao biti ranije oslobođen. Na koncu, ostalo mu je još nekoliko godina zatvora. A onda, jednog divnog jutra, u lipnju 1956. godine, izašla je van kako

bi se našla s prijateljicom i kada se vratila kući, zatekla je tamo Richarda. Obrijane glave, više nalik na kostura nego na živa čovjeka, ali bio je to on. Richard je napokon bio kod kuće. Sabina se gotovo onesvijestila kada ju je zagrlio. Bio je to zagrljaj za koji je mislila da ga nikad više neće osjetiti. Te su ga večeri došli pozdraviti prijatelji iz cijeloga Bukurešta, zajedno su plakali i smijali se – a onda još više plakali i još se više smijali.

Richard je strašno stradao u zatvoru. Tukli su ga raznim spravama za mučenje i drogirali ga. Na njegovu iscrpljenom tijelu stajalo je osamnaest ožiljaka od mučenja, a liječnici su kasnije otkrili da su mu pluća prekrivena zacijeljenim ožiljcima od tuberkuloze. Jednostavno nisu mogli vjerovati da je preživio osam i pol godina (od njih gotovo tri u samici pod zemljom), praktično bez ikakvoga liječenja. Sada su mu dali najbolji krevet u bolnici. Začudo, ljudi su se prema oslobođenim zatvorenicima ponašali vrlo ljubavno i velikodušno, kamo god su pošli. Bili su najpovlašćenija grupa ljudi u Rumunjskoj; status koji je razbjjesnio komuniste.

Ubrzo nakon Richardova oporavka, on i Sabina proslavili su dvadesetu godišnjicu braka. Nisu imali ni prebijene pare da bi jedno drugome kupili dar, no Richard je uspio nabaviti zgodnu bilježnicu u omotu, u koju je svake večeri zapisivao stihove – ljubavne pjesme upućene Sabini, ljubavi njegova života.

Oboje su preživjeli kušnje i mučenja. Bog je bio njihova snaga, a ljubav njihov poticaj. No, dok je tragična decenija ostajala za njima, druga noćna mora čekala je na pragu.

»Postavi svoje anđele oko njega!«

Uvečer, 13. siječnja, 1959. godine, žena iz Sabinine crkve došla je pred njihova vrata sva u suzama. Tjedan prije, posudila je nekoliko prijepisa Richardovih propovijedi, a sada su stotine fotokopija kružile Rumunjskom, a to je bilo strogo zabranjeno. Žena je, ispričavajući se, došla upozoriti Richarda da je policija izvršila raciju u njezinu stanu, te da su odnijeli sve preostale kopije. Bojala se da će ubrzo doći po njega.

Preko drugoga su prijatelja saznali da je Richarda prijavio jedan mladi pastor koji je hinio da mu je prijatelj. Znali su da je taj

čovjek možda bio ucjenjivan i prisiljen potpisati prijavu, pod prijetnjom zatvora.

Već te iste noći, u jedan sat, gnjevni policijski dužnosnici ponovno su zalupali na vrata Wurmbrandovih i upali u njihov maleni dom u potkrovlju.

»Jeste li vi Richard Wurmbrand?« – glasno je upitao zapovjednik. »Odlazite u drugu sobu – svi. I ostanite tamo.«

I ponovno je njihov maleni stančić bio krcat ljudima koji su otvarali ormare, prevrtali ladice i bacali dokumente po podu. Na Richardovu su stolu našli papire s bilješkama, pretipkane propovijedi i pohabane Biblije. Sve je to zaplijenjeno. A onda su našli Sabinin dar za godišnjicu braka, bilježnicu u kojoj joj je Richard pisao ljubavne pjesme.

»Molim vas, nemojte to uzeti. To je osobno – moj dar. Nema vrijednosti za vas«, molila ih je Sabina. No odnijeli su i to.

Zapovjednik je stavio Richardu lisičine i izveo ga van kroz stražnju sobu.

Sabina je hrabro rekla: »Zar vas nije sram ovako postupati s nedužnima?«

Richard je zakoračio prema njoj, no oni su ga uhvatili za ruke i povukli natrag. Upozorio ih je: »Neću izići iz ove kuće bez borbe, ukoliko mi ne dopustite da zagrlim svoju ženu.«

»Pustite ga«, rekao je zapovjednik. Jedan mu je policajac skinuo lisičine.

Kleknuli su i pomolili se, dok je tajna policija stajala oko njih. Potom su tiho otpjevali hvalospjev. Njihovi su se glasovi stapali u riječima: »Jedini temelj crkve, jest Isus Krist, njezin Gospodin.«

Golema se ruka spustila na Richardovo rame. »Moramo ići. Gotovo je pet sati«, tiho je rekao zapovjednik. Očito je bio zapanjen Richardovom i Sabininom nevjerojatnom ljubavlju. U očima su mu se mogle nazrijeti suze.

Ponovno su oko Richardovih zglobova škljocnule lisičine i policajac ga je izveo van. Sabina je išla za njima niz stepence. Na dnu stubišta Richard se okrenuo i rekao: »Pozdravi Mihaja i reci mu da ga volim.« Zatim je napravio kratku stanku prije nego što je dodao: »Isto reci i pastoru koji me prijavio«. A onda je nestao.

Dok su se policijska auta udaljavala, Sabina je potrčala za furgonom po zaleđenoj ulici, dozivajući i plačući, dok se spoticala po lapavim tragovima: »Richard! Moj voljeni Richard!«

Furgon je zatim nestao iza ugla i ona je stala, iznemogla, bez daha i slomljena srca. A u njihovu stanu u potkrovlju vrata su stajala otvorena. Sabina je pala na pod, jecajući u molitvi. »Gospodine, ja predajem svoga muža u tvoje ruke«, plakala je. »Ja ne mogu učiniti ništa, ali ti ga možeš provesti i kroz zaključana vrata. Ti možeš postaviti svoje anđele oko njega. Ti mi ga možeš vratiti!«

Sjedila je u tami i molila sve do izlaska sunca. Ujutro je došla teta Alice i našla je na podu. Sabina ju je pogledala, crvenim otečenim očima, punim suza i rekla: »Ponovno su mi ukrali Richarda.«

Pogovor

Richarda nije bilo još dugih šest godina, a Sabina ga je za svo to vrijeme mogla vidjeti samo jedanput. Predano je nastavila rad u tajnoj crkvi i vjerno čekala svoga muža, ne sumnjajući nikada da će ga Bog vratiti kući.

U prosincu 1965. Richarda je otkupila norveška misija židovsko-kršćanske alijanse za deset tisuća dolara. Cijena za političkoga zatvorenika u to je vrijeme bila tisuću i pol dolara. Richard i Sabina nisu željeli napustiti svoju domovinu, Rumunjsku, no vjernici iz tajne crkve nagovorili su ih da odu i budu glas onih koji su bili progonjeni zbog svoje vjere, te da budu svjedocima Božje nevjerojatne ljubavi i u najtežim vremenima. Sljedeće su godine Richard, Sabina i Mihai stigli u Sjedinjene Države.

Pod smrtnom prijetnjom od strane komunista, Wurmbrandovi su odmah postali glas svoje braće i sestara čija je vjera bila neprestano izložena napadima.

U listopadu 1967. godine, sa samo stotinu dolara i starim pišaćim strojem koji je stajao na kuhinjskome stolu, Wurmbrandovi su napisali svoje prvo izdanje biltena *The Voice of the Martyrs (Glas mučenika)*. Od tog prvog broja, bilten je nastavio izlaziti redovito i do sada je gotovo deset milijuna primjeraka, na deseci-ma jezika, podijeljeno diljem svijeta.

Od svoga dolaska u Sjedinjene Države, Richard i Sabina neumorno su radili na svjedočenju poruke nade i ljubavi, unatoč progonu i mučeništvu. Njihov je život obogaćen mukom što su je podnijeli.

Nedugo prije svoje smrti od raka, u kolovozu 2000 godine, Sabina je pozvala svoga voljenog Richarda (koji je također bio vrlo bolestan) da dođe k njezinoj bolesničkoj postelji. U nazočnosti male grupe prijatelja, Sabina je ponovno rekla Richardu koliko ga voli i zamolila ga da joj oprostí greške što ih je počinila u životu. U to je vrijeme Sabina trpjela žestoke bolove, no odbila je uzimati lijekove, kako bi bila bistre glave i pripravna kada se bude opraštala s ovim privremenim životom koji joj je zadao toliko boli, a ipak donio tako mnogo radosti.

Njezin je život krijepila Kristova ljubav, a ona je iskazivala ljubav svima koji su je znali.

Tara:

Život u bjekstvu

Pakistan

Lipanj, 1985. godine

Poštar je došao do poznate raskošne gospodske kuće i provirio kroz prozor. Sama ulazna vrata te palače bila su velika koliko posvemašnje kuće u pakistanskim selima. »Imam paket za Taru«, rekao je poštar, kada je sluga napokon otvorio vrata. »Trebam njezin potpis. Mogu li ući?« Pod miškom je nosio kartonsku kutiju srednje veličine i smeđe boje. Olovku je već držao u ruci, spremnu za potpis.

»Ne, ne možeš ući«, strogo je rekao sluga. »Daj paket meni, a ja ću ga odnijeti Tari. Otac joj neće dopustiti da dođe na vrata.«

»U redu«, složio se poštar preko volje. »No Tara, ili netko mjerodavan, mora potpisati primitak. Inače ne mogu ostaviti paket; razumijete li me?«

»Da, da«, rekao je sluga nestrpljivo, pružajući ruke. »Sada mi, molim te, daj paket.«

Tara je gledala iza ugla, pitajući se kakvo je to komešanje i tko bi njoj poslao paket. »Što je to?« – upitala je slugu. »Od koga je?« Sluga je slegnuo ramenima i predao joj papir na potpis. Načrkala je svoje ime, a onda uzela paket. Bio je teži nego što je očekivala. Obavila je obje ruke oko njega i vukući noge otišla u svoju sobu, zatvarajući vrata za sobom. Iako je Tarina obitelj bila vrlo velika, ona je imala svoju, veoma lijepo namještenu sobu. Nasuprot golemim prozorima nalazili su se uzidani plakari, a sa svake strane kreveta stajale su atraktivne podne lampe s elegantnim kristalnim kuglama na vrhu. Malena Tara bila je ljubimica svoga oca i njezina je soba bila puna darova kojima ju je obasipao.

Sada je bila uzbuđena kako već može biti uzbuđeno dvanaestogodišnje dijete kada neočekivano primi paket. Stavila je kutiju na pod, kleknula ispred nje i potrgala vrpcu koja je bila zalijepljena preko poklopca. Privirila je unutra i s uzdahom ustuknula. Njezina radosna znatiželja brzo se pretvorila u strepnju. Skočila je na noge, odjurila do svojih vrata i otvorila ih taman toliko koliko je bilo potrebno da provuče glavu, a onda je pogledala niz hodnik kako bi se uvjerila da nema nikoga u blizini. Ponovno je zatvorila vrata, no ovoga ih je puta zaključala prije nego što se vratila k otvorenoj kutiji, koja je i dalje stajala na podu, nasred njezine sobe.

Neki unutarnji glas govorio joj je da bi taj paket trebala odmah predati ocu. To bi bilo najbolje, govorila si je. Mogla bi reći ocu da nema pojma otkuda je to stiglo i zašto na poklopcu piše njezino ime. No istina je bila da je Tara znala zašto. U paketu je bilo nešto što je ona poručila. Nekoliko tjedana ranije, popunila je maleni kupon iz mjesnih novina i poslala ga. Sada je porudžbina stigla i ona se bojala što bi se moglo dogoditi uhvate li je s time. Misli su se sudarale u njezinoj glavi. Morala je odlučiti hoće li ga zadržati, krijući dakako, ili će reći ocu.

Njezina je znatiželja pobijedila strah i izvadila je iz paketa jednu od manjih knjiga. Na mekom, bijelom omotu, pisala je samo jedna riječ: *Postanak*. Sjela je na krevet, otvorila knjigu i počela čitati.

Od prvoga dana kako su biblijske lekcije stigle, Tara je pomno proučavala materijal i gotovo svakoga tjedna završavala dvije ili više lekcija. Popunjene testove pakirala je u omotnice koje su stigle skupa s lekcijama, a potom bi zatražila nekoga od posluge da to pošalje. Ubrzo nakon toga, stigla je svjedodžba s čestitkama na uspjehu.

Tara, koja je potjecala iz vrlo ugledne i stroge muslimanske obitelji, poznate diljem Pakistana, uopće nije kanila mijenjati svoju vjeru. Samo ju je privuklo proučavanje Biblije, a osobito je uživala primati kitnjaste svjedodžbe. Bilo je lako i zabavno, a kako je svakoga dana morala skrivati kutiju i njezin sadržaj pod krevet, sva je ta avantura nudila i uzbudljiv element opasnosti. Sluge koji su joj pomagali u slanju i primitku pošte, zakleli su se na šutnju.

Svi su znali da bi njezin otac bio bijesan ako bi saznao. No svi su znali i da je Tara njegova ljubimica. Bio bi ljut, dakako, no zacijelo bi je samo ukorio i oduzeo joj lekcije. Pa dijete se samo zabavljalo. *Kakvo zlo može doći iz učenja?* – pitala se Tara.

Dvije i pol godine kasnije, Tara je poslala posljednji test. Završila je sav tečaj, proučila svaku biblijsku knjigu. Osjećala je zadovoljstvo jer je uspjela završiti tako obiman program, no i dalje se pitala kako je moguće da je sve to bilo besplatno i da je njezina tajna ostala neotkrivena. Nekoliko tjedana kasnije, iznenađenje je bilo još veće. Stigao je, naime, još jedan paket. Bio je daleko manji od prethodnoga, no prilično težak, s obzirom na veličinu. Znala je da su ga poslali oni isti ljudi koji su joj slali lekcije i svjedodžbe, no pojma nije imala što je u kutiji. Otvorila ju je i na svoje zaprepaštenje unutra našla prekrasnu Bibliju, plavih korica i pozlaćenih rubova. Bila je to najljepša knjiga koju je Tara ikad vidjela. Otvorila ju je i na prvoj stranici ugledala svoje ime, napisano kićenim pisanim slovima, uz potvrdu o uspješno završenome biblijskom tečaju. Lagano je prešla prstima preko tankih stranica od pelira, prije nego što je svoj novi dar sakrila pod krevet, skupa s ostalim knjigama. Biblijske lekcije bile su i više nego opasne. No uhvate li je s Biblijom, znala je da će biti velike nevolje.

A zapravo, ni polovicu toga nije znala.

Kršćanin

Sljedeće godine, nakon što je završila deseti razred s odličnim uspjehom, Tara je dobila poziv iz Irana za studij komparativne religije. Njezina je obitelj često putovala u Iran na hadžiluk i ona je bila oduševljena zamisli da tamo studira. Osim toga, bila je uvjerena da će njezino tajno proučavanje Biblije biti odličan početak za proučavanje kršćanstva.

Njezina je obitelj otputovala s njom u Iran i dok su bili tamo, Tara je prvi put u životu upoznala kršćanina. Jedno poslijepodne izišla je iz hotela s nakanom da napravi nekoliko fotografija unutarnjega dvorišta mjesne džamije, za prezentaciju što joj je bila dodijeljena u njezinoj grupi na fakultetu. Bilo je opasno da mlada

djevojka, strankinja, sama hoda ulicom, no Tara je obećala svome najstarijem bratu, koji je toga dana pazio na nju, da će ostati u blizini hotela, a on ju je, mada nerado, pustio.

Dok je išla kroz dvorište i škljocala aparatom, naletjela je na čudan prizor. Neki je čovjek sjedio na tlu, a kraj njega je bila djevojčica, nekoliko godina mlađa od Tare. Njegove su ruke bile čvrsto sklopljene i gledao je u nebo, kao da s nekim razgovara.

»Što to radiš?« – upitala je Tara, oćutjevši kako je nešto snažno privlači k tome ćovjeku.

»Govorim s Bogom«, jednostavno je odgovorio.

»Ne možeš govoriti s Bogom«, usprotivila se Tara; svoju je primjedbu propratila nevinim smijehom. »On neće sići dolje kako bi govorio s tobom, a ti ne možeš gore k njemu, osim ako ne umreš. Kako onda možeš reći da *govoriš* s Bogom?«

Ćovjek je strpljivo gledao u Taru, a onda je, smiješeci se, dodao: »Ne samo da govorim s njime, nego dobijem i odgovor.«

E sad je Tara bila uvjerena da je ćovjek lud. »Dobiješ *odgovor*?! Pa ti nisi ni prorok ni anđeo. Kako onda možeš dobiti odgovor od Boga?!«

»Želiš li znati kako možeš govoriti s Bogom?«

»Naravno da želim znati«, odgovorila je Tara. Nije mu povjerovala ni za trenutak, no htjela je ćuti njegovo objašnjenje, pa makar bilo i zaludno, kao što vjerojatno jest.

»Hajde onda da se nađemo sutra u ćetiri sata. Evo, napisat ću ti gdje.« Izvadio je prazan list papira, te napisao adresu i upute kako će doći do njegove crkve. »Dođi i saznat ćeš kako možeš govoriti s Bogom. I ne samo to, saznat ćeš i da te on voli.«

Kada se Tara vratila u hotel i isprićala što joj se dogodilo, njezin je brat bio bijesan. »Što je tebi!? Ne možeš ići tamo. Pa to je kršćanska crkva! Ovo je Iran, a ti si muslimanka. Mogu te objesiti, uhvate li te na takvu mjestu!«

»Dobila sam zadaću proućiti različite religije. Kako ću to obaviti, ako ne mogu istraživati?« – prosvjedovala je Tara.

Rasprava je završena tako što se Tarin brat složio da će podnijeti zvanićan zahtjev mjesnoj policijskoj postaji za posjet crkvi. Odatle su ga poslali u sud, gdje je dozvola odobrena. No zvanić-

nici su zahtijevali da s Tarom pođe i dvanaest policijskih časnika iz odjela za sigurnost, kao i njezin stariji brat.

»Ne moraš se bojati«, rekao joj je brat. »Ja ću biti pred vratima s policijom, za slučaj da se nešto dogodi.« Tara se pitala što se to događa u crkvi, kad zahtijeva takve mjere sigurnosti.

Sutradan poslijepodne, Tara je ušla u crkvu. Hodala je polako, pomalo drhteći, a njezin brat i policija rasporedili su se pred vratima. Osim onoga čovjeka u dvorištu džamije, Tara nikad nije upoznala nekoga tko nije bio musliman. Pitala se kako kršćani izgledaju, kako se ponašaju. Jesu li opasni?

Našla je mjesto u stražnjem dijelu crkve, odmah pokraj vrata, kako bi mogla brzo izaći ako zatreba. Većina drvenih klupa već je bila puna i kršćani su počeli pjevati. Pjevani su razni hvalospjevi, a Tara je u njima prepoznala neke retke što ih je proučavala u svojim biblijskim lekcijama. Nakon toga, neki se čovjek popeo na podij i počeo govoriti o molitvi. Pozvao je sve koji imaju neki molitveni zahtjev da dođu naprijed.

Nekoliko ljudi pošlo je naprijed i Tara je ugledala čovjeka kojega je upoznala u dvorištu prethodnoga dana. U naručju je nosio djevojčicu kojoj je moglo biti oko osam godina; pretpostavila je da mu je to druga kći. No činilo se da je ova bila bogalj. Njezina je ruka beživotno visjela preko njegova ramena, klateći se tamo-amo, a oči su joj bile prazne; izgledala je kao da je jedva živa.

Čovjek je prišao podiju i počeo glasno moliti, tražeći Boga da iscijeli njegovu kćer. Ostali su se pridružili i potekla je zajednička molitva za iscjeljenje djevojčice. Tara je ponovno pomislila da čovjek koji pokušava tako govoriti s Bogom mora biti lud. Zašto bi Bog sišao i pomogao tome djetetu? Tari to jednostavno nije imalo smisla. No unatoč svojim dvojabama, bila je opčinjena službom i htjela je zapamtiti svaki detalj, kako bi to mogla opisati u svome radu.

A onda je primijetila da se sakata djevojčica počinje kretati. Njezine su se noge polako uspravile a otac ju je nježno spustio na pod, pomažući joj da stane. *Oh, Bože!* – pomislila je Tara. *Ne mogu vjerovati da se ovo događa.*

Kršćani su ponovno počeli pjevati hvalospjeve Bogu, dok je djevojčica, sad iscijeljena od bolesti koja ju je osakatila, hodala

duž prolaza između klupa, gledajući ravno u Taru. Kada je došla do klupe na kojoj je sjedila Tara, samo je rekla: »Emanuel«, a onda se okrenula i polako se vratila k ocu.

Tara je bila uplašena – i onim što se dogodilo i mislima koje su se kovitlale u njezinoj glavi. Zašto je to dijete prišlo baš njoj, pored svih drugih ljudi u crkvi? Kako su joj noge ozdravile? Što znači Emanuel? Čini se da je studij religije za koji se spremala postavljao više pitanja nego što je davao odgovora. No Tara je bila rješana shvatiti što se događa.

Nije se usuđivala progovoriti nikome o onome što je vidjela u crkvi. Dakako, nije to mogla ni zaboraviti. Kasnije, kada se vratila kući u Pakistan, ponovno je uzela u ruke svoju plavu Bibliju. No ovoga puta nije čitala kako bi prošla test; sada je marljivo tražila istinu. Svakoga je dana pozorno čitala, nastojeći shvatiti razliku između Biblije i Kur'ana i zašto su muslimani bili tako žestoko protiv kršćana.

Mora da je kršćanski Bog stvaran, mislila je. Kako bi ih inače čuo kada mole?

Izdana

Naposljedku je uvidjela da dalje više ne može sama. Morala je s nekim razgovarati. Umjesto da je prosvijetli, sve sa čime je došla u dodir – i studij religije i sve ono čemu je svjedočila u crkvi, kao i ono što je pročitala u Bibliji – samo je otvorilo dodatna pitanja, a ona je očajnički htjela shvatiti što je što.

»Tata, idem van s prijateljima«, rekla je Tara ocu, pripremajući se da izađe. Slagala mu je prvi put u svojih šesnaest godina i, dok je žurno izlazila iz raskošne roditeljske kuće, obuzeo ju je dubok osjećaj krivnje. No morala je saznati više o kršćanstvu. A crkva je bila jedino mjesto za koje je znala da bi moglo imati takve odgovore.

Otišla je na drugu stranu grada, ušla u crkvu i ponovno se zavukla u klupu na samom kraju prostorije. Služba je upravo počinjala. Kada je sve bilo gotovo, predstavila se čovjeku koji je vodio službu i rekla mu da mu želi postaviti nekoliko pitanja. Pastor se složio. Tara je pretpostavljala da je crkva – crkva, a

kršćanin – kršćanin, te da joj bilo tko među njima može pomoći. Nažalost, u ovome je slučaju bila u krivu.

Dolazila je u tu crkvu tjedan za tjednom, a pastoru su njezina mnogobrojna pitanja bila sve neugodnija. Bio je zabrinut za vlastitu sigurnost i rekao joj, više nego jedanput, da bi bilo najbolje kada bi prestala dolaziti. »Ali, kamo bih još mogla poći i dobiti odgovore na svoja pitanja?« – odgovorila je Tara.

Njezina ga je upornost pridobila na neko vrijeme, no naposljetku je zaključio da je rizik prevelik. U nadi da će se zaštititi od budućih neprilika, pastor se sastao s njezinim ocem i izvijestio ga da Tara dolazi u njegovu crkvu i postavlja mnogo pitanja o Bibliji. Za samo nekoliko minuta izdao je muslimansku tinejdžericu, koja je htjela znati tko je doista Bog.

»Što ti je, za ime svijeta, bilo na umu!?« – zagrmio je Tarin otac na svoju kćer kada se to poslijepodne vratila kući. »Znaš li kakvu si sramotu nanijela meni i obitelji? Kako si mogla otići k tome čovjeku? On nije musliman. On je kršćanin! Kako si mogla biti tako glupa? Jesi li i ti sada jedna od njih?«

Tara je bila šokirana očevim gnjevom; nikad ga nije vidjela takvog. Pokušala je objasniti da je samo htjela saznati neke odgovore, te da uopće nije kanila postati kršćankom, no nije je slušao. Gnjevno ju je otjerao od sebe i Tara je u suzama istrčala iz sobe. Uopće joj nije bilo jasno u što se upustila, niti kako bi utišala očev gnjev.

Osim toga, mnoštvo je pitanja ostalo bez odgovora. Vratila se u svoju sobu i, unatoč svemu što je maločas pretrpjela, ponovno je uzela u ruke svoju malenu Knjigu u plavome kožnom omotu. Brišući suze, Tara je otvorila Bibliju i naprežući se počela čitati, dok su joj u glavi odjekivale očeve gnjevne optužbe.

Drevne su je riječi postupno zaokupile, umirile tjeskobu i ohrabrile je Božjom ljubavlju. Toliko se zadubila u Bibliju, da je izgubila predstavu o vremenu i uopće nije primijetila kada je otac ušao u sobu. Njegov je izraz lica u prvi mah govorio da mu je žao što je tako divlje vikao na svoju najmlađu kćer, no kada je vidio što čita, njegov se pokajnički izraz pretvorio u strahovit gnjev.

»Ti *jesi* kršćanka! Sad znam da jesi!« – zaurlao je. »Tata, nisam! Uvjeravam te da nisam! Samo sam znatiželjna. Moraš mi vjerovati!«

»Ne laži mi više! Zašto bi inače čitala Bibliju?«

»Molim te, tata! To je samo knjiga koju čitam. Znaš da u posljednje vrijeme mnogo učim.« Tara ga je očajnički nastojala uvjeriti u svoju nedužnost, kada je njegova ruka poletjela i svom se silinom sručila na njezino lice.

»Kako si to mogla učiniti našoj obitelji? Mi smo muslimani!« Odstupila je od njega, u šoku i boli, širom otvorenih očiju, jer još nije mogla vjerovati da ju je udario. No pošao je za njom i ponovno je snažno ošamario. »Mi smo rođeni kao muslimani i umrijet ćemo kao muslimani. A ti – ti više nisi moja kćer!«

Tarini glasni jecaji podigli su na noge njezina najstarijeg brata, koji je dojurio k njoj u sobu da vidi što se događa. »Tvoja je sestra postala kršćankom! Posjećivala je jednog pastora, a sada sam je zatekao kako čita Bibliju!«

Kada je čuo optužbu, zabrinutost Tarina brata u trenu se pretvorila u bijes. Bacio se na nju i počeo je tući skupa s ocem. Ugledao je plavu Bibliju i divlje počeo trgati njezine stranice pozlaćenih rubova. Njezin je otac odnekud našao remen, presavio ga napola i počeo je njime divlje udarati po licu i leđima, dok je Tara šćućurena ležala na podu histerično jecajući.

»Oče, moraš joj naći muža i to brzo, prije nego što sve ovo ode predaleko«, rekao je Tarin brat. Lice mu je plamtjelo, što od gnjeva, što od napora dok ju je prebijao. Dvojica muškaraca najzad su krenula van iz sobe, a Tarin je otac potvrdno kimao glavom.

Emanuel, Emanuel

Dok je grcajući u suzama ležala na podu nasred svoje sobe, Tara je izgovorila svoju prvu molitvu: »Bože, ja ne znam o čemu moj otac i brat govore. Ja nisam kršćanka; ja sam muslimanka. Ali sada ne znam kojim putom trebam poći. Molim te, samo mi pokaži i ja ću poslušati.«

Osjetila je čudan mir nakon što se pomolila i, ležeći i dalje na podu, pala je u dubok san. Nakon nekog vremena, osjetila je kako

joj netko podiže glavu i nježno je miluje po obrazu. Čula je glas; zvučalo je kao da se netko iz pozadine kreće prema njoj. Glas je govorio: *Emanuel, Emanuel*. Brzo se uspravila i pogledala po sobi, no bila je prazna. Dok je razmišljala o tom čudnom snu – *bio* je to san, zar ne? – pokušala je ponoviti neobičnu riječ, koju je tad čula drugi put u životu: *Emanuel*.

Legla je na krevet i ponovno počela razmišljati o događaju u Iranu.

»Što to znači?« – glasno se zapitala. »Zašto stalno čujem tu riječ?«

Lagano je dotaknula svoje lice i trgnula se od boli. Otac je nikad u životu nije udario i Tara je bila poražena njegovim gnjevom i spremnošću da je tuče. Njih su dvoje bili veoma bliski, no sada je znala da više nikad neće biti tako. Znala je da se gnjev njezina oca neće tako lako obuzdati.

A neće ni njezina tvrdoglava upornost da sazna istinu.

Nekoliko dana kasnije, Tarin je otac sjeo sa svojom kćeri kako bi razgovarali; njezino je lice još uvijek bilo otečeno i modro od batina, a na njegovu se licu ponovno vidio izraz žaljenja. »Tara, veoma mi je žao zbog onoga što sam ti učinio«, rekao je. »Sramota je da otac tuče svoju kćer. Moraš shvatiti da te nisam htio povrijediti. Jednostavno nisam mogao podnijeti to što sam vidio. Molim te, oprosti mi.«

Tara je nijemo sjedila; nije bila posve sigurna smije li vjerovati ponovnoj očevoj nježnosti. »Znam da je došlo vrijeme«, nastavio je, »da se udaš.«

Sjetila se što je njezin brat rekao nakon što su je pretukli. Ali imala je samo šesnaest godina i uopće nije razmišljala o udaji. »Tata, ja sam premlada za udaju. Želim završiti studij.« Nastojala je zvučati smireno.

Otac je ustao i nešto tvrđim glasom ponovio: »Rekao sam da je za tebe najbolje da se udaš. I to nije prijedlog.«

Tara je zadrhtala kako je ton njegova glasa postajao sve ledeniji, no nije se htjela tako lako predati. »Ne, tata, neću. Premlada sam i želim prvo završiti školovanje. Ne želim ugovoreni brak, tata! Tko je on? Kako se zove? Koje je vjere?«

Riječi su kliznule s njezinih usana prije nego što je shvatila što je rekla. Bilo je glupo da muslimanka kaže nešto takvo. Za njezinu je obitelj postojala samo jedna vjera: islam. Njezin je otac, ponovno veoma bijesan, zagrmio: »Molim!? Kako misliš, koje je vjere? Ovdje postoji samo jedna vjera! Mi smo muslimani!« Zgrabio ju je za ruku i grubo privukao k sebi, tako da joj se sada sasvim unio u lice. »Ti si kršćanka! Jesi! Sada to sigurno znam!«

Prije nego što je uspjela izgovoriti i riječ u svoju obranu, njezova se ruka ponovno svom silinom sručila na njezino lice. Bio je čvrsto uvjeren da mu je kćerka prešla na kršćanstvo i radio je ono što je smatrao svojom obvezom.

Ulazeći u sobu, upravo kada je Tara primila još jedan udarac, jedna od njezinih sestara vrisnula je od zaprepaštenja i straha.

Molbe obitelji i slugu koji su se tu zatekli nisu ganule Tarina oca i brata. Odvukli su je u njezinu sobu i zaključali vrata za sobom. Sklupčana u uglu sobe, drhteći od užasa, Tara je znala da joj je život u opasnosti.

Tukli su je svime što im je došlo pod ruku: električnim kabelom jedne od kristalnih lampi... šipkom iz njezina ormara... Potom su pokupili, izgurali i odnijeli sve što se nalazilo u njezinoj sobi – sagove, krevet, odjeću, elektroniku – sve su to bacili na hrpu u hodnik. Kada se užasna scena završila, Tara je ležala u lokvi krvi nasred prazne sobe. Posljednje riječi njezina oca, prije nego što će izići zalupivši vratima, bile su: »Ili ćeš se udati, ili ćeš umrijeti. Biraj. Ako si kršćanka, za tebe više nema mjesta u ovome gradu. No udaš li se, možeš ponovno biti moja kćer. Ako nećeš, umrijet ćeš ovdje, sama.«

Bijeg

Tara je ležala ne ledenom kamenom podu. Gubila je svijest i ponovno dolazila k sebi. Nitko joj nije smio pomoći. Njezina je obitelj mislila da će se urazumiti ostave li je samu, bez hrane i medicinske pomoći. Trećega je dana osjetila da bi se mogla malo uspraviti, te je pokušala sjesti, no kako je dugo ležala u lokvi sasušene krvi, kosa joj se zalijepila za pod. Ošamućena, nastojala je dokučiti što se dogodilo i dok je ispitivala svoje ozljede osjetila

je naizmjenične valove tuge i mučnine. Nije mogla ni zamisliti da bi je potraga za Bogom mogla dovesti u tako užasno stanje. No sada je mogla misliti samo na jedno – kako pobjeći i spasiti se. Budući da nikad dotad nije provela ni dana odvojeno od svoje obitelji, nije znala što treba učiniti. No, nije ni bilo važno. Znala je samo da mora pobjeći.

S mukom je otišla do plakara kako bi provjerila je li što u nje-mu ostalo i našla jednu jedinu stvar koju nisu odnijeli – malenu putnu torbu koju je nosila na posljednje putovanje u Iran. Unutra je bilo nešto odjeće, malo novca, nakit i njezina putovnica. Tiho, da je ne čuju, skinula je svoju krvavu odjeću i obukla drugu, mršteći se od boli pri svakom pokretu. Kada je bila spremna, stala je nasred sobe i osvrnula se naokolo posljednji put. Znala je, ako sada ode, nikad se više neće moći vratiti. U njezinoj kulturi bijeg od kuće bio je gotovo jednako strašan kao i prelazak na kršćanstvo, a ona je znala da njezina obitelj nikad ne bi prihvatila to poniženje. Uhvate li je, ubit će je na mjestu, već sad.

Teška srca, iskrala se kroz prozor svoje sobe i oprezno krenula ka autobusnoj postaji. Sve ju je boljelo, tijelo joj je bilo prekriveno ubojima i ukočeno, tako da se jedva kretala, a srce slomljeno. No jedino što ju je tjeralo dalje bio je strah od onoga što bi joj otac i brat mogli učiniti, nađu li je – ali i glad u njezinu srcu da sazna više o kršćanskome Bogu. Kada je stigla na autobusnu postaju kupila je kartu u jednome smjeru, do grada što ga je donekle znala i do kojega je trebalo putovati nekoliko sati. Bila je tamo nekoliko puta s obitelji i sad je kanila potražiti utočište u crkvi koju je tamo vidjela. Zacijelo će joj svaki kršćanin koji se tamo nalazi pomoći, mislila je.

Put je bio dug, a ljudi su zurili u okrvavljenju tinjedžericu i došaptavali se. Kao privlačna djevojka iz ugledne obitelji, Tara je bila ponižena i skupila se na svome sjedištu, znajući što njezini suputnici misle. Bilo je to novo iskustvo za nju i nadala se samo da je njezina potraga za Bogom vrijedna svega čega se odrekla. Dok je nastojala izbjeći prodorne poglede oko sebe, istodobno se nadala da je ti ljudi neće prijaviti policiji. Žene su u njezinoj zemlji imale malo prava i rijetko ih se moglo vidjeti u javnosti bez muške pratnje.

Kada se autobus najzad zaustavio na odredištu, Tara je brzo izašla i pokušala se pomiješati s mnoštvom, što nije bilo nimalo lako jer su njezine ozljede, modrice i tragovi krvi bili vidljivi. No nadala se da će se moći oprati čim stigne u crkvu.

Kada je stigla, pred vratima ju je dočekaio časnik Vojske spasa. Začudo, nastojao ju je odvratiti od traženja pomoći u crkvi. »Da sam na tvome mjestu ne bih htio biti sam s vođom ove crkve. Čuju se razne glasine«, rekao je.

Tara je bila na ivici plača. »Što je ovo?« – pitala je. »Mislila sam da je kršćanin – kršćanin, a vi mi sada kažete da ova crkva nije dobra za mene? Zar sam zbog ovoga napustila svoj dom?«

»Dođi k meni«, ljubazno je rekao čovjek. »Ja ću ti pomoći i zaštititi te.«

Bojala se, silno se bojala, no nije imala drugoga izbora i pošla je s njime, iako protiv volje. Ispostavilo se da kod kuće ima ženu i dva sina i prema Tari su svi bili veoma ljubazni – oko dva tjedna. A onda su u obitelji počela govorkanja; žena je sumnjala da njezin muž možda ipak želi ljubavnu vezu s njihovom lijepom mladom gošćom. Naposljetku, Tara više nije mogla izdržati napestost; zamolila je čovjeka da je odvede negdje drugdje. »Morate znati nekoga u nekom drugom gradu tko bi mi mogao pomoći«, molila ga je. »Samo me odvedite tamo, molim vas, a ja ću naći neki posao. Zahvalna sam vam na svemu što ste učinili za mene, no ne želim izazivati probleme u vašoj obitelji.«

»Znam čovjeka koji bi ti mogao pomoći. Zapravo on je iz tvoga grada«, rekao je časnik.

Taru je na te riječi obuzeo strah. »Mislim da to nije dobra ideja«, rekla je. »Moj otac ne zna gdje sam – i ja ne želim da sazna. Molim vas, nemojte mi to raditi.«

»Ne brini«, uvjeravao ju je časnik. »Poznajem tog čovjeka. On će ti pomoći.«

Odbačeni stric

Budući da nije imala izbora, Tara se složila. No čim je ugledala čovjeka koji je stajao i čekao na ugovorenome mjestu, gotovo se onesvijestila. »To je moj otac! Prevarili ste me!« – vrisnula je.

»Ne, Tara, to nije tvoj otac. Vjeruj mi«, rekao je časnik. »Idi i upoznaj se s njim.«

Na svoje zaprepaštenje, Tara je otkrila da se zapravo radi o njezinu stricu kojega nikad nije upoznala i koji je nevjerojatno sličio njezinu ocu. »Zašto nam otac nikad nije pričao o tebi?« – upitala ga je.

»Postao sam kršćaninom 1952. godine, prije nego što je šerijatski zakon stupio na snagu«, rekao joj je stric, objašnjavajući kako je država usvojila islamski kodeks. »Prije toga preobraćenje je bilo zakonom dopušteno, no društveno nije bilo prihvatljivo. Tvoj me se otac odrekao. Od tada radim ovdje kao pastor. Sada vidim da te Bog poslao ovamo. Ne brini, ja ću skrbiti za tebe; bit ćeš moja kćer.«

Tari je laknulo; sada je imala zračak nade; možda će se ipak moći srediti, naći posao i nastaviti školovanje.

Ubrzo je uvidjela da je njezin stric dobar i plemenit čovjek; veoma ga je zavoljela i divila mu se. Satima joj je pričao o kršćanstvu i odgovorio joj je na sva njezina pitanja. Čak joj je objasnio što znači Emanuel. Nakon što je provela kod strica par mjeseci i učila s njim, Tara je shvatila tko je Isus i predala mu se u molitvi, svim svojim srcem, tražeći ga oproštenje grijeha.

Tarina potraga za Bogom bila je završena, no njezine su kušnje tek počinjale.

Nevolje su ponovno počele kada je njezinu stricu u posjet došao rođak kojemu se učinilo da poznaje Taru. »A ne, nije to ona«, uvjeravo ga je stric. »To je samo prijateljica koja nam je došla u posjet na neko vrijeme.«

No rođak nije bio uvjeren i kad se vratio kući pozvao je Tarina oca i rekao mu da bi djevojka koja živi kod njegova brata mogla biti Tara.

Samo nekoliko dana kasnije, Tara je radila u kuhinji kada je čula korake koji su se ubrzano približavali iz smjera prednje sobe. Požurila je tamo i zamalo se sudarila sa stricem, koji je uletio u kuhinju divlje mašući rukama. »Dolazi tvoj otac! Moraš bježati – odmah! Idi na imanje mojih prijatelja izvan grada; govorio sam ti o njima. Evo ti nešto novca; sada *trči!* Bježi! I

ne brini, ništa neću reći tvome ocu. Provjerit ću za nekoliko dana kako si.«

Tarini otac i brat bili su doslovce na pragu kuće kada je ona izjurila van kroz zadnja vrata. Nije imala vremena za razmišljanje, samo je trčala što je brže mogla, a adrenalin ju je gonio naprijed. Posegnula je rukom u džep, petljajući po njemu dok nije našla adresu koju joj je stric dao kad je došla. Zahtijevao je da je stalno nosi sa sobom, upravo za slučaj da se nešto ovakvo dogodi. Bez daha i s boli u prsima najzad je stigla do glavne ulice. Bio je to prometan dio grada, pa je malo usporila kako ne bi pobudila sumnju. Ubrzo je ugledala taksi, zaustavila ga, uvukla se na zadnje sjedište i zatvorila oči. Nije mogla vjerovati da je ponovno u bjekstvu i to nakon samo dva kratka mjeseca mirnoga života kod strica kojega je tek pronašla. No iako je adrenalin divlje kolao njezinim venama, a srce snažno tuklo jer je morala trčati vrlo brzo, osjetila je neobičan mir. Tiho je molila za svoga oca i brata; i za strica; da mu ne nanesu bol.

Tara je ostala kod stričevih prijatelja deset dana, dok se situacija u gradu nije malo smirila. Nakon toga, stric ju je došao posjetiti i Tara je bila sretna – nadala se da će se vratiti s njim. No kada je vidjela izraz njegova lica, srce joj je stalo. »Što se dogodilo, striče?« – upitala ga je.

»Tara, ti znaš koliko sam sretan što si bila s nama protekla dva mjeseca«, počeo je, ne skidajući pogled s njezina lica. »Osjećao sam se kao da mi je Bog podario kćer koju sam oduvijek želio imati – a ti si bila upravo to; i po krvi i po duhu. Ali ne možeš se vratiti sa mnom. Previše je opasno. Žao mi je što ovo moraš čuti od mene, no tvoj je otac rekao da moraš umrijeti. Rekao je da je to pitanje časti za njega i njegovu obitelj.«

Tara je znala da joj stric govori istinu. Znala je da je otac i braća nikad neće prestati tražiti – i nimalo nije sumnjala u to što će se dogoditi nađu li je. Osjetila je kako joj samosažaljenje zamagljuje um, no otrijeznila ju je tuga koju je vidjela u stričevim očima. Nije više mislila samo na sebe, sad je vidjela i njegovu bol.

Striče, ti nisi ničemu kriv«, rekla je, čvrsto mu stežući ruku. »Meni treba biti žao, jer sam ti prouzročila toliko problema. Za-

hvalna sam Bogu jer me doveo k tebi. Dao si mi odgovore na pitanja koja su me mučila i sada imam mir kakav nikad ranije nisam iskusila. Nikad ti se neću moći odužiti za to.»

Rastali su se u suzama i Tara se počela pripremati za još jedno preseljenje u novi dom. Stric je uredio da ode živjeti s obitelji koju je poznao u jednom dalekom gradu. Pokušavala je sakriti od strica svoju zebnju, no duboko u sebi pitala se hoće li ikad prestatu bježati...

U skrovištu kao u zatvoru

Taru su u novome domu dočekali raširenih ruku. Obitelj je bila peteročlana: mjesni pastor, njegova žena i njihova tri sina. Dječaci su je odmah prihvatili kao rođenu sestru. Najstariji sin, Rubin, osobito se divio Tarinoj hrabrosti.

Kako bi je zaštitili od njezina oca i braće koji su je neumorno progonili, zamolili su je da većinu vremena ostane u svojoj sobi. Tako je tu provodila dane, ali i večeri, svaki put kad bi netko došao u posjet (što je uglavnom bilo stalno, budući da je otac obitelji bio pastor).

Tarina je soba bila podijeljena na dva dijela: u jednom je dijelu bio krevet, a drugi je bio namijenjen za odmor i učenje. Cijela ta soba, s njezina oba dijela, bila je više nego upola manja od one u kojoj je odrasla. Osjećala je olakšanje jer je boravila kod obitelji kojoj je mogla vjerovati, no ograničenja su je počela sve više smetati. Znala je da neće izdržati još dugo.

»Molim vas, pustite me katkad da izađem iz sobe«, zamolila je pastora jedno jutro. »Znam da me samo želite zaštititi, ali ja se osjećam kao zatvorenik. Ovako se ne može živjeti.«

Pastor je želio pustiti Taru van, no znao je da je otac i brat još uvijek traže. Zapravo su bili i u tome gradu – hodali su naokolo, ispitivali ljude i pričali da je kane ubiti.

»Tara, izdrži još samo malo i onda ćeš moći izići van«, rekao joj je. »Molim te, strpi se. To je za tvoje dobro.«

Tara je znala da nema izbora. Vidi li je netko, neće samo ona biti u opasnosti, nego i njezina nova obitelj. Pokušala je iskoristiti to vrijeme najbolje što je mogla i učiti, no bilo je dana, mnogo

dana, kada je samo sjedila i plakala. Ta malena soba bit će joj domom cijelu godinu.

Naposljetku je jedne večeri čula pastora kako govori da crkva treba novu tajnicu. Kada je sutradan došao k njoj u sobu, Tara ga je zamolila da joj da taj posao. »Molim vas, pastore, dajte mi taj posao. Sve vrijeme tipkam vaše propovijedi; znam da mogu dobro raditi. Već je prošla godina kako sam došla. Moj otac i brat zacijelo su već otišli iz grada.«

Pastor je bio zabrinut; nije mu bilo lako donijeti takvu odluku, no znao je da ne može držati Taru u toj sobi zauvijek. Rekao je da će pitati starijeg pastora i ako se on složi, posao će biti njezin.

Sljedećega je tjedna Tara bila tajnica crkve. »Tara, pozorno me slušaj«, rekao je pastor. »Ti si moja sestrična iz drugoga grada. Nemoj me više zvati pastorom; od sada sam tvoj ujak, a ti se zoveš Rebecca. Nikome ne pričaj o sebi. Nikome. Razumiješ li me?«

Ne samo da je razumjela – bila je ushićena.

Tara se na poslu pokazala izvrsnom. Već je govorila engleski i stariji pastor, koji je bio Englez, odmah ju je zavolio. Dali su joj nadzor nad crkvenim financijama i čak je počela poučavati vjeronauk.

Stariji je pastor znao za Tarinu prošlost, pa joj je dodijelio i službu razgovora s muslimanima koji su se tajno obratili na kršćanstvo. Tara je osjetila da će taj posao biti u samoj srži njezine službe i zahvaljivala je Bogu, jer joj je dao da iskusi slične nevolje kao i ti obraćenici, kojima je njezino nevjerovatno svjedočanstvo bilo od velike pomoći.

Šest mjeseci nakon što je počela raditi, Tara je tajno krštena u malenome rezervoaru za vodu u podrumu crkve. Nazočni su bili samo stariji pastor, njezina nova obitelj i njezin stric.

Žar za evangeliziranjem

Prošle su dvije godine od dana kada je Tara dobila novu obitelj; sada joj je bilo osamnaest godina i silno je željela izići van, među ljude, i služiti. Voljela je svoj posao tajnice, no njezin je žar za evangeliziranjem bio još veći. Većina misionara bili su rođeni u

kršćanskim obiteljima, no Tara je mogla razgovarati s muslimanima kao bivša muslimanka. Preživjela je užas; na svojoj je koži osjetila surovost oca i braće; obitelj ju je prognala. Imala je svjedočanstvo koje je trebalo prenijeti, a znala je da će je ljudi slušati.

»Rubine, dopusti mi da pođem s tobom«, molila ga je Tara jednoga dana dok se pastorov najstariji sin spremao na evangeliističko putovanje.

»Ne, Tara«, rekao je. Bilo mu je veoma teško odbiti je, jer je znao koliko žarko želi svjedočiti. »Suviše je opasno. Netko će se uvrijediti kad te čuje i prijavit će te vlastima. Mene možda uhite, ali ako tebe odvedu jamačno će te ubiti.«

Rubin je zavolio Taru kao sestru i nije je htio dovesti u opasnost. No znao je da će ustrajati u nakani da pođe s njim – i bio je u pravu. Imala je spreman argument: »Rubine, što je važnije, moja sigurnost ili izgubljene duše kojima treba propovijedati?«

Rubin je priznao poraz. Tara je počela putovati s njime, a on ju je poučavao umijeću propovijedanja Evanđelja.

Prošle su još dvije i pol godine bez neprijatnosti. Tara se privikla na novi život pastorove sestrične i završila je dio studija. Našla se i u novoj ulozi organiziranja tajnih krštenja za bivše muslimane i hinduse. Većina tih obraćenika došli su Kristu tijekom njezina i Rubinova evangeliističkog rada. Pomagala je i u osnivanju programa za opismenjavanje ljudi i radila s djecom.

Tara je uvijek bila na oprezu, no kako je prošlo mnogo vremena naposljetku je pomislila da je opasnost koja joj je prijetila od oca i braće najzad ostala daleko iza nje. Jedini problemi koje je imala dolazili su od nekoliko članova crkve koji nisu vjerovali da je ona pastorova sestrična i koji su bili veoma ljubomorni, jer je njezina služba u vodstvu crkve sve više napredovala. No bili su to problemi s kojima se mogla izboriti. Problem s kojim se neće moći izboriti čekao ju je ispred crkve, jednog vedrog nedjeljnog popodneva, dok je izlazila sa službe.

Ponovno u bjekstvu

Tara ga je odmah prepoznala; bio je to njezin rođak. Svaki mišić u njezinu tijelu napeo se poput opruge dok je mladić zurio

u nju, nastojeći uhvatiti njezin pogled. Odlučila je proći pokraj njega kao da ga nikad u životu nije vidjela.

»Čekaj! Želim razgovarati s tobom«, povikao je za njom.

Po tonu njegova glasa znala je da nije siguran je li to ona. Prošlo je više od četiri godine i Tara se veoma promijenila. Oglušila se o njegov poziv i samo je produžila dalje. A onda je čula riječ od koje je najviše strepjela...

»Tara!«

Okrenula se i tobože ljubazno rekla: »Oh, dobar dan. Obraćete se meni? Ali, ja sam Rebecca i mislim da vas ne poznajem. Sad me, molim vas, ispričajte. Veoma žurim.«

Ako je nije odalo lice, glas jest. Znala je da je njezin rođak našao koga je tražio. Neće proći ni nekoliko sati a njezin otac i brat bit će tu. Sve je u njoj zvonilo na uzbunu dok je žurila kako bi otišla što dalje od njega, nastojeći se izgubiti među ljudima koji su tumarali naokolo. Srce joj je tako snažno tuklo, da je pomislila da će iskočiti iz grudi.

Kad je stigla do glavne ulice, zaustavila je taksi. »U zračnu luku, molim«, rekla je. Imala je novca u torbici, no nije znala kamo bi pošla. Ponovno je ostala bez izbora; samo je htjela pobjeći, prije nego što je nađu otac ili brat. U zračnoj je luci očajnički pogledom pretraživala ploču s redom letenja, pokušavajući odlučiti kamo bi pošla. Naposljetku se odlučila za grad u istočnome dijelu zemlje; pomislila je da će tamo biti sigurna, makar na trenutak. No kad je stigla nije znala kamo dalje. I tako je tu dugu tešku noć provela u zračnoj luci. Nazvala je Rubina kako bi obitelj makar znala gdje je, no osim toga nije mogla učiniti više ništa. Samo je sjedila sama sa svojim mislima i sjećanjima, i pokušavala se smiriti molitvom. Opirala se potrebi da upita Boga »Zašto ja?«, no bilo joj je dosta bježanja i pitala se hoće li ikad u životu biti na sigurnome i negdje se skrasiti.

Sutradan, emocionalno i tjelesno iscrpljena, Tara se vratila obitelji koja ju je posvojila. Osjećala je krivnju zbog njih. Pružili su joj svu moguću ljubav i podršku, skrbili za nju, doveli su u opasnost i sebe i crkvu pomažući joj. Sad joj je Rubin rekao da joj pokušava pribaviti vizu, kako bi mogla otići iz zemlje. Pri po-

misli na odlazak Tara je osjetila zebnju, no istodobno i neku vrstu olakšanja. Ako ništa drugo, u tuđini barem više neće dovoditi u opasnost svoje drage prijatelje. I ne samo prijatelje. Jer znala je, ako je uhvate, vlasti bi cijeli njezin slučaj mogle iskoristiti kako bi nanijele sramotu svoj kršćanskoj zajednici u Pakistanu. Da, najbolje je da ode.

Tara je mislila da će biti sigurna pritaji li se neko vrijeme. No dvoje ljudi iz crkve, koji su bili ljubomorni na Taru zbog pozornosti koju je dobijala od pastrove obitelji, odlučili su uzeti stvar u svoje ruke. Pozvali su pakistansku obavještajnu službu i izvijestili ih da jedna mlada žena iz crkve aktivno širi kršćanstvo po Pakistanu.

Kći-otpadnica

Pozvana je u ured obavještajne službe, gdje joj je rečeno da će se o njoj otvoriti dosje, te da će prikupiti podatke kako bi provjerali jesu li tvrdnje o njezinu djelovanju točne. Osim toga, obavještajci su htjeli stupiti u vezu s njezinom obitelji. Tara nije mogla vjerovati da je toliko puta pobjegla i spasila se, samo da bi je sada predao netko iz crkve. Članovi zajednice većinom su bili ljudi dobra srca, a ona je ustrajno šutjela o svojoj prošlosti. Sve je uradila kako treba. No bila je potrebna samo jedna osoba, ili dvije, pa da sve poteče u krivome smjeru. Sada se osjećala kao da ju je zahvatila snažna skrivena struja koja je vuče u takve dubine, iz kojih nikad neće moći isplivati.

Tara je zavapila Bogu, još jednom ga moleći da je izbavi. Sjetila se riječi *Emanuel*. Sada je znala da to znači da je Bog s njom i ta je misao bila dovoljna. Ako je Bog mogao učiniti da riba izbaci Jonu na obalu, može i nju izvući iz čeljusti obavještajne službe!

No to neće biti lako. Obavještajci su joj oduzeli putovnicu i stalno su je ispitivali i popunjavali obrasce. Rubin je uglavnom bio s njom i nastojao ih je uvjeriti da mu je ona sestra, no nisu mu povjerovali. Imena u putovnici nisu se slagala. Osim toga, u Tarinoj je putovnici stajalo da je ona muslimanka. Što je onda radila kod kršćanske obitelji?

Nakon što je sav dan provela u pritvoru u zgradi obavještajne službe, dopustili su joj da se vrati kući – uz upozorenje da ne smije napuštati grad. Uskoro će je ponovno pozvati. Tara je trebala znak od Boga, trebala je nešto za što će se uhvatiti. Sad više nije imala putovnicu, a bilo je tek pitanje vremena kada će obavještajci stupiti u vezu s njezinom obitelji, onom po rođenju – a to će biti njezin kraj. Katkad se pitala na koji će je način otac ubiti...

Dok je izlazila iz zgrade obavještajne službe, jedan joj je časnik došapnuo da poznaje njezinu obitelj, no ništa nije htio reći u uredu jer je znao u kakvoj je opasnosti. »Tara, slušaj me«, rekao je. »Ja sam prijatelj tvoga rođaka. Znam tko si. Moraš otići iz zemlje što je prije moguće. Nisi samo ti u opasnosti.«

Tara je bila iznenađena, no osjetila je olakšanje. Što je drugo ako ne čudo da je obavještajac nije izdao. I ne samo da je sačuvao njezinu tajnu, nego je potvrdio što mora učiniti. Mora otići iz Pakistana. Ali kako? Nije imala putovnicu. A čak i da ju je imala, kamo bi pošla?

Rubin je odmah krenuo obilaziti veleposlanstva, kako bi joj pribavio vizu. Svi su ga odbili. U svakome su veleposlanstvu rekli da mora imati neku vezu u njihovoj zemlji, nekoga tko će jamčiti za nju. Naposljetku joj je jedna bliskoistočna zemlja ponudila vizu na tri mjeseca za tisuću američkih dolara. Tara nije bila oduševljena odlaskom u drugu islamsku zemlju, no ponovno nije imala izbora. Istoga dana kada je platila vizu, saznala je da je obavještajna služba za njom raspisala potjernicu. Obavještajci su saznali da je organizirala krštenja za bivše muslimane, te da je i ona s islama prešla na kršćanstvo. Označili su je kao otpadnicu od vjere. Tara je saznala da su i njezini roditelji sudjelovali u pisanju optužnice, potvrdili njezino preobraćenje i u skladu s islamskim zakonom osobno predložili da bude obješena.

Tara je zapala u tako dubok očaj, da je neprestano sjedila zaključana u svojoj sobi. Iz dana u dan, očekivala je da će doći njezina obitelj i ubiti je. Još gore, mogli bi ubiti i njezinu novu obitelj. A to bi bilo radi nje. Njezine su molitve postale kraće, no svaka je gorjela plamenom vapaja k Bogu da je ne ostavi, da bude njezin Emanuel, pa makar to bilo i dok stoji pred omčom.

»Mora da Bog ima važan posao za tebe«

Dok je Tara gubila nadu, Rubin joj je na sve načine pokušavao pribaviti novu putovnicu i dokumente koji su bili nužni uz vizu. Za sliku u putovnici Tara je potkratila kosu i nosila je sunčane naočale. Rubin joj je uspio pribaviti krivotvoreni dokument u kojemu je pisalo da je veoma bolesna te da iz toga razloga ne može sama podići svoje dokumente. Na Uskrs 1996. godine, Rubin je ušao u Tarinu sobu noseći dobru vijest: »Tara, svi tvoji putni dokumenti su tu. Sretan Uskrs!«

»Ne mogu vjerovati!« – uzviknula je Tara. »Kako si uspio? Koliko te je sve to stajalo?«

»To nije važno«, odgovorio je, široko se osmjehujući. »Rekao sam ti da će Bog naći načina. Nije te doveo dovde da bi te sad predao policiji. Mora da on ima važan posao za tebe, Tara – pomisli samo kroz kakve si sve nevolje prošla.« Njegov je osmijeh jasno govorio da mu je drago što je i on bio dio te »nevolje«.

Tara se divila njegovoj vjeri i ustrajnosti. Bio joj je više nego brat; bio joj je prijatelj u vrijeme potrebe i nikad je nije iznevjerio. Od tih misli ponovno ju je obuzela tuga, boljelo ju je što ostavlja svoju kršćansku obitelj i sav rad u crkvi u kojemu je sudjelovala.

»Imam još samo jednu molbu prije nego što odem«, rekla je. »Želim sudjelovati u krštenju što smo ga pripremali za nove obraćenike.«

Rubin je zamalo rekao ne, no istini za volju, bio je odveć umoran da bi se raspravljao s Tarom. A ionako je znao tko će pobijediti. »Može«, rekao je, sliježući ramenima i smiješeći se. »No odmah nakon toga moraš otići.«

Te je noći Tara došla na tajno krštenje. Poznavala je svih šest obraćenika, a oni su svi znali njezinu nevjerojatnu priču. Zнала je da im može vjerovati. Svi su oni bili u istoj situaciji.

Neki su obraćenici bili iz Pakistana, no većina ih je bila iz drugih zemalja. Jedan je bio iz Kine, drugi iz Afganistana, a ostalih dvoje iz Irana i Iraka. Nije bilo neobično da novoobraćeni iz stranih zemalja putuju kroz Pakistan.

Tara se divila načinu na koji ju je Bog upotrijebio. Upravo se spremala napustiti svoju domovinu zbog svoje vjere, dok su drugi

dolazili u njezinu zemlju i tu nalazili vjeru. A većina kršćana iz njezina okruženja, uključujući i one iz njezine crkve, uopće nisu znali što se s njom događa. Bilo je teško vjerovati onima koji su se čvrsto držali vlastite sigurnosti.

Ponovno izdana

Tara se izbacila od nevolja u Pakistanu, a već ju je čekao niz novih kušnji. Bila je slobodna barem na neko vrijeme od progona obitelji, no i dalje je morala biti veoma oprezna i ne odati svoj identitet. Dapače, i u stranoj je zemlji postojala stalna opasnost; islamska ju je policija mogla svaki čas uhititi i vratiti u Pakistan. A vrata li je tamo, odmah bi je predali u ruke ocu i sudbina bi joj bila zapečaćena.

Suočila se s još jednim izazovom. U muslimanskome se svijetu od žene očekuje da se uda prije nego što navrší dvadeset i petu godinu. Ne učini li to, pretpostavlja se da je prostitutka i takvu ženu obično uhite, preodgajaju i određuju za ugovoreni brak. Tara se nije željela udati, barem ne dok joj je život bio u takvome neredu, a još je manje željela brak koji bi joj ugovorila islamistička policija. Povrh toga, sada je živjela bez potpore svoje kršćanske obitelji, a imala je vizu koja je vrijedila samo tri mjeseca.

Brzo je shvatila da će joj razmišljanje o situaciji u kojoj se našla samo uništiti nadu. *Sve sam izgubila*, neprestano si je ponavljala, *ali našla sam Boga – neznanat gubitak za tako veliko otkriće. Emanuel – Bog je sa mnom. Tko može protiv mene? Dobila sam više nego što bih ikad mogla izgubiti. Emanuel. Bože, budi sa mnom.* To je postala njezina molitva – molitva koja će je još jedanput pronijeti do pakla i natrag...

Čim su saznali u koju će zemlju otići, Rubin joj je tamo ugovorio posao u crkvi. Radila je opet kao tajnica, no samo pola radnog vremena, tako da taj novac nije dostajao ni za hranu, a kamoli za najamninu. Zato je ostatak dana radila kao kuharica za pastorovu ženu, koja je više pričala o modi i nakitu, nego o Kristu. Tara se počela pitati zar je zbog takve vjere riskirala život, i ponovno je u njoj raslo nespokoještvo. Borila se s depresijom, a beznade joj je poput golema tega pritiskalo dušu.

Naposljetku je dobila posao kod jednog modnog kreatora, tako da je mogla zatražiti trogodišnju dozvolu za boravak. Jedan je problem bio riješen, no drugi, još veći, upravo je dolazio.

Sad kad je imala dozvolu za boravak, počela je dragovoljno putovati s članovima crkve u druga mjesta radi evangeliziranja. Tara je lako sklapala nova prijateljstva, ali kome među njima može vjerovati a kome ne, pokazat će se malo težim.

Iako tada to nije znala, jedan od poznanika radio je za pakistanski kršćanski časopis. Preko svojih veza u Pakistanu saznao je da Tara nije osoba za koju se izdaje. Ne bi li kako došao do »priče«, prišao joj je jednoga dana nakon službe. »Tara, sigurno ti je veoma teško ovdje; u stranoj si zemlji, ne znaš jezik i nemaš obitelji«, rekao je. »Zašto ne dođeš k nama. Družiti ćemo se i pojesti nešto toplo. Dopusti da ti pomognemo.«

Tara se složila. *Bilo bi lijepo steći nove prijatelje*, mislila je.

Prvih nekoliko posjeta, čovjek je bio vjeran svojoj riječi. Pozvao je k sebi Taru i nekoliko drugih kršćana Tarine dobi; proveli su krasno popodne, jeli i družili se. No sa svakim je posjetom počeo Tari postavljati sve više pitanja – određenih pitanja – o njezinoj prošlosti.

»Nemojte se ljutiti, ali ne želim govoriti o sebi, zaista«, uljudno je odgovorila kako ne bi uvrijedila novoga prijatelja. Kada ju je ponovno pozvao, odbila je.

No čovjek nije bio spreman tako lako odustati, pa ju je sutradan nazvao. »Tara, znam da imaš novčanih problema, a ja i moji prijatelji doista ti želimo pomoći«, rekao joj je. »Dođi, molim te, i podijeli svoje svjedočanstvo s nama, a mi ćemo skupiti novac za tebe. Mi smo ti prijatelji. Možeš nam vjerovati.«

Tara je nerado pristala. U to je vrijeme jedino njezina kršćanska obitelj u Pakistanu znala sve o njoj. Dobro je pazila da nitko ne dozna tko je ona zapravo. Čuvanje te tajne bilo je pitanje života i smrti.

Prošlo je mjesec dana, a Tara je dala mnoštvo intervjuva – i njemu i drugim novinarima. Reporteri su svaki put pokazivali suosjećanje i obećavali joj da će učiniti sve što mogu kako bi pomogli. Prošao je još jedan mjesec, s još intervjuva i još suza,

no novac nije pristizao. Tara se počela pitati što se zapravo događa.

Naposljetku ju je pozvala neka žena i upitala je koliko novca prima iz banke svakoga mjeseca. »O čemu pričate? Ja nemam račun u banci. A banka mi zasigurno ne šalje novac. Zašto bi banka to radila?« – upitala ju je Tara. »Oh, mora da je došlo do greške«, rekla je žena. »Ljudi neprestano šalju novac na ovaj račun, vjerujući da je za vas. Koliko ja znam sad je to prilično golem iznos.«

Tara je bila iskorišćena; žena joj je potvrdila užasnu istinu. Na djelu je bio čist poslovni aranžman, a drugi su iz njezina svjedočanstva izvlačili korist za sebe. Ubrzo nakon toga, Tara je vidjela i časopis. Priča na naslovnici govorila je o mladoj muslimanki koja je čudesno našla Krista i koja od tada bježi od svoje obitelji, koja traži njezinu smrt. U priči je bilo i njezino ime! Tara nije mogla vjerovati svojim očima.

»Kako se ovo moglo dogoditi?« – pitala se začuđena i zabrinuta. »Kako ću se sad sakriti od svoje obitelji? Sad znaju gdje sam.«

Tara je bila na kraju snaga. Pitala se koliko još obmana i laži može podnijeti, kada ju je na izlasku s nedjeljne jutarnje službe sustigao jedan čovjek, također član te crkve. Ponovila se ista priča: »Podijeli svoje svjedočanstvo s nama«, rekao je, »a mi ćemo sakupiti novac i pomoći ti.« No ovaj je čovjek dodao i nešto novoga. Rekao je naime da je Tara veoma lijepa, te da mu se čini kako je usamljena.

I to je bilo to. Zamahnula je iz sve snage i zalijepila mu debelu šamarčinu posred lica. »Imaš ženu i kćer!« – gnjevno ga je ukorila. »Kršćanin si! Kako možeš tako?!«

Čovjek je bio zapanjen Tarinim napadom. Prislonio je ruku na, sada vrlo crven obraz i zarežao: »Platit ćeš za ovo.« Nije se usudio raditi veću scenu, jer je na ulici nedaleko od njih bilo dosta ljudi.

»Odlično«, rekla je Tara, još uvijek se pušeći od gnjeva zbog njegova bezobrazluka. »Reci koliko trebam platiti i platit ću. Samo me se kloni!«

Problem je bio jedino u tome što njemu na umu nije bio novac.

Tri noći potom, u Tarin je maleni stan kroz prozor uletjela cigla. Čula je kako ljudi na ulici viču, no nije razumjela što, jer su go-

vorili iskvarenim arapskim jezikom koji nije razumjela. Privirila je iza zavjese i vidjela grupu muškaraca koji su skupljali kamenje po ulici. Nastavili su gađati u njezine prozore i porazbijali su i ono malo stakla što je ostalo u okvirima. Sad je uspjela razabrati nekoliko riječi koje su uzvikivali: »Muslimanka... sad je kršćanka! ... otpadnica! Zovite policiju! Zovite policiju...«

Ponovno je provirila iza zavjese i vidjela ih kako uskaču u taksu i brzo odlaze. Prepoznala je dvojicu. Bili su prijatelji onoga čovjeka kojega je ošamarila.

Molila je da njihova prijetnja o policiji bude samo blef, pokušaj da je zastraše. No, ako je i bio blef, djelovao je. Bojala se. Jako. No nije bio blef. Nekoliko sati kasnije, na vratima joj je bila policija. Pitali su što se dogodilo i odveli je u postaju.

Sve predati Bogu

»Prema našim saznanjima, vi ste muslimanka koja se obratila na kršćanstvo – k tome ste i neudani«, počelo je saslušanje. Tara je znala da policiji neće biti problem pratiti trag sve do njezina oca u Pakistanu, gdje će imati pristup dosjeu koji je tamo otvoren o njoj. Davala je kratke, neuhvatljive odgovore, ponavljajući u sebi jednu jedinu riječ nakon svakoga pitanja: *Emanuel*.

Pustili su je nakon nekoliko sati, no rekli su da će je nadzirati. Neprestano su je pitali zašto nije udana i savjetovali je da si nađe muža. Dapače, predložili su joj točno određenoga čovjeka, koji ju je bio spreman oženiti.

Za nepovjerovati je, ali Tara je od žrtve čiji je stan napadnut, u trenu postala osumnjičena. Takva su »prava« kršćana u muslimanskoj zemlji.

Muž za Taru

Prošla su još četiri mjeseca bez većih problema. Tara se isticala u poslu modne kreatorice i bila je vrlo aktivna u radu crkve. Osim toga, pomagala je drugim muslimanima koji su se obratili na kršćanstvo i koji su također bili u bjekstvu; bio je to posao koji joj je posve pristajao, jer je sad već imala više od deset godina iskustva na tome polju. No znala je da onaj čovjek kojega je oša-

marila nije zadovoljan načinom na koji je riješen problem, kojega je sam potakao. Htio je više. Znala je to po načinu na koji ju je gledao. Htio ju je imati ili je uništiti.

Što se Tare tiče, u igri nije bilo ni jedno ni drugo.

Tara je bila kod kuće kada je zazvonio telefon. Bio je to isti čovjek i htio joj je saopćiti novosti. Ponosan na svoje djelo, rekao joj je da je napisao članak i postavio ga na oglasnu ploču u crkvi. U članku je stajalo da je Tara prostitutka. Zato nosi tako krasnu odjeću i zato je još uvijek neudana. Pozvao ju je da dođe i vidi njegovo djelo.

Veoma ljuta, Tara je zalupila slušalicom. Taj čovjek jednostavno nije htio odustati. Nije brinula što će misliti članovi crkve. Oni koji je poznaju znaju i što je istina. Nije se mogla udati jer je bila u neprestanoj opasnosti; odjeća koju je nosila bila je samo uzorak njezinih vlastitih kreacija. Pravi je problem bila policija; bilo je samo pitanje trenutka kada će to izvješće stići do njih. U biti su joj naložili da se uda, a taj će članak samo doliti ulje na vatru. Čim otkriju da se nije udala, privest će je.

Tjedan dana kasnije, Tarini su se strahovi obistinili. Odveli su je u islamski sabirni centar, nešto poput popravnoga doma, gdje ju je trebalo preodgojiti, poučiti islamu i naposljetku udati za nekog muslimana. Zatvorena u malenoj prostoriji, Tara je tiho molila. Nije postojao način da iziđe iz sabirnoga centra, ukoliko ne pristane na udaju. Čini se da se krug zatvorio. Otac ju je htio udati i bio je spreman ubiti je ako odbije. Ni s ovima neće biti drukčije. Ako »rehabilitacija« ne uspije, vratit će je roditeljima u Pakistan. No Tara se suprotstavila ocu, pa neće popustiti ni vlastima u sabirnome centru. Ponovno bez mogućnosti izbora, predala je sve Bogu.

Prošlo je gotovo tri mjeseca. Taru su svakodnevno poučavali Kur'anu, a kad nije bila na času, sjedila je zatvorena u svojoj sobi. No jednoga je dana u njezinu sobu ušao službenik centra i prekinuo monotoniju: »Tara, imaš posjet.«

»Ja imam posjet? Kako? Nitko ne zna da sam ovdje!« »On kaže da želi razgovarati s tobom, a mi mislimo da bi bilo dobro da odeš s njim.«

»Da odem s njim?« – upitala je Tara. »Ja uopće ne poznajem toga čovjeka, a vi želite da odem s njim?« Bila je očito uzrujana i uvjereni da je to samo još jedna prijevara da je udaju. No, službenik joj je obećao da će biti vraćena u centar nakon ručka. Zamisao joj se nije dopala, mada bi bilo lijepo najzad izići iz sobe. Odlučila je poći, no tog će čovjeka tijekom ručka ignorirati.

Muškarac je bio Tarinih godina, vrlo naočit, a govorio je tihim blagim glasom. »Tara, ja znam tko si«, rekao joj je. »Saznao sam za tebe od jednoga prijatelja, muslimana.« Tara se pokušala oglasiti o njegove riječi, no što je više govorio, to je više privlačio njezinu pozornost.

»I ja sam kršćanin«, rekao je. Glas mu je i dalje bio tih i mek. »No, to nitko ne zna. I ja sam pobjegao iz Pakistana kao i ti. Zapravo potječem iz istoga grada. Osim toga, znam da su u centru uredili da te udaju za jednoga muslimana koji već ima tri žene.«

Tara se trgnula. Već su joj rekli za tu nakanu. Pokušala se ponašati kao da je njegove riječi uopće ne zanimaju i gotovo je uspjela, no tad joj je rekao: »Odbiješ li, vratit će te u Pakistan – k ocu.«

Tara nije znala u što može vjerovati. Kako su u centru mogli urediti da neoženjeni kršćanin iz njezina rodnog grada dođe k njoj u posjet?

»A što ti želiš?« – naposljetku ga je upitala.

»Želim te oženiti«, rekao je.

Anđeo u ljudskome tijelu

Kada se vratila u sabirni centar, čekalo ju je troje službenika. »Tara«, rekao je jedan od njih. »Udat ćeš se za Zahida. On već ima tri žene i voljan je uzeti i tebe. Zahid je dobar čovjek. Mi ćemo sve srediti, ne trebaš brinuti ni za što. No odbiješ li, bit ćeš vraćena u Pakistan.«

To je bilo to; trenutak odluke. Nije odgovorila momku koji ju je zaprosio za vrijeme ručka. Bilo je previše toga što je trebalo shvatiti; događaji su se odvijali odveć brzo, a njoj je trebalo vremena – i za razmišljanje i za molitvu. Silno je željela razgovarati

s obitelji koja ju je posvojila, s nekim tko zna cijelu priču, s nekim tko bi joj mogao dati savjet.

»Neću se udati za Zahida«, odgovorila je Tara zaprepašćenim službenicima.

»Onda pakuj kovčege. Vraćaš se u Pakistan.«

»Spakirat ću se, ali iz drugoga razloga. Udajem se, samo ne za Zahida. Udajem se za čovjeka koji me izveo na ručak«, odgovorila je.

Službenici su bili iznenađeni, no suglasni. Kako god, samo neka netko najzad stavi pod svoj nadzor tu djevojku.

Tara je nazvala momka koji ju je izveo na ručak i saopćila mu vijest. Udat će se za njega. Nije bila sigurna jesu li njegove pobude iskrene i prema tomu, izlagala se opasnosti. No ne takvoj opasnosti kakva bi bila udaja za Zahida. Znala je što bi je tamo čekalo.

Odluka je donesena i Tara je ponovno zavapila Emanuelu, Bogu koji je bio s njom na cijelome putu i doveo je dovdje. Sad je imala gotovo dvadeset i sedam godina i bila je u bjekstvu više od deset godina. Ako ju je budući muž prevario, znala je s kakvim će se problemima morati suočiti. Ali ako je bio iskren, tad je bio anđeo u ljudskome tijelu. Omogućit će joj da se spasi iz sabirnoga centra i prekine glasine o njezinu prostituisanju. Štoviše, imat će pomoćnika u radu s muslimanima koji su tajno prešli na kršćanstvo. Ali što ako je upravo uletjela u još jednu stupicu? Bilo je previše pitanja, a nigdje odgovora.

Napose se sjetila molitve što ju je molila kada su je doveli u sabirni centar. Sve je predala Bogu. I učinila je to ponovno. Njezina situacija bila je u Božjim rukama. »Emanuel, Bog je s nama«, molila je, »budi i s nama obadvoma.«

Pogovor

Ispostavilo se da je čovjek za kojega se Tara udala ipak bio onaj anđeo u ljudskome tijelu. Predan kršćanin, služio je zajedno s Tarom u radu s muslimanima koji su se obratili na kršćanstvo.

Tara i on sada imaju sina, Jamesa. I dalje su u bjekstvu. I dalje ih nadzire islamska policija. Nju svako malo privode i ispi-

tuju o njezinu radu. A mogu pitati što god im padne napamet: »Tko vam dolazi na ručak?« »Zašto je ta žena prenočila kod vas?« »Zašto vas danas nije bilo četiri sata?«

Tarin je život neprekidna igra mačke i miša.

Njezini najveći izazovi možda su tek pred njom. Za nekoliko godina, kada njezin sin dovoljno naraste kako bi mogao odgovarati na pitanja, izvjesno je da će i njega saslušavati islamska policija. Druga je nevolja već na vidiku. Samo nekoliko mjeseci prije intervjua za ovu knjigu, Taru je spazio jedan rođak kojega su unajmili da je nađe. Sad kad znaju gdje je, pokušat će je vratiti k ocu, kako bi »pravda« bila izvršena.

Radi Tarine sigurnosti, ne smijemo o njoj reći više ništa. Ne smije se znati gdje živi, ni kakvom se kršćanskom djelatnošću bavi. No jedno je sigurno: Tara živi u svijetu posve različitom od svijeta većine kršćana. Čak su i vjerni iz njezine crkve većinom neupućeni u njezin život. Ne zanima ih kako živi obraćena muslimanka i s kakvim se opasnostima suočava svaki dan. Možda jednostavno ne mogu razumjeti. Možda zato Bog treba ljude poput Tare, ljude koji će osvijetliti put drugim odbačenim sinovima i kćerima.

Ling:

U školi stradanja

Kina

1973. godina

Devetogodišnja Ling i njezina starija sestra cijelo su jutro išle kroz selo i prosile za hranu. Sada su se odmarale pod golemim stablom ginka koje je zaklanjalo njihovu malenu kolibu, kad ju je pozvala majka. »Ling, brzo dođi«, rekla je. »Otac te želi vidjeti.«

Ling i njezine sestre većinu su vremena provodile izvan male pretrpane kolibe, načinjene od bambusa i lišća, koju je njezina obitelj nazivala domom. Dobar dio dana išle su naokolo i prosile, ili su skupljale otpatke ugljena iz obližnje željezare; njihovi su roditelji potom taj ugalj prodavali ili na njemu kuhali. Koliko je Ling znala, njezina je obitelj oduvijek bila krajnje siromašna, no u posljednje je vrijeme stanje bilo još gore. Ionako slabo zdravlje njezina oca dramatično se pogoršavalo i Ling je brinula što će im donijeti budućnost; osobito je brinula za majku.

»Ling, molim te, dođi, ne dopusti da te otac čeka«, čuo se majčin umoran glas. Ling je nevoljno ostavila svoje tiho mjesto pod prastarim stablom i pridružila se majci, sestrama i mlađam bratu. Svi su se okupili oko obiteljskoga kreveta – jedinoga kreveta koji su imali i na kojemu je spavalo njih šestero. Bio je to glavni komad namještaja u jednosobnoj kolibi.

»Ling, priđi bliže«, rekao je otac. »Daj da vidim tvoje prekrasno lice.« Ling je sjela na rub kreveta i pokušala se nasmiješiti. Nije mogla gledati oca tako bolesnog. Otkako se posljednji put vratio iz bolnice bio je veoma slab, gotovo bespomoćan. Majka im to nije rekla, no Ling je znala da otac umire. Rak je razarao njegovo tijelo i već mjesecima uopće nije mogao raditi.

Sada je otac podigao ruku i slabašnim pokretom mahnuo duž ruba kreveta gdje su, uz plač, stajali njegova žena i djeca. »Djeco, obećajte mi da ćete se brinuti za majku. Čuvajte i jedno drugo. Ja neću biti ovdje još dugo, no zapamtite da vas volim.« Majka je tiho plakala, a otac je posegnuo objema rukama, kako bi je pomilovao. »Obećaj mi da ćeš, kada me više ne bude...«, rekao je svojoj voljenoj ženi koja će uskoro biti udovica, »...da ćeš se udati za snažnog čovjeka. Za nekoga na koga ćeš se moći osloniti i tko će skrbiti za tebe bolje nego što sam mogao ja. I nastavi moliti.«

Ljubav između njih dvoje bila je očita svakome tko ih je znao. Ling ih nikad nije čula da viču, nikad nisu izgovorili jedno drugome grubu riječ. Sad joj je bilo strašno gledati oca kako umire i majku tako žalosnu. A njihovu priču o Bogu i molitvi nikad nije mogla shvatiti. Često ih je viđala kako kleče kraj kreveta. Jedanput ih je pitala što rade, a oni su rekli da »razgovaraju s Bogom«.

Gdje je taj Bog sada? – pitala se Ling dvojeći. *Ako ga doista ima, zašto onda moj otac umire?* S mukom je obuzdala jecaj i istrčala van iz kolibe.

Kasnije to poslijepodne, majka im je saopćila da očevi roditelji – njihovi djed i baka – dolaze u posjet. Ling je bila iznenađena; znala je da im, blago rečeno, uopće nije bilo stalo do sina i njegove obitelji. Zapravo je njezina baka proklela Emily, svoju snahu, jer nije rodila više sinova!

Djed i baka su doista došli nekoliko dana kasnije, no jedva da su i ušli u kolibu kada je njihov sin preminuo. Odbili su pomoći oko sprovoda.

Budući da nije imala novca za lijes a njegovi roditelji nisu htjeli pomoći, Emily je umotala tijelo svoga pokojnog muža u najljepše plavo platno koje je mogla naći. Bit će to »mek sprovod«, rezerviran za najsiromašnije među siromašnima.

Ožalošćena je obitelj mislila da stanje ne može biti gore, no bili su u krivu. Kada su polazili kući, djed i baka su objavili da unuka vode sa sobom. Majka i sestre žestoko su prosvjedovale, no nije bilo koristi. Uzeli su im dječaka.

Tri djevojčice i majka ostale su same u kolibici, pitajući se koliko dugo će moći preživjeti.

»Ling, dođi i moli sa mnom«, pozvala ju je majka jedno jutro. Ling joj se nerado pridružila i kleknula pokraj kreveta. Dolazila je zima i pôd je pod njezinim koljenima bio leden. Ljutio ju je majčin zahtjev, smatrala je da su se dovoljno napatili.

Klečeći pokraj Ling, majka je tiho plakala. Ling je u početku mislila da majka plače od žalosti, no onda je shvatila da ona izliva svoje srce pred Bogom i ponovno razgovara s njim. Ling mu nije imala što reći. Majci treba potpora? Dobro. Patit će se malo na koljenima, no to je to. Kakva korist od razgovora sa zrakom? A čak da Bog doista postoji, ne bi htjela govoriti s njime. Ne nakon svega što im je učinio.

Prvih nekoliko mjeseci nakon očeve smrti obitelj se nekako krpila uz pomoć susjeda kojima ih je bilo žao, no život im je postajao sve teži. Naposljetku je majka objavila da odlaze živjeti k njezinima, u provinciju Henan. U kineskoj su kulturi žene odgajane da ovisе od muškaraca. Nije bilo podesno da žena živi sama i sama skrbi za obitelj, a vlasti im ni na koji način nisu htjele pomoći.

Kad su stigli k majčnim roditeljima, Ling je bila zadivljena veličinom kuće. Nisu to bili bogati ljudi, nipošto, no u odnosu na kolibicu u kojoj je Ling odrasla, ovo je bila palača. Baka je prove-la djevojčice kroz usku kuhinju do stražnje sobe. Bila je to male-na, zapuštena prostorija, koja je nekoć služila kao ostava. »Svi možete ovdje živjeti«, osorno je rekla baka. Ling je pogledala po skućenoj ružnoj prostoriji i prigušeno se nasmijala. Već se osje-ćala kao kod kuće.

Novi im je život donio neprekidni rat između Emily i njezine majke. Do sukoba je došlo jer je Emily htjela podnijeti molbu udruzi za proizvodnju (mjesni biro za zapošljavanje), kako bi počela raditi i osigurati svojoj djeci dom, dok je njezina majka htje-la da se ova ponovno uda.

Očuh

Jednog dana kada se vraćala iz škole, Ling je još u dvorištu čula svađu. »Ali, majko, ja se ne želim ponovno udati!« – govori-

la je Emily. Glas joj je drhtao od navale osjećaja. »Nikada nikoga neću moći voljeti kako sam voljela Juna. Znala si da kanim ostanu sama, kada sam se složila da dođemo živjeti k tebi. Kad bi samo htjela razgovarati s nadležnima u udruzi za proizvodnju. Ako mi dopuste da radim i kupim svoju kuću, znam da bih mogla skrbiti za djecu. Molim te, majko, nemoj mi to raditi!

»Ali ovdje si već dvije godine«, vikala je baka. »Ja to više ne mogu podnijeti! Ne radi se tako. Shu-Tan je pošten čovjek i može zbrinuti tebe i djecu. Osim toga, tvoj je otac već sve dogovorio. Udaješ se sljedeći tjedan.«

Sljedećega je tjedna Ling imala očuha.

Ježila se od njegova oštrog tona i čeznula za blagim glasom svoga oca. Shu-Tan se prema Ling i njezinim sestrama odnosio kao prema životinjama i Ling ga je potajno prezirala. Jedna je stvar biti siromašan, no još je gore biti i siromašan i morati živjeti s očuhom koji te gleda kao sluškinju.

Ipak je trpjela i šutjela; svoje je misli zadržala za sebe. Sad kad se Emily preudala, bilo im je dopušteno raditi. Kada nije bila u školi, Ling je radila u polju, s pastirima u udruzi za proizvodnju. Lokalni su zvaničnici visinu plaće i ostale pogodnosti određivali sustavom bodovanja. Vrijedan je muškarac mogao zaraditi do deset bodova dnevno. Mlada je Ling zarađivala devet.

Osim toga, Ling je smislila i jednostavan stroj za proizvodnju tofua. Stroj bi pokretao vol i tad bi se između dva golema kamena sojino zrnevlje drobilo u prah. Shu-Tanu se zamisao dopala, no nije si mogao priuštiti vola. Umjesto toga, u stroj je upregnuo Ling i njezinu stariju sestru. Sljedeće je četiri godine »volovski posao« postao dijelom njihove svakodnevnice.

Uz sav težak rad, Ling je do petnaeste godine izrasla u snažnu i zdravu djevojku, koja je čeznula za danom kada će otići iz te kuće i krčiti vlastiti put. Prezir prema očuhu bio je iz dana u dan veći. Dobit od proizvodnje tofua bila je golema, a zaradile su ga Ling i njezina sestra. Ipak je i dalje odbijao kupiti makar jednoga vola. Zašto bi? Imao je pastorke za kuluk.

Njezina majka, koja je neutješno plakala prvih nekoliko tjedana nakon udaje za Shu-Tana, nije više tako često molila. U Ru-Tainu,

njihovome selu, bilo je tek nekoliko vjernika i samo jedna Biblija, koju, budući da je bila nepismena, Emily svejedno ne bi mogla čitati. No na njezinim je usnama ostala jedna jedina molitva, koju je Ling katkad mogla čuti u tišini noći: »Bože, molim te, zaštitu moju djecu, osobito Ling i njezinu sestru. Primorane su na težak rad. Molim te, čuvaj ih. To je sve što te tražim.«

Ling se pitala zašto njezina majka razgovara s Bogom o rop-skome poslu što su ga trpjele njezine kćeri, kada je mogla govoriti izravno s robovlasnikom! Bog očito nije pomagao, ogorčeno je mislila Ling, svaki put kada bi im očuh natovarao još posla. Vjerojatno sumnjajući da u Ling raste zlovolja prema njemu, očuh joj je jednoga dana predložio da se uda. Dapače, ponudio je i pomoć u odabiru mogućega kandidata. »Bilo bi to najbolje za sve«, rekao je.

Ling je znala da je se samo želio otarasiti; njezin odlazak značio bi jedna usta manje koja treba hraniti.

Nevidljivi Bog

Ling se našla u procjepu između vlastitih želja i poslušnosti obitelji. Ako se ne uda, osramotit će cijelu obitelj, osobito majku, i tu će bol biti teško podnijeti. No uda li se, bojala se da će joj muž biti kao Shu-Tan. Ostao joj je samo jedan izbor: ubit će se. Činilo se da je smrt jedini izlaz iz jarma koji joj je prijetio. Pritisak je bio golem i mučne su se misli postupno počele pretvarati u bol u srcu.

Emily je znala da njezina kći pada u sve dublju depresiju i bojala se za nju. »Ling, ti si rođeni vođa«, rekla joj je, u nastojanju da joj podigne raspoloženje. »Bog zacijelo ima osobite nakane s tobom.«

Ling je odbila slušati majčine priče o njezinu nevidljivom Bogu. Sve joj se to činilo ispraznim. Ta borba s majčinim zaludnim praznovjermjem i očuhovim surovim tjeranjem na rad, samo je dolijevala ulje na vatru njezina beznađa.

Znajući koliko je nisko palo raspoloženje njezine kćeri, Emily je nije ispuštala iz vida. Bojala se da će se ubiti. Jednog joj je dana konačno uspjelo dovući Ling na sastanak grupe vjernika u jednoj

kući u njihovu selu. Ling se složila da je i to bolje nego mljeti svojino zrnevlje za tofu; zapravo ju je taj sastanak razonodio. Nazočnih je bilo samo njih četvero: Ling, njezina majka i još dvoje ljudi.

Dok je sjedila i slušala kako ostalo troje pjeva hvalospjeve, Ling je razmišljala o vjeri svoje majke. *Kako može tako slijepo vjerovati u Boga kojega ne vidi?* – pitala se. Unatoč svojim sumnjama, nije mogla zanemariti ushićenje koje se jasno vidjelo na majčinu licu. Izgledala je kao da pjeva nevidljivim anđelima.

Postati netko koga Bog može upotrijebiti

Nekoliko dana kasnije, Ling je čula majku kako opet moli za nju, no ovoga su puta majčine riječi definitivno privukle njezinu pozornost. »O, Bože«, tiho je molila, »molim te, spasi moju djecu, osobito Ling. Ti znaš kako je ona jake volje i kako zna biti nepokorna. Molim te, preokreni njezinu tvrdoglavost u nešto što ti možeš upotrijebiti.« Taj joj je dio majčine molitve bio dobro poznat i kad je ponovno čula te riječi nije mogla a da se ne nasmije. Drugi je dio molitve bio taj koji ju je ulovio nespremnju. »Slušala sam priču o Abrahamu koji je svoga sina Izaka prinio tebi na žrtvu«, nastavila je majka. »Evo i ja ti želim prinijeti na žrtvu jedno od moje djece. Želim ti žrtvovati Ling.«

Ling je zadrhtala. *Hoće me žrtvovati!? Zar je moja majka poludjela?*

Majčina joj molitva danima nije izlazila iz glave, mučila ju je i zbunjivala. Naposljetku je jedno jutro čula majku kako opet moli i grunula je u sobu. »Prinosiš li me opet na žrtvu svome Bogu, majko? Tražiš li ga da me ubije teškim radom, ili će me prosto udariti gromom? I gdje ti je taj Isus o kojemu pričaš? Daj ga ovamo; neka stane pred mene da ga dotaknem, onda ću vjerovati! I kakvi ljudi uopće idu u raj? Očajne stare žene kao što si ti? A kako stigneš tamo? Misliš li da ćeš se uspeti uz drvo ili ljestvama i eto te u raj?« Na majčinu je licu jasno vidjela koliko ju je povrijedila. Mrzila je to, ali bilo joj je svega dosta.

Ling je čula grub zapovjednički glas što je izlazio iz njezinih usta i shvatila je da se tim istim tonom uvijek obraćala i svojim

sestrama. Smiona i uvjerljiva kakva je bila, prosto se nametnula kao vođa među njima. A one bi se obično pokorile njezinim zahtjevima; znale su da bi im, ne poslušaju li je, Ling mogla prouzročiti nevolje. Sad je Ling čula sebe kako istim bešćutnim tonom kori svoju majku i osjećala se užasno zbog boli koju joj je nanosila. No nije se mogla zaustaviti. Jednostavno više nije mogla podnijeti majčine besmislene molitve tamo nekom nepostojećem Bogu.

Vrijeme je prolazilo a Ling je neprekidno teško radila. Uspješno je izbjegavala očuhove prijedloge o udaji i on je naposljetku odustao; ostavio ju je na miru i više se na nju nije obazirao. Ling je bila uvjerenjena da je do promjene u njegovu odnosu prema njoj došlo pod majčiniim utjecajem. Osjećala je olakšanje, no istodobno ju je mučila krivnja zbog vlastitoga drskog ponašanja prema majci. Ne bi li se kako iskupila, nastavila je ići s majkom na tjedne crkvene sastanke.

Došlo je proljeće i Ling više nije razmišljala o samoubojstvu.

Jednoga dana, dok je kao i obično mljela sojino zrnevlje za tofu, majka je dotrčala k njoj, vičući: »Ling, on je došao!«

»Tko je došao?« – upitala je Ling.

»Evandelist o kojemu smo toliko slušali!« – odgovorila je majka. »Zar se ne sjećaš? Pričala sam ti o njemu. Večeras će propovijedati ovdje i ja sam rekla ostalima da ćemo doći. Hajde, presvuci se. Požuri!«

Prije nego što je uspjela i pomisliti da se usprotivi, njezina je majka otrčala.

Divno, pomislila je Ling, *sad ću morati slušati i samozvanoga stručnjaka za Boga.*

Tu je večer otišla s majkom na sastanak, manje-više da bi joj udovoljila. Stari je propovjednik govorio rječito i lako. Nije toliko propovijedao, koliko je zapravo pričao ljudima o Adamu i Evi, objašnjavao kako je grijeh ušao u svijet i uvjeravao ih kako ih Bog toliko voli da je poslao svoga Sina da umre na križu, kako bi njihovi grijesi bili oprošteni. Ling je osjetila da joj srce postaje sve mekše, kako su njegove riječi prodirale duboko u njezinu dušu. Nije znala da je to bila takva ljubav i žrtva. Doduše, tu je priču čula i ranije, no ona nije imala smisla – sve dosad.

Kasnije te večeri, dok je sjedila u kući svoje tete i promatrala sliku križa koja je visila na zidu, u njezinoj se duši sve uskomešalo. Prišla je slici, ispružila ruku i dotaknula križ, razmišljajući o priči koju je propovjednik tako živopisno ispričao. *Ako je Isus umro za mene, što sam ja učinila za njega?* – zapitala se, a val pokajanja ispunio joj je dušu. Pala je na pod i zaplakala, vapeći nevidljivome Bogu, kojega je tako tvrdokorno osporavala. Ubrzo je osjetila majčinu ruku na ramenu.

»Oh, majko! Molim te, oprosti mi«, jecala je Ling. »Žao mi je zbog svega što sam rekla o tvome Bogu, žao mi je što sam ti se rugala i što ti nisam vjerovala kad si mi govorila o njemu. Ja sam užasna osoba. Kako bi Bog ikad mogao oprostiti osobi kakva sam ja?«

Emilyne oči ispunile su se suzama radosnicama dok je grlila svoju kćer – i svoju novu sestru u Kristu. »Ling, mila moja, to je već oprošteno«, rekla je. »Božja te milost večeras dovela ovdje i sada ćeš zauvijek biti njegovo dijete. Ja ne mogu biti sretnija nego što sam sad. Uvjerena sam da Bog ima naročit plan za tebe; odavno to vjerujem.«

Ling nije tako plakala još otkako joj je otac umro.

Janjci među vukovima

Sljedeću godinu dana Ling je redovito išla s majkom na biblijske sastanke, no više nije bila samo promatrač; sad je bila član njihove zajednice koja je sve više rasla. Njezinu je depresiju zamijenila unutarnja radost i vjerovala je da su nevolje sad ostale iza nje. A onda je usnila san: *Uska je staza vodila ravno kroz polje. S lijeve je strane klasje bilo tanko i zeleno i lagano se njihalo na vjetru. No s desne je strane klasje bilo zrelo, a neke su stabljike pale pod teretom velikih prezrelih klasova. Ling je gledala u jednu pa u drugu stranu, dok je polje polako nestajalo u daljini. Pitala se kakvi su se to neobični vremenski uvjeti mogli dogoditi i kakva je to zemlja bila, kada je rodila ovakvim usjevima.*

Ujutro je Ling ispričala majci svoj neobičan san. Na njezino iznenađenje, majka joj je rekla da je i sama sanjala nešto slično,

samo što je u njezinu snu polje bilo puno velikog zrelog klasja, a u njegovoj su sredini rasli tanki izdanci mahuna; potom je čula glas koji joj je rekao: »Zalijevaj ove nježne mladice, da se ne osuše.«

Ni majka ni kći nisu znale što taj san znači, no bilo im je jasno da postoji razlog zbog kojega su obje imale isto viđenje. Odgovor je stigao toga tjedna na molitvenome sastanku, kada su čitali navod iz Evanđelja po Luki, 10: »Žetva je velika, a poslenika je malo. Zato molite gospodara žetve da pošalje poslenike u žetvu svoju. Iдите! Evo šaljem vas kao janjce među vukove.«¹

Je li to značenje našega sna? – pitala se Ling, istodobno uplašena i uzbuđena pri pomisli na ono što je Bog pripremio za nju. Zanimalo ju je i o čemu govori drugi dio toga navoda. »Ali, kako bih ja mogla biti propovjednik?« – pitala je majku, dok su razgovarale o tome tekstu. »Premlada sam, ne znam gotovo ništa. Nemam ni Bibliju.«

Mati ju je samo pogledala i nasmiješila se. Točno je znala što su snovi značili: njezina će kći nositi Evanđelje izgubljenim dušama u Kini. Pouzdano je to znala.

Ubrzo nakon svoga sedamnaestog rođendana, s malo novca i još manje hrane, bez Biblije i točnoga odredišta, Ling je krenula sama propovijedati Evanđelje u Kini. Htjela je sačekati kako bi više naučila, no mama je bila uporna. »Ne moraš mnogo znati. Samo pričaj o Isusu. Reci ljudima ono što znaš. Ako je to od Boga, on će blagosloviti tvoju službu.« Uz majčine poticaje, Ling se latila posla.

Ling je jednostavno išla od sela do sela i svjedočila o svojoj vjeri. Svaki put kad bi došla u selo koje je imalo Bibliju, sjela bi i učila stihove napamet, kako bi se pripremila za sljedeću poruku. Naučila je i mnogo hvalospjeva. Dotad uopće nije bila svjesna kako krasno zna pjevati, dok nije vidjela da su mnogi ljudi došli privučeni njezinim glasom; potom bi ostali da čuju što mlada propovjednica ima za reći. Već i sama činjenica da je bila tako mlada i neudana te da je putovala sama po Kini, bila je dovoljna da privuče pozornost ljudi.

Bog je blagoslovio njezinu službu. Što je više putovala i propovijedala, to je slušatelja bilo više. Zadivljeno je promatrala kako

grupa od sedam ljudi, koju je posjetila jedan tjedan, narasta u sedamdeset sljedećega tjedna. Pismo je točno govorilo: žetva je doista bila velika. Ljudi su jedva čekali da čuju Radosnu vijest, a nju je Bog pozvao da bude jedna od njegovih glasnika. Golema je to zadaća i isto toliko radosna i Ling je neprestano molila da bude dostojna toga poziva. Više od svega, htjela im je dati primjer. Htjela je propovijedati ono što je znala i iskusila.

Osim toga, silno je željela Bibliju i počela je moliti i za to. »Kako može propovjednik Božje riječi biti bez Biblije?« – pitala je Boga.

Njezina karizmatična osobnost i žar za Gospodina osobito su privlačili mlade ljude. Neki među njima ponudili su se da putuju s njom i mlada je propovjednica to s radošću prihvatila.

Vjernika je bilo sve više, njezin žar za propovijedanjem Evanđelja sve veći i Ling je bila svjesna da neće moći nastaviti dalje bez Biblije. Bila je u jednom selu gdje su vjernici imali samo nekoliko poglavlja Evanđelja po Mateju. Među njima je bilo i poglavlje 25, u kojemu su čitali usporedbu o deset djevice. Pet ih je bilo mudrih pa su ponijele sa sobom i posude s uljem za svoje svjetiljke, no drugih pet bile su lude i nisu ponijele ulje u posudama, te su im se svjetiljke ugasile. Shvaćajući ulomak doslovce, svi članovi crkve iz toga sela stalno su sa sobom nosili ulje, kako ne bi ostali bez njega kada se Gospodin vrati.²

Ling je doista trebala Bibliju, kako bi je proučavala i pomogla drugima da je shvate. Stoga, kad je čula da neka žena u obližnjemu selu ima Biblije, odjurila je tamo brzo koliko su je noge nosile. Ispostavilo se da je žena imala nekoliko Biblija koje je na obalu donijela plima. Naime, jedna grupa misionara pokušala ih je potajno unijeti u Kinu tijekom noći; nisu uspjeli i bili su ih prisiljeni baciti u more. Biblije je na obali našla grupa vjernika, a ta ih je žena uzela i brižno sušila na suncu, stranu po stranu.

Ling joj je objasnila kako ju je Bog pozvao da propovijeda Evanđelje i zatražila je Bibliju. No žena se veoma uznemirila. »Ne, ne i ne!« – glasio je odgovor. »Ove Biblije su dragocjene! Znaš li kako je teško doći do njih? I kako ja mogu znati da si ti doista vjernica?«

Ling je bila ustrajna, no bezuspješno. Žena se nije htjela rastati niti od jedne Biblije. Sirota je Ling izgledala tako snuždeno, da joj je žena naposljetku rekla neka nauči napamet Očenaš, bez greške, a ona će preispitati svoju odluku.

Ling je otišla od nje potaknute nade. Vratila se u selo u kojemu je znala da jedan vjernik, stariji čovjek, ima Bibliju nad kojom je bdio sa svetim poštovanjem kao nad najvećim blagom – a kada ju je Ling vidjela, bilo joj je jasno zašto. Njegova je Biblija bila sva pisana rukom. Zapravo su njegove ruke ostale trajno iščašene od tisuća i tisuća sati pozornog prepisivanja biblijskih stihova, znak po znak.

San je dosanjan i misija započeta

Ling mu je rekla što joj treba a starac joj je pažljivo pružio Bibliju i dopustio joj da prepíše Očenaš, kako bi ga mogla naučiti. Pri pogledu na uredno ispisane kineske znakove, Ling je preplavio osjećaj strahopoštovanja. Pitala se koliko mu je godina trebalo da prepíše tisuće stihova. Vidjet će Ling još takvih Biblija na svome putu svjedočenja Evanđelja. Taj težak rad, očito učinjen u ljubavi, pomogao joj je da još bolje shvati vrijednost i značaj Božje riječi i odlučila je naučiti napamet što je više poglavlja mogla. Zavjetovala se i da će diljem Kine dijeliti Biblije vjernima... samo da joj Bog omogući ostvarenje toga sna.

Na putu k onoj ženi Ling se počela pitati je li točno zapamtila Očenaš. Što ako je starac načinio grešku? Što ako je ona nešto krivo prepisala?

No nije trebala brinuti. Prošla je test i savršeno izrecitala Očenaš. No nakon toga, žena je tražila Ling da naglas moli, kako bi bila sigurna da je Ling iskrena. Zatim joj je postavila mnoštvo pitanja o službi koju je vršila i kako je došla Kristu. Najzad je ispitivanje bilo gotovo i žena je kleknula s Ling, prigrlila jednu Bibliju i potom joj je dala. Ispričala se jer je bila tako sitničava i objasnila joj je razlog za to: »Nakon što su naša braća pokupila ove Biblije s obale, krenuli su ih dijeliti po Kini. Bio je to opasan pothvat i neki su platili životom. Sjećajući se njihove žrtve, čuvam i cijenim ove Biblije još više.«

Ling je otišla s Biblijom u rukama. Dobar dio stranica još je bio mokar, jer ih žena nije stigla osušiti. Ling je otvorila Evanđelje po Luki 10, pažljivo listajući vlažne stranice, i pročitala poznate riječi sa suzama u očima: »Žetva je velika, a poslenika je malo. Zato molite gospodara žetve da pošalje poslenike u žetvu svoju. Idite! Evo šaljem vas kao janjce među vukove.«

Potpuno je shvatila i izvršavala prvi dio Isusove zapovijedi. Izišla je na žetvu, sama, kao Gospodnji radnik, a žetva je doista bila velika. Pitajući se kako će se ispuniti drugi dio toga navoda, molila je za snagu.

Traže se

Plakat je izgledao prijeteće: »Traže se zbog zločina protiv države«, stajalo je u naslovu. »Tko vidi osobe s ovoga spiska dužan ih je odmah prijaviti lokalnoj policijskoj postaji. Slijedi nagrada.« Ling je čitala spisak i drhtala, bezglasno mičući usnama svaki put kad bi naišla na ime osobe koju je znala. Mnogi među njima bili su njezini prijatelji i suradnici. A onda je ugledala *svoje* ime.

Nije bila iznenađena, no ipak, takvo ju je otkriće otrijeznilo. Prilično je dugo sve išlo glatko, a Ling je postala vrlo učinkovita u svojoj službi. Sjećajući se kako je stari evanđelista promijenio njezin život kada je došao k njima u selo i pričao jednostavno o Adamu i Evi, grijehu, o velikoj Kristovoj žrtvi, Ling je slijedila njegov primjer. Ubrzo je shvatila da najlakše dopire do ljudi kada im naglas čita odabrane ulomke iz Biblije. Mnogi su Kinezi znali kakva je rijetkost Biblija i s nevjerojatnim su žarom slušali i upijali svaku riječ.

Začudo, nevolje su počele s njezinom rodbinom. Ling je neprestano išla od sela do sela i vijest o njezinoj službi brzo se pročula, a rodbina ju je optužila da nanosi strahovitu sramotu obitelji. »Ling stari«, govorili su između sebe. »Treba se udati, onda se neće potucati po zemlji kao kakva luđakinja!«

Ling je već razmišljala o povratku kući, ali iz drugoga razloga. Njezin je oćuh bio vrlo gnjevan, jer mu je glavna radnica za proizvodnju tofua otišla. U početku je mislio da će se Ling vratiti čim gladni. No kako je vrijeme prolazilo, shvatio je da je otišla

zauvijek. Ling je, dakako, katkad dolazila, ali samo na popodnevnim posjet.

Škrt kakav je bio, Shu-Tan niti je htio nekoga zaposliti, niti kupiti vola, nego je u stroj upregnuo Emily. Kad je čula za očuhovu bešćutnost, Ling je dojurila kući i rekla majci: »Ovo će biti previše za tebe. Ja ću ostati i raditi.«

»Ne! Nipošto!« – odgovorila je majka. »Obećaj mi da ćeš biti vjerna Božjemu pozivu. Ja mogu ovo podnijeti. Malena je to cijena, kad znam da ti ideš i propovijedaš Evanđelje. Razumiješ li me? Moraš nastaviti rad na Gospodnjoj žetvi.«

Ling je učinila kako joj je rekla majka. No ubrzo se suočila s drugim teškoćama. U nekim je selima policija pooštrila mjere glede »nedozvoljenih okupljanja« i »vjerskih obreda«. Mnogi su se vjernici bojali dopustiti Ling da ostane u njihovu selu; ponegdje su joj čak odbijali dati tanjur hrane. Tako je Ling krenula sve dalje, pješice, i počela je odlaziti u najudaljenija sela. Mogla je putovati autobusom za nekih pedeset centi, no toliko novca nije imala.

Srećom, kada su njezine pristaše čuli koliko pješači, darovali su joj cipele. Ling je radosno prihvatila taj dar.

Unatoč sve većim pritiscima, Ling je u svojoj službi postizala sve veće rezultate. Slušatelja je često bilo više od stotinu a njezin je glas ostajao jak dok se obraćala mnoštvu na sastancima pod vedrim nebom. Po mnogim su selima počele nicati takozvane kućne crkve – bilo ih je sve više i napose su ih vlasti zamijetile. Kršćani su prvo poricali da su odbacili zvaničnu crkvu koju je vlada odobrila i bila joj pokroviteljem. A čak i da su se *htjeli* pridružiti takvoj crkvi, zajednice nije bilo nigdje u prečniku od stotinu pedeset kilometara!

Uskoro je policija pojačala progon kršćana. Vjernici su odgovorili premještanjem sastanaka u divljinu, a propovijedi i pjesme postali su malo tiši. Ling je morala paziti kome se povjerava i više nije dugo ostajala na jednome mjestu. O njoj su čuli mnogi strani misionari u tome kraju i često su se htjeli naći s njom. Ling je znala da ti susreti donose dodatnu opasnost i privlače neželjenu pozornost policije, no od sveg je srca željela upoznati braću i sestre iz stranih zemalja i ispričati im o Božjem djelovanju u Kini. Misi-

onari su joj donijeli Biblije, koje je Ling radosno podijelila novim kućnim crkvama. Kamo god je otišla, Biblije su još uvijek bile rijetkost, a često je mogla ostaviti samo jednu knjigu po zajednici. Nastavilo se prepisivanje Biblija rukom.

Blatnjava koljena, puna srca

Do zime 1983. godine, progon i uhićenja kršćana dobili su široke razmjere. Ling je sad neprestano bila u bjekstvu; znala je da su ona i njezini suradnici na vladinom spisku traženih. Odlazak kući u posjet majci više nije bio moguć. Policija je zacijelo nadzirala tu kuću. Tijekom posjeta selu Towkil, Ling je morala povesti seljane duboko u polja i tamo im posvjedočiti Evanđelje. Kiša je lila, nikakve nadstrešice nije bilo, no ljudi su stajali i opčinjeni porukom upijali svaku riječ.

Kada ih je Ling pavela u molitvu pokajanja, slušatelji su kleknuli u blato. Njezina koljena, i koljena svih drugih, potonula su u kaljužu. Tog je dana Krista prihvatilo više od stotinu ljudi i Ling se radovala zajedno s njima, mada je strepila od onoga što ih čeka. No istodobno je znala da će vatra progona prouzročiti da vihor Svetoga Duha puše jače i dalje. Ponovno se obvezala da će ostati vjerna svome pozivu, ma što joj donijela sutrašnjica.

Tridesetak kilometara dalje, u selu Datwin, Ling se sastala s drugim propovjednicima koji su također putovali diljem Kine, krali se od progonitelja i propovijedali Evanđelje. Jedan od njih bio je poznat kao ujak Foone. Bio je najstariji u toj grupi koja je već godinama služila Gospodinu i imala istu viziju i isti žar kao i Ling. Ujak Foone već je odslužio petogodišnju zatvorsku kaznu u radnome logoru.

Tih deset evanđelista – devet muškaraca i Ling – udružili su se i obvezali da će nastaviti propovijedati o Kristu, sve dok se kućne crkve ne ozakone. Dogovorili su između sebe i da oni među njima koji su još uvijek sami, kao što je to Ling, neće zasnivati obitelj sve dok se njihov rad čvrsto ne utvrdi.

Najveći izazov s kojim su se suočavali nije bio progon, nego nabavka Biblija. Složili su se da Ling na sebe preuzme tu obvezu, jer je već imala određene kontakte sa stranim misionarima, koji

su potajno unosili Biblije u Kinu. I tako, kad nije hodala od sela do sela i osnivala crkve, Ling je, uz pomoć ujaka Foonea, pratila svaki trag koji ju je mogao odvesti do neke Biblije.

Marljiv rad, veća opasnost

Između evangeliziranja i raspodjele Biblija, Ling je svaki dan putovala preko pedeset kilometara – sada uglavnom biciklom. Putovanja su bila sve opasnija; znala je da je policija prati i da je njezino uhićenje samo pitanje dana. Pripremajući se za to, počela je vjernima sve više čitati o progonu. Htjela je da budu spremni, a ako nju uhite, htjela im je dati dobar primjer.

Posao je postajao sve teži. Ling je često ostajala bez hrane po cijeli dan, pa i dulje, a neki su je članovi crkve osuđivali. Imala je samo dvadeset godina, bila je žena i neudana, govorili su. Što će njoj takav posao? Neka su ruganja bila posljedica kulturološkoga odgoja rugača, no drugi su bili prosto ljubomorni. Ovako ili onako, Ling je vrlo teško podnosila njihove primjedbe.

Tijekom 1980-ih, Ling i njezini suradnici na svojim su putovanjima čuli sve više izvješća o napadima, uhićenjima, pa čak i mučenjima kršćana. Kineske su vlasti bile sve zabrinutije zbog ubrzanoga rasta kućnih crkava u zemlji, dok su zvanične odobrene crkve gubile članove. Ling i ostalim evanđelistima bilo je jasno da vjernici traže svjež, nov izljev Božjega Duha, što je i dovelo do razvitka pokreta kućnih crkava. U odgovor, vlasti su diljem zemlje provele kampanju kojoj je cilj bio spriječiti daljnji rast tih crkava. Progon se pojačao kada je policija dobila široke ovlasti da se pozabavi kršćanima, osobito vođama, kako god ona hoće. To je često značilo mučenje i zatvor bez suđenja.

Do početka 1990-ih, Ling je bila poznata tisućama vjernika kao mudra i suosjećajna čelnica crkve. Nekako je izbjegla uhićenje – barem zasad.

Održati obećanje

U travnju, 1994. godine, Ling je bila tjelesno posve iscrpljena. »Trebaš se malo odmoriti«, rekao joj je ujak Foone. »A možda je sad pravo vrijeme da se udaš.«

No Ling se usprotivila njegovu prijedlogu. »Znate da smo svi u grupi obećali da se nećemo odmarati niti zasnivati obitelj, dok se crkva ne utvrdi na čvrstim temeljima. Vjernici trebaju vodstvo koje će ih poticati i osnažiti da izdrže progon. Osim toga, stigla je još jedna pošiljka Biblija u Guangzhou. Shen, Jan i ja idemo po njih. Vratit ćemo se za nekoliko dana.«

Stari je Foone osjetio nelagodu, no zatomio je nagon za raspravom s njom. Ling je znala biti vrlo tvrdoglava, no upravo ju je zbog toga uveo u grupu. Znao je da Bog može upotrijebiti njezinu vatrenu predanost za rast crkve. Osim toga, ujak Foone i njegova žena zavoljeli su Ling kao rođenu kćer.

Znao je kakve teškoće Ling ima, kako se morala katkad boriti s ljubomorom članova crkve zbog svoga položaja i kakvo nerazumijevanje trpi od onih koji jednostavno nisu mogli shvatiti zašto se ne udaje. Razmišljajući o svim izazovima s kojima se Ling suočava, ujak Foone je tiho molio za nju, dok ju je gledao kako odlazi.

Najzad uhvaćena

Bilo je kasno poslijepodne kada su Ling i njezini suradnici preuzeli pošiljku Biblija i na putu kući svratili k prijatelju. Tu su ih toplo dočekali, družili su se i malo odmorili od dugoga puta. Bilo je već veoma kasno kad je Ling pošla van, kako bi telefonirala prije poćinka. Ćim je stupila nogom preko praga i izišla na pustu, tihu ulicu, Ćula je kako je neki Ćovjek doziva. Źurio je prema njoj i kada se približio, pod uliĀnim je svjetlom vidjela da je Ćovjek policajac. Njezin prvi nagon bio je bijeg, no kad se okrenula ugledala je još jednoga policajca.

Eto, pomislila je, *najzad su me uhvatili*. Još od onoga dana, prije mnogo godina, kad je vidjela svoje ime na plakatu traženih, oĀekivala je ovaj trenutak. No Ćvrsto je vjerovala da je neĀe uhvatiti sve dok Bog to ne dopusti, dok ne doĀe njegovo pravo vrijeme; sada je u toj misli nalazila utjehu.

»Morate poĀi s nama«, rekao je jedan Āasnik. Izvadili su svoje znaĀke i pokazali ih. OĀito su je Āekali i, mada je priliĀno dobro znala što slijedi, odahnula je s olakšanjem, jer je pomislila da Āe odvesti samo nju, da neĀe dirati druge vjernike, niti pretresati stan.

No umjesto da je odvedu u auto, povelu su je natrag u stan.

»Kamo me vodite?« – upitala je Ling.

»Unutra«, odgovorio je prvi policajac. Bio je visok kao Ling i govorio je mirnim glasom, koji ju je veoma nervirao. Dok su je uvodili, misli su se rojile u njezinu umu. *Shen i Jan su oženjeni, zacijelo ih neće odvesti u zatvor. Koliko će Biblija naći? Jesam li uništila upute koje su govorile kako ćemo stići do pastorove kuće, nakon što sam tamo preuzela Biblije?*

Ulazeći u stan ispred časnika, Ling je brzo šapnula Shenu i Janu: »Samo recite da sam vas ja unajmila i da ništa ne znate. Ja ću preuzeti odgovornost.«

Policija je brzo odvojila Ling od ostalih. Posjeli su je na stolicu i raširili pred njom neki dokument. Vidjela je svoje ime napisano na crti u prvome paragrafu. »Potpiši«, zarezao je gospodin Visoki-i-opaki. Stavio joj je olovku u ruku. Ling je na brzinu prešla pogledom po dokumentu. Bio je to nalog za pretres, u kojemu je pisalo da mogu tražiti i iznijeti sve »dokaze« iz njezine sobe. Potpisala je i odjednom se osjetila vrlo umornom. Znala je da će to biti duga noć...

Časnici su se dali u premetačinu. Gledala ih je kako preturaju po odjeći. A onda su našli kutije s Biblijama...

Ling su odveli u zatvor 91, jedan od četiri čuvena zatvora u Kini. Policija je htjela od nje samo tri stvari: imena, imena i još imena. »Tko vas pomaže? Tko su drugi vođe? Tko vam je dao ove Biblije?« Ling je znala što će se dogoditi oda li nekog člana grupe i odbila je odgovoriti.

Saslušanja su se ponavljala sljedeća dva mjeseca.

Uz stalna ispitivanja, Ling je morala i raditi zajedno s ostalim zatvorenicima. Pravili su upaljače, a kontrola kvalitete strogo je nadzirana, jer su se ti upaljači izvozili na zapad. Ling se k tomu i razboljela, dobila vrlo visoku temperaturu i jedva je mogla raditi. Kad ne ispuni radnu normu, dobijala je batine.

Mi umijemo ljudima razvezati jezik

Ling su u srpnju premjestili u drugi zatvor. Policija iz njezina kraja otkrila je da je uhićena i tražili su njezino izručenje. Nakon

što su je gonili gotovo deset godina, kad su saznali da je pod ključem, bili su ushićeni. A oni su imali daleko više iskustva u saslušanjima; baš onako kako joj je jedan od njih rekao: »Mi umijemo ljudima razvezati jezik!«

Već slaba od vrućice i teškoga rada u zatvoru 91, Ling je mjesecima stradala pod neprekidnim saslušanjima. Usne su joj bile utrnule i ledene i često je mislila da će se onesvijestiti. Saslušanja su bila gruba, no Ling im nije ništa dala. Rabili su drukčije metode ispitivanja od onih prethodnih, no htjeli su isto: imena. »Tko su ljudi s kojima radiš?« – pitali su opet i opet. »Tko su ljudi iz inozemstva s kojima surađuješ? Pričaj nam o vašim nelegalnim sastancima? Tko vam daje knjige i Biblije?« Od tih joj se pitanja vrtjelo u glavi, no izdržala je i nije otkrila nijedno ime, mada je kušnja da to učini bila vrlo jaka. Katkad bi joj pokazali slike na kojima su bili ona i njezini suradnici. *Ako već znaju s kim radim, zašto me traže njihova imena?* – pitala se. *Kakvu bi dodatnu štetu to moglo načiniti?*

Jednog užasnog dana, u prostoriju za ispitivanje ušlo je deset muškaraca. Jedan je u rukama držao manju klemu, otvorenu na oba kraja. Dvojica su stražara grubo bacili Ling na pod i prisilili je da legne na trbuh. Jednu su joj ruku zavrnuti preko boka na leđa, a drugu trgnuli preko ramena i također prebacili na leđa. Namjestili su joj ruke tako da šake budu nekoliko centimetara odvojene jedna od druge iznad hrbati. Potom joj je drugi stražar pritisnuo petom leđa, kako bi dobio oslonac da joj privuče šake, dok su ona dvojica što su joj držali ruke užurbano pričvršćivali klemu za palčeve. Čvrsto su je prišrafili tako da su se palčevi jedne i druge ruke pod pritiskom potpuno spojili.

Ling je čula kako joj kosti pucaju dok su joj rame istezali i izvrtali u neprirodan položaj. Potom su joj pustili ruke i potisak je učinio svoje; bol joj je poput munje zaparala tijelom.

Mučenje »spajanjem palčeva« bilo je tako okrutno da je vlada zabranila njegovu primjenu na ženama. U svojoj mucij, Ling je ječala zamijetivši ironiju: Mnogi je seljani nisu podržavali u radu, jer je bila žena koja je vršila službu namijenjenu muškarcima. Pa eto im, sad je muče kao muškarca.

Znala je što sad slijedi. U tome je trenutku pomislila da ima dva izbora: smrt ili izdaja braće. Izabrat će smrt; bit će manje bolno.

»Ustaj!« – viknuo je jedan časnik i žestoko je šutnuo u noge. S mukom je pokušala kleknuti kad ju je divlji udarac u leđa ponovno srušio na pod. Bol joj je pržila tijelo kao udarac groma. Nije mogla disati; jedva da se mogla pomaći. Zglobovi su joj bili otečeni, a ruke bolno sputane klemom na leđima.

»Molim vas! Ne mogu...« Glas joj je drhtao; borila se da ostanje pri svijesti. Graške ledenoga znoja slijevale su joj se niz čelo i palile oči, dok je vapila Bogu u samrtnoj borbi. Pitala se je li se ovako Isus osjećao dok je molio u Getsemaniju, znajući da će trpjeti i umrijeti. Pitala se hoće li ona sad umrijeti...

Tri su je sata saslušavali; za svo to vrijeme palčevi su joj bili spojeni klemom na leđima, dok joj se tijelo u mucu grčilo. Napoljetku je od boli izgubila svijest.

Kad se osvijestila, ležala je na prljavome podu svoje ćelije. Čula je glasove u blizini i napoljetku je netko ušao u ćeliju i podigao je na njezin drveni krevet. Nije se mogla pomaći; bol je bila prejaka. Nije mogla ustati ni da jede, niti da ode na vedro. Petnaest je dana ostala na tome krevetu, dok je policija odlučivala što će s njom.

Postupno se oporavila od mučenja i preživjela još pet mjeseci užasnih uvjeta u zatvoru. Potom su je, budući da nisu imali stvarnih dokaza protiv nje, niti su je uspjeli natjerati da otkrije imena drugih vjernika, nevoljno pustili.

Stradanje je škola

Bio je hladan vjetrovit dan toga siječnja 1995. godine, kada je Ling pokucala na vrata svoje prijateljice. »Ling!« – uzviknula je Ruth, kada je ugledala krhku siluetu pred sobom. Brzo ju je uvukla u kuću, zagrlila je i obasula pitanjima: »Tako smo bili zabrinuti za tebe. Zašto nisi pokušala stupiti u vezu s nama? Tako si mršava! Jesi li dobro? Policija nam nije htjela reći ništa o tebi. Kako si preživjela? Kako si izišla?«

Kako se vijest o njezinu povratku pročula, među vjernima je na brzu ruku organizirana proslava. Ling je bila iscrpljena, no

sretna, jer je ponovno bila sa svojom kršćanskom braćom i sestrama. Kada su se okupili da daju hvalu i pomole se, Ling je rekla: »Hvala vam na iskrenim molitvama za mene tijekom prošlih mjeseci. Znam da ne bih izdržala bez Božje pomoći i vaših molitava. Vjerujte mi, bilo je mnogo dana kad sam mislila da više neću moći dalje, no Bog je bio vjeran i u takvim me situacijama uvijek podsjećao na svoju ljubav. Mislim da je stradanje škola. Ako s uspjehom završiš ovu školu, obavio si posao. No padneš li, gotov si. Za mene je zatvor bio ta škola. Dok sam bila tamo, nisam se mogla osloniti ni na što. Ovisila sam samo o Bogu, a to me približilo njemu. Uvijek sam vas učila da budete jaki za Boga i suočite se sa svakom kušnjom. Sad vam s još većom sigurnošću mogu reći da će Isus biti s vama, bez obzira na to kroz što prolazite.«

Prije uhićenja Ling je proučavala život apostola Pavla i drugih novozavjetnih apostola, koji su stradali za Krista. Sad se šalila s prijateljima da će pri ulasku u nebo prvo pozdraviti Isusa, a potom će se rukovati s Pavlom i upitati ga: »Kad si bio na zemlji, je li i tvoj život bio tako težak kao moj?«

Ling je jedva imala trideset godina, no njezino je tijelo bilo godinama mučeno, tako da je teško mogla normalno funkcionirati. Ipak je, sa željom da vjernima da dobar primjer, odmah obnovila rad s kućnim crkvama, poučavala je na biblijskim sastancima, susretala se sa strancima, kako bi pribavila pomoć i razmijenila podatke te osigurala Biblije za sve, pa i najudaljenije krajeve Kine. Zbog strahovitog progona što su ga vlasti provodile tijekom 1980-ih, vjernici su se rasuli diljem Kine, a članstvo kućnih crkava poraslo je na nekoliko milijuna ljudi. Osjećajući još veću potrebu, Ling je radila sve što može da svaka crkva dobije makar jednu Bibliju.

Jedne večeri, u rujnu 1996. godine, oprostila se od bračnog para misonara iz Europe i vratila se kući, kad su ona i njezini prijatelji začuli kucanje na vratima. Bilo je oko deset sati uvečer.

»Otvorite! Samo želimo provjeriti vaše dozvole za boravak«, čuo se muški glas.

Ling je pogledala u Foonea i Shena i zatresla glavom. Znala je da je to policija. Otvorila je vrata i petero je policajaca grunulo

unutra. »Uhićeni ste!« – povikao je jedan od njih dok su im ostali stavljali lisičine na ruke. Ling je užasnuto gledala kako joj ponovno divlje trgaju stvari. Bit će to još jedna duga noć...

Stari prijatelji

Kad su došli u postaju, Ling su doveli pred načelnika, istog onog čovjeka mirnoga glasa koji ju je uhitio prošli put. »Gospodine, ovo je gospođica Ling...«, počeo je podređeni.

»Da, da. Poznajem je«, odgovorio je načelnik, samozadovoljno se smiješeći. »Mi smo stari prijatelji. Pa, Ling, mislim da ovoga puta neko vrijeme nećeš nikamo. Dosje o tebi i tvojoj grupi golem je. A noćas smo doveli još dvoje vaših vođa. Sve u svemu, rekao bih da je ovo bio dobar radni dan.« Dao je otpust podređenima i dobacio preko ramena dok je odlazio: »Odvedite je u ćeliju u bloku dvanaest. Ja idem kući.«

Nakon tjedan dana, Ling je obuzimao sve veći nemir, jer policija je uopće nije pozivala. Zašto je ne ispituju? Zašto su tako opušteni? Kako su saznali za ostale vođe? Borila se s napadajima panike, shvaćajući koliko mnogo zapravo znaju. Policija je sada zacijelo dobro znala koliko je Ling postala utjecajna. Vjerojatno su je pratili još od dana kad je oslobođena, tako da su nedvojbeno znali koliko se često sastajala sa strancima. Jamačno su znali i za svaki posjet njezinoj provinciji i za svaku osobu s kojom se našla u radu na pokretu osnivanja kućnih crkava.

Pa, pomislila je Ling, sve to ima smisla. Crkva je narasla do nevjerojatnih razmjera, tako da je policija prije ili kasnije morala saznati potankosti o njezinu djelovanju. Mireći se sa sudbinom prihvatila je zatvorski život, no naježila se pri pomisli da su Isusove riječi: »Evo šaljem vas kao janjce među vukove«, za nju ponovno postale stvarnost.

Sljedeća četiri mjeseca bila su noćna mora za Ling. »Molim vas«, katkad je govorila svojim porobljivačima, »ako me želite ubiti, ubijte me; ako me želite osuditi, osudite me; ako me želite osloboditi, oslobodite me! Ali ne držite me ovdje bez smisla i razloga i isprike, kao što ste to učinili prošli put.«

Govorila je to prilično drsko, no na to gotovo nitko nije obraćao pozornost, osim što bi je stražar s vremena na vrijeme pljunuo ili joj se rugao.

Katkad je Ling mislila da će poludjeti. Svakoga je dana sjedila na drvenoj dasci koja joj je služila kao krevet. Malena ćelija, namijenjena za privremeni boravak uhićenih, stalno je bila mokra, jer je odnekud curila voda. Ponekad bi tu nagurali i dvadeset žena, koje su većinu vremena provodile skupljajući vodu.

U toj su se ćeliji zatvorenici često smjenjivali, bilo zbog premještaja u drugi zatvor, bilo zbog oslobađanja, no na Ling se praktički nitko iz vlasti nije osvrtao, kao da nije bila tu, i rijetko je izlazila iz tog skućenog prostora. Tijekom dana, nije joj bilo dopušteno leći, niti se smjela nasloniti na zid; prisiljavali su je ili da stoji ili uspravno sjedi na drvenoj dasci-krevetu. Rojevi muha i komaraca prljavu su ćeliju činili još gorim mjestom za život.

Najzad se jednoga dana na vratima njezine ćelije pojavio zapovjednik policije. U rukama je držao obrazac. »Potpiši ovo«, naredio je.

Ling je posegnula rukom kroz rešetku i uzela obrazac. »Što je to« – upitala je.

»Samo potpiši«, zarežao je, gurajući papir prema njoj. »Premještena si.«

Srce joj je sišlo u pete. Brzo je preletjela pogledom preko dokumenta i vidjela da je šalju u popravni dom s prisilnim radom na tri godine. U Kini su zatvorenici nakon primitka ovakve obavijesti imali rok od petnaest dana za podnošenje žalbe i svoju obranu, no Ling neće imati takva prava. »Odlaziš danas«, rekao joj je zapovjednik.

Prije nego što se mogla usprotiviti, otišao je, šepireći se poput pauna, dok su potpetice njegovih blistavih, elegantnih cipela, važno lupale po betonu, a on nestajao niz dugi zatvorski hodnik.

Tri godine. Bože, molim te, čuvaj crkve, tiho je molila Ling, dok ju je zatvorsko vozilo nosilo u područje poznato kao »Rijeka od osamnaest milja«, gdje je bio smješten radni logor. Bila je zahvalna na svemu što su ona i njezini suradnici uradili, no istodob-

no je brinula što se s njima događalo u tome trenutku. U mreži njihovih kućnih crkava bilo je deset vođa; od tih deset, koliko je ona znala, uhićeno je najmanje četvero. Osim nje, u mjesnome je zatvoru zadržan ujak Foone, a drugo dvoje vođa poslani su u drugi radni logor.

Kad su stigli, dali su joj zdjelu riže i malen paketić s osobnim stvarima; potom su je odveli u ćeliju.

Molitva u zatvoru: važna koliko i disanje

»Dobrodošla, Ling! Rekli su nam da dolaziš!« – pozdravio ju je neki glas, dok su se vrata ćelije uz zveket zatvorila za njom. Ispostavilo se da će joj u logoru cimerke biti neke vjernice iz jedne od njezinih grupa. Morala se nasmiješiti kad je čula njihovu veselu dobrodošlicu. Mada se doimalo kao da su sretna jer je vide u zatvoru, Ling je znala da se zapravo raduju što je u njihovoj ćeliji. Dok su se grlile i tiho molile, Ling se pitala koliko će im se još vjernika pridružiti u zatvoru.

Bio joj je dodijeljen krevet na vrhu. Tu prvu noć, popela se na taj krevet i počela naglas moliti. »Hej!« – povikala je jedna cimérica. »Ne možeš to ovdje. Ako te uhvate, kaznit će te.«

»Ali ne postoji zakon koji zabranjuje kršćanima molitvu. To bi bilo kao da nam zabrane disanje«, odgovorila je Ling.

»E pa, tako ti je«, rekla je druga žena. »I ne samo to, nije dopuštena ni duga kosa.«

Ling je prošla prstima kroz svoju dugu, crnu kosu, meku poput svile. Nije bila tašta, no nikako se nije mogla zamisliti očiššana. Uvijek je nosila dugu kosu, kao i njezina majka. Pitala se koliko će biti ružna s kratkom kosom. Prve su se suze počele skupljati u njezinim očima i Ling je nijemo molila Boga da joj poštedi kosu. I prije nego što je završila tu molitvu, znala je da traži nešto besmisleno. Pogledala je oko sebe; sve su žene nosile kratku kosu – i sve su bile ružne.

Život u radnome logoru razlikovao se od života u zatvoru. Nakon mnogih tjedana ograničenja u zatvorenome prostoru, Ling je bila sretna što tijekom dana može izići van. Tu je hrana bila

nešto bolja, no tijekom tromjesečnoga pokusnog roka morala je raditi petnaest do šesnaest sati dnevno. Pravila je vlasulje. Ponovno je razmišljala o ironiji svoje situacije, dok je prelazila rukom po strništu na svojoj glavi. Spravljanje vlasulja bio je mučan i težak posao; radnici su nerijetko povraćali od napora, jer je bilo veoma teško ispuniti dnevnu normu. Ling je otkrila da na takvome poslu nije u stanju misliti ni na što drugo.

Život se pretvorio u jednoličnu rutinu: ustaješ, jedeš, radiš, spavaš – pa opet ustaješ, jedeš, radiš, spavaš... Katkad su morali raditi i noću, ako je porudžbina bila velika ili ako nisu ispunili dnevnu normu. Ling je najteže bilo naći vremena kako bi se usredotočila samo na Boga i molitvu, onako kako je navikla. Nakon što je toliko godina provela u putovanju središnjom Kinom, u propovijedanju, poučavanju i brizi za ljude, neovisna i slobodna, ovaj je novi život, sa svim svojim pravilima i ograničenjima za nju bio težak udarac.

»Bog ovdje ima svoju nakanu za nas«

Zatvorenici su svako jutro skakali iz kreveta u pet sati, kad se začuje pištaljka, potom su imali deset minuta da namjeste krevete i postroje se u dvorištu, petnaest minuta za objed i cijeli dan za rad u tvornici. Bio je to raspored za svih sedam dana u tjednu, bez odmora. Većini njih, uključujući i Ling, život se pretvorio u neprekidnu iznurenost i jednoličnost. Ling je radila pored prostitutki, dilera droge, lopova, otmičara i ostalih koji su bili označeni kao »društveni otpad«. Posve iznemogla od dugih sati rada, jedva je mogla moliti kad se vrati u krevet, jer je očajnički trebala san.

No nakon nekoliko tjedana, kad je svoju situaciju preдалa Bogu, osjetila je da se stara Ling vraća. I ponovno je svoje iskustvo podijelila s drugim vjernicima. »Konačni je Božji cilj u svakoj situaciji naučiti nas poslušnosti, zar ne?« – rekla im je. »Zato znam da Bog i ovdje ima svoju nakanu. Okruženi smo zločincima, nepoštenim ljudima i psokama, i ja znam da Bog želi da naučimo voljeti takve ljude i pokazati im njegovu ljubav. Lako je voljeti

one vani – naše prijatelje i suradnike – ali Bog želi da naučimo voljeti i ove ljude.«

Ling je bila zahvalna što je u golemom radnom logoru bila i grupa vjernika. Ako bi jedna od njih posustala, druge su bile tu da je ohrabre. Iako ju je smetalo što se nisu mogle otvoreno sastati, moliti i svjedočiti, našla je načina i mjesta gdje je mogla moliti i ohrabriti žene – na primjer, tijekom odlaska na zahod, ili dok su stajale u redu za ručak.

Nije prošlo mnogo vremena, a dužnosnici u logoru primijetili su njezine sposobnosti vođe i postavili su je za brigadirku. To joj je promaknuće dalo više prilika za svjedočenje, budući da je bila zadužena za pedeset žena u svojoj spavaonici, a nadzirala je i dvije stotine žena u tvornici vlasulja. Mada je posao bio pun izazova, a svađe među zatvorenicama katkad je dovodile do ludila, Ling je i pored svega toga izvrsno ispunjavala svoje obveze i na posljetku je pridobila naklonost nekoliko žena koje su radile pod njezinim nadzorom.

»Zašto si ti ovdje?« – pitale su je neke žene. »Tako si ljubazna i dobar si vođa. Mogla si lijepo napredovati vani.«

Ling je iskoristila svaku prigodu u kojoj je mogla objasniti zašto je u zatvoru. Bilo je to njezino svjedočanstvo, a ishod je dakako bio mnoštvo tajnih vjernica. Iako nisu imale Bibliju, Ling ih je poučavala stihovima i Psalmima koje je naučila napamet. Učila ih je i kako treba moliti. Sjećala se rukom pisane Biblije onoga starog brata i svoga zavjeta da će naučiti što više može ulomaka iz Biblije i sad joj je bilo drago što je to učinila.

»Može li netko kao što sam ja vjerovati u Isusa?«

Zatvorski su čelnici i dalje pozorno pratili njezin rad, koji je bio odličan, a ispostavilo se i da se njezina brigada pokazala najboljom u proizvodnji i imala je manje svađe i nezgoda od ostalih brigada. Jednog ju je dana u hodniku tvornice zaustavila nadstojnica, gospođa Tao.

»Ling, vidjela sam tvoj dosje«, rekla joj je. »Znam što radiš i znam da si utjecajni kršćanski vođa. Promatram te i ovih jedanaest mjeseci koliko si ovdje i vidim tvoj rad i tvoje ponašanje prema

drugim zatvorenicama, osobito prema onim grubim i vječito ljutim ženama koje lako izazivaju probleme. Čini se da si im veoma naklonjena, a ipak se ne ponašaš kao one. Zašto?»

Ling je osjetila navalu treme dok je govorila svojoj šefici: »Ne ponašam se kao one jer sam kršćanka i svoj sam život u cjelosti predala Kristu. Zbog njega živim. Zbog njega mogu voljeti sve te ljude.« Zadržala je dah, čekajući reakciju gospođe Tao. Već samo spominjanje religije moglo joj je donijeti uvećanje kazne ili zaključavanje u »kutiju«, kako su zvali samicu. Nije nikada mogla znati da li joj osoba koja je nešto pita o vjeri zapravo sprema stupicu. No na njezino iznenađenje, šefica je rekla: »Može li netko kao što sam ja vjerovati u Isusa?»

»Naravno!« – odgovorila je Ling. »Ali zar se ne bojite da ćete izgubiti položaj? Zar se ne bojite da će vas vlasti istjerati iz voj-ske?»

»A zar se ti ne bojiš da bih te ja mogla kazniti i produljiti tvoj boravak u zatvoru, jer pričaš takve gluposti?« – rekla je gospođa Tao, uzvraćajući udarac.

»Sve dok znam da postoji razlog za moj boravak ovdje – sve dok znam da ste vi povjerovali u Krista – mogu ostati ovdje zauvijek.«

»Tebi se izgleda ovdje *dopada*?«

»Ne, nimalo«, odgovorila je Ling. »No ja sam ovdje jer vas Isus voli. Moj život i vaš život dar je od Boga.«

Gospođa Tao još malo se s njom prepirala, no Ling je odgovorila na svako pitanje i pričala joj o Božjoj dobroti i ljubavi.

Nadstojnica je bila zainteresirana, no nije je bilo lako uvjeriti i njih su dvije nastavile svoje tajne razgovore još mjesecima. Naposljetku je gospođa Tao rekla Ling: »Čak i da vjerujem, morala bih vjerovati tajno. Znaš, u mome susjedstvu ima kršćana, no nikad s njima nisam razgovarala. Teško je to, zbog moga položaja. Ti si zapravo prva kršćanka koju sam upoznala.

Ling se mogla samo nasmiješiti i u svome srcu moliti za tu ženu.

Više od dvije godine nastavila je raditi i služiti Bogu u logoru što je bolje mogla, no od dugog, teškog rada i nepravilne prehrane,

zdravlje joj se pogoršavalo. Bilo je dana kad se pitala koliko će još moći izdržati. A onda ju je jednog dana u prosincu gospođa Tao pozvala u svoj ured. Sjedila je za stolom, strogo izraza lica, s komadom papira u ruci.

»Što je to?« – upitala je Ling.

»Dobila sam preporuku za tvoju kaznu i trebam je potpisati«, odgovorila joj je gospođa Tao.

Ling je zanijemila. Pokušavala se prisjetiti nekog skorašnjeg događaja zbog kojega bi joj kazna bila produljena. Ništa. Zacijelo nije ni bilo ništa, mislila je, mada joj je netko to mogao namjestiti, lažući nadređenima. Gospođa Tao i Ling postale su prijateljice, a Ling joj je nastavila govoriti o Kristu. Možda ih je netko čuo kako pričaju i prijavio je.

Misli su joj lutale. Počela se vraćati u stvarnost kad je čula gospođu Tao, koja je čitala tekst s papira: »...vašu kaznu za jednu godinu.«

Ling je srce stalo. A onda je gospođa Tao pogledala u nju, iznenađena potištenim izgledom njezina lica. »Ling! Jesi li me čula?« – oštro je rekla. »Svrstali su te u potpuno rehabilitirane i smanjili ti kaznu za jednu godinu!«

Ling je ostala bez riječi.

»Pa, moram reći da je ovo prvi put otkako te znam da si ostala bez teksta«, rekla je gospođa Tao, smiješeći se. »Čestitam Ling. Izlaziš za manje od tri tjedna.«

Drukčiji svijet

Tri tjedna potom, stajala je u duboku snijegu, ispred logora, dok je jutarnja studen sjekla njezino mršavo tijelo, i s nestrpljenjem čekala da ujak Foone dođe po nju. *Rehabilitirana*, razmišljala je. To samo znači da je nisu uhvatili dok je poučavala i svjedočila Evanđelje drugima. A značilo je, nadala se, i da će je neko vrijeme pustiti na miru.

Ling je bila presretna što se vraća svome poslu. Ponovno će evangelizirati, ponovno će biti tu da ohrabri vjernike, no znala je da njezino zdravlje više nije tako dobro kao nekoć. Zatvorski je život ostavio duboke tragove u njoj i bit će ih se teško osloboditi.

Gospodine, molim te, pomози mi da se opet prilagodim životu izvan zatvora. I molim te, budi sa sestrama koje su tamo ostale.

Najzad su stigli ujak Foone i Shen u malenome autu i Ling se od srca radovala što ih ponovno vidi. Tijekom protekle dvije godine imala je vrlo malo posjetitelja, jer je znala da će mnogim vjernicima biti vrlo teško kad je vide u zatvoru i zato nije htjela da dođu. A sad će upravo saznati da su se neki vođe oženili, neki članovi crkve dobili djecu, a osnovano je još zajednica.

Čim se auto uključio u promet Ling je osjetila mučninu. *Evo još nečega što dugo nisam radila*, pomislila je, *nisam se vozila u autu*. I tako je provela sljedeća četiri sata sklupčana na zadnjem sjedištu, boreći se protiv bolesti vožnje, dok se nastojala usredotočiti na svoju slobodu.

Kao što je i očekivala, doista joj je bilo teško prilagoditi se normalnu životu. Zatvor je bio svijet za sebe. Dok je bila u radnome logoru, službenici nikad nisu dopuštali da se svjetla gase. Tvornica je neprestano radila, a čak su i ćelije bile dobro osvijetljene. Vodstvo je u crkvi sad bilo čvrsto utvrđeno, bez nje, tako da joj je bilo još teže preuzeti ulogu vođe, osobito jer je bila žena. Osjetila je tugu jer se činilo da za nju više nema mjesta u vodstvu crkve, no znala je i da se mora odmoriti i preuzeti što manje odgovornosti dok njezino tijelo ne zacijeli. Možda je sve to bilo za njezino dobro.

Uhićeni – svi do jednoga

Ling se uselila k obitelji jednog od vođa, koja je živjela u velikoj kući u središnjoj Kini, a njoj su dali sobu na drugome katu. U toj je kući dogovoren tajni sastanak vodstva, koji će trajati od devetnaestoga do dvadeset i trećega kolovoza. Ling je kanila nazočiti tome sastanku, no dali su joj veoma važnu zadaću u zapadnome dijelu zemlje i to tijekom toga tjedna. Pretpostavljala je da je vođe samo nastoje sačuvati od opasnosti, no nije bila sigurna. Očekivalo se da na sastanak dođe preko trideset ključnih ličnosti iz vodstva crkve i bila bi to dobra prigoda za obnovu starih veza – i za obnovu njezina rada u vodstvu – no to se neće desiti.

Završila je svoju obvezu na zapadu Kine uvečer, dvadeset i trećega kolovoza, kada je primila hitnu poruku. »Ling! Odmah se vrati«, rečeno joj je. »Svi su vođe uhićeni – svi do jednoga! Ostala si samo ti!«

Sutradan je stigla kući i zatekla vjernike u panici. Neke žene, supruge vođa, istresle su svu svoju frustraciju na njoj, misleći zbog nečega da je ona kriva. Bila je na slobodi tek nešto više od šest mjeseci i prijatelji su joj rekli da policija traži i nju.

Ling je odmah uzela stvari u svoje ruke. Prvo je sazvala sve mjesne vjernike i svakoj grupi dodijelila skrb za jednoga ili dvojicu vođa. Trebali su skupljati odjeću, hranu i novac, i to predati u policijsku postaju »svojim« vođama.

To je uhićenje žestoko pogodilo crkvu u Kini, jer su odvedeni pastori koji su bili glavni kršćanski vođe na svome području. Vijest o njihovom uhićenju brzo se, preko e-maila i Glasa Amerike, pročula diljem Kine, ali i izvan njezinih granica. Ling je nastojala koordinirati protok podataka, dok su ljudi iz cijele zemlje i diljem svijeta zvali, kako bi čuli najnovije vijesti. Uskoro su počele pristizati i obitelji uhićenih pastora i Ling je ugostila svaku od njih, odgovarajući na njihova pitanja najbolje što je mogla.

Nakon pet tjedana, oslobođeni su gotovo svi vođe, osim šesterice, ali ne prije nego što su platili golemu globu (oko deset tisuća jena po osobi), što je također morala pribaviti Ling. Vjernici su bili krajnje siromašni i bilo je veoma teško prikupiti novac za tako mnogo vođa. No Ling nije prihvatila »ne« za odgovor. Njezina zatočena braća vrijedila su više od bilo koje sume novca i nastavila je tražiti, moliti i skupljati sredstva, sve dok ih nije imala dovoljno.

Ling je bila iscrpljena; katkad je osjećala da će se smrviti pod pritiskom, no nije se mogla odmoriti sve dok ne učini sve što je u njezinoj moći kako bi pomogla u oslobađanju preostalih šest pastora, najutjecajnijih ljudi u organizaciji – stoga je policija za njih tražila najviše novca. Bojala se da bi ih sad mogli pogubiti.

Preostalo joj je samo jedno. Nazvala je policijsku postaju.

»Mogu li razgovarati s načelnikom, molim vas?«

»Vaše ime, molim«, rekao je službenik.

»Ling. Načelnik će znati tko sam; traži me.«

»O, Ling! Draga prijateljice! Iznenaduje me tvoj poziv«, začuo se poznat, miran načelnikov glas. »Odakle zoveš?«

»To nije važno. Trebamo razgovarati o mojim prijateljima koje držite u zatvoru.«

»Svakako, samo dođi u postaju i razgovarat ćemo.«

»Ne. Naći ćemo se u hotelu *Bright Moon*. Dođite sami. Promatrat ću vas, ako itko dođe s vama neću vam prići.«

Znala je da će se složiti. Ako ništa drugo, potači će ga znatiželja. Zašto bi se evanđelista, koja ga izbjegava nekoliko mjeseci, sad htjela naći s *njim*?

»U redu. U koliko sati želiš da dođem?«

»Večeras u sedam«, rekla je.

Nakon tog razgovora, Ling se sastala s bratom u kojega je imala povjerenja. Objasnila mu je o čemu se radi i zatražila ga da pođe s njom u hotel i čeka je van. »Ako ne iziđem, znat ćeš da su me uhitili.«

U 18.50 Ling i taj brat stajali su u blizini hotela, promatrali i čekali, ali tako da njih nitko nije mogao vidjeti. Ugledali su načelnika; pratila ga je grupa policajaca. Srce joj je preskočilo i bila je spremna otići, no tad je vidjela da načelnik ulazi sam u hotel; policajci su ostali van. Ling je ušla u hotel kroz stražnja vrata i pridružila mu se u restoranu.

»Ling, drago mi je što te vidim«, toplo je rekao, kao da su doista bili stari prijatelji. »Ali zar se ne bojiš da ću te uhititi.«

»Da se bojim, ne bih bila ovdje. Ali, evo me, tu sam.«

Naručili su, a Ling je rekla konobaru da će ona platiti. Odmah je prešla na posao. »Što radite s mojim prijateljima? Ostale ste pustili uz globu. Ako želite novac, dat ću vam ga. Koliko tražite?«

»Polako, Ling!« – rekao je načelnik. »Pa još nismo ni jeli. Osim toga, ja za njih ne mogu učiniti baš ništa i to je *tvoja* krivnja. Ti si od toga napravila javni spektakl.«

Ling je znala da je pokušava zastrašiti i nije htjela popustiti. No bila je spremna iskušati druge metode. Razgovarali su uz večeru još oko dva sata i ona je lagano skrenula razgovor na svoju vjeru; objasnila mu je zašto svi ti zatočeni pastori i ona tako

žarko svjedoče za Isusa Krista. Načelnik ju je uljudno slušao; u njezinim je očima vidio koliko je zabrinuta za svoje prijatelje. No sve je bilo uzalud. Odbio joj je dati i zračak nade da bi ti ljudi mogli biti oslobođeni.

Ling je prošla prstima kroz svoju crnu kosu. Najzad je ponovno počela rasti. Sjetila se molitve svoje majke o žrtvovanju i počela je u mislima ponavljati retke koje je naučila napamet i koji su je vodili sve dovde: *»Žetva je doista velika... poslenika je malo... janjci među vukovima.«*

Pitala se je li vrijeme za povratak u školu stradanja.

Natrag u školu

Načelnik je završavao večeru i Ling je znala da joj vrijeme istječe. Svjesna policajaca koji čekaju pred hotelom, dala je posljednju ponudu: *»Tražili ste me, i evo me. Vodite mene, a moje prijatelje pustite na slobodu.«*

Načelnik je nakrivio glavu i blago se nasmiješio. *»Ling«, iskreno je rekao, »ti si nenadmašna; jedinstvena si žena, kakvu nikad nisam upoznao.«*

A onda je bez riječi ustao i izišao van iz restorana.

Ling je ostala sjediti u tišini još nekoliko minuta. Osjećala je da nije uspjela. Na srcu joj je bio golem teret i vratila se kući s osjećajem duboka očaja. Znala je da njezinim prijateljima koji su ostali u zatvoru neće biti dobro.

Vrijeme je prolazilo i Ling je saznala da je uhićeno još dvoje kršćana, a vođe, koji su još uvijek bili u zatvoru, predani su vlastima u njihovim provincijama, gdje su ih zvjerski mučili. Njihove su se kazne kretale od dvanaest do dvadeset i četiri mjeseca teškog rada.

Ling je nastavila raditi, no pratio ju je neprestan osjećaj usamljenosti. Bila je još uvijek veoma bolesna i slaba od posljednjega boravka u zatvoru. Gledajući kako joj zdravlje propada, mnogi su je vođe nagovarali da se povuče iz službe. Odbila je to, sjećajući se kako ju je majka poticala i kako je teško radila upregnuta u žrvanj za mljevenje soje, da bi Ling mogla vršiti svoju službu. Nedostajala joj je majka; godinama je nije vidjela, no bilo je odveć opasno otići k njoj.

Ling je ostala jedina žena u toj grupi vođa. Često je sama u svojoj sobi plakala i vapila Bogu da joj da snage kako bi dovršila svoju službu.

16. travnja, 2002. godine, telefon je ponovno zazvonio. Fanatici iz jednoga kineskog kulta oteli su trideset kršćana iz njezine grupe. Ling je nazvala svoga »prijatelja« iz policije. Natrag na posao...

Pogovor

Ling i dalje živi teškim životom, no koristi njezina rada lako je vidjeti: Bog joj je preko »namještenoga« sastanka s načelnikom otvorio vrata da progovori o nepravdi koja se nanosi kršćanima iz kineskih kućnih crkava. No ujedno je njezin kontakt s vlastima doveo do mnogo sporenja, a mnogi su se kršćani zbog toga žestoko usprotivili njezinu radu. Na njihove optužbe, Ling odgovora: »Mi jesmo kršćani, no i dalje smo Kinezi i ovo je još uvijek naša zemlja.«

Nikad se nije pogađala oko svojih uvjerenja, niti se ustručavala evagelizacije. Nikad nije dopustila da je strah ili opasnost od uhićenja spriječe da se u svakoj prilici hrabro zauzme za svoju braću i sestre. I dalje je na spisku osoba koje vlasti nadziru, no Ling je i na Božjemu spisku koji on nadzire. Svojim čudom zaštitio ju je i sačuvao od ponovnog odlaska u zatvor.

No ako treba, Ling je spremna vratiti se u zatvor. »Spremna sam za povratak u školu«, kaže. »Ako je Bog prebrojao sve vlasni na mojoj glavi, znam da sam u njegovoj vlasti, a on zna kojim me putem vodi i ostat ću u njegovoj volji.«

Drugi izazov s kojim se Ling morala suočiti došao je iz njezina obećanja da se neće udati dok crkva čvrsto ne stane na noge. Tad je grupa, koja se zavjetovala zajedno s njom, procijenila da će za to biti potrebno oko deset godina i Ling je pretpostavljala da će nakon toga imati dovoljno vremena za udaju (tad je bila tek tinejdžerica). Međutim, u Kini je ženama koje su prešle tridesetu vrlo teško naći muža – Ling je sada u tim godinama.

Često su joj govorili (čak i pastori kućnih crkava koje je ona osnovala) da je ženi mjesto u kući, da treba čistiti, kuhati i vodi-

ti računa o djeci. Ling ne niječe tu važnu ulogu, no zna da Bog katkad ima drukčije nakane od onih očekivanih. Svoje kritičare podsjeća da su tijekom prve faze rasta pokreta kućnih crkava upravo žene bile te koje su uzele na sebe opasan posao evangeliziranja. Osim toga, ukazuje na činjenicu koje su svjesni mnogi kineski vođe, da dvije trećine evangelističkih timova, koji su poslani u najzabačenije dijelove Kine, čine žene.

Ling je sad usredotočena na Olimpijadu koja će se održati u Bejingu 2008. godine. Uvjeren je da će to biti izvrsna prilika za rast kućnih crkava.

Natrag na posao...

Gladys:

Praštanje

Indija

Studen, 1981. godine

Bio je topao vlažan dan kad je tridesetogodišnja Gladys Weatherhead stigla u oblast Mayurbhanj, oko 180 km jugozapadno od Calcutte u državi Orissa, koja se graniči s Bengalskim zaljevom. *Ne mogu vjerovati da sam doista ovdje*, pomislila je, dok su njezina osjetila upijala sve što se moglo vidjeti i čuti. Opor miris čilija koji je plovio kroz otvorene prozore kuća i iz trgovina miješao se s trulim vonjem nagomilana smeća, otvorenih odvodnih kanala i svetih krava koje su slobodno tumarale ulicama. Vrućina je pojačavala mirise, no Gladys je više voljela toplu klimu od ledenoga zraka sjevera.

Vožnja od pakistanske granice bila je za Gladys nedvojben ispit vjere. Njezin je vozač krivudao duž ceste, pa van ceste, pa opet natrag, obilazeći kamione, rikše, taksije, krave, bicikliste i nepreglednu rijeku ljudi. Sve je to preplavilo ulice u općem neredu, gužvi i kaosu. Budući da je odrasla u tihome gradiću u unutrašnjosti Australije, Gladys je ostala zapanjena pred takvim kaosom koji je, kako se čini, u Indiji bio prihvaćen kao dio svakodnevnoga života.

Sa zebnjom je kroz prozor svoje hotelske sobe promatrala vrtoglave scene, zadržavajući dah svaki put kad bi ugledala majku koja za ruku vodi dijete i pokušava prijeći ulicu; a kad god bi ugledala ženu koja je sjedila na boku na stražnjem dijelu mopeda i čvrsto držala svoj paket, umjesto da se drži za vozača, Gladys je tiho molila. Često su bili udaljeni samo nekoliko centimetara od autobusa ili kamiona, koji su se njihali na prepunim ulicama.

Indija ima gotovo milijardu stanovnika i Gladys je bila zaprepastena tolikim mnoštvom ljudi koji su jednostavno bili posvuda.

Divila se raznolikosti koja ju je okruživala na ulici: bosonoga djeca zamazanih lica, majke obučene u sarije svijetlih, živih boja, s tradicionalnim hinduističkim oznakama na čelima, stariji ljudi čija je koža bila suha i smežurana – mnoštvo raznolikih Božjih stvorenja.

Sviđalo joj se to što je vidjela. Nakon dvanaest godina obeshra-brenja, najzad je bila na putu ostvarenja svoga sna i odziva na Božji poziv da služi siromašnima u stranim zemljama. Često se pitala hoće li taj dan ikad doći...

Privučena u službu

Gladys je imala samo osamnaest godina kad je otišla na kršćan-sku misionarsku konferenciju u svojoj rodnoj Australiji i odazvala se Božjemu pozivu za misionarski rad. Odrastajući na farmi u Queenslandu, čula je mnoge propovijedi u crkvi, a upoznala je i nekoliko misionara koje su njezini roditelji ugostili u svome domu. Svake subote uvečer, Gladysina majka bi okupila svu svoju djecu i čitala im priče o misionarima. Afrika, Indija, Kina... Gladys je bila opčinjena uzbudljivim pričama o životu u dalekim zemljama i divila se predanom radu misionara.

Budući da je često bila u dodiru s misionarima i njihovim po-slanjem, nije očekivala da će ta konferencija tako dramatično utjecati na nju, no jest. Više uopće nije sumnjala da je Bog privlači u službu u nekoj stranoj zemlji; točno je znala u kojemu se trenutku nešto promijenilo u njezinu srcu. Počela je shvaćati zašto misionari s takvim žarom obavljaju svoj posao.

Tijekom svojih dvadesetih godina, Gladys je svaku odluku do-nosila u skladu s opredjeljenjem da će jednoga dana biti misionar-ka. Završila je školu za medicinske sestre – očit izbor osobe koja se kani baviti radom u siromašnim krajevima svijeta – a svakoga momka koji nije dijelio njezina uvjerenja o misionarskome radu držala je na odstojanju. Taj je dio bio teži, no Gladys je znala da je Bog ne želi u vezi s čovjekom zbog kojega bi izgubila fokus na svoj cilj. Izvrsno je napredovala u karijeri i naposljetku dobila visok položaj u upravi male klinike u kojoj je radila. Poučavala je i vje-ronauk i pomagala u radu crkve, gdje god je mogla.

Bila je osobito uzbuđena svaki put kad bi njihovu malenu zajednicu posjetio neki kršćanin humanitarac. Pozorno je slušala svaku riječ njegova izvješća, nastojeći si predočiti kako će sve to izgledati jednoga dana u njezinu životu. Pitala se hoće li ona nekad morati javno govoriti; taj dio misionarskoga rada nije joj bio baš uzbudljiv – naprotiv, bio je zastrašujući. Ne zato jer je bila stidljiva, nego zato jer je smatrala da je Bog nije obdario na taj način. *Bila bih zadovoljna kad bi mi Bog dopustio da pokažem njegovu ljubav na praktičan način, s mojim sposobnostima medicinske sestre –* govorila si je.

Gladys je 1980. napunila dvadeset i devet godina i počela se pitati hoće li ikad ostvariti svoj san. Duboko u srcu vjerovala je da je to u Božjim rukama i da se sve događa u njegovo pravo vrijeme. No glava joj je bila puna pitanja, a vodila je i unutarnju borbu da krene u suprotnome smjeru i uda se. Neće biti mlađa, a mnogi su misionari u svojim svjedočanstvima govorili kako ih je Bog pozvao u službu u ranim dvadesetim godinama, neke čak i ranije. U međuvremenu su se mnoge njezine prijateljice udale i rodile djecu; dok je gledala njihovu radost i širenje obitelji, bilo joj je još teže držati se svoga sna o pomaganju siromašnima u stranim zemljama.

Kasnije te godine upoznala je Mikea Heya, uposlenika organizacije *Operation Mobilization (OM)*. On je već par godina radio u Indiji i na Gladys je njegov zanos ostavio dubok dojam. Neumorno ga je obasipala pitanjima o radu OM-a u Indiji. »Kakvi su ljudi tamo? Smiješ li im otvoreno svjedočiti? Primaju li Evanđelje? Kako OM funkcionira? Tko vas uzdržava?«

Mike se nasmiješio; osjetio je njezino uzbuđenje i strpljivo joj je pokušao odgovoriti na sva pitanja.

Možda je to, to, razmišljala je. *Možda sam zbog toga morala čekati sve dosad!* Sljedećih nekoliko tjedana Gladys je pročitala sve što joj je došlo pod ruku o OM-u. Saznala je da se mora obvezati najmanje na dvije godine i da svaka osoba treba odlučiti u koju će zemlju poći, onako kako je Bog vodi. Što je više učila o OM-u i što je bolje shvaćala njegov ustroj i visoku razinu predanosti njegovih radnika i vodstva, znala je da je to prava organiza-

cija za nju. Osjetila je unutarnji mir i počela se pripremati za službu s OM-om.

U svibnju 1981. bila je spremna otići iz Australije, prvi put u životu. Još nije znala gdje će služiti te dvije godine, no ljeta će provesti u Europi na pripremi. Srce joj je gorjelo od iščekivanja dok se pozdravljala s obitelji i prijateljima. Prisjetila se svoga susreta s oduševljenim misionarom Mikeom Heyem i zamisao o radu u Indiji sve ju je više privlačila, no htjela je ostati otvorena za Božji putokaz, ma kamo vodio. Uoči njezina odlaska obitelj se okupila oko nje i otpjevali su njezinu omiljenu pjesmu »Jer on živi«.

»Mogu se suočiti sa sutrašnjim danom«, rekla je Gladys kad su otpjevali pjesmu, »jer znam da je moja budućnost u njegovim rukama.«

To je ljeta u Europi bilo doista iznimno iskustvo iz kojega je mnogo naučila; upijala je sve što su ih poučavali, s istim onim duhom predanosti koji ju je tu i doveo. Spavanje na ledenom podu, kupanje jednom tjedno, čišćenje nužnika i spavaona, pružanje pomoći azijskoj populaciji u Engleskoj i traženje Božjega vodstva za predstojeći odlazak u misiju, sve je to bio dio obuke i Gladys se suočavala sa svakim izazovom s upornim osjećajem za cilj ka kojemu je stremila; i dalje je sanjala o Indiji. Nije znala mnogo o Indiji i indijskome narodu, no znatiželja i nagon za odlaskom baš u tu zemlju nisu popuštali.

Pri kraju ljetnoga programa obuke, Gladys je otišla na objed s bračnim parom koji je koordinirao rad misijskih timova u Engleskoj. Pitali su je kamo će poći na rad nakon obuke.

Objasnila im je da je podnijela molbu za rad na OM-ovu brodu, kao i u njegovu timu u Indiji. »Još uvijek nisam posve sigurna u kojemu ću smjeru poći«, rekla je. »Samo želim ići tamo gdje me Bog može najviše upotrijebiti.«

»Gladys, ti si starija«, blago je rekla žena. Gladys je načuljila uši kad je čula riječ »starija«. Možda je počela svoj misionarski rad nešto kasnije nego većina drugih, no imala je samo trideset godina. Vidjevši njezin zbunjen izraz lica, žena se nasmiješila i požurila objasniti. »Ne, ne! Ne mislim reći da si ti *stara* osoba.

Samo si *starija* i zrelija nego većina novih OM-ovih radnika. Imaš više iskustva, više si učila i o Bibliji i o vodstvu. Indija treba ljude kao što si ti.«

Gladys se nasmiješila i zahvalila Bogu na mudrim riječima te žene i njezinoj potpori. Bio je to u biti isti savjet kakav joj je dao Mike Hey, a sad je dobila potvrdu za ono za što je molila. Njezinim su umom potekle riječi pjesme koja je postala njezinom: »Znam da je moja budućnost u njegovim rukama, jer on živi moj je život vrijedan življenja.«

Dom za gubavce

Bila je na putu do prve OM-ove postaje u Cuttacku, u Indiji, kad ju je njezin vozač zatražio da usput svrate na još jedno mjesto. Zbunjena beskrajnim mnoštvom muškaraca, žena i djece koji su plovili po ulicama, Gladys ga gotovo uopće nije slušala, sve dok nije čula riječi: »...u dom za gubavce u Mayurbhanju. Ne smeta te to, zar ne Gladys? Nećemo se dugo zadržati.«

U domu za gubavce vozač se sastao s visokim, naočitim Australcem, humanitarnim radnikom, koji se zvao Graham Staines. Gladys je čula da na tome području radi još Australaca, no nije prepoznala nijedno ime. Graham ju je uveo u misiju i tu je ostala da ih sačeka, sama, dok su njih dvojica obavljali posao.

Pogledala je oko sebe, a onda prelistala brošuru koja je govorila o prvome radniku te misije, Kate Allenby. Povijest doma bila je veoma zanimljiva; kuća je imala jedan kat, bila je stara sedamdeset godina i u njezinu je okruženju vladao nevjerojatan mir. Svaki dio te građevine prkosio je svojoj starosti; od hladnih betonskih podova, preko četrdeset pet centimetara debelih zidova prekrivenih naslagama kreča, do široke verande koja je zaklanjala unutrašnjost od nesnosne vreline.

Dok je čekala, Gladys se pitala zašto ne izlazi Grahamova žena da je ponudi čajem, jer već je naučila da je to običaj u Indiji. No žena se nije pojavila, a Gladys i vozač ponovno su bili u autu i vozili se na jug u Cuttack.

Početak novoga života u misiji bio je iscrpljujući, ali čudesan, a Gladys se nastojala priviknuti i naučiti lokalne običaje. Prvih

šest tjedana provela je u Cuttacku s grupom domaćih radnika. Njih šest žena živjelo je u dvije malene sobe, koje su bile pretrpane kutijama s knjigama; hrana je bila stara, vodu su donosile u vedrima, a nužnik je sačinjavala samo jedna cementna ploča s rupom u sredini. Gladys je zahvaljivala Bogu jer je odrasla na farmi i znala što je težak rad, no bilo je dana kad se osjećala posve obeshrabreno, dok se s mukom trudila održati pozitivan stav.

Svaki dan su u paru izlazile van i išle od vrata do vrata, u pokušaju da prodaju kršćanske knjige i razgovaraju s ljudima o Gospodinu. Gladys je voljela razgovarati s ljudima u gradu, no silno je željela otići u udaljena santhalska sela, koja su ležala u gorju sjeverno i zapadno od Baripade. Tijekom njezina prvog obilaska te oblasti, prošli su pokraj nekoliko takvih sela. Kolibe načinjene od blata s krovovima od slame stajale su okružene drvećem, odmah kraj puta. Nedaleko od njih nalazilo se ručno iskopano jezerce.

Čula je mnogo toga o santhalskoj tradiciji i štovanju duhova i znala je da katkad žrtvuju i ljude, kako bi umilostivili duhove. Njihovi uvjeti za život, u najboljem su slučaju bili primitivni; stopa smrtnosti kod djece bila je uznemirujuće visoka, a umirali su od bolesti koje je, prema suvremenim standardima, bilo lako spriječiti i liječiti. Santhalske su obitelji trošile svoj novac na tamjan kojim će kaditi i životinje koje će žrtvovati, u uzaludnim pokušajima da ublaže gnjev duhova i spase svoju djecu.

Kao medicinska sestra, Gladys je znala da bi tim ljudima mogla pomoći i s malo osnovne poduke, a kao kršćanka znala je da bi im Isus donio još veće iscjeljenje, jer bi ih oslobodio od strašnoga ropstva duhovima koje su oni smatrali bogovima. Razmišljala je o stanju u kojemu su se ti ljudi nalazili i htjela je otići među njih i odnijeti im Radosnu vijest, koja je gorjela u njezinu srcu.

Prilika se ukazala u siječnju 1982. Trebala je zajedno s timom običi nekoliko sela u kojima su mjesni kršćani organizirali kampove u prašumi na kojima su sudjelovali i misionari. Do jednog sela u koje su išli trebalo je pješaćiti jedanaest-dvanaest kilometara po neravnu gorskom terenu, no Gladys je bila sretna što je tu. Odu-

ševljeno je sudjelovala u svemu što je bilo dio te zajednice: izvlačila je vodu vedrom iz bunara, kupala se u rijeci, spavala među stjenicama. Seljanke su voljele biti u društvu visoke Australke svijetle puti i rado su je poučavale svome jednostavnom načinu života.

Ljubav prema najmanjima među malima

To selo nije bilo daleko od doma za gubavce u Mayurbhanju, tako da je Gladys imala nekoliko prilika da vidi Grahama; usput je saznala i da nikad nije bio oženjen. Njihovi su se sastanci uglavnom odnosili na rad u misiji, no Gladys je osjetila da je Graham sve više privlači, mada je nastojala zatomiti svoje osjećaje i usredotočiti se na posao.

Potom su joj dali novu zadaću. Gladys je putovala s OM-ovim timovima od mjesta do mjesta i bila je zahvalna jer je imala priliku vidjeti dobar dio Indije, no dom za gubavce, santhalski narod i način na koji su Graham i njegovi suradnici brinuli za svoje pacijente – gubavce i izopćenike iz zajednice – ostavili su u njoj neizbrisiv trag. Prema hinduističkome vjerovanju bolest je posljedica grijeha iz prošloga života i nesretni su gubavci živjeli u uvjerenju da zato stradaju od te bolesti. Rečeno im je da nisu dostojni dobiti ni čašu vode. Stoga su jedva preživljavali, prosili su po ulicama i bili trajno prognani iz zajednice; nisu više imali ni dom ni obitelj. Nije bilo nesretnijih ljudi od njih i nitko im nije pružio više ljubavi od Grahama.

Bolesnici koji su dolazili u dom za gubavce dobijali su lijekove koji su zaustavljali napredovanje bolesti, a radnici doma pružali su im mnogo ljubavi i suosjećanja. Učili su ih da je bolest izlječiva i da nije nikakvo Božje prokletstvo. Gladys je bila zadivljena preobražajem što ga je vidjela kod mnogih pacijenata; preobražajem do kojega je došlo samo od toploga ljudskog dodira i ljubaznih riječi. Lijekovi su liječili tjelesnu bol, no osoblje doma svojom je ljubavlju i suosjećanjem liječilo njihove duše.

Mada je Gladys bila opčinjena radom doma, ipak je počela preispitivati svoje motive. Da li ju je privlačio Graham ili misija? Iako su osjećaji prema njemu postajali sve snažniji, znala je da on

nije cilj njezina boravka u Indiji. Osim toga, nije znala gaji li i Graham iste osjećaje prema njoj. *A što ako gaji?* – razmišljala je. Opet bi morao prvo razgovarati s vodstvom OM-a. Takva su bila pravila.

S početka proljeća Gladys se više nije morala pitati kakve su njegove namjere. Rečeno joj je da je Graham tražio dopuštenje OM-a za prepisku s njom i bila je ushićena. Tijekom proljeća i ljeta, dok su pisma letjela tamo-amo, dobro su se upoznali. Otkrili su da imaju mnogo toga zajedničkog. Odrasli su udaljeni tek šezdeset pet kilometara jedno od drugog, bili su sličnoga podrijetla i oboje su vrlo mladi primili Božji poziv za misionarski rad. Što su se više dopisivali, to su više otkrivali da ih Bog nedvojbeno spaja. Vjenčali su se u Australiji 6. kolovoza 1983. g., u nazočnosti oduševljenoga mnoštva obitelji i prijatelja.

Vijest o Grahamovoj ženidbi obradovala je sve u domu za gubavce. »Dada«, kako su ga odmila zvali Indijci, služio je vjerno i neumorno u Mayurbhanju gotovo dvadeset godina, a sada ga je Bog bogato nagradio predivnom ženom koja je ljubila Boga jednakim žarom kao i on i u čijem je srcu gorjela ista vatra ljubavi prema indijskome narodu. Seljanima i pacijentima doma njihov je brak bio svjedočanstvo Božje ljubavi i svi su s nestrpljenjem čekali da se gospodin i gospođa Staines vrate iz Australije.

Ali, neće biti tako lako. Morat će se suočiti sa svojom prvom kušnjom kao par, jer indijska je vlada odbila dati Gladys novu vizu. Činilo se neobjašnjivim, no vlasti joj jednostavno nisu htjele dopustiti da se vrati. Naposlijetku su odlučili da se Graham vrati bez nje i pokuša joj pribaviti vizu iz Indije.

Trebalo je nekoliko mjeseci i mnogo molitve, prije nego što su vlasti dopustile Gladys da se pridruži Grahamu, no dobila je vizu samo kao Grahamova žena, ne kao radnica u humanitarnoj misiji. Morala je obećati da neće Hinduse obraćati na kršćanstvo. Pristala je. Na kraju krajeva, oboje su znali da ne mogu nikoga natjerati da dođe Kristu. Njihov je glavni cilj bio pokazati Božju ljubav gubavcima, a ako se oni na tu ljubav odazovu, to će biti njihov izbor.

Želje srca

Na Grahamovo olakšanje i zahvalnost, Gladys se vratila u Baripadu krajem 1984. godine. Bili su sretni jer su ponovno zajedno, a ona se brzo privikla na svoju novu ulogu supruge i upraviteljice doma. Nedostajali su joj obilasci sela, no prihvatila je svoju novu ulogu s istim ležernim stavom koji ju je u prošlosti proveo kroz mnoge promjene.

Za svoj moto uzela je biblijski redak koji je visio na zidu prekrasne stare zgrade misije: »Sva radost tvoja neka bude Jahve; on će ispuniti želje tvoga srca.«¹ Voljela je raditi u svome novom domu i pomagati pacijentima oboljelim od gube, a osobito je uživala u posjetima santhalskim crkvama, kamo je katkad odlazila s Grahamom, gdje je mogla slušati nedjeljnu službu i ohrabriti druge žene.

Gladys i Graham su 1985. godine dobili prvo dijete, Esther Joy, nakon koje su došla i dva sina, Phillip, 1988. i Timothy, 1992. Gladys je uživala u majčinstvu, a otkrila je i da joj se s tim otvorilo posve novo područje službe, dok su njezina djeca rasla i igrala se s djecom iz susjedstva.

Sve predati Bogu

Tijekom 1990-tih, Gladys i Graham nastavili su vjerno raditi s gubavcima i žiteljima santhalskih sela. Gladys je voljela tamo voditi svoju djecu koja su se igrala s vršnjacima iz sela, a djeca su voljela ići s tatom u kampove u prašumi, na petodnevne konferencije, koje su jedanput na godinu držali lokalni pastori. Graham je išao na te konferencije kako bi pomogao pastorima u poučavanju i propovijedanju.

Gladys i Graham znali su da se mnogi žitelji santhalskih sela neprestano suočavaju s progonom zbog svoje kršćanske vjere. Nastojali su paziti na potrebe seljana i molili su Boga za mudrost u ophođenju s njima. Graham nikad nije išao u sela kako bi nekoga preobratio ili uvjerio da promijeni vjeru. Umjesto toga, podržavao je lokalne pastore i crkve koje je Bog već utvrdio. Unatoč tomu, santhalski su se kršćani suočavali s protivljenjem i često su ih optuživali da su se obratili na kršćanstvo pod prisilom, ili zato jer od stranaca dobivaju novac.

Jedan je dvanaestogodišnji dječak bio napadnut jer je bio kršćanin. Kad se popeo na drvo kako bi potražio svoju stoku, drugi dječaci iz sela, bijesni jer se ovaj obratio na kršćanstvo, okružili su drvo i nisu ga htjeli pustiti da siđe. Nakon što su mu se rugali zbog njegove vjere, boli su ga štapom, sve dok nije umro. Njegova je sirota majka, udovica, bila očajna.

Grupa Hindusa kamenovala je, a potom utopila, još jednoga dječaka zbog njegove vjere. Osim fizičkih napada, kršćani su svakodnevno morali trpjeti šikaniranje mještana. Imovinu su im krali ili uništavali, nisu im dali raditi u polju, ili zahvatiti vodu iz seoskoga bunara. Godinu za godinom pristizala su izvješća o progonu, no Gladys i Graham nikad nisu osobno primili neku prijatnju, niti su ikad pomislili da bi oni mogli biti metom napada fanatika. »Mi pomažemo ljudima oboljelim od gube. Kako to može ugrožavati bilo koga?« – mislila je Gladys.

Jednog tihog jutra, u četvrtak, u siječnju 1999. godine, Gladys je uživala u svome miru, molitvi i čitanju. Priča za taj dan govorila je o dvanaestogodišnjoj djevojčici koja je gubila vid. Kad joj je u bolnicu u posjet došao pastor, rekla mu je: »Pastore, Bog mi uzima vid.«

Pastor je neko vrijeme šutio, a onda je rekao: »Jessie, ne dopusti mu da ti to uzme.«

Djevojčica je bila zbunjena, a mudri je pastor nastavio: »*Daj* mu to«, rekao je.

Ta je priča pogodila Gladys u slabu točku, jer je osjetila da je Gospodin pita je li mu ona spremna predati sve što ima i voli – svoga muža, djecu, svu imovinu. Dok se borila s tim pitanjem, suze su se počele kotrljati niz njezine obraze. Imala je samo trinaest godina kada je svoje srce predala Kristu i od toga je dana nastojala živjeti samo za njega. Ništa mu nije sakrila, ništa ostavila na stranu kad je došla u Indiju, a ona i Graham predali su svoj život služenju Gospodinu. Mislila je da je dala Bogu sve, no u svome je srcu znala da je njezina kušnja u tome što se čvrsto držala stvari i ljudi koje je najviše voljela.

Tad se pomolila i dala Bogu odgovor koji mu je pripadao. »Da, Gospodine Isuse. Spremna sam. Uzmi sve što imam – moga muža,

djecu, sve što je moje. Sve ti predajem.« Kad je izgovorila »amen« osjetila je da je Sveti Duh okružuje, tješi i krijepi, dok se prisjećala Abrahama koji je Bogu žrtvovao svoga sina Izaka. Nije znala što čeka njezinu obitelj, no bila je uvjerena da će Bog biti s njima.

Graham je sljedećega tjedna kanio poći u selo Manoharpur, na još jedan kamp u prašumi. Posebno ga je radovalo što sa sobom vodi desetogodišnjega Phillipa i šestogodišnjega Timothyja, a dječaci su bili jednako uzbuđeni. Voljeli su ići na kampove. Bilo im je to poput avanture, mogli su spavati u džipu i živjeti slobodno u prirodi, bez struje i tekuće vode. No više od svega, voljeli su biti s tatom. Božić su proveli u gužvi, imali su mnogo gostiju i Gladys je znala da će za dječake biti dobro ako neko vrijeme provedu sami s ocem. Četvorosatna vožnja do kampa dat će im malo vremena za razgovor i nitko ih neće ometati.

K trinaestogodišnjoj su Esther došle dvije prijateljice iz njezine škole-internata i bila je zadovoljna što će ostati kod kuće i opustiti se s njima i s mamom.

U srijedu, 20. siječnja, Gladys je žurno pripremala svoju obitelj za put. »Phil, jesi li sve spakirao?« – upitala je starijega sina. Bio je tako praktičan i uvijek spreman pomoći, baš kao i njegov otac; volio je ljude i pazio na njihove osjećaje. Gladys je bila veoma ponosna zbog njegove nevjerojatne ljubavi prema apsolutno svima. Nije mogla vjerovati da će za par mjeseci napuniti jedanaest godina. Bili su toliko zauzeti da joj se katkad činilo da će život njezine djece projuriti pokraj nje, a ona neće imati vremena uživati u njima.

»Djeco, polazimo«, pozvao je Graham. Gladys ih je odvela do džipa, u kojemu ih je otac već čekao. Zagrlila ih je i poljubila, a onda se isto tako oprostila i s Grahamom. Uvijek su odvajali dovoljno vremena za pozdrav, jer se nikad nije znalo što bi se moglo dogoditi, osobito u sumanutome indijskom prometu. Gladys je znala da je Tim pomalo nervozan zbog ovoga puta, nakon prometne nesreće koja se dogodila prošloga studenog. Bio je odbačen naprijed u vozilu i mada nije bio ozbiljno ozlijeđen, veoma se uplašio. A prije samo nekoliko tjedana spasili su se za dlaku, kad

im je golem kamion presjekao put na brdskome prijelazu. Gladys je shvaćala njegovu zebnju i pokušala ga je umiriti.

»Lijepo se provedite! Vidimo se u ponedjeljak«, doviknula im je dok su odlazili.

Krenula je ka kući, a onda se sjetila da nije pregledala Philovu torbu. *Nadam se da nije zaboravio spakirati jaknu*, sjetno je pomislila.

Potom su joj misli skrenule na Tima. Nije podnosio hladnoću i Gladys mu je spakirala nekoliko džempera, znajući kako može biti hladno u gorju. Nasmiješila se, nadajući se da nije previše naprezao glas pjevajući. Tim je bio pjevač i propovjednik u kući. Volio je propovijedati, kao tata, a Gladys ga je znala naći kako raspoređuje stolice u dnevnoj sobi i igra se crkve. Doduše, od posljednje je igre prošlo dosta vremena. A onda, u ponedjeljak, dok je prolazila pokraj dnevne sobe, vidjela ga je kako stoji i oduševljeno propovijeda i pjeva praznim stolicama, uredno posložanim za njegovu zamišljenu zajednicu.

Kanila je sjesti i slušati ga čim završi što je počela raditi, no kad se vratila njega više nije bilo – otišao je za nekom drugom igrom.

Nije mogla znati da će to biti Timova posljednja propovijed.

Telefon je zazvonio rano ujutro, u četiri i trideset, u subotu, 23. siječnja. Gladys je oteturala iz kreveta saplićući se u mraku i pospano podigla slušalicu. Neko je vrijeme slušala, pokušavajući stišati strah koji joj je pojurio duž kralješnice poput ledena uboda kopljem. Dok je spuštala slušalicu, na vratima se pojavila Esther, a za njom i njezine prijateljice; probudila ih je zvonjava telefona.

»Mama, što se dogodilo?« – upitala je Esther.

»Netko je zapalio džip misije«, odgovorila je Gladys. »Ne znam ništa više, zato pokušajmo ne brinuti. Pomolit ćemo se, a onda probajte još malo odspavati. Sigurna sam da su svi dobro, a znate da je pred nama dan pun posla. Čim saznam potankosti, reći ću vam.«

Te potankosti, kad dođu, bit će jezivije nego što je Gladys mogla zamisliti...

Bijes koji je tinjao

Maleno selo Manoharpur već neko je vrijeme bilo kulturološki podijeljeno. Od stotinu i pedeset obitelji, dvadeset i dvije su se tijekom godina obratile na kršćanstvo. Dvije su grupe dosad živjele mirno, jedna kraj druge, no u posljednje je vrijeme druga grupa bila sve netrpeljivija prema kršćanima.

Napetost je dostigla vrhunac u ljeto 1998. Neki su kršćani, farmeri, razljutili pleme, jer su nastavili raditi tijekom svečanosti Raja, kad je po vjerovanju santhalskoga naroda zemlja menstruirala. Buknula je žestoka svađa, koja se naposljetku stišala, no napetost je ostala. A onda, samo nekoliko tjedana prije kampa na koji su došli Graham i njegovi sinovi, dogodio se još jedan incident. Naime, pleme je prigovorilo santhalskim kršćanima zbog kršćanske glazbe koja se čula na jednoj njihovoj svadbi u selu. Santhalsko je pleme poznato po revnome čuvanju svoje tradicije, tako da je ovo odvajanje razjarilo ljude koji su je se čvrsto držali i potaklo vatru gnjeva koji je već tinjao u njima.

Grahamov dolazak u selo dao je razjarenome santhalskom plemenu priliku koju su čekali. Sad će se moći obračunati s onima koji su se drznuli narušiti tradicionalne običaje. Pozvali su u pomoć i aktivista za društvena pitanja, čovjeka po imenu Dara Singh, vjerskoga fanatika koji je bio stručnjak za iskorištavanje nezadovoljstva u društvu. Njegov je aktivizam obično prelazio u nasilje, a napadao je i kršćane i muslimane, podjednako.

Rano ujutro 23. siječnja, njegov je jezivi aktivizam dosegao vrhunac ludila.

Prethodne su večeri Graham i dječaci završili večeru i poželjeli laku noć svojim prijateljima. Bilo je oko pol deset uvečer kad su se njih trojica popeli u stražnji dio džipa i spremili za spavanje. Noć je bila hladna i Graham je povrh džipa stavio slamaricu, kako bi bilo toplije. Uvijek se trudio da dječacima bude udobno i uvijek je molio s njima prije spavanja.

Njihov je džip bio parkiran pokraj drugoga džipa ispred molitvenoga doma, a jedan Grahamov prijatelj, dr. Ghosh, spavao je u obližnjoj kući kod jedne kršćanske obitelji. Oko ponoći, probudili su ga glasni povici. Skočio je iz kreveta i otrčao do prozora.

Na svoj užas ugledao je rulju koja je trčala preko polja – bili su naoružani sjekirama, štapovima i noževima, a u rukama su nosili baklje; jurili su ravno ka džipovima. Uz gnjevne povike, pomahnitali su ljudi divlje nasrnuli na Grahamov džip, izbušili gume i porazbijali prozore. Onda su se dokopali Grahama i dječaka, pretukli ih i izboli svojim oruđem, dok je Graham uzalud pokušavao obraniti svoje sinove.

Dr. Ghosh je otrčao do vrata, no bila su blokirana s vanjske strane. U stupici, mogao je samo gledati užas koji se odvijao pred njegovim očima.

Razjarena gomila nije imala milosti prema Grahamu i dječacima. Nikako se nisu mogli spasiti. Rulja je postavila i mnoštvo stražara oko svake kolibe u selu, kako žrtvama nitko ne bi mogao pomoći, a sad su dovikivali bespomoćnim seljanima: »Ne izlazite van! Izidete li, ubit ćemo i vas!«

Hasda, čovjek koji je radio s Grahamom više od dvadeset godina, vrištao je i molio ih da prekinu taj nemilosrdni napad. S užasom je gledao kako polažu slamu pod džip; vatru je prvi zapalio Dara Singh. Hasda je potrčao da ugasi vatru vodom, no uhvatili su ga i okrutno pretukli. Bezdušna je rulja stajala i gledala dok su Graham, Phillip i Timothy vrištali od straha i boli, sve dok vatra nije ugasila njihove krike, a njihova tijela pretvorila u pepeo.

Dok je nasilje trajalo, grupa mladih je, samo stotinu metara dalje, plesala tradicionalni Dangri ples uz ritam bubnjeva, kao da se kraj njih ne dešava ništa neobično.

Nakon sat vremena, svjetina se razbježala kroz polja. Izbezumljeni Hasda, kojega su siledžije prethodno pretukli i gonili, otišao je seoskome starješini po pomoć. On je poslao glasnika da o tome obavijesti policiju koja se nalazila dvadeset i pet kilometara dalje, u susjednome selu. No, bilo je prekasno. Kad se vratio na poprište, pred Hasdom je stajao samo nagorjeli metalni kostur džipa. Unutra su se jasno vidjela tri ugljenisana tijela, zbijena jedno uz drugo, u posljednjem zagrljaju. Znao je da će ga taj prizor pratiti do kraja života.

Prestravljeni su kršćani polako počeli izlaziti iz svojih koliba i okupljati se oko jeziva prizorišta. Stajali su u tišini; potreseni, bez

glasa, i svi su se duboko u sebi pitali samo jedno: *Kako ćemo ovo reći Gladys i Esther?*

Žalost kao ocean

U sedam sati Gladys se oblačila i pripremala za još jedan dan pun posla, kad je telefon zazvonio po drugi put toga jutra. Bio je to reporter; pitao ju je koliko je godina bilo Grahamu i dječacima.

»O čemu govorite?« – upitala je Gladys.

Shvatio je da ona još ne zna što se dogodilo, a nije htio biti prvi koji će joj to reći, zato se oprostio i spustio slušalicu. No telefon je nastavio zvoniti i ljudi iz susjednih sela obasipali su je pitanjima. »Gladys, priča se da su Graham i dječaci nestali«, rekao joj je jedan prijatelj.

»Nestali?! Oh, Bože!« – uzviknula je Gladys. »Što je sad s mojim dječacima? Zar su negdje vani sami?«

Naposljetku je stigla njezina prijateljica Gayathri i preuzela brigu o telefonskim pozivima. Oko nje je bio opći metež, no Gladys još nije znala što se doista dogodilo. Osjećala je nemir, no očekivala je da će Graham i dječaci svaki tren ući kroz vrata. Njezin je um jednostavno blokirao mogućnost lošeg ishoda i ona je bila uvjerena da će se njih trojica uskoro vratiti.

Sljedećih par sati prijatelji su neprekidno pristizali, a došlo je i još reportera koji su je htjeli slikati. Okolo je bilo mnoštvo ljudi – unutra, van, na verandi, posvuda. Vladao je opći metež, a Gladys je neprestano pozdravljala posjetitelje i pazila na Esther. Još uvijek nije shvaćala što se dogodilo, a nitko nije znao kako joj saopćiti tako strašnu vijest.

Naposljetku, oko devet i trideset, Gayathri ju je uzela za ruku i rekla: »Gladys, moramo razgovarati.« Uvela ju je u jednu sobu, ljude koji su bili unutra zamolila je da iziđu, okrenula Gladys prema sebi i počela: »Gladys, znam da ne možeš biti poput kame-
na, ali moraš biti jaka zbog Esther.«

Gladys je u nevjerici saslušala vijest. Njezin je um htio poreći zbilju; to što joj je prijateljica govorila, jednostavno ne može biti istina; ali bila je. Riječi su bile izrečene, nisu mogle natrag. *Ne!* – vrištao je njezin um. *To ne može biti istina! Oni nisu bili u*

džipu. To je greška. Nisu mogli – nitko to nije mogao – spaliti žive ljude. Kako se nešto takvo može dogoditi? Tko bi mogao učiniti takvo zlo?

Tuga, velika poput oceana koji je prijetio da će je progutati, nadvila se nad njom, ali Gladys je morala pitati još jednom. Možda je prijateljica nešto krivo shvatila. Možda vijesti nisu točne...

»Gayathri... jesi li rekla da su... mrtvi? Graham, Phillip i Timothy – svi su mrtvi?«

Tužne Gayathrine oči rekle su joj da nema greške i Gladys se poražena sručila na stolicu. »Kako ću reći Esther?« – jecala je.

Vrijeme je stalo, no život se nastavio. Sljedećih nekoliko minuta proteklo je u nijemoj boli, dok se Gladys pripremala za razgovor s Esther. Telefon je i dalje zvonio; ljudi su zvali iz Australije, želeći znati što se dogodilo. U kuću su i dalje pristizali prijatelji i susjedi, ljudi koji su htjeli izraziti sućut, blicevi fotoaparata neprestano su sjevali, ali Gladys je mogla misliti samo na kćer.

»Mama, što se dogodilo?« – upitala je Esther.

Gladys je uzela kćerkine ruke u svoje i pogledala u njezine nevine oči. »Čini se da smo ostale same«, blago joj je rekla. A onda je, bez prethodnog razmišljanja, samo dodala: »Ali, oprostićemo im.«

»Da, mama, hoćemo.«

Estherine su oči bile mutne od šoka. Gladys ju je čvrsto zagrlila, pokušavajući shvatiti taj opak čin koji je njihov život tako dramatično promijenio u trenu. Utrnula je od svega što se dogodilo, no neprekidne su joj obveze pomogle da se sabere. Naposljetku joj je prišao sin mjesnoga liječnika i tiho rekao: »Žele znati što će s tijelima.«

Ako je u njoj ostalo imalo dvojbe da je sve to užasna greška, ta ju je tvrdnja, tako konačna, u nepovrat izbrisala.

»Vratite ih u Baripadu. Graham je dao svoj život za ovu zemlju. Htio bi da ga ovdje pokopaju«, rekla je.

Cijeli taj tjedan Gladys je bila zauzeta s posjetiteljima, reporterima i gradskim vlastima. Na kraju su stigli i Grahamovi suradnici iz Manoharpura i saznala je pojedinosti užasnoga napada.

Saznala je da su brojni seljani svjedočili kako su vidjeli širok snop jarkoga svjetla, koji se odozgo spuštao nad vozilo u plamenu. Saznala je i kakav su užas preživjeli kršćani iz kampa kojima nisu dopustili da im pomognu, a i za hrabrost njihova prijatelja Hasde, koji je pokušao ugасiti vatru.

Postupno je shvatila da ovo nije bio spontan incident koji su izvršili pijani ili ljuti seljani. Bio je to, zapravo, dio veće zavjere, koja je trebala zadati konačan udarac kršćanskoj zajednici, a zavjerenici su odabrali Grahama za svoju metu.

Siroti je Hasda bio van sebe od žalosti. Njegovi su roditelji bili stanovnici doma za gubave i on je tamo bio rođen. Gladys je znala koliko je volio Grahama i dječake i bilo joj ga je veoma žao.

Oče, oprostí im...

Sprovod je održan u ponedjeljak, ujutro u deset sati, u vrijeme kad su se Graham i dječaci trebali vratiti iz kampa. Stigla su tri lijesa, prekrivena cvijećem i uskoro se činilo kao da je cijela Baripada stala. Prodavaonice i škole bile su zatvorene, a mnogi iz gradske vlasti došli su odati posljednju počast Grahamu i dječacima. Gladys i Esther bile su ošamućene gledajući mnoštvo od gotovo tisuću ljudi, koji su odlučili sjesti na travu s gubavcima iz doma koji su neutješno oplakivali svoga »dadu«. Činilo se kao da je tradicionalna indijska služba vođena odozgo, dok su mnogi izražavali sućut i čitali retke iz Svetoga pisma. Gladys su nagovarali da iziđe i kaže nekoliko riječi, no nije bila spremna za govor pred tolikim mnoštvom. Umjesto toga, upitala je Esther: »Hoćeš li moći pjevati sa mnom?«

Esther je pristala, a mnoštvo je potpuno zamuklo kad su njih dvije krenule ka podiju. Tu su otpjevale pjesmu koja je vodila Gladys dugi niz godina.

»Jer on živi, mogu se suočiti sa sutrašnjim danom...« Unatoč njezinu pouzdanju dok je pjevala s Esther, Gladys je zapravo u svome umu pjevala: *Jer on živi, mogu se suočiti s današnjim danom*. Istina je bila da se može suočiti s budućnošću samo tren po tren. No to će biti dovoljno da je provede dalje i da, tijekom vremena, njezin život postane svjedočanstvo nepokolebljive vjere

usred tragedije. Iako je bila obuzeta tugom i emocionalno posve iscrpljena, Gladys je duboko u sebi imala mir i htjela je pokazati svijetu da je počašćena, jer su njezin muž i sinovi umoreni mučeničkom smrću za Krista.

U jednoj izjavi za tisak, hrabra je Esther rekla: »Zahvalna sam Bogu jer je dopustio da moj otac i braća stradaju za njega«, a Gladys je ponovila njezine riječi u svojoj izjavi: »Doista molim: 'Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine.' I doista vjerujem da sve pridonosi dobru onih koji ljube Boga, onih koji su pozvani po Božjemu naumu. A ovaj će događaj, zacijelo, pridonijeti ostvarenju Božjeg vječnog nauma na zemlji. Slava neka je njegovu imenu.«²

Mnogi prijatelji i članovi obitelji počeli su nagovarati Gladys da se spakira i vrati u razmjerno sigurnu Australiju. Pretpostavljali su da će rad u domu za gubavce prestati, ukoliko Gladys ne nađe nekoga tko će zamijeniti Grahama. Postavljali su mnoštvo pitanja: »Hoćeš li prenijeti tijela u Australiju? Što ćete ti i Esther sad? Što će biti s domom za gubavce?«

Iznenadio ju je njihov stav. Što se nje tiče, Indija je bila njezin dom i nikad nije ni pomišljala na odlazak. Kad su je novinari pitali o budućnosti, rekla im je: »Moj Bog nadzire svaku situaciju i sve okolnosti. I učinit će samo dobro. Obećao je da me nikad neće ostaviti, da me nikad neće napustiti.«³ A ja ću služiti Indiji s tom nadom.«

Oproštenje donosi iscjeljenje

Dva mjeseca potom, Gladys se pripremala za svečanu dodjelu indo-australske nagrade Grahamu u čast. Tražili su je da govori na tome skupu, a nakon što se pročula vijest da i ona dolazi, u salu se naguralo više od tri stotine ljudi. Bio je to prvi put da je pristala javno govoriti nakon ubojstva Grahama i dječaka. U blizini je bilo raspoređeno mnoštvo policajaca radi njezine zaštite.

Dok se pripremala za obraćanje gomili, Gladys je sjedila i čitala jednu staru pjesmu koju je napisala Annie Johnson Flint, a koja joj je nedavno dala snage:

Njegova je milost veća što je naše breme teže,
on nam daje više snage kada truda ima više.
Na dodatnu tugu on dodaje utjehu,
na umnožene kušnje on umnaža mir.
Njegova ljubav nema među, niti milost ima mjeru,
njegova je moć beskrajna, čovjeku nepoznata;
jer iz obilja bogatstva u Kristu, obilja bez kraja,
on nam daje, daje i daje ponovno.

Pročitala je posljednji redak baš kad je voditeljica završila s uvodnom riječi.

Stala je na podij i počela jednostavnom primjedbom o Grahamovu suosjećanju za druge ljude. »Ako je netko bio bolestan, on je bio tu«, rekla je. »Kasno uvečer, ili rano ujutro. Nije bilo važno. Graham nije morao misliti što treba učiniti za nekoga u potrebi. Jednostavno je djelovao.«

Završila je govor, primila nagradu, a onda su je pozvali da ostane na večeri. Nitko nije otišao iz sale. Svi su ostali tu, svi su htjeli pozdraviti hrabru udovicu koja nijednom ružnom riječi nije spomenula one koji su joj divljački ubili muža i sinove. Za večerom, jedna je žena rekla: »Ne znam kako ste mogli oprostiti.«

Gladys je bez razmišljanja odgovorila: »Morate oprostiti. Oproštenje donosi iscjeljenje.«

Gladys ni sama nije shvaćala tu istinu, sve dok riječi nisu same izišle van. Oprostila je ubojicama svoga muža i sinova, još onoga trenutka kad je čula strašnu vijest. Oproštenje je doista bilo katalizator iscjeljenja i tad je znala točno što će biti njezina sljedeća poruka.

Pozivi za govore dolazili su sa svih strana i Gladys ih je, kad god je to bilo moguće, prihvaćala; uvijek je govorila o oproštenju. Pri svakome je nastupu govorila: »Ljubav mora biti iskrena. Moramo iskazivati čast jedni drugima, kao što nas uči Poslanica Rimljanima 12: 'Blagoslivljajte one koji vas progone; blagoslivljajte, a ne proklinjite! Radujte se s onima koji se raduju! Plačite s onima koji plaču! Budite istog osjećaja jedni prema drugima! Ne težite za visokim častima, već se držite niskih! Ne smatrajte sami sebe

mudrima! Nikomu ne vraćajte zlo za zlo! Marljivo nastojte činiti dobra djela pred svima ljudima! Ako je moguće – koliko je do vas – budite u miru sa svima!’⁴

Od svoga prvog javnog govora na dodjeli nagrade, Gladys je bila pozivana u bezbroj škola, crkava i na mnoštvo javnih događaja, katkad govoreći i na šest skupova u trideset i šest sati. Danas njezina poruka služi kao stalan podsjetnik narodu u kojemu neprestano rastu divlji napadi na kršćane – a nitko ne može bolje prenijeti tu poruku od Gladys Staines.

Pogovor

Gladys i danas živi u domu za gubavce u Mayurbhanju, no putuje diljem svijeta i govori o progonu u Indiji, ali ne izostavlja svoju poruku oproštenja. Indijski je narod bio šokiran svjedočanstvom i porukom Kristove ljubavi, koja je dolazila od najnevjerovatnijeg od svih glasnika: strankinje... udovice... obične žene, čiji je jedini cilj služiti siromašnima i odbačenima.

Nažalost, bilo je potrebno okrutno ubojstvo čovjeka sa zapada i njegove dvojice malenih sinova, da bi se privukla pozornost nacije. No Gladys je vjerno služila kao Božji vjesnik, dokazujući da doista »sve pridonosi dobru onih koji ljube Boga.«⁵ Kao odgovor na svoju poruku, Gladys je primila tisuće pisama iz svih krajeva Indije, čak i od Hindusa, koji su se ispričavali za strašan zločin učinjen njezinoj obitelji.

Iz prve je ruke naučila što je snaga oproštenja i zna da je to najvažnija poruka, čak i za one u crkvi. Na jednoj konferenciji za žene, gdje je govorila, rekli su joj da je vani čeka čovjek, devedesetogodišnjak, koji uporno hoće razgovarati s njom, jer želi upoznati ženu koja je kadra oprostiti ubojicama svoje obitelji. Kad mu je najzad uspjelo sresti se s Gladys, rekao joj je da mu je prije mnogo godina kćer umrla zbog vjerojatnog liječničkog nemara i da nikad nije uspio oprostiti tome liječniku. Gladys je radila s njim neko vrijeme i naposljetku ga povelu u molitvu oproštenja.

Godinu dana nakon napada, Dara Singh i još četrnaestero drugih bili su uhićeni i optuženi za ubojstvo Grahama, Philipa i Timothyja Stainesa. U lipnju, 2002., Gladys su tražili da svjedoči

na suđenju. Bilo je to nešto najteže što je morala učiniti, još od vremena kad je saznala za ubojstvo muža i sinova: sresti se lice u lice s njihovim ubojicom. Bio je to njezin ispit trajnoga oprostetnja.

Singhov je odvjetnik, tvrdeći da je njegov klijent nevin, pokušao okriviti Grahama, izjavljujući da je on zbog nemara sam zapalio džip električnim kuhalom. Dok je odvjetnik govorio, Gladys je pogledala u Daru Singha, a onda u svoje srce. Molila je Boga da joj pomogne pokazati ljubav i sućut, i da nikad tog čovjeka ne gleda s mržnjom. U vrijeme naklade ove knjige, suđenje je još trajalo.

S Gladys i Esther sastali smo se u Calcutti, a Gladys nam je prije odlaska pročitala još jednu pjesmu, koja joj je bila veliko ohrabrenje nakon smrti muža i sinova. Napisao ju je pokojni Edgar Guest, a zove se »Siguran dom«.

Ja sam u nebu, mili moji, kod kuće sam;
sreća je ovdje, sve je blistavo.
Savršena radost i ljepota
sija iz ovog vječnog svjetla.

Boli i tuge više nema,
svi su nemiri ostali za mnom;
ja sam evo u vječnom pokoju,
stigao sam kući, u siguran dom.

Zar ste se pitali kako sam
tako mirno prošao dolinom smrtne sjene?
Ali ne, Isusova je ljubav osvjetljavala
svako tamno i strašno mjesto oko mene.

On je sam izišao da me dočeka
i prišao mi blago, lakog koraka.
Vodio me oslonjenog na svoju ruku;
kamo sumnja, gdje je mjesto strahu?

Zato nemojte tako tugovati, najdraži;
jer ja vas i sad volim, hoću da to znate,
gledajte s druge strane zemaljske sjene,
molite za volju Očevu, molite da se pouzdate.

Vas čeka još posla u svijetu,
ne smijete zaludno sjediti, vrijedni budite.
Radite sada dok život traje,
odmorit ćete se u Isusovoj zemlji, sad se trudite.

A kad završite sav posao, on će vas pozvati,
doći ćete kući, spremljen vam je stan.
Kakav će to biti susret!
Kako ću se radovati kad vas ugledam!

Mai:

Natrag u Vijetnam... propovijedati Evandjelje

Vijetnam

Studenj, 1989. godine

Osjetili su miris oceana prije nego što su ga ugledali. Mai je išla za svojim starijim bratom Hongom, gotovo stopu u stopu uskom stazom. Trebalo se popeti uz još jedno brdo. Slani im je zrak kovitlao kosu i podizao raspoloženje. Mai je osjetila silno uzbuđenje. Svaki ih je korak vodio bliže slobodi!

Najzad su stigli na vrh brda i Mai je ugledala brod, bolje rečeno grubo otesanu platformu od drveta obloženu katranom, na koju je bio prislonjen tanak bambus koji je služio kao »most«. Brod je izgledao kao da će se raspasti u paramparčad ako ga netko samo malo jače udari. Stala je i uhvatila brata za ruku.

»Ja u to ne ulazim!« – rekla je vukući ga za ruku, sve dok se nije okrenuo i pogledao je. »S tim se ne može isploviti ni iz luke, a kamoli stići u Hong Kong!«

»Moraš, Mai«, rekao joj je Hong. Okrenuo se ponovno u smjeru vode i povukao je za sobom. Mai je opet pogledala u brod, a strah je u njoj rastao. Osim kućice od bambusa, paluba je bila potpuno prazna i ravna. Druge vijetnamske izbjeglice penjale su se na brod, a neki su se obazirali oko sebe, pitajući se hoće li kineska policija odabrati baš taj trenutak za raciju i sve ih vratiti u Vijetnam.

»Ne mogu... Hong... ne mogu«, zamucala je. »Nisam spremna za ovo.«

»Nisi bila spremna ni iskrasti se preko kineske granice, pa smo i to učinili. Hajde sad. Moramo ići. Zar ne znaš koliko se toga naš otac odrekao radi ovoga?«

Hong je posegnuo rukom duboko u džep i izvukao stari pode-rani rupčić. Brižljivo ga je odmotao, pogledao preko ramena i ponovno joj pokazao dva zlatna novčića. Svaki je težio više od četrnaest grama i svaki će kupiti jednu kartu brodom do Hong Konga, njihovu kartu u slobodu.

»Znaš li koliko je ocu trebalo da uštedi za ovo?« – nastavio je. »Godinama je čekao ovaj dan i planirao ga. On sam nikad neće iskusiti slobodu, ali tebi je obezbijedio kartu. Sad se penji na brod!«

»Ta karta nije bila za mene, nego za Trunga«, odgovorila je Mai mrzovoljno. Na ovaj su put trebali poći Hong i još jedan brat. Otac je planirao poslati dvojicu sinova u slobodu, nadajući se da će moći nešto zaraditi i pomoći braći i sestrama koji su ostali u Vijetnamu.

»Istina. Bila je to Trungova karta. No ti znaš da je njegova žena upravo rodila. Sad ne može putovati, zato si ti ta sretnica. Bit ćeš slobodna u Americi ili Australiji. Moći ćeš se obrazovati. Jednog ćeš dana biti bogata!«

Još je držao Mai za ruku; djelomično ju je vodio, a djelomično vukao ka brodu.

»Gdje ćemo na zahod?« – kenjkala je Mai. »Na tome čudu nema kupaonice.«

»Zahod će biti svuda oko nas«, rekao je Hong, smijući joj se. Naposljedku je stao i okrenuo se k njoj. »Ovo je naša šansa, Mai«, rekao je. »Ovo je naš otac želio, da iziđemo iz Vijetnama. Da budemo slobodni. Da se školujemo. Da na poslu koji radimo možemo i zaraditi. Bilo mu je teško od pomisli da će sva njegova djeca provesti život u siromaštvu. I bilo bi mu teško da te vidi kako se kolebaš. Zato, *idemo!*«

Sad su već bili na doku, a neki čovjek mrka izgleda gledao je u njih i držao ispruženu ruku. Hong je znao što hoće – zlato. Stavio mu je onaj rupčić u ruku, povukao ga za jedan kraj i novčići su ispali. Kapetan ih je brižljivo osmotrio, a onda jedan zagrizao da vidi je li pravi.

»Ulazite«, rekao je grokćući.

Učinili su kako im je rekao. Kako je samo Mai željela da je zagrlila majku još jedanput prije polaska! Ili da je razgovarala s

ocem malo dulje. Pitala se hoće li ih taj brod – najzad je sebi dozvolila da ga tako zove – odvesti tamo kamo su pošli i brzo se pomolila duhu svoga djeda i pradjeda za siguran put.

Sjeli su naprijed, kako bi se sklonili od buke motora. I prije nego što su isplovili, Mai je već osjetila mučninu, što od zebnje, što od udaranja valova o brod. Plakala je dok je gledala obalu koja je polako nestajala na obzoru.

Dani na brodu pretvorili su se u beskonačnu dosadu, a Mai i Hong brzo su shvatili da nisu ponijeli dovoljno hrane za tako dug put. Nakon što su pojeli što su imali, morali su prositi hranu od ostalih četrdeset i troje putnika. Dani su se vukli, kao kad bi u pješčanu satu zrna pijeska padala jedno po jedno.

Oluja

Mai su valovi ponovno izbacili na površinu. Pljuvala je slanu vodu i s mukom pokušavala udahnuti zrak. »Upomoć!« – vikala je, očajnički gledajući kroz tamu, ne bi li vidjela brod ili Honga; bilo što, bilo koga. Dolazio je novi val nadvijajući se nad njom i Mai je u očajanju pokušala ponovno udahnuti, prije nego što joj glavu još jedanput prekrije pjenušava voda.

Kad su je valovi ponovno izbacili na površinu, osjetila je nečiju ruku oko sebe. »Plivaj ka obali«, viknuo joj je muški glas u uho. Mai ga je prepoznala; bio je to još jedan bjegunac iz njihove zemlje na trošnome brodu. Plivali su zajedno. Ona se osvrkala na valove koji su se podizali iza njih i upozoravala povikom svaki put kad bi se sljedeći val trebao obrušiti na njih. On je bio usredotočen na obalu.

Najzad su osjetili tlo pod nogama; hodali su još nekoliko koraka, a onda su, iscrpljeni, pali na pijesak. I drugi ljudi s broda okupljali su se na plaži, drhteći od jakog ledenog vjetera. Njihova mokra odjeća bila je posve prekrivena pijeskom. Mai je od olakšanja zaplakala kad je našla Honga. Zagrlili su se. Bjesnila je oluja, nije bilo moguće zapaliti vatru i njih su se dvoje skupili jedno uz drugo, uzalud pokušavajući da se zagriju. Smrznuti, očajni, čekali su da iziđe sunce.

Mai je bila zapanjena ovim preokretom u svome životu. Samo prije nekoliko dana bila je sedamnaestogodišnja učenica srednje

škole u sjevernome Vijetnamu, koja je sretno živjela sa svojim ocem i majkom u kućici s krovom od crvena crijepa, u blizini kineske granice. Sad je bila šćućurena na kineskoj plaži po kojoj je brisao ledeni mokri vjeter i pitala se hoće li ikad stići do Hong Konga i slobode.

Main je otac oduvijek želio da njegovo sedmero djece ima bolji život nego što je bio njegov. Toliko je puta čula njegov odgojni govor, da ga je znala napamet. No u tome se govoru nikad nije spominjao brodolom...

Mai je razmišljala o majci koja se uvijek smijala muževljevim ciljevima glede djece; smatrala je da je škola gubljenje vremena i novca. Obiteljski je budžet bio pod njezinim nadzorom i nijednom djetetu nije htjela dati novac za knjige ili školski pribor. No njihov je otac često znao prodati kokoš ili neku drugu životinju i taj novac tutnuti djeci u ruke, kako bi mogli platiti još jedan tjedan školovanja. Svaki put kad bi njegova žena otkrila što je učinio, buknuła bi svađa, psovke i proklinjanja. Djeca su se nastojala skloniti od takvih prepirki i, što je još važnije, nastavili su ići u školu.

Jedan od Maine starije braće otišao je iz Vijetnama i neko vrijeme radio u Bugarskoj. Vidio je svijet izvan granica njihove zemlje, a njegove su priče još više potakle očevu želju da mu se djeca sklone iz Vijetnama.

Sad je Mai bila van Vijetnama, no ne na mjestu koje je njezin otac priželjkivao. Drhtala je šćućurena na obali; njezina je jakna bila izgubljena negdje u pjenušavu moru. Oluja je prisilila sve putnike da plivaju ka obali. Kapetan je pak ostao na brodu, krmu je usmjerio ka valovima i pokušao se izboriti s olujom. Činilo se da je prošla vječnost prije nego što je vjeter utihnuo, a sunce najzad izašlo, ravno iz vode. Mai se nikad nije tako radovala zori novoga dana.

Izbjeglice su drhtuljile na obali, sve dok im kapetan nije mahnuo da se vrate. Otplivali su natrag, kroz još uvijek zapjenjeno more, na svoj brod slobode. Oluja je sprala sve s palube. Njihova odjeća, deke, hrana, posuđe – sve je bilo zbrisano s broda. Mai i Hong sjeli su na pete na palubi i zbijeni jedno uz drugo nadali se

da između njih i Hong Konga neće biti više oluja. Pitali su se hoće li brod moći ponovno zaploviti kad se svi ostali putnici ukrcaju.

Nakon četrdeset i dva beskonačna dana od ukrcavanja na brod, stigli su u Hong Kong. No tamo nisu bili dobrodošli; policija im nije dopustila sići s broda. Umjesto toga, poslali su ih na otok Cow, neprivačan komad zemlje gdje su farmeri uzagajali krave. Najzad su se Mai, Hong i ostali mogli iskrcati, no ono što ih je čekalo bilo je gotovo isto toliko neugodno kao ono što su ostavili. Gotovo stotinu brodova kao što je bio njihov svakoga su dana uplovljavali na taj otok. Humanitarni radnici dijelili su im limenke s hranom, no Mai nije bila navikla na takvu hranu i bilo joj je muka nakon svakog obroka.

Život u izbjegličkim centrima

Tjedan dana potom, Mai i Hong prebačeni su u svoj prvi izbjeglički centar. Mjesec dana kasnije ponovno su ih prebacili, ovoga puta u kamp devet. Nakon godinu dana poslani su u kamp tri.

Sa svakim dolaskom u novi kamp morali su naći mjesto za spavanje i mjesto za život. Mnogi stanovnici kampa bili su spremni na sve kako bi zauzeli još teritorija, tako da su Mai i Hong morali neprestano biti na oprezu, kako bi se zaštitili od napada. Kamp tri bio je osobito žestok, prava ratna zona. Izbjeglice iz jedne oblasti u Vijetnamu udruživale su se i tukle protiv izbjeglica iz druge oblasti iste zemlje. Sve u kampu – cigle, žarulje, električni kabeli, dijelovi kreveta, oštre čelične šipke – postajalo je oruđe. Bitke su katkad trajale danima, a različite su se grupe smjenjivale u pokušaju da preuzmu nadzor nad kampom. Policija Hong Konga nije imala utjecaja u kampu, tako da je unutar njegovih ograda vladao nered i bezvlašće, nalik organskoj evoluciji.

Tijekom borbi, žene i djeca su se krili, nastojeći ostati neprijetni, dok su se muškarci tukli. Kao i mnogi drugi, i Mai se šćućurila na svome krevetu iza ograde – bolje rečeno, iza daske položene preko kamenja – nadajući se da će borba ubrzo prestati. I ona i drugi željno su čekali dan kad će izići iz kampa i najzad biti doista slobodni.

»Da, Bog je tako ljubio svijet«

Nakon jedne osobito žestoke bitke, Hong i Mai ponovno su premješteni, ovoga puta u kamp Lang Gin. Bio je to kažnjenički kamp, namijenjen izdvajanju onih koji su izazivali nered, a Mai nije bilo jasno zašto su baš njih poslali na takvo mjesto. No u toj je »kazni« bilo i nešto dobro, jer je taj kamp imao crkvu – mada Mai pojma nije imala što je to crkva. Jednoga se dana našla pored te zgrade i provirila u jednu prostoriju. Na zidu je visio velik bijeli transparent, na čijoj je sredini stajao crven križ, a ispod njega neke riječi napisane na vijetnamskome jeziku. Stojeći na pragu uspjela ih je pročitati: »Da, Bog je tako ljubio svijet.«

Zainteresirana, ušla je unutra. Ljudi u prostoriji pjevali su melodiju koju nikad prije nije čula. Potom je ustao neki čovjek i govorio na vijetnamskome jeziku, a Mai je pažljivo slušala. Dopalo joj se to što je čula. Čovjek je opisao Boga kojemu je stalo, Boga koji zapravo voli ljude, umjesto da ih straši i obrušava se na njih. Htjela je saznati više o toj grupi i njezinu čudnom učenju, no nije kanila ostavljati religiju kojoj su je naučili roditelji. Boga koji je ljubio svijet vidjela je samo kao još nešto što bi se moglo štovati, uz duhove njezinih predaka i idole.

Nakon više od dvije godine boravka u izbjegličkim centrima u Hong Kongu, jedna je prijateljica odvela Mai gatari. Sjela je nasuprot ženi nadajući se da će joj ova reći kad će ona i njezin brat otići u neku slobodnu zemlju. Starica se zagledala duboko u Mainine oči, a onda je uzela za ruke.

»Aha! Sad vidim. Imaš momka.«

Mai je bila zbunjena. »Ne, nemam momka.«

Gatara je izgledala zabrinuto. »Hm«, rekla je, brzo kimajući glavom, »mora da je to momak iz prošloga života, koji te prati i u ovome životu.«

»Prati me?« – upitala je Mai sumnjičavo, gledajući čas u gatara, čas u svoju prijateljicu. Pomislila je da joj žena govori o demonu koji je slijedi. »Što on hoće? Što trebam učiniti da me ostavi na miru?«

»Moraš otići kući i pokloniti mu se. Moli i traži ga da te ostavi.«

Nije to bio prvi put da su Mai optužili da je opsjednuta. Kao sedmogodišnja djevojčica bila je vrlo bolesna. Groznica joj je mučila tijelo i nije mogla ni jesti ni piti. Njezina je majka pozvala strica, vrača, da obavi obred istjerivanja zloduha koji je izazivao bolest. Stric ju je tukao štapom, tvrdeći da će tako uplašiti zloduha i istjerati bolest iz nje. Mai je zvala upomoć, no obitelj ju je držala dok ju je stric tukao. Onda ju je zgrabio za kosu i lupao njezinom glavom o željezni okvir kreveta kako bi istjerao demona iz njezina tijela. Katkad je prebijanje trajalo svu noć. Mai je vrištala od boli, no njezini su krici samo obodrilili strica koji je ponosno tvrdio: »Sad đavao izlazi iz nje.« Imao je i konjića od kovine kojim joj je parao kožu, kako bi namamio zloduha van.

No sav je njegov trud bio bezuspješan; Mai je i dalje bila bolesna. Otac ju je naposljetku odveo u bolnicu. Nakon nekoliko dana uzimanja lijekova koje je dobila od liječnika, bolest je nestala. Mai se kasnije pitala zašto su lijekovi bili moćniji od vrača. Sad se pak pitala je li joj gatar govore istinu. Hoće li *klanjanje* tome »momku« doista uvjeriti demona da je ostavi na miru?

Otišla je u golemi budistički hram u kampu i poklonila se onako kako su to činili njezini roditelji. Nije bila posve uvjerenjena u gatarin recept, no nije htjela riskirati, osobito ako bi je taj »momak« mogao spriječiti da dobije vizu i ode u slobodu. Upalila je kád i ljubazno zamolila duha da ode i ostavi je na miru.

No što je više molila pred žrtvenikom, to je imala manje mira. Duboko u sebi, znala je da njezin nemir nema nikakve veze sa svijetom duhova. Osjećala se zarobljeno u izbjegličkome centru i htjela je van. Umorila ju je stalna borba za puko preživljavanje i njezina se prirodna prijateljska narav pretvorila u zebnju i frustraciju. Nije mogla shvatiti tu tugu koja je, kako se činilo, puštala sve dublje korijenje u njezinu srcu. Čeznula je za nečim drukčijim i pitala se hoće li odlazak u slobodnu zemlju ispuniti tu prazninu koju je osjećala.

Sutradan se ponovno zatekla pred crkvom. Pogledala je u onaj natpis o Božjoj ljubavi i opet se zapitala tko je zapravo taj Bog i zašto je tako ljubio svijet. Je li i *nju* tako ljubio?

Ušla je unutra, prešla pogledom po polici s knjigama i izvadila najveću koju je mogla naći, nadajući se da bi joj ta knjiga mogla reći nešto o tome Bogu koji voli. Otvorila ju je i pročitala: »U početku stvori Bog nebo i zemlju.«

Ovo je knjiga povijesti, pomislila je, nakon što je pročitala još nekoliko redaka. Mrzila je sate povijesti u školi, sa svim onim datumima, imenima i mjestima koje je trebalo zapamtiti. Brzo je zatvorila knjigu i vratila je na njezino mjesto. Sad je prešla prstom duž police i uzela najtanju knjigu, jednostavan svezak u lijepome kožnom povezu. Otvorila ju je i preletjela pogledom po prvoj strani – ugledala je dugi popis imena – a onda je počela čitati pažljivije. Bila je to priča o mladome paru koji je čekao dijete. No to je dijete očito bilo posebno jer je njegovo rođenje navijesitila zvijezda, a veliki su mu se mudraci došli pokloniti.

Tko je to dijete? – pitala se. Tko je Isus?

Obraćanje Bogu koji ju je volio

Te nedjelje Mai je ponovno došla u prostoriju za sastanke. Sad je propovjednik govorio o Božjoj moći. »Đavao se ne boji nikoga i ničega«, rekao je pastor, »osim jedne osobe. Boji se Boga. Tamo gdje je Bog, neće biti đavla.«

Mai ga je gledala širom otvorenih očiju. Pitala se je li govornik možda nekako saznao za navodnog momka iz njezina prošlog života, koji ju je tobože slijedio. Htjela je povjerovati u toga Boga čim je čula poruku. Nije htjela imati više ništa sa svijetom duhova koji joj je donio tako mnogo straha i boli, još od djetinjstva. Samo je htjela mir.

Kad je pastor nakon propovijedi pozvao neobraćene na pokajanje, otrčala je naprijed. Nije bila sigurna kakve su potankosti, no znala je da želi štovati Boga od kojega đavli bježe, Boga koji ju je volio i koji će je osloboditi.

Od toga trenutka, svaki put kad je bila uplašena – a to je uglavnom bilo dok je ležala na krevetu i slušala kako se ljudi oko nje tuku – čitala je Novi zavjet i molila. Pastor joj je rekao da se đavao boji kad ona čita Božju riječ, stoga ju je nastavila čitati, vjerno i svakodnevno!

Većina ljudi iz kampa odlazila je u budistički hram i Mai je išla s njima, čak i nakon što je u crkvi izišla naprijed i pomolila se. Možda je se đavli boje kad čita Bibliju, mislila je, no bilo bi mudro katkad im što žrtvovati, za svaki slučaj. Još je kod sebe imala kumire i svakoga se dana molila i kršćanskome Bogu i svojim bogovima. Ako je jedna religija dobra, mislila je, dvije moraju biti još bolje. Ostali ljudi iz kampa činili su isto – iz raznih religija, koje su se mogle naći u kampu, birali su i preuzimali ono što im se sviđa.

A onda je, jedne nedjelje, pastor govorio kako kršćani ne smiju imati druge bogove, niti slijediti druge religije. Rekao je da moraju slijediti samo jednu religiju i biti odani samo jednome istinitom Bogu. Nakon službe, Mai se vratila svome krevetu i bacila sve svoje kumire. Neki su je budisti pokušali zaustaviti, no ona je ostala ustrajna. Ako Bog od nje želi da slijedi samo njega, odbacit će sve, svaki znak bivše religije.

»Samo me upotrijebi«

Druge nedjelje, ubrzo nakon što je bacila svoje kumire, propovijed je bila o Isusovoj smrti na križu, čime je on platio za naš grijeh. Mai je ponovno izišla naprijed; prvi put je doista shvatila dubinu svoga grijeha i pokajala se zbog njega. »Bože, oprosti mi«, molila je. »Upotrijebi me. Kako ti hoćeš. Gdje ti hoćeš. Samo me upotrijebi.«

Iako je poznavala tek malen dio Biblije i kršćanskoga nauka, počela je o tomu govoriti sa svima u kampu. Nezasitno je čitala Bibliju, a Sveti Duh je pomogao da njezino znanje raste. Što je više učila, to je više svjedočila o Kristu.

Hong je htio znati u što mu se to sestra upustila, pa je i sam otišao na nekoliko crkvenih sastanka u kampu. Naposljetku je i on prihvatio Krista, no njegova predaja nije bila tako duboka kao Maina. Njegov je glavni cilj bila sloboda: izići iz kampa i otići u zemlju u kojoj će biti slobodan. Krojio je u glavi razne planove gdje će raditi, kako će započeti posao i biti uspješan. Mislio je da će mu možda prelazak na kršćanstvo pomoći da brže dobije vizu za odlazak na zapad.

Mai je u crkvi upoznala čovjeka deset godina starijeg od sebe i počeli su hodati. I on je čekao svoju kartu za zapadni svijet, nadajući se da će tamo pokrenuti neki posao i na brzinu se obogatiti. Kako se njihova veza razvijala, Mai je počela usvajati neke njegove prioritete. Glad za Pismom počela je jenjavati, a njezin je molitveni život usahnuo. Sve je više razmišljala kako će trošiti svoj novac jednoga dana kad bude slobodna, a molila je tek toliko da u sebi stvori osjećaj da će je Isus prihvatiti i pustiti u nebo kad se vrati.

Duboke, žarke molitve što su nekoć ključale u njezinoj duši, iščeznule su. Sad je uglavnom od Boga molila da je izvede iz kampa i odvede u slobodu. Mai i njezin momak razgovarali su o braku i ona se doista htjela udati za njega, no smatrala je da je u dvadesetoj godini premlada za udaju.

Jedne noći, dok je ležala u krevetu, Mai je čula glas. *Neću te ostaviti*, rekao je glas. *Kad se vratim, povest ću te sa sobom.*

Probudila se, a onda čula još nešto: glasan, rezak, očajan krik. *Jesi li čula taj krik?* Činilo se kao da Sveti Duh govori izravno njezinu srcu.

»Čula sam«, odgovorila je Mai. »Što je to?«

To je krik onih koji su ostavljeni. To je krik boli i muke.

»Iziđimo... izvan tabora«

Ujutro je Mai odbacila svoju duhovnu lijenost. Njezine su molitve ponovno počele gorjeti prethodnim žarom i nisu se više odnosile samo na njezino blagostanje i kartu za zapad. Počela je moliti za svoju obitelj koja je ostala u Vijetnamu, te za kršćane u domovini koji su stradali za Krista.

Jednoga dana, dok je čitala Bibliju, naišla je retke u Poslanici Hebrejima 13,12-15:

»Zato je i Isus trpio izvan vrata da posveti narod svojom krvi. Iziđimo, dakle, k njemu izvan tabora noseći njegovu sramotu, jer ovdje nemamo trajnog grada, već tražimo budući! Po Isusu, dakle, uvijek prinosimo Bogu žrtvu hvale, to jest plod usana, koje hvalom slave njegovo ime!«

»Iziđimo, dakle, k njemu *izvan tabora*.« Te riječi kao da su iskočile sa stranice i svojom vatrom progorjele otvor u Mainu duhu. Zaprepastio ju je poziv što ga je Bog stavio u njezino srce: *Vrati se u Vijetnam i tamo svjedoči moju riječ. Reci onima koji su ostali da se obrate meni.*

Mai je znala da će je služenje Kristu u Vijetnamu skupo stajati. Znala je da će stradati, odgovori li na Božji poziv. Ali htjela je ići. Rekla je Bogu da će učiniti sve što je on zatraži. Traži li je da se vrati u Vijetnam, vratit će se.

Znala je i kako duboka tama vlada tamo; vidjela je to u vlastitoj obitelji. U kući su imali tamnocrveni žrtvenik na kojemu su stajale tri posude za kađenje trojici predaka koje su štovali: Mainu djedu, pradjedu i pra-pradjedu. Kad njezin otac umre, obitelj će posudu najstarijega pretka zamijeniti njegovom.

Vijetnancima je rečeno da su duhovi posvuda i Maina se obitelj, kao i većina budista, svim silama trudila ublažiti njihov gnjev. Zaklali bi kokoši ili svinju, pripremili to meso i prinijeli ga na žrtveniku. Skandirajući bajalice pozivali su pretke da dođu i jedu, u nadi da će ih umilostiviti. Mai je željela prenijeti istinu Božje riječi svojoj obitelji i ostalima koji su živjeli u strašnoj tami u Vijetnamu.

Na sljedećem kršćanskom sastanku, rekla je da im mora nešto saopćiti. Ustala je, smiješeći se. »Javio mi se Gospodin«, rekla je.

Pogledala je sve te ljude koji su joj postali prijatelji, bliski gotovo kao druga obitelj.

»Bog me pozvao da se vratim u Vijetnam. Traži me da tamo posvjedočim njegovu ljubav i prenesem narodu istinu.«

Reakcija većine vjernika bila je brza – no ne onakva kakvu je Mai očekivala.

»To je bio *đavlov glas!*« – povikao je jedan čovjek.

»To ne može biti od Boga«, rekla je jedna starija žena, reskim pokretom zatvarajući svoju Bibliju. »Bog te doveo u Hong Kong i on će te izvesti u slobodu. Pomoći će ti da napreduješ, kako bi ti mogla pomoći svojoj obitelji. On ne želi da se vratiš u Vijetnam.«

»Vratiš li se tamo, stradat ćeš«, rekao je drugi čovjek. »Znam to. Vidio sam to. A stradanje će te vjerojatno natjerati da napustiš

Boga. On te *nikad* ne bi tražio da se vratiš tamo.«

Mai je pogledala u svoga momka, nadajući se da će na njegovu licu vidjeti osmijeh potpore, no nije ga bilo. Okrenuo se od nje i iskrao se iz sobe.

Dok su mnogi kršćani nastojali odgovoriti Mai od povratka u Vijetnam, njezinu bratu nije bio dovoljan samo razgovor. Kad je rekla što kani učiniti, snažno ju je ošamario. »Kako možeš pljunuti na san našega oca?« – upitao ju je. »Štedio je godinama da ti dođeš tu gdje si sada, na rubu slobode. Sad ćeš sve to baciti? Zgazit ćeš srca vlastitih roditelja? Da nikad više nisi spomenula povratak! Nikad više, je li ti jasno!«

Mai se pitala kako se njezin rođeni brat može tako ponašati prema njoj i kako drugi kršćani mogu osuđivati njezinu želju za svjedočenjem Evanđelja. Molila je za mudrost i strpljenje, molila je za ljubav prema svome bratu, unatoč njegovu protivljenju. Bila je sigurna u Božji poziv, no molila je da ga i drugi shvate kao što ga je ona shvatila.

No Hongov fizički udarac nije bio najbolnija zapreka s kojom se morala suočiti. Još je više bolio emocionalni udarac koji joj je zadao momak.

»Bog te izveo iz Vijetnama«, rekao je. »Zašto bi htio da se vratiš? Ne možeš ići!«

Kad je nije uspio natjerati da se predomisli, prekinuo je vezu.

»Ne mogu se oženiti ženom koja odustaje od svojih snova«, rekao je. »Bog te doveo ovako daleko, a ti sramotiš i njega i svoju obitelj, jer se hoćeš vratiti.«

»Ja imam snove«, rekla je Mai, molećivim glasom i sa suzama u očima. »Samo mi je sad Bog dao nove snove. Želim svome narodu propovijedati o Kristovoj ljubavi. Želim im reći da više ne moraju žrtvovati životinje, da je žrtva već prinesena!«

»Tad imamo različite snove«, rekao je ledenim glasom. »S nama je gotovo.«

Mai ga je gledala kako odlazi, niz lice su joj potekle suze.

Hrana i uvjeti za život u kampu bili su loši i Maino je tjelesno zdravlje opadalo. No njezino duhovno zdravlje nikad nije bilo bolje. Iako ju je momak ostavio, a crkva dvojila o njezinoj odluci, ona

nije imala dvojbi o onome što mora učiniti. Bog ju je pozvao natrag u Vijetnam.

Jedino ime na spisku

Mai je dogovorila sastanak s upraviteljstvom izbjegličkoga centra, gdje će podnijeti molbu za povratak u Vijetnam. Noć prije sastanka satima je ležala budna; razmišljala je o svojoj odluci. Pitala se zašto je tako malo ljudi iz kampa podržava. Molila je i ponovno obećala Bogu da će poći kamo god je on pošalje i učiniti sve što je on zatraži. Imala je potpun mir, čak je osjećala uzbuđenje pri pomisli da će ljudima u Vijetnamu propovijedati o Kristovoj ljubavi.

Najzad je zaspala i u snu je vidjela sebe kako se vraća u Vijetnam. No, nije bila sama. S njom su putovali jedna žena i jedan muškarac. Znala je da joj Bog kroz taj san jamči da se neće morati vratiti sama.

Kad je ujutro ušla u ured centra, uopće nije sumnjala u ispravnost svoje odluke. Otvorila je vrata i sigurnim korakom pristupila stolu.

»Želim se vratiti u Vijetnam.«

Čovjek za stolom pogledao je u svoju mladu posjetiteljicu. Na licu mu se vidio pomiješan izraz suosjećanja i zbunjenosti. »Želiš se vratiti?«

»Da.«

»Kako dugo si u Hong Kongu?»

»Gotovo pet godina.«

»Tad je tvoj boravak ovdje pri kraju. Vjerojatno ćeš za samo nekoliko mjeseci dobiti vizu i onda možeš poći u Australiju ili Ameriku. Nemoj sad odustati.«

»Ja ne odustajem«, odgovorila je Mai čvrstim glasom. »Ne želim više ići na zapad. Želim se vratiti u domovinu.«

»Ne dobijamo mnogo takvih zahtjeva. Zapravo, baš su nedavno snizili taksu za taj obrazac, jer nitko to ne traži. Ti znaš što to znači?«

»Znam što to znači«, rekla je Mai samouvjerenom. »No Bog me pozvao natrag.«

»Bog te pozvao?!« – upitao ju je podrugljivo. »Razumijem. Pa, onda će tvoja molba za vizu biti opozvana, a tvoj dosje povučen. Kao da nikad nisi bila ovdje... kao da se proteklih pet godina nije dogodilo.«

»Znam to. Ipak, ne idem na zapad.«

»Znaš vjerojatno i da vijetnamske vlasti ne dočekuju raširenih ruku one koji se vrate«, rekao je, »osobito ne one koji su se pret hodno iskrali iz zemlje.«

»Svjesna sam toga.«

Čovjek je za trenutak zamišljeno gledao u Maino dugo, usko lice. Potom je posegnuo u ladicu i izvadio obrazac. »Trebam broj tvoje osobne iskaznice u kampu.«

Mai mu je pružila iskaznicu, uzela olovku iz njegove ruke i popunila obrazac. Čudan osjećaj zadovoljstva, čak radosti, ispunio joj je srce. Nije zastala dok je potpisivala svoje ime na dokumentu, ispuštajući priliku za slobodu na zapadu.

Čovjek je izvadio papir na čijem su vrhu stajale riječi POVRATNICI U VIJETNAM. Polako je napisao Maino ime na prvoj crti. Drugih imena nije bilo.

Kad je Hong saznao što je učinila, ponovno ju je pretukao.

Xuyen, kšćanka i Maina prijateljica, rekla joj je da je luda. No kad su se ponovno vidjele sutradan, promijenila je priču. »Nisi luda«, uvjeravala ju je. »Oprosti što sam to rekla.«

»Što se dogodilo?« – upitala je Mai prijateljicu. »Jučer si rekla da sam luda jer se vraćam u Vijetnam, a danas je to posve razumna odluka.«

»Gospodin mi se javio prošle noći«, rekla joj je Xuyen. »Rekao mi je da se i ja trebam vratiti u Vijetnam i odnijeti našem narodu njegovu poruku.«

Maino je srce poskočilo od radosti. Neće putovati sama. Sjetila se svoga sna u kojemu se jedna žena vratila s njom. No u snu je bio i jedan muškarac i Mai se počela pitati u komu Bog djeluje, kako bi ga poslao na put s njima.

Xuyen je otišla u ured centra i popunila isti obrazac kao i Mai. Njezino je ime bilo drugo na spisku.

Nekoliko dana potom, Mai je prišao još jedan član njihove

malene crkve, gospodin Truong, i rekao da i njega Bog zove u Vijetnam. »Ali tako je teško živjeti u Vijetnamu«, rekao je. »Kako ću tamo preživjeti i još služiti Bogu?«

»Ne brini«, rekla mu je Mai. »Bog će se za sve postarati.«

Dok se pripremala za povratak, gledala je kako Bog otvara potrebna vrata i uređuje sve potankosti oko puta. Bila je 1994. godina i Mai je provela gotovo pet godina u Hong Kongu. Kad su se članovi crkve okupili da isprate njih troje, mnogi su ih u suzama posljednji put pokušali uvjeriti da ostanu.

Hong je ispratio Mai i ostale do sive metalna kapije izbjegličkoga centra.

»Kako možeš ovo učiniti?« – ponovno je upitao Mai. »Pisao sam ocu o tvojoj gluposti. On ne želi da se vratiš. Želi da budeš slobodna. Znaš li koliko ćeš neprilika imati u Vijetnamu? Tamo ne prihvaćaju kršćane. Progone ih, zatvaraju i tuku, Mai. Nije prekasno da se predomisliš.«

»Ja sam odlučila, Hong«, rekla je.

»Ne mogu vjerovati da sam te poveo sa sobom«, ljutito je rekao. »Tko je pazio na tebe proteklih pet godina? Tko te štiti tijekom tuča u kampu? Tko se brinuo da dobiješ svoju zdjelu riže, kad su ti je drugi htjeli uzeti? Volio bih da je Trung došao sa mnom, a ne ti. On ne bi osramotio ni mene ni oca, kao što si ti učinila. Kako možeš ovo učiniti?«

Mai je tužno pogledala u brata. »Mogu, jer me Bog pozvao da to učinim«, rekla je. »Ti želiš biti slobodan, želiš otići među slobodan narod. Ali zar ne vidiš da postoji nešto važnije od političke slobode i zarade? Tko će našoj obitelji reći za Krista? Tko će *njima* pokazati put u slobodu, put u raj? Bog me tražio da to učinim i učinit ću. Možda nikad neću biti bogata kao ti, ali uradit ću ono na što me Bog pozvao. Nadam se, Hong, da ćeš jednoga dana to shvatiti.«

Hong je mrzovoljno gledao dok su se njih troje ukrcavali u maleni bijeli kombi, koji će ih odvesti u zračnu luku. Nije mahao. Ostali su kršćani također virili kroz kapiju; niz obraze su im se slijevale suze. Mai se osvrnula dok se kombi udaljivao – htjela je zapamtiti svako lice. Pitala se hoće li ih ikad više vidjeti.

Tajni rad

Nakon što je zrakoplov sletio u Vijetnam, Mai se morala sama snaći kako će stići kući iz zračne luke. Nadala se toplome dočeku, no dočeka nije ni bilo. Njezin otac, koji je teško radio kako bi joj osigurao bolju budućnost, uopće se nije obazirao na nju. Nije htio govoriti s njom i ponašao se kao da je uopće ne primjećuje. No majka ju je nedvojbeno primijetila. Vikala je na nju i pitala je zašto je razgnjevila kućne duhove, jer više ne štuje pretke.

Unatoč takvoj reakciji obitelji, Mai je nastojala sačuvati pozitivan stav. Često je molila i tiho pjevala hvalospjeve u svojoj sobi. Svojim svjedočanstvom i primjerom ubrzo je pridobila svoju prvu obraćenicu u Vijetnamu. Njezina je sestra počela postavljati pitanja o toj vjeri i naposljetku je prihvatila Krista za svoga Spasitelja. Dvije su sestre često zajedno molile i čitale Bibliju.

No roditelji je nisu prestali uznemiravati i Mai je bila vrlo zabrinuta i zbunjena. *Mislila sam da si htio da se vratim u Vijetnam*, molila je. U odgovor je oćutjela Božju uputu. *Okupi moje ovce. Idi u provinciju Van Dong*.

Mai nikad nije bila u provinciji Van Dong, no čula je da tamo ima drugih koji su u Hong Kongu našli Krista i vratili se u Vijetnam. Uputila se tamo, neprekidno moleći. Tijekom puta nastojala je što manje govoriti. Nije imala isprave koje bi potvrdile da joj je put odobren i bojala se da će je policija uhitati, otkriju li da je kršćanka.

U Van Dongu je upoznala druge kršćane. Počeli su se krišom sastajati u džungli, kako ih policija ne bi otkrila. Mai je osjećala Božji poziv da traži izgubljene ovce i tako je počela s evangeliističkim radom. I dalje je živjela kod roditelja, no redovito je putovala u Van Dong i tamo držala sastanke. Ubrzo se u Van Dongu formirala mala crkva, no kako je rasla, rasli su i pritisci na njezine članove.

Main otac, svjestan njezinih putovanja u džunglu s ostalim kršćanima, počeo je na nju tovariti sve više kućnih poslova, kako bi bila što više zauzeta poslom, a što manje uključena u rad crkve. No, kad je vidio kako je tvrdoglavo njegova kćer prionula uz tu novu vjeru, popustio je. Dopustio joj je da ide na redovitu službu,

no i dalje joj je branio odlaske na molitvene sastanke i posebne službe, kao i druženje s drugim vjernicima. Kad je Mai ipak nastavila ići na zabranjene sastanke i obavljati svoj kršćanski posao, otac ju je izbacio iz kuće. Nekoliko dana kasnije pustio ju je da se vrati, no ubrzo se taj krug ponovio.

Policija je počela nadzirati svaki Main pokret. Glas o njezinu kršćanskom radu proćuo se i policija je počela vršiti pritisak na Mainog oca, da im pomogne kako bi se protiv nje pokrenuo sudbeni postupak. »Kamo ide?« – neprestano su ga pitali. »S kim se sastaje? Što prićaju? Zašto joj ti to dopuštaš?«

Kako su mjeseci prolazili, pritisak je rastao. Naposljetku, policiji više nije bilo dovoljno pohoditi Maina oca u njegovoj kući. Naredili su mu da dođe u postaju.

»Ako nisi u stanju obuzdati svoju kćer«, rekli su prijeteći, »mi jesmo.«

Bojeći se za sebe i Mai, više puta joj je naredio da ostane kod kuće.

»Ne možeš ići«, rekao bi. »Znaš li što će mi učiniti? Znaš li što će učiniti tebi?«

Mai je u početku govorila ocu da se ide naći s prijateljima, ili da ide obaviti neki posao. No što je bila hrabrija u svjedoćenju, bila je hrabrija i s ocem. »Idem obaviti Božji posao«, jednostavno bi rekla.

Ali to što je otac bio protiv nje, bilo je više nego što je mogla podnijeti. Njezine su molitve postale sve vatrenije. *Bože, molila je jedne noći, sve ću učiniti za tebe. Spremna sam otići i u zatvor radi tebe. Ako je to tvoja volja, i umrijet ću za tebe. Ali, molim te, ne dopusti da me otac progoni. To ne mogu podnijeti.*

No oćev progon nije prestao. Godinama kasnije, Mai je shvaćtila da ju je Bog u to vrijeme ućio zanatu. Ako izdrži pritisak svoga voljenog oca, tad neće biti progona koji bi je mogao sprijećiti u obavljanju posla na koji ju je Bog pozvao.

Ponovno odbijanje slobode

Naposljetku je Mai upozнала nekoliko amerićkih misionara u Vijetnamu. Kad su vidjeli njezin ųar i odlučnost, velikodušno su

ponudili da je pošalju u biblijsku školu u Ameriku. Bila je to nevjerojatna prilika. Provela je pet godina u Hong Kongu, u izbjegličkome centru, čekajući vizu za zapad. Sad je u Vijetnamu, a pozivaju je da ide u Ameriku – svi troškovi su plaćeni!

Kad je rekla roditeljima što joj je ponuđeno, otac je bio oduševljen. »To je sjajna prilika«, rekao je. »Tvoji 'američki roditelji' žele ti omogućiti da odeš u Ameriku, gdje ćeš biti slobodna i gdje ćeš se moći školovati. Sjajna vijest! Moraš ići.«

No Maina se vizija nije promijenila. Ponovno je čitala Poslanicu Hebrejima 13,12-15, retke koje je Bog upotrijebio da je pozove natrag u Vijetnam. Njezin žar za onima »izvan vrata« u njezinoj domovini, nije se smanjio.

»Ja želim raditi u Vijetnamu«, rekla je roditeljima. »Bog me pozvao da radim s mojim narodom.«

»A zar ne bi moglo biti da ti taj tvoj Bog na ovaj način pomaže?« – upitao ju je otac. »Luda si ako ne odeš!«

No Mai je odlučila ostati u Vijetnamu. Umjesto u Ameriku, otišla je na intenzivni biblijski tečaj u Saigону. Nije joj bilo važno gdje će steći naobrazbu i učiti Evanđelje; njezina je jedina želja bila služiti Bogu i privesti svoje sunarodnjake k njemu. Misionari su ponudili pomoć oko plaćanja troškova u Saigону, no Mai je i to ljubazno odbila. Znala je da će Bog pokriti i te troškove, ako je odlazak na tečaj njegov naum.

Tih šest mjeseci Mai je boravila u jednoj kući na jugu Vijetnama, iz koje je izlazila samo kad je trebalo poći na misionarska putovanja u unutrašnjost. Njezin bi sjevernjački akcenat bio vrlo primjetan na ulicama Saigona, a nije smjela riskirati da je zatraže putne dokumente, jer nije imala dozvolu za boravak na jugu. Tako je punih šest mjeseci ostala sklonjena od pogleda. Katkad je s čežnjom gledala kroz prozor na vozila koja su prolazila – željela je izići van, makar na trenutak, i biti dijelom života koji se odvijao oko nje. No, ostala je unutra.

Dani su bili dugi, tečaj intenzivan i sve je moralo biti obavljeno u tajnosti. Svakodnevno su mnoge sate provodili u molitvi, pjevanju, proučavanju Biblije i obuci za pastoralnu službu.

Ljubav prema plemenima

Tečaj je obuhvaćao i podatke o vijetnamskim plemenima, a Mai je bila odgojena u uvjerenju da su pripadnici svih nacionalnih manjina u Vijetnamu zaostali, opaki ljudi, koji su se držali plemenskih obreda, vođenih slijepim sujevjerjem. No kad je upoznala kršćane koji su radili među plemenima, Bog je u njezino srce stavio želju da se i njima odnese Evanđelje.

U Vijetnamu ima više od pedeset plemenskih grupa i žestoko su progonjeni. Kako bi homogenizirali kulturu, vlasti su stavile van zakona sva izdanja na nekom od plemenskih jezika. Tiskanje je dopušteno samo na vijetnamskome jeziku. Plemenski narodi trpe ruganje i ismijavanje, tako da se suočavaju s progonom i prije nego što odluče slijediti Krista.

Da bi propovijedali plemenima, grupa kandidata obučavanih za pastoralnu službu – njih šesnaest na osam motocikala – redovito je išla u seoska područja u središnjemu gorju. Svako putovanje bilo je veoma teško. U vrijeme suše prašina je bila tako gusta, da je bilo nemoguće vidjeti dalje od metar i pol od upravljača. Tijekom sezone kiša putovi su bili nalik mokroj ploči od stakla. Kako bi izbjegli policiju, grupa je uglavnom putovala noću, tako da su nezgode bile česte. Main je motocikl jednom udario u psa, a ona i njezin suvozač preletjeli su preko upravljača. Mai je pala na lice i, prije nego što je uopće shvatila što se dogodilo, njezino lice, ramena, koljena i glava bili su krvavi. Mršavi žuti pas bio je mrtav.

Među mladim vođama, ožiljci su postali odličja i grupa se često šalila na račun svojih »trofeja«. Rane bi posuli solju da spriječe infekciju, zavili ih najbolje što su mogli i nastavljali put.

»Bit ćeš dobro«, jedna je žena rekla Mai dok joj je pomagala očistiti rane i zaviti ih nakon nezgode. »Sječaš se što je pastor rekao? Ako nemate ožiljke, niste spremni za kršćanski posao u Vijetnamu. E pa, Mai, sad si mnogo spremnija!«

Novo stvorenje u Kristu

Nakon šest mjeseci obuke, Mai se vratila na sjever. Radila je na osnivanju crkava i obuci vođa, a roditelji su nastavili vršiti pritisak na nju da prestane s tim radom. Naposljetku je

Main otac u ogorčenju sazvaio svu obitelj na zbor, čak i daljnje rođake.

»Što ćemo s Mai?« – upitao je; njegov molećiv pogled išao je od lica do lica. »Ona ne prestaje s tim stranim sujevjerjem. Pokušali smo je odgovoriti, uvjeriti je da se vrati obiteljskoj religiji, no bezuspješno. Trebamo li se nastaviti boriti s njom, ili je izopćiti iz obitelji?«

Očeve su se riječi poput noža zarivale u Maino srce. Gledala je lica svojih rođaka, ljudi koje je znala i voljela cijeli svoj život. Dok su govorili, molila je za njih i molila je da joj Bog da mudrosti kad bude odgovarala na njihova pitanja.

A pitanja je bilo mnogo.

Mai je odgovorila na svako, u ljubavi i strpljivo, sve dok pitanja više nije bilo. U sobi je zavladala mučna tišina i svi su znali da je vrijeme za donošenje odluke. Mai je ustala i stala na sredinu sobe, kako bi im se obratila posljednji put. Oca je gledala ravno u oči. Još jedanput je od Boga zamolila prave riječi.

»Tata«, počela je, »ja se neću odreći Isusa. No, neću se odreći ni *tebe*. Ti možeš nijekati moga Boga, no on će i dalje biti Bog. Ako hoćeš, možeš zanijekati i mene, ali ja ću i dalje biti tvoja kći. Ako me više ne želiš vidjeti, dobro. Ali u tvome srcu, ja sam ti i dalje kći. Čak i da me izopćiš i odbiješ me priznati, ja ću tebe priznati. Uvijek ćeš biti moj otac. I ja ću te uvijek voljeti.«

Glasali su i Mai je ipak ostala dio obitelji i nastavila je služiti Bogu. Kasnije toga dana, Mai je otac odveo na stranu. »Ako trebaš mjesto za noćenje«, rekao je, boreći se da svlada emocije u glasu, »ovdje si uvijek dobrodošla.«

Mai je zahvalila Bogu što ju je obitelj prihvatila i nastavila je žarko moliti da i oni postanu Kristovi sljedbenici.

Misijska grupa s kojom je radila i dalje ju je podržavala u naobrazbi. Nekoliko je puta putovala u Saigon na daljnje tečajeve u tajnoj biblijskoj školi. Svako putovanje značilo je duge vožnje vlakom, odlaske u sela motociklom i duga pješačenja. Mai je usrdno molila prije svakoga putovanja i svaki put kad bi se približila kontrolnome punktu policije. Nije imala odobrenje vlasti za put, niti zakonski valjano objašnjenje za posjet Saigonu.

Duge vožnje vlakom davale su joj dovoljno vremena za razmišljanje i molitvu, a misli su joj često skretale na oca. Sve što je mogla, bilo je da moli za njegovo spasenje i to je činila s velikim žarom.

Na jednom od tih putovanja, Mai je obaviještena da se mora odmah vratiti kući. »Otac ti je veoma bolestan«, rekli su joj. »U bolnici je.«

Dijagnoza se sastojala u riječi koja unosi strah i bol u srce na svakome jeziku: rak. Mai je odmah otišla k ocu i njegovala ga dvadeset četiri sata dnevno. Nije propustila ispuniti nijednu njegovu potrebu. Svo to vrijeme molila je za njega i sve više mu govorila o svojoj vjeri. Mnoge je sate provela kraj njegova uzglavlja, čitajući mu Bibliju.

Maini su prijatelji došli u posjet njezinu ocu i on je opazio koliko su brižni i koliko im je stalo do njega. Sve je manje brinuo zbog čudne religije svoje kćeri, a sve više za svoju dušu. Pastor koji je pomagao u Mainoj naobrazbi došao ga je obići i dugo ostao s njim u sobi, dok su se ostali vjernici okupili u hodniku i molili. Kad je pastor izašao iz sobe, Main je otac bio novo stvorenje u Kristu. Odmah je pozvao svoju kćer, prvu pravu kršćanku koju je znao.

Zagrlili su se, plačući, a otac je rekao svojoj kćeri da je to vrijeme koje mu je preostalo na zemlji odlučio slijediti Krista. »Sad vidim da vlasti progone crkvu«, rekao joj je. »Prije to nisam vidio. Čak sam im dopustio da me iskoriste u progonu vlastite kćeri.« Bilo je očito koliko žali zbog toga. Mai ga je zagrlila i rekla mu da je njegov progon bio dijelom Božje nakane, kako bi se provjerala i ojačala njezina vjera.

Rizik čuvanja rasijanih stada ovaca

Nakon očeve smrti Mai je duboko žalila, no istodobno se radovala, jer će se jednoga dana ponovno sresti u nebu. S novom se snagom vratila svome kršćanskom poslu. 1996. godine, misionari s kojima je radila organizirali su trodnevni seminar za vođe. Dok je molila pripremajući se za taj sastanak, Gospodin joj se javio u snu, baš kao što je učinio kad ju je pozvao da se vrati u Vijetnam.

U snu, Mai je stajala usred guste džungle. »Gdje sam?« – upitala je.

Ovo je plemensko područje. Imam za tebe mnogo posla na ovome mjestu.

»Kad ću poći?« – upitala je. »Može li netko poći sa mnom?«

Bog joj je odgovorio obećanjem: *Poslat ću s tobom čovjeka, ratnika.*

Potom je vidjela mnoštvo lica i povorku ljudi odjevenih u živopisne nošnje. Svi su oni predstavljali različita plemena kojima je Mai trebala služiti.

Nakon toga sna i seminara koji je uslijedio, Mai je počela redovito raditi s različitim plemenima. Na svome je motociklu prelazila Vijetnam uzduž i poprijeko, ilegalno propovijedala i nosila poruku o spasenju. Na mnogim je područjima nailazila na policijske kontrolne punktove – jednostavne bambusove pritke, postavljene u obliku vrata nasred puta. Tu je policija zaustavljala putnike i pregledala dokumente. Ako nije bilo sve po propisima, uhitili bi tu osobu, ili vršili pritisak na nju da plati globu, prije nego što nastavi dalje.

Bez putne dozvole i s nezakonito uvezenim Biblijama u torbi, Mai je obilazila ta vrata, krišom se provlačila pokraj ceste i pješačila kroz guste šume, kako bi izbjegla kontrolne punktove. Znala je da vlastima nije tajna njezino kršćansko djelovanje i da joj se ime nalazi na spisku traženih. Rizik je bio golem: one koji se prikradaju pokraj punktova, policija je imala pravo ubiti na mjestu. Mai bi katkad uhitili i zadržali u pritvoru preko noći. Katkad bi joj oduzeli Biblije. Neki drugi put, Gospodin bi čudesno sakrio Biblije od njihova pogleda. Mai se nečujno radovala svaki put kad bi joj vratili torbu s dragocjenim tovarom, koji je ostao netaknut.

Crkva je među plemenima ubrzano rasla i mlada je propovjednica bila sretna zbog njihove hrabrosti, unatoč žestoku progonu. *Plemena su poput rasijanih stada ovaca, razmišljala je. Nitko ih ne brani, osim samoga Gospodina.*

Mai je slušala priče članova plemena o progonu i nastojala ih je ohrabriti. Jednoga su čovjeka objesili i tukli, sve dok uže nije puklo. Pao je na tlo obliven krvlju. Policija je kršćane iz plemena

Hmong silom preselila u drugi dio zemlje, kako bi ih odvojili od vlastita plemena. Kršćani koji su pokušavali izbjeći policiju katkad su morali ostaviti sve što imaju i pobjeći u džunglu.

U jednome selu, Mai i druge kršćane pozvali su u dom jednoga od članova plemena koji je bolovao od užasne infekcije. Kad je ušla u kolibu, jedva se izborila s mučninom, jer je smrad od nje-gove bolesti bio strašan. Obitelj ju je pitala je li ona liječnica i je li možda donijela lijekove. »Mi nismo liječnici«, rekla im je Mai, »i nemamo lijekova. No, poznajemo najboljega liječnika na svijetu a taj te liječnik može ozdraviti.«

Molili su za ozdravljenje toga čovjeka. Kad je mjesec dana kasnije ponovno došla u selo, bilo mu je mnogo bolje. Sljedećega mjeseca bio je posve zdrav. Žarko je želio razgovarati s Mai. »Hoću da pođeš sa mnom«, rekao je. »Odvest ću te mome narodu. No to je daleko odavde, duboko u džungli. Neće biti lako i neće biti brzo. Morat ćeš ostati sa mnom trideset dana.«

Mai je njegovu molbu iznijela u molitvi pred Gospodina i osje-tila je da ima potvrdu za taj put. Pristala je da pođe s njime u njegovo rodno selo, koje se nalazilo u osobito zabačenome dijelu zemlje, na sjeveru. Seljani su bili vrlo siromašni i imali su samo po jedno odijelo koje su nosili cijele godine. Neki su kršćanski radnici bili poraženi njihovim primitivnim uvjetima za život i smra-dom njihovih sela. Druge je od njih odvratila plemenska kultura – bili su, naime, vrlo nepovjerljivi prema strancima. No, čovjek koji je odrastao u tome selu, predstavio je svojim suplemenicima Mai i ona je toplo dočekana. Uskoro je osnovana crkva i počela je rasti. Onaj je čovjek više puta zahvalio Mai, jer je donijela Isusa u njegovu selo.

»Kad su vidjeli Krista u nama«, objašnjavala je Mai kasnije, »lako su ga prihvaćali.«

Mai je oćutjela posebnu ljubav prema ljudima iz plemena Hmong i počela je planirati dodatna jednomjesečna putovanja i službu među tim narodom. A putovanja su bila zastrašujuća; po-činjala su vožnjom vlakom koja je trajala svu noć, a nastavljala se truckanjem u pretrpanom smrdljivom autobusu, cijeli sljedeći dan i noć. Potom je na red dolazila poludnevna vožnja drugim

autobusom, a ostatak je puta trebalo preći pješke. Staze su u gorju strme, tako da su tijekom sezone kiša vrlo opasne. Jedan pogrešan korak i Mai je lako mogla upasti u rijeku, duboko ispod sebe. Katkad je doslovce morala puzati uz gorske staze, na rukama i koljenima, žestoko se boreći za svaki oslonac za koji se mogla uhvatiti.

Policija je odustala od pokušaja da spriječi kršćanske sastanke u tim zabačenim selima; putovi su bili preopasni. No u jednome selu do kojega su *mogli* stići, svirepo su pretukli pedeset kršćanskih obitelji i silom ih preselili u drugi dio zemlje.

Dok je prenosila Evanđelje plemenu Hmong, Mai je neprestano svjedočila o preobražavajućoj sili Božje riječi. Mnogi su prije prihvaćanja Krista bili pijanci, ili su provodili čudne vračarske obrede, tijekom kojih su pili životinjsku krv. No, nakon obraćenja, prestajali su s ritualima i bili spremni suočiti se s progonom radi svoje vjere. Vjerovali su da će se Krist brzo vratiti i htjeli su biti spremni.

Mai je osjetila njihovu glad za učenjem i počela ih je obučavati za vođe. Mnogi su pješačili i po dva dana kako bi stigli na mjesto sastanka. U nekim selima uopće nije bilo Biblija; u drugima su se kršćani smatrali blagoslovljenima ako su imali jednu Bibliju na četrdeset, ili četrdeset i pet obitelji. Neke su obitelji prodavale sve što su imale kako bi otišle u Hanoi, u potragu za jednim jedinim primjerkom Biblije. No čak ni tamo je nisu mogli naći na hmong jeziku. Mai im je sa svakim dolaskom donosila više Biblija na njihovu jeziku, čije su tiskanje pomagali njezini prijatelji iz misije. Zadrhtala bi od oduševljenja svaki put kad bi vidjela suze radosnice u očima Hmong kršćana, dok su po prvi put u životu držali Božju riječ u svojim rukama.

Duga su putovanja crpjela svu snagu iz Mai. Još uvijek je patila od bolesti vožnje, baš kao nekoć na brodu za Hong Kong. Katkad se pitala, dok se borila s mučninom, zašto ju je Bog pozvao na službu koja je zahtijevala tako mnogo putovanja, a da je nije iscijelio od te bolesti. U vlaku je uvijek nastojala sjesti u blizini zahoda, jer je znala da će povraćati. Bezbrojne je sate provela mučeći se da održi u ravnoteži torbe pune Biblija na svome mo-

tociklu, dok se vozila blatnjavim putovima. Prepješačila je stotine i stotine kilometara, uvijek s tovarom Biblija. Imena kršćana s kojima se trebala naći zašivala je u šavove svoje odjeće, kako ih policija ne bi našla ako je uhite.

Drukčija sloboda

Njezina su putovanja uglavnom prolazila bez problema, no Mai nije bila nepoznata policiji. Deset je puta bila uhićena, a u pritvoru su je obično držali od nekoliko sati do petnaest dana. Svaki put su joj zaplijenili Biblije koje je nosila, ostavljajući kršćane bez Božje riječi. Često se prisjećala onoga što je njezin brat rekao, kad je odlazila iz Hong Konga. Čak ni on nije znao koliko će se obitiniti njegove riječi i s koliko će se nevolja njegova sestra doista morati suočiti kad se vrati.

»Ti propovijedaš ilegalno!« – rekla joj je policija. »Ustav Vijetnama garantira vjerske slobode, ali samo na odobrenim mjestima i u odobreno vrijeme.« Jedanput su joj dali da potpiše priznanje u kojemu je pisalo da je doista propovijedala ilegalno.

»Ovo izvješće je netočno«, napisala je Mai na dnu stranice; nije rekla ni riječ.

Policijski je zapovjednik iskoračio prema njoj, misleći da je slomio kršćanku i da je potpisala svoje ime. Kad je pročitao što je napisala, potrgao je papir na sitne komadiće. »Misliš li da smo mi budale?!« – vrištao je na Mai.

Pri sljedećemu uhićenju, policija ju je pokušala prisiliti da potpiše priznanje o ilegalnome tiskanju Biblije i »nezakonite« literature.

»Bog mi daje to pravo«, rekla im je Mai. »Vi mi ga ne možete oduzeti. U Vijetnamu imamo vjersku slobodu, stoga ja mogu vjerovati to što vjerujem, ma kakva religija bila u pitanju. Kad svoju Bibliju nosim sa sobom, to je moje uvjerenje. Kad govorim s tim ljudima (kršćanskim vođama na seminarima), govorim s onima koji su već vjernici, prema tome to nije propovijedanje. Samo razgovaramo između sebe o onome što vjerujemo.«

»Postoji sloboda«, rekli su joj policajci, »ali mi u Vijetnamu slobodu držimo u kutiji. Mi odlučujemo tko je slobodan, a tko nije.«

Tražili su je da napiše izvješće o svome radu, a onda da potpiše obećanje da više neće propovijedati. Mai je pristala napisati izvješće i počela je pisati svoje svjedočanstvo. Napisala je kako je odrastala štujući svoje pretke, kako je u izbjegličkome centru u Hong Kongu upoznala Boga i vratila se u Vijetnam, kako je Bog promijenio njezin život. Napisala je cijelo svoje svjedočanstvo.

Kad je došlo vrijeme za potpisivanje obećanja da neće propovijedati, potpisala je posve drukčiju poruku: »Biblija je knjiga čije tiskanje (u ograničenoj nakladi) i raspodjelu vlasti dopuštaju. U Bibliji piše da moramo štovati Boga, da je moramo čitati kod kuće, da moramo svjedočiti Evanđelje. Ja radim sve što Biblija kaže.«

Policija je pročitala njezino »priznanje«, a onda su je, začudo, odlučili pustiti.

Svaki put kad bi pošla nekamo služiti, Mai je mnoge sate provodila u molitvi, pripremajući se za put. Rano jedno jutro, dok je molila za predstojeći put, osjetila je da će biti problema. Rekla je svojim suradnicima što osjeća i uvjerala ih da je predana Božjoj volji, bilo da je u zatvoru, ili na slobodi. Suradnica koja je trebala početi s njom, zaplakala je kada je Mai opisala svoj osjećaj. »Gospodin zna za ovo«, ohrabivala ju je Mai. »Dopušta to kako bi ovoga puta ti pošla sa mnom i kako bismo mogle ohrabriti jedna drugu. Ne brini. Ja sam dogovorila ovaj sastanak. Ti ne moraš ni za što odgovarati. Ja ću preuzeti svu krivnju.«

Pošli su autom; dvije žene, jedan muškarac misionar i vozač. I baš kao što je Gospodin pokazao Mai, grupa se suočila s problemima. Uhićeni su, a policija je u postaji muškarce odvela u jednu prostoriju, a žene u drugu. U stražnjemu dijelu ženske prostorije nalazio se otvor u zemlji koji je služio kao nužnik; rojevi muha prekrivali su svaku površinu koja se tu nalazila. Sve Biblije i kršćanski materijal zaplijenjeni su.

Nakon vikenda, Mai su odveli u zatvor Lan. U ćeliji u koju su je odveli zatekla je nekoliko Kineskinja. Pobjegle su iz svoje zemlje i pokušavale otići u Maleziju, kad ih je uhitila vijetnamska policija. Htjele su vježbati engleski, pa je Mai s njima govorila na ono malo engleskoga koliko je znala. U vrijeme obroka dijelile su jedan lonac riže, iz kojega su jele sve zajedno. Mai i njezina prijateljica

kršćanka većinu su vremena provodile u molitvi – molile su i za druge žene u ćeliji.

Svako jutro u osam sati, stražar je odvodio Mai na saslušanja koja su trajala i po tri sata. Bila je označena kao »politički zatvo-renik« i saslušanja su bila žestoka.

»Zašto mrziš vlast?« – upitao ju je jedan časnik.

»Ja ne mrzim našu vlast«, odgovorila je. Trudila se da ostane mirna i da joj glas bude siguran. »Ja slijedim Isusa, a on je rekao da poštujemo vlast; redovito molim za njih.«

»Moliš za njih?« – rekao je časnik, podrugljivo se smijući. »Odakle dobijate Biblije? Sastaješ se sa stranim špijunima, zar ne? Reci istinu!«

»Biblije sam dobila u Hanoiu i u gradu Ho Chi Mihnu (Sai-gon)«, odgovorila je. »Ne poznajem nijednog stranog špijuna.«

»Ne samo da ih *poznaješ*«, rekao je časnik jačim glasom, »nego *radiš* za njih! Radiš za strance protiv vlastite zemlje!«

»Ja volim svoju zemlju«, ustrajala je Mai. »Zato sam se vratila, jer volim svoj narod.«

»Kome polažeš račune? Tko su drugi kršćani s kojima radiš? Tko su vođe?«

Mai je odbila imenovati ostale vjernike. »Ako želite saznati nešto o njima«, rekla je, »pitajte njih.« U sebi je zahvaljivala Gospodinu što nisu našli imena ušivena u šavove njezine odjeće.

Ispitivali su je još neko vrijeme, a onda su je nakratko vratili u ćeliju. Poslijepodne su je ponovno doveli na ispitivanje koje je trajalo još tri sata. To se tako nastavilo deset dana, a svaki ju je dan dolazio ispitivati drugi policajac. Neki su rabili tvrdnu taktiku, vikali na nju i lupali šakom o stol. Drugi su govorili vrlo blago. Tvrđili su da već znaju sve o kršćanskim sastancima, pa da bi joj najbolje bilo reći istinu.

Desetoga dana rekli su joj da uzme svoje stvari, jer prelazi u drugu ćeliju. Umjesto toga, odveli su je u prostoriju gdje je trebala potpisati otpusno pismo. Sjetila se prošloga puta kad je potpisivala sličan dokument. Činilo se da je prošlo beskonačno mnogo vremena od odlaska iz Hong Konga. Kad ju je stražar slikao za ovaj dokument, Mai se smiješila. Nije počinila nikakav zločin,

a vrijeme što ga je provela u zatvoru samo je potvrdilo Božju vjernost i službu prenošenja Evanđelja onima koji su ostali »izvan vrata«.

Slobodna sam, razmišljala je dok je izlazila iz zatvora, *doista slobodna*. Sjetila se svoga oca i njegove želje da ode na zapad i bude slobodna. *Ali ja sam našla drukčiju slobodu. Ne takvu kakvoj se nadao moj otac, nego daleko veću!*

Pogovor

Unatoč uspješnoj službi, Mai je željela imati životnoga suputnika. Podsjetila je Boga da joj je obećao ratnika koji će ići s njom kroz životne bitke. Drugi su vjernici zajedno s njom molili da joj Bog otkrije toga »ratnika« – i Bog je učinio.

Nam je bio kršćanin i bivši komunistički policajac. Bog je u njegovu srcu potakao ljubav prema Mai, no on joj to mjesecima nije rekao. Umjesto toga, molio je da joj Bog, kad dođe pravo vrijeme, otkrije njegova osjećanja. Bog je to ubrzo i učinio, a Mai i ostalim crkvenim vođama bilo je jasno da su njih dvoje stvoreni jedno za drugo. Vjenčali su se i nastavili službu. Zajedno su putovali u seoska područja, propovijedali Evanđelje i obučavali vođe.

Namov je otac bio visoko pozicionirani član komunističke vlasti i, je li potrebno reći, nije bio naročito sretan izborom svoga sina. U početku uopće nije htio govoriti s Mai, čak nije htio biti u istoj prostoriji s njom. Kad bi Mai i njezin muž pozvali kršćane k sebi, njezin bi svekar stao pred kuću i tjerao goste. Naposljetku su Nam i Mai morali sagraditi zid oko svoje kuće, kako njegov otac ne bi vidio kad drugi kršćani dolaze na sastanke.

Mai je svoje prvo dijete pobacila tijekom jednoga putovanja na službu u džunglu. Liječnici su rekli da nakon toga nikad neće moći iznijeti trudnoću do kraja, no odlučni su mladenci molili od Boga da im podari obitelj i Mai je ponovno ostala trudna. Trudnoća je bila veoma teška, tako da su joj liječnici savjetovali abortus – Mai je odbila. Kad je došlo vrijeme za porod, imala je trudove, no dijete se nije pomijeralo van. Liječnici su rekli Namu da odluči tko će preživjeti, njegova žena ili dijete; smatrali su da oboje ne mogu ostati živi. Par je molio, tražeći Boga da spasi njihovo dijete.

Bog ih je obje spasio. Mai je rodila zdravu djevojčicu, a uskoro se i ona oporavila.

Nakon rođenja djeteta, Maina je služba postala drukčija, budući da sad nije u stanju putovati u zabačene dijelove Vijetnama. Umjesto toga, aktivno radi s lokalnim crkvama u blizini njezine kuće i obučava kršćanske vođe iz sela koji dolaze u grad. Nam je nastavio rad u unutrašnjosti, putuje u sela u džungli najmanje jedanput na mjesec.

Bog je u Maino srce stavio želju za rad s djecom siročićima i beskućnicima. Postavlja temelje za taj rad i sanja o danu kad će njezina kći raditi s njom rame uz rame, kako bi toj djeci »izvan vrata« prenijela priču o Bogu koji ljubi svijet, koji tjera zlo i jedini je Bog koji nas može osloboditi.

Bilješke

Adel: Nada usred užasa

1. Filipljanima 4,13
2. *Jihad* (džihad) je arapska riječ za »sveti rat«.
3. »Bog je velik! Bog je velik!«

Purnima: Zatočeno dijete, a duša slobodna

1. Matej 10,28.
2. Vidi: Matej 5,10.

Aida: Glas bezglasnih

1. Ove ilegalne kršćanske časopise objavljivala je ilegalna baptistička crkva u Sovjetskome Savezu. Komunisti su dopuštali nakladu samo jednoga »odobrenog« kršćanskog časopisa, koji je blagonaklono pisao o sovjetskoj vlasti. Kršćani koji su pripadali tajnim, ilegalnim crkvama i koji su htjeli ispričati istinu o crkvi, riskirali su zatvor ako ih vlasti ulove da tiskaju i dijele vlastita izdanja.
2. Vidi: Filipljanima 3,10.
3. Radi daljnjih informacija o Aidi i njezinu suđenju vidi knjigu autora Michaela Bourdeauxa, *The Evidence That Convicted Aida Skripnikova* (Dokazi koji su osudili Aidu Skripnikovu) (England: Centre for the Study

of Religion and Communism, 1972.); (American edition: Elgin, Ill.: David C. Cook Publishing Company, 1973.).

Sabina: Svjedok Kristove ljubavi

1. »Pastore! Pastore!«
2. Postanak 19,17.
3. Matej 16,25.

Ling: U školi stradanja

1. Luka 10,2-3.
2. Vidi: Matej 25,1-13.

Gladys: Praštanje

1. Psalam 37,4.
2. Vidi: Luka 23,34 i Rimljanima 8,28 (Šarić).
3. Vidi: Hebrejima 13,5.
4. Rimljanima 12,14-18.
5. Rimljanima 8,28.

Sadržaj

Uvodna riječ	4
Zahvale	6
Uvod: Srca u plamenu hrabrosti i uvjerenja	8
Adel: Nada usred užasa	10
Purnima: Zatočeno dijete, a duša slobodna	44
Aida: Glas bezglasnih	71
Sabina: Svjedok Kristove ljubavi	97
Tara: Život u bjekstvu	139
Ling: U školi stradanja	168
Gladys: Praštanje.	201
Mai: Natrag u Vijetnam... propovijedati Evanđelje.	223
Bilješke	252
Sadržaj	254